

P. OVIDII NASONIS OPERA

EX RECENSIONE

PETRI BURMANNI

Cum Notis Selectioribus.

TOMUS III.

VENETIIS MDCCLXXXIX
Apud Thomam Bettinelli

Cum Facultate, ac Privilegio.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBRI VI.

AMICE LECTOR.

K*Alendarium, quod vides, cum in vetustis membranis reperissem, quamvis mendosum fœdeque depravatum multis partibus, & ab homine hujus argumenti non satis perito confectum, quia tamen Fastis Nasonianis attexitur plerumque in Codicibus antiquis, nos quoque illud in editione hac nostra nequaquam duximus omittendum, adornaturi & ipsi aliquando Fastos, qui Nasonianis accuratius respondeant. Vale.* HEINSIUS.

KALENDARIUM.

JANUARIUS.

A	Kal. Januarii. Jani Festum, Junonis, Jovis, & Æsculapii.
b IV.	Non.
c III.	Non. Cancer occidit cosmice.
d II.	Non.
e Nonis.	Lyra oritur.
f VIII.	Id.
g VII.	Id.

A VI.	Id. Festa Jani Agonalia. Delphin oritur.
b V.	Id. Medietas hiemis.
c IV.	Id.
d III.	Id. Festa Carmentis & Juturnæ.
e II.	Id.
f Idibus.	Festum Jovis. Redditæ sunt provinciæ populo Romano.
g XIX.	Kal. Febr. Cæsar Augustus vocatur.
A XVIII.	Kal. Sacrificium Carmentis. Festum Porrimæ & Postvertæ.
b XVII.	Kal. Festum Concordiæ.
c XVI.	Kal.
d XV.	Kal. Sol in Aquario.
e XIV.	Kal.
f XIII.	Kal.
g XII.	Kal.
A XI.	Kal.
b X.	Kal.
c IX.	Kal. Lyra occidit.
d VIII.	Kal. Pectus Leonis occulitur.
e VII.	Kal.
f VI.	Kal. Festum Castoris (& Pollucis.)
g V.	Kal.
A IV.	Kal.
b III.	Kal. Festum Pacis.
c II.	Kal.

FEBRUARIUS.

d Kal.	Febr. Templum factum est Carmenti. Celebratur Asylum.
e IV.	Non. Lyra penitus occidit.
f III.	Non. Occidit Delphin.
g II.	Non.
A Nonis.	Augustus dictus est pater patriæ. Aquarius vadit ad occasum.
b VIII.	Id.
c VII.	Id. (Primus dies Feralium.)
d VI.	Id.
e V.	Id. Ver incipit.
f IV.	Id. Initium Veris.
g III.	Id. Bootes oritur. & est festum Fauni.
A II.	Id.
b Idibus.	Festum Jovis & Fauni. Nefastus dies Fabiorum.
c XVI.	Kal. Martii. Anguis, Corvus, Crater oriuntur.
d XV.	Kal. Sol intrat in Pisces. Iterum Fauni.
e XIV.	Kal.
f XIII.	Kal. Festum Quirini. Festum stultorum & Fornacis.
g XII.	Kal. Feralia.
A XI.	Kal. Caristia virorum.
b X.	Kal. Termini.

c IX. Kal.
d VIII. Kal. Fuga Tarquinii Superbi. Veris initium.
e VII. Kal.
f VI. Kal.
g V. Kal.
A IV. Kal.
b III. Kal. Equiria in campo Martio.
c II. Kal.

MARTIUS.

d Kal. Martii. Festum Martis & Junonis. Ancilia feruntur. non est bonum nubere.
e VI. Non.
f V. Non. Alter Piscium conditur. Oritur Vindemitor.
g IV. Non. Bootes citius, Vindemitor tardius occidunt cosmice.
A III. Non. Festum Vestæ. Cathedra Julii.
b II. Non. Festum Vejovis. Pegasus oritur heliace.
c Nonis.
d VIII. Id. Corona Ariadnes oritur.
e VII. Id.
f VI. Id.
g V. Id.
A IV. Id.

b III. Id.
c II. Id. Altera Equiria fiunt juxta Tyberim.
d Idibus. Festum Annæ Perennæ. Julius Cæsar occisus in Capitolio.
e XVII. Kal. Aprilis. Scorpius oritur.
f XVI. Kal. Milvius oritur. Festum Bacchi. Vilis anicula hederis coronata vendit populo libatum. Melle Libero patri sacrificamus. Libera toga datur. Miluus oritur chronice. Festum est Ledæorum, qui fuerunt Argivi, vel Larium.
g XV. Kal.
A XIV. Kal. Quinquatria Palladis captæ.
b XIII. Kal.
c XII. Kal.
d XI. Kal. Sol in Arietem.
e X. Kal. Ultimus dies quinquatruum.
f IX. Kal.
g VIII. Kal. Æquinoctium vernale.
A VII. Kal.
b VI. Kal.
c V. Kal. Festum Jani, Concordiæ, Pacis, & Salutis.
d IV. Kal.
e III. Kal.
f II. Kal. Festa Lunæ labentis. Templum in Aventino monte.

APRILIS.

g Kal.	April. Festum Veneris & Virilis Fortunæ. Scorpius occidit.
A IV.	Non. Pleiades oriuntur.
b III.	Non. Meretrices lavantur sub myrto. Fors Fortuna Virilis. Scorpius occidit cosmice.
c II.	Non. Hebæ & Matri Deorum Megalenses ludi fiunt.
d Nonis.	Festum Publicæ Fortunæ.
e VIII.	Id. Orion occidit chronice.
f VII.	Id. Festum Cerealium ludorum. Libra occidit cosmice. Juba victus est a Jul. Cæsare.
g VI.	Id.
A V.	Id.
b IV.	Id.
c III.	Id.
d II.	Id.
e Idibus.	Festum Jovis Victoris. Templum .... Libertatis.
f XVIII.	Kal. Maii. Dies grandinosa. August. Cæsar vicit Mutinenses.
g XVII.	Kal. Forda litatur Telluri.
A XVI.	Kal. Triumphus Augusti. Hyades occidunt heliace.

b xv. Kal. Sol in Taurum.
c xiv. Kal. Equiria. Combustio vulpium.
d xiii. Kal. Festa Palis. Roma condita.
e xii. Kal. Festa Veneris. Vinalia.
f xi. Kal.
g x. Kal.
A ix. Kal.
b viii. Kal.
c vii. Kal.
d vi. Kal. Festum Rubiginis. Aries oritur heliace. * Prothius oritur cosmice, occidit heliace. Tempora Veris prima finita sunt.
e v. Kal.
f iv. Kal. Festum Floræ & Vestæ.
g iii. Kal.
A ii. Kal.

MAJUS.

b Kal. Maii. Amalthea Capra oritur cosmice. Ara Laribus posita.
c vi. Non. Flat ventus Argestes: Hyades oriuntur cosmice. Finis Floralium.
d v. Non. Panthera Chironis oritur chronice.
e iv. Non.
f iii. Non. Stellificatio Lyræ. Sagittarius oritur.
g ii. Non. Scorpius apparet in parte media.

A Nonis.
b VIII. Id. Lemuria celebrantur. non est bonum nubere.
c VII. Id. Orion occidit chronice.
d VI. Id. Festum Martis Bisultoris.
e V. Id.
f IV. Id.
g III. Id.
A II. Id. Pliades oriuntur heliace. æstas incipit.
b Idibus. Ora Tauri oriuntur heliace. Scirpea simulacra mittuntur in Tyberim. Festum est Mercurii.
c XVII. Kal. Junii.
d XVI. Kal. Junii.
e XV. Kal. Sol it in Geminos. Agonia Junii fiunt.
f XIV. Kal. Canis Orionis exit.
g XIII. Kal. Lustra Vulcani fiunt.
A XII. Kal.
b XI. Kal.
c X. Kal. Mos sacrorum pro fuga Tarquinii faciundorum, non modo inest fuga Tarquinii. inest VIII Kal. Mart.
d IX. Kal. Festum Publicæ Fortunæ.
e VIII. Kal. Rostra aquilæ oritur chronice.
f VII. Kal. Bootes occidit heliace.
g VI. Kal. Hyas occidit heliace, oriens cosmice.

A v.	Kal.
b iv.	Kal.
c iii.	Kal.
d ii.	Kal.

JUNIUS.

e Kal. Junii.	Festa Carnæ, Junonis Monetæ, Martis, & Tempestatis. Aquila oritur chronice.
f iv.	Non. Hyades oriuntur heliace.
g iii.	Non. Bellonæ Festum.
A ii.	Non. Dedicatio templi Herculis.
b Nonis.	Festum Trinomii Dei Fidei Sancti Semipatris. malum est nubere ante Idus.
c viii.	Idus.
d vii.	Id. Tergum ursæ occidit heliace, & regis Lycaoni. Lycaonida fiunt ludi Tyberis.
e vi.	Id. Datum est templum Menti. Festum est Vestæ. Asinus coronatur. Ara Priapi. Priori Palladium liberatur ab igni Gallico. Mors Crassi & suorum.
f v.	Id. Delphin oritur chronice.
g iv.	Id. Matralia fiunt. Rutilius & Didius occiduntur. Templum Fortunæ Servius; Concordiæ Livia dedicavit.
A iii.	Id.

b II.	Id.
c Idibus.	Jovi invicto datum est templum. Minora quinquatria Palladis fiunt.
d XVIII.	Kal. Julii.
e XVII.	Kal. Dione orta est heliace in fronte Tauri.
f XVI.	Kal. Flat Zephyrus prosper navigantibus.
g XV.	Kal. Sol in Cancrum. Pallas colitur in Aventina arce.
A XIV.	Kal. Secundus ventus. Orion oritur heliace.
b XIII.	Kal. Delphin oritur chronice. Sol in Cancrum. Volsci & Æqui vincuntur.
c XII.	Kal. Templum datum est Sumano Jovi.
d XI.	Kal. Æsculapius, qui & dicitur Ophiucus & Serpentarius, chronice oritur.
e X.	Kal.
f IX.	Kal. Victus est Flaminius.
g VIII.	Kal. Syphax vincitur. Hasdrubal occiditur. Festum Fortis Fortunæ. Solstitium.
A VII.	Kal. Festum Larium & Jovis Statoris.
b VI.	Kal. Orion apparet a Zona inferius. Solstitium.
c V.	Kal. Laurum.
d IV.	Kal. Templum Quirino factum.
e III.	Kal.
f II.	Kal. Festum Pieridum.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER I.

TEmpora cum caussis Latium digesta per annum,
Lapsaque sub terras, ortaque signa, canam.
Excipe pacato, Cæsar Germanice, vultu
Hoc opus; & timidæ dirige navis iter.
Officiique levem non aversatus honorem,
In tibi devoto munere dexter ades.
Sacra recognosces Annalibus eruta priscis;
Et quo sit merito quæque notata dies.
Invenies illic & festa domestica vobis.
Sæpe tibi Pater est, sæpe legendus Avus.
Quæque ferunt illi pictos signantia Fastos,
Tu quoque cum Druso præmia fratre feres.
Cæsaris arma canant alii; nos Cæsaris aras;
Et quoscumque sacris addidit ille dies.
Adnue conanti per laudes ire tuorum:
Deque meo pavidos excute corde metus.

Da mihi te placidum; dederis in carmina vires.
  Ingenium vultu statque caditque tuo.
Pagina judicium docti subitura movetur
  Principis, ut Clario missa legenda Deo.
Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,
  Civica pro trepidis cum tulit arma reis.
Scimus &, ad nostras cum se tulit impetus artes,
  Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, & fas est, vates rege vatis habenas;
  Auspice te felix totus ut annus eat.

TEmpora digereret cum conditor Urbis, in anno
  Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras:
  Curaque finitimos vincere major erat.
Est tamen & ratio, Cæsar, quæ moverit illum:
  Erroremque suum quo tueatur habet.
Quod satis est, utero matris dum prodeat infans;
  Hoc anno statuit temporis esse satis.
Per totidem menses a funere conjugis uxor
  Sustinet in vidua tristia signa domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
  Cum rudibus populis annua jura daret.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus:
  Hæc generis princeps, ipsius ille pater.
Tertius a Senibus, Juvenum de nomine quartus:
  Quæ sequitur, numero turba notata fuit.

At Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras;
  Mensibus antiquis adposuitque duos.

Ne tamen ignores variorum jura dierum;
  Non habet officii Lucifer omnis idem.
Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur:
  Fastus erit, per quem lege licebit agi.
Neu toto perstare die sua jura putaris;
  Qui jam Fastus erit, mane Nefastus erat.
Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari;
  Verbaque honoratus libera Prætor habet.
Est quoque, quo populum jus est includere septis:
  Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
Vindicat Ausonias Junonis cura Kalendas:
  Idibus alba Jovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela Deo caret. omnibus istis
  (Ne fallare cave) proximus Ater erit.
Omen ab eventu est: illis nam Roma diebus
  Damna sub adverso tristia Marte tulit.
Hæc mihi dicta semel, totis hærentia Fastis,
  (Ne seriem rerum scindere cogar) erunt.

Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum;
  Inque meo primus carmine Janus adest.
Jane biceps, anni tacite labentis origo,
  Solus de Superis qui tua terga vides;
Dexter ades Ducibus; quorum secura labore

Otia terra ferax, otia pontus agit.
Dexter ades Patribusque tuis Populoque Quirini:
Et resera nutu candida templa tuo.
Prospera lux oritur: linguisque animisque favete.
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures; insanaque protinus absint
Jurgia. differ opus, livida lingua, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus æther;
Et sonet accensis spica Cilissa focis?
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
Et tremulum summa spargit in æde jubar.
Vestibus intactis Tarpejas itur in arces:
Et populus festo concolor ipse suo est.
Jamque novi præeunt fasces; nova purpura fulget;
Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Juppiter, arce sua totum cum spectet in orbem,
Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve, læta dies, meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse Deum te dicam, Jane biformis?
Nam tibi par nullum Græcia numen habet.
Ede simul caussam, cur de Cœlestibus unus,
Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
Hæc ego cum sumtis agitarem mente tabellis;
Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.

Tum

Tum sacer ancipiti mirandus imagine Janus
Bina repens oculis obtulit ora meis.
Obstupui; sensique metu riguisse capillos:
Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra,
Edidit hos nobis ore priore sonos:
Disce, metu posito, vates operose dierum,
Quod petis; & voces percipe mente meas.
Me Chaos antiqui (nam res sum prisca) vocabant.
Adspice, quam longi temporis acta canam.
Lucidus hic aer, &, quæ tria corpora restant,
Ignis, aquæ, tellus, unus acervus erant.
Ut semel hæc rerum secessit lite suarum,
Inque novas abiit massa soluta domos;
Flamma petît altum; propior locus aera cepit;
Sederunt medio terra fretumque solo.
Tunc ego, qui fueram globus, & sine imagine moles,
In faciem redii dignaque membra Deo.
Nunc quoque confusæ quondam nota parva figuræ,
Ante quod est in me, postque videtur idem.
Accipe quæsitæ quæ caussa sit altera formæ;
Hanc simul ut noris, officiumque meum.
Quidquid ubique vides, cœlum, mare, nubila, terras;
Omnia sunt nostrâ clausa patentque manu.
Me penes est unum vasti custodia mundi;
Et jus vertendi cardinis omne meum est.
Cum libuit Pacem placidis emittere tectis;

Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miscebitur orbis,
Ni teneant rigidæ condita bella seræ.
Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis:
It, redit officio Juppiter ipse meo.
Inde vocor Janus. cui cum Cereale sacerdos
Imponit libum, mixtaque farra sali;
Nomina ridebis. modo namque Patulcius idem,
Et modo sacrifico Clusius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
Nomine diversas significare vices.
Vis mea narrata est: caussam nunc disce figuræ.
Jam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas,hincatque hinc,janua frontes:
E quibus hæc populum spectat, at illa Larem.
Utque, sedens vester primi prope limina tecti,
Janitor egressus introitusque videt;
Sic ego prospicio, cœlestis janitor aulæ,
Eoas partes, Hesperiasque simul.
Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat: & vultu, si plura requirere vellem,
Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumsi animum, gratesque Deo non territus egi:
Verbaque sum spectans pauca locutus humum.

Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent: tunc est nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis amicitur vitibus arbos:
Prodit & in summum seminis herba solum:
Et tepidum volucres concentibus aera mulcent:
Ludit & in pratis, luxuriatque pecus.
Tum blandi soles: ignotaque prodit hirundo;
Et luteum celsa sub trabe fingit opus.
Tum patitur cultus ager, & renovatur aratro.
Hæc anni novitas jure vocanda fuit.
Quæsieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in versus sic sua verba duos.
Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis:
Principium capiunt Phœbus & annus idem.
Postea mirabar, cur non sine litibus esset
Prima dies. Caussam percipe, Janus ait.
Tempora commisi nascentia rebus agendis:
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quam solitum testificatur opus.
Mox ego; Cur, quamvis aliorum numina placem,
Jane, tibi primo tura merumque fero?
Ut per me possis aditum, qui limina servo,
Ad quoscumque velim prorsus, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis;

Et damus alternas, accipimusque preces?
Tum Deus incumbens baculo, quem dextra gerebat;
Omina principiis, inquit, inesse solent.
Ad primam vocem timidas advertitis aures:
Et visam primùm consulit augur avem.
Templa patent auresque Deûm: nec lingua caducas
Concipit ulla preces; dictaque pondus habent.
Desierat paucis: nec longa silentia feci;
Sed tetigi verbis ultima verba meis:
Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi,
Et data sub niveo candida mella favo?
Omen, ait, caussa est, ut res sapor ille sequatur;
Et peragat cœptum dulcis ut annus iter.
Dulcia cur dentur video: stipis adjice caussam,
Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.
Risit; &, O quam te fallunt tua secula, dixit,
Qui stipe mel sumta dulcius esse putes!
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cujus non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi:
Vix ultra, quo jam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis;
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Juppiter angusta vix totus stabat in æde;
Inque Jovis dextra fictile fulmen erat.

Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis;
    Pascebatque suas ipse Senator oves.
Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem,
    Nec fœnum capiti supposuisse, fuit.
Jura dabat populis posito modo Consul aratro;
    Et levis argenti lamina crimen erat.
At postquam Fortuna loci caput extulit hujus,
    Et tetigit summos vertice Roma Deos;
Creverunt & opes, & opum furiosa cupido:
    Et, cum possideant plurima, plura volunt.
Quærere ut absumant, absumta requirere certant:
    Atque ipsæ vitiis sunt alimenta vices.
Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda,
    Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.
In pretio pretium nunc est. dat census honores;
    Census amicitias: pauper ubique jacet.
Tu tamen auspicium si sit stipis utile quæris,
    Curque juvent nostras æra vetusta manus.
Æra dabant olim; melius nunc omen in auro est
    Victaque concedit prisca moneta novæ.
Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
    Aurea. majestas convenit ista Deo.
Laudamus veteres, sed nostris utimur annis.
    Mos tamen est æque dignus uterque coli.
Finierat monitus. placidis ita rursus, ut ante,
    Clavigerum verbis adloquor ipse Deum:
Multa quidem didici. sed cur navalis in ære

Altera signata est, altera forma biceps?
Noscere me duplici posses in imagine, dixit;
Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.
Caussa ratis superest: Thuscum rate venit in amnem
Ante pererrato falcifer orbe Deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum.
Cœlitibus regnis ab Jove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
Dicta quoque est Latium terra, latente Deo.
At bona posteritas puppim servavit in ære,
Hospitis adventum testificata Dei.
Ipse solum colui, cujus placidissima lævum
Radit arenosi Thybridis unda latus.
Hîc, ubi nunc Roma est, incædua silva virebat:
Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
Nuncupat hæc ætas, Janiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens cum terra Deorum
Esset, & humanis numina mixta locis.
Nondum Justitiam facinus mortale fugarat.
(Ultima de Superis illa reliquit humum.)
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat.
Nullus erat, justis reddere jura, labor.
Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar:
Et clavem ostendens, Hæc, ait, arma gero.
Presserat ora Deus. tunc sic nostra ora resolvo,
Voce mea voces eliciente Dei.

Cum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno,
Hîc ubi juncta foris templa duobus habes?
Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
Protinus Œbalii retulit arma Titi;
Utque levis custos, armillis capta Sabinis,
Ad summæ Tatium duxerit artis iter.
Inde, velut nunc est, per quem descenditis, inquit,
Arduus in valles & Fora clivus erat.
Et jam contigerat portam: Saturnia cujus
Demserat adpositas insidiosa seras.
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipse meæ movi callidus artis opus.
Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi;
Sumque repentinas ejaculatus aquas.
Ante tamen gelidis subjeci sulfura venis:
Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cujus ut utilitas pulsis percepta Sabinis;
Quæque fuit, tuto reddita forma loco est;
Ara mihi posita est parvo conjuncta sacello:
Hæc adolet flammis cum strue farra suis.
At cur pace lates, motisque recluderis armis?
Nec mora; quæsiti reddita caussa mihi.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
Tota patet demtâ janua nostra serâ.
Pace fores obdo; ne quâ discedere possit:
Cæsareoque diu nomine clausus ero.
Dixit; &, attollens oculos diversa tuentes,

Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat; & vestri, Germanice, caussa triumphi
Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
Jane, face æternos, Pacem Pacisque ministros:
Neve suum, præsta, deserat auctor opus.
Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere Fastis;
Sacravere Patres hac duo templa die.
Accepit Phœbo Nymphaque Coronide natum
Insula, dividuâ quam premit amnis aquâ.
Juppiter in parte est. cepit locus unus utrumque;
Junctaque sunt magno templa nepotis avo.

Quid vetat & stellas, ut quæque oriturque caditque,
Dicere? promissi pars sit & ista mei.
Felices animos, quibus hæc cognoscere primis,
Inque domos superas scandere cura fuit!
Credibile est illos pariter vitiisque locisque
Altius humanis exseruisse caput.
Non Venus & vinum sublimia pectora fregit,
Officiumve fori, militiæve labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumve fames sollicitavit opum.
Admovêre oculis distantia sidera nostris,
Ætheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur cœlum: non ut ferat Ossan Olympus,
Summaque Peliacus sidera tangat apex.

Nos quoque sub ducibus cœlum metabimur illis,
Ponemusque suos ad stata signa dies.

ERgo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
Sparsaque cœlesti rore madebit humus;
Octipedis frustra quæruntur brachia Cancri:
Præceps occiduas ille subivit aquas.

INstiterint Nonæ: missi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

QUatuor adde dies ductis ex ordine Nonis;
Janus Agonali luce piandus erit.
Nominis esse potes succinctus caussa minister,
Hostia Cœlitibus quo feriente cadit;
Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
Semper Agone? rogas; nec nisi jussus agis.
Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum;
Una sit ut proprio litera demta loco.
An, quia prævisos in aqua timet hostia cultros,
A pecoris lux est ista notata metu?
Pars etiam, fieri solitis ætate priorum
Nomina de ludis Graja tulisse diem.
Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo:
Veraque judicio est ultima caussa meo.

Utque ea nunc certa est; ita Rex placare sacrorum
  Numina lanigeræ conjuge debet ovis.
Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur,
  Hostibus amotis hostia nomen habet.
Ante, Deos homini quod conciliare valeret,
  Far erat, & puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas
  Acta per æquoreas hospita navis aquas.
Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
  Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,
  Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore, coronis,
  Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
  In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ,
  Ulta suas merita cæde nocentis opes.
Nam sata, vere novo, teneris lactentia succis,
  Eruta setigeræ comperit ore suis.
Sus dederat pœnas. exemplo territus hujus
  Palmite debueras abstinuisse, caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
  Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem: tamen hinc, cum stabis ad aram,
  In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis

Spargitur adfuso cornua, Bacche, mero.
Culpa sui nocuit; nocuit quoque culpa capellæ.
Quid bos, quid placidæ commeruistis oves?
Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
Viderat inceptos destituisse favos.
Cærula quem genetrix ægre solata dolentem,
Addidit hæc dictis ultima verba suis:
Siste, puer, lacrimas. Proteus tua damna levabit;
Quoque modo repares, quæ periere, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
Impediant geminas vincula firma manus.
Pervenit ad vatem juvenis: resolutaque somno
Adligat æquorei brachia capta Senis.
Ille sua faciem transformis adulterat arte:
Mox domitus vinclis in sua membra redit.
Oraque cærulea tollens rorantia barba;
Qua, dixit, repares arte, requiris, apes?
Obrue mactati corpus tellure juvenci:
Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
Jussa facit pastor. fervent examina putri
De bove: mille animas una necata dedit.
Poscit ovem fatum. verbenas improba carpsit;
Quas pia Dîs ruris ferre solebat anus.
Quid tuti superest, animam cum ponat in aris
Lanigerumque pecus, ruricolæque boves?
Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda Deo.

Quod semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.
Exta canum vidi Triviæ libare Sapæos;
Et quicumque tuas accolit, Hæme, nives.
Cæditur & rigido Custodi ruris asellus.
Caussa pudenda quidem est, huic tamen apta Deo.
Festa corymbiferi celebrabas Græcia Bacchi,
Tertia quæ solito tempore bruma refert.
Dî quoque cultores gelidi venere Lycei,
Et quicumque joci non alienus erat:
Panes, & in Venerem Satyrorum prona juventus;
Quæque colunt amnes, solaque rura, Deæ.
Venerat & senior pando Silenus asello,
Quique rubro pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti
Gramine vestitis accubuere toris.
Vina dabat Liber: tulerat sibi quisque coronam.
Miscendas parce rivus agebat aquas.
Naides effusis aliæ sine pectinis usu,
Pars aderant positis arte manuque comis.
Illa super suras tunicam collecta ministrat:
Altera dissuto pectus aperta sinu.
Exserit hæc humerum: vestem trahit illa per herbas.
Impediunt teneros vincula nulla pedes.
Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent:
Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inexstinctæ Silene libidinis, urunt.

Nequitia est, quæ te non sinit esse senem.
At ruber, hortorum decus & tutela, Priapus
Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat: sola suspirat in illa:
Signaque dat nutu; sollicitatque notis.
Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.
Irrisum vultu despicit illa suo.
Nox erat: &, vino somnum faciente, jacebant
Corpora, diversis victa sopore locis.
Lotis in herbosa, sub acernis ultima ramis,
Sicut erat lusu fessa, quievit humo.
Surgit amans: animamque tenens, vestigia furtim
Suspenso digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveæ secreta cubilia Nymphæ,
Ipsa sui flatûs ne sonet aura, cavet.
Et jam finitima corpus librabat in herba;
Illa tamen multi plena soporis erat.
Gaudet: &, a pedibus tracto velamine, vota
Ad sua felici cœperat ire via.
Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
Intempestivos edidit ore sonos.
Territa consurgens Nymphe manibusque Priapum
Rejicit, & fugiens concitat omne nemus.
At Deus, obscæna nimium quoque parte paratus,
Omnibus ad Lunæ lumina risus erat.
Morte dedit pœnas auctor clamoris: & hinc est
Hellespontiaco victima grata Deo.

Intactæ fueratis aves, solatia ruris;
Adsuetum silvis, innocuumque genus;
Quæ facitis nidos, quæ plumis ova fovetis,
Et facili dulces editis ore modos.
Sed nihil ista juvant: quia linguæ crimen habetis,
Dîque putant mentes vos aperire suas.
Nec tamen id falsum. nam, Dîs ut proxima quæque,
Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, tum denique cæsa est:
Juveruntque Deos indicis exta sui.
Ergo sæpe suo conjux abducta marito
Uritur in calidis alba columba focis.
Nec defensa juvant Capitolia, quo minus anser
Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte Deæ Nocti cristatus cæditur ales,
Quod tepidum vigili provocat ore diem.
Interea Delphin, clarum super æquora sidus,
Tollitur; & patriis exserit ora vadis.

Postera lux hiemem medio discrimine signat:
Æquaque præteritæ, quæ superabit, erit.

Proxima prospiciet Tithono nupta relicto
Arcadiæ sacrum pontificale Deæ.
Te quoque lux eadem, Turni soror, æde recepit;
Hîc ubi Virginea Campus obitur aqua.
Unde petam caussas horum, moremque sacrorum?

Dirigat in medio quis mea vela freto?
Ipsa mone, quæ nomen habes a carmine ductum,
Propositoque fave, ne tuus erret honos.
Orta prior Lunâ (de se si creditur ipsi)
A magno tellus Arcade nomen habet.
Hic fuit Evander: qui, quamquam clarus utroque,
Nobilior sacræ sanguine matris erat.
Quæ, simul ætherios animo conceperat ignes,
Ore dabat vero carmina plena Dei.
Dixerat hæc nato motus instare, sibique,
Multaque præterea tempore nacta fidem.
Nam juvenis, vera nimium cum matre, fugatus
Deserit Arcadium Parrhasiumque larem.
Cui genetrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
(Siste, puer, lacrimas) ista ferenda tibi est.
Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit;
Sed Deus. offenso pulsus es urbe Deo.
Non meriti pœnam pateris, sed Numinis iram.
Est aliquid magnis crimen abesse malis.
Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.
Nec tamen ut primus mœre mala talia passus:
Obruit ingentes ista procella viros.
Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris,
Cadmus, in Aonia constitit exsul humo.
Passus idem Tydeus, & idem Pagaseus Iason:
Et quos præterea longa referre mora est.

Omne solum forti patria est; ut piscibus æquor;
Ut volucri, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempestas toto tamen horret in anno:
Et tibi (crede mihi) tempora veris erunt.
Vocibus Evander firmata mente parentis
Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
Egerat, & Thuscis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada juncta Terenti,
Adspicit; & sparsas per loca sola casas.
Utque erat, immissis puppim stetit ante capillis;
Continuitque manum torva regentis iter.
Et procul in dextram tendens sua brachia ripam,
Pinea non sano ter pede texta ferit.
Neve daret saltum properans insistere terræ,
Vix est Evandri vixque retenta manu.
Dîque petitorum, dixit, salvete locorum;
Tuque novos cœlo terra datura Deos.
Fluminaque, & Fontes, quibus utitur hospita tellus,
Et Nemora, & Silvæ, Naiadumque chori;
Este bonis avibus visi natoque mihique:
Ripaque felici tacta sit ista pede.
Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles?
Juraque ab hac terra cetera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
Quis tantum fati credat habere locum?
Et jam Dardaniæ tangent hæc litora pinus.

Hîc

Hic quoque caussa novi femina Martis erit,
Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
Indue. non humili vindice cæsus eris.
Victa tamen vinces, eversaque Troja resurges.
Obruet hostiles ista ruina domos.
Urite victrices Neptunia Pergama flammæ:
Num minus hic toto est altior orbe cinis?
Jam pius Æneas sacra, & sacra altera patrem,
Adferet. Iliacos excipe, Vesta, Deos.
Tempus erit, cum vos, orbemque tuebitur idem:
Et fient ipso sacra colente Deo:
Et penes Augustos patriæ tutela manebit.
Hanc fas imperii frena tenere domum.
Inde nepos natusque Dei (licet ipse recuset)
Pondera cœlesti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
Sic Augusta novum Julia numen erit.
Talibus ut nostros dictis descendit in annos,
Substitit in medios præscia lingua sonos.
Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
Felix, exsilium cui locus ille fuit!
Nec mora longa fuit. stabant nova tecta: nec alter
Montibus Ausoniis Arcade major erat.
Ecce boves illuc Erytheidas adplicat heros,
Emensus longi claviger orbis iter.
Dumque huic hospitium domus est Tegeea, vagantur
Incustoditæ lata per arva boves.

Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes
De numero tauros sentit abesse duos.
Nulla videt taciti quærens vestigia furti:
Traxerat aversos Cacus in antra feros;
Cacus, Aventinæ timor atque infamia silvæ,
Non leve finitimis hospitibusque malum.
Dira viro facies; vires pro corpore; corpus
Grande: pater monstri Mulciber hujus erat.
Proque domo longis spelunca recessibus ingens,
Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes adfixaque brachia pendent,
Squallidaque humanis ossibus albet humus.
Servata male parte boum Jove natus abibas:
Mugitum rauco furta dedere sono.
Accipio revocamen, ait; vocemque secutus
Impia per silvas ultor ad antra venit.
Ille aditum fracti præstruxerat objice montis:
Vix juga movissent quinque bis illud opus.
Nititur hic humeris, (cœlum quoque sederat illis)
Et vastum motu collabefactat onus.
Quod simul evulsum est, fragor æthera terruit ipsum;
Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collatâ prœlia dextrâ;
Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Quîs ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
Confugit, & flammas ore sonante vomit.
Quas quoties proflat, spirare Typhoea credas,

Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
Occupat Alcides, adductaque clava trinodis
Ter quater adversi sedit in ore viri.
Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,
Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi, Juppiter, unum
Victor, & Evandrum ruricolasque vocat.
Constituitque sibi, quæ Maxima dicitur, aram,
Hîc ubi pars Urbis de bove nomen habet.
Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
Hercule quo tellus sit satis usa suo.
At felix vates, ut Dîs gratissima dixit,
Possidet hunc Jani sic Dea mense diem.

Idibus in magni castus Jovis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ovis:
Redditaque est omnis populo provincia nostro;
Et tuus Augusto nomine dictus avus.
Perlege dispositas generosa per atria ceras;
Contigerunt nulli nomina tanta viro.
Africa victorem de se vocat: alter Isauras,
Aut Cretum domitas testificatur opes.
Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum;
Ille Numantina traxit ab urbe notam.
Et mortem & nomen Druso Germania fecit.
Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
Si petat a victis, tot sumat nomina Cæsar,

Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex uno quidam celebres, aut Torquis ademtæ,
Aut Corvi titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
Sed qui te vicit, nomine major erat.
Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus.
Illa domus meritis Maxima dicta suis.
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
Hic socium summo cum Jove nomen habet.
Sancta vocant augusta Patres: augusta vocantur
Templa, sacerdotum rite dicata manu.
Hujus & augurium dependet origine verbi,
Et quodcumque sua Juppiter auget ope.
Augeat imperium nostri Ducis, augeat annos:
Protegat & vestras querna corona fores.
Auspicibusque Deis tanti cognominis heres
Omine suscipiat, quo Pater, orbis onus.

RESpiciet Titan actas ubi tertius Idus,
Fient Parrhasiæ sacra relata Deæ.
Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant:
(Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.)
Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
Ingratos nulla prole novare viros.
Neve daret partus, ictu temeraria cæco
Visceribus crescens excutiebat onus.
Corripuisse Patres ausas immitia nuptas,

Jus tamen exemtum restituisse, ferunt.
Binaque nunc pariter Tegeeæ sacra parenti
Pro pueris fieri virginibusque jubent.
Scortea non illi fas est inferre sacello,
Ne violent puros exanimata focos.
Si quis amas ritus veteres, adsiste precanti:
Nomina percipies non tibi nota prius.
Porrima placantur Postvertaque, sive sorores,
Sive fugæ comites, Mænali Nympha, tuæ.
Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur:
Altera versurum postmodo quidquid erat.

Candida, te niveo posuit lux proxima templo,
Quâ fert sublimes alta Moneta gradus:
Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam:
Nunc te sacratæ restituere manus.
Furius (antiquum) populi superator Hetrusci
Voverat, & voti solverat ante fidem.
Caussa, quod a Patribus sumtis secesserat armis
Vulgus, & ipsa suas Roma timebat opes.
Caussa recens melior. passos Germania crines
Porrigit auspiciis, Dux venerande, tuis.
Inde triumphatæ libasti munera gentis;
Templaque fecisti, quam colis ipse, Deæ.
Hæc tua constituit Genetrix & rebus & ara,
Sola toro magni digna reperta Jovis.

HÆC ubi transierint, Capricorno, Phœbe, relicto,
Per juvenis curres signa gerentis aquam.

SEptimus hinc Oriens cum se demiserit undis,
Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.

SIdere ab hoc, ignis venienti nocte Leonis
Qui micat in medio pectore, mersus erit.

TER quater evolvi signantes tempora Fastos;
Nec Sementiva est ulla reperta dies:
Cum mihi, sensit enim, Lux hæc indicitur, inquit,
Musa. quid a Fastis non stata sacra petis?
Utque dies incerta sacro, sic tempora certa;
Seminibus jactis est ubi fœtus ager.
State coronati plenum ad præsepe juvenci:
Cum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
Omne reformidat frigida vulnus humus.
Villice, da requiem terræ, semente peracta:
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum. pagum lustrate, coloni;
Et date paganis annua liba focis.
Placentur matres frugum, Tellusque, Ceresque,
Farre suo, gravidæ visceribusque suis.
Officium commune Ceres & Terra tuentur.

Hæc præbet caussam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta vetustas,
Quernaque glans victa est utiliore cibo;
Frugibus immensis avidos satiate colonos,
Ut capiant cultûs præmia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus:
Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Cum serimus, cœlum ventis aperite serenis;
Cum latet, ætheria spargite semen aqua.
Neve graves cultis Cerealia dona cavete
Agmine læsuro depopulentur aves.
Vos quoque subjectis, formicæ, parcite granis:
Post messem prædæ copia major erit.
Interea crescat scabræ rubiginis expers,
Nec vitio cœli palleat ægra seges.
Et neque deficiat macie, neque pinguior æquo
Divitiis pereat luxuriosa suis.
Et careant loliis, oculos vitiantibus, agri;
Nec sterilis culto surgat avena solo.
Triticeos fœtus, passuraque farra bis ignem,
Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni:
Efficiantque ratas utraque Diva preces.
Bella diu tenuere viros. erat aptior ensis
Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula cessabant: versique in pila ligones,
Factaque de rastri pondere cassis erat.

Gratia Dîs, domuique tuæ: religata catenis
Jampridem nostro sub pede bella jacent.
Sub juga bos veniat, sub terras semen aratas.
Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.

AT quæ venturas præcedet sexta Kalendas,
Hac sunt Ledæis templa dicata Deis.
Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum
Circa Juturnæ composuere lacus.

IPsum nos carmen deducit Pacis ad aram.
Hæc erit a mensis fine secunda dies.
Frondibus Actiacis comtos redimita capillos,
Pax ades; & toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoque caussa triumphi.
Tu Ducibus bello gloria major eris.
Sola gerat miles, quibus arma coerceat, arma:
Canteturque ferâ, nil nisi pompa, tubâ.
Horreat Æneadas & primus & ultimus orbis:
Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Tura, sacerdotes, pacalibus addite flammis;
Albaque percussâ victima fronte cadat.
Utque domus, quæ præstat eam, cum Pace perennet,
Ad pia propensos vota rogate Deos.
Sed jam prima mei pars est exacta laboris;
Cumque suo finem mense libellus habet.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER II.

JAnus habet finem. cum carmine crescit & annus.
  Alter ut hinc mensis, sic liber alter eat.
Nunc primum velis, Elegi, majoribus itis:
  Exiguum (memini) nuper eratis opus.
Certe ego vos habui faciles in amore ministros;
  Cum lusit numeris prima juventa suis.
Idem sacra cano, signataque tempora Fastis.
  Ecquis ad hæc illinc crederet esse viam?
Hæc mea militia est. ferimus, quæ possumus, arma:
  Dextraque non omni munere nostra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto;
  Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense;
  (His habilis telis quilibet esse potest.)
At tua prosequimur studioso pectore, Cæsar,
  Nomina: per titulos ingredimurque tuos.

Ergo ades, & placido paullum mea munera vultu
Respice; pacando si quid ab hoste vacas.

Februa Romani dixere piamina patres:
Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
Pontifices ab Rege petunt & Flamine lanas,
Quîs veteri linguâ Februa nomen erat.
Quæque capit lictor domibus purgamina certis,
Torrida cum micâ farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo, qui cæsus ab arbore pura,
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
Ipse ego Flaminicam poscentem Februa vidi;
Februa poscenti pinea virga data est.
Denique quodcumque est, quo pectora nostra piamur,
Hoc apud intonsos nomen habebat avos.
Mensis ab his dictus: secta quia pelle Luperci
Omne solum lustrant; idque piamen habent.
Aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
Tunc cum ferales præteriere dies.
Omne nefas omnemque mali purgamina caussam
Credebant nostri tollere posse senes.
Græcia principium moris fuit. illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
Cæde per Hæmonias solvit Acastus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
Credulus immerita Phasida juvit ope.

Amphiaraides Naupactoo Acheloo,
    Solve nefas, dixit. solvit & ille nefas.
Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis
    Fluminea tolli posse putetis aqua!
Sed tamen (antiqui ne nescius ordinis erres)
    Primus, ut est, Jani mensis & ante fuit.
Qui sequitur Janum, veteris fuit ultimus anni.
    Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
Primus enim Jani mensis, quia janua prima est.
    Qui sacer est imis Manibus, imus erat.
Postmodo creduntur spatio distantia longo
    Tempora bis quini continuasse Viri.

PRincipio mensis, Phrygiæ contermina Matri,
    Sospita delubris dicitur aucta novis.
Nunc ubi sint illis, quæris, sacrata Kalendis,
    Templa Deæ? longo procubuere die.
Cetera ne simili caderent labefacta ruinâ,
    Cavit sacrati provida cura Ducis:
Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
    Nec satis est homines, obligat ille Deos.
Templorum positor, templorum sancte repostor,
    Sit Superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi Cœlestes, quot tu Cœlestibus, annos.
    Proque tua maneant in statione domo.
Tum quoque vicini lucus celebratur Asyli;
    Quâ petit æquoreas advena Thybris aquas.

Ad penetrale Numæ, Capitolinumque Tonantem,
Inque Jovis summa cæditur arce bidens.
Sæpe graves pluvias adopertus nubibus Auster
Concitat, aut positâ sub nive terra latet.

Proximus Hesperias Titan abiturus in undas,
Gemmea purpureis cum juga demit equis;
Illâ nocte aliquis, tollens ad sidera vultum,
Dicet, Ubi est hodie, quæ Lyra fulsit heri?
Dumque Lyram quæret, medii quoque terga Leonis
In liquidas subito mersa notabit aquas.

Quem modo cælatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos.
Seu fuit occultis felix in amoribus index:
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
Quod mare non novit, quæ nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe, sequens agnam, lupus est hac voce retentus:
Sæpe avidum fugiens restitit agna lupum:
Sæpe canes leporesque umbra cubuere sub una;
Et stetit in saxo proxima cerva leæ.
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit; & accipitri juncta columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes;

Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion;
Atque ita quæsitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undamque timebas;
At tibi nave tua tutius æquor erat.
Namque gubernator destricto constitit ense,
Ceteraque armatâ conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum.
Non sunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumtâ pauca referre lyrâ.
Dant veniam, ridentque moram.capit ille coronam;
Quæ possit crines, Phœbe, decere tuos.
Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos.
Flebilibus veluti numeris canentia durâ
Trajectus pennâ tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas.
Spargitur impulsâ cærula puppis aquâ.
Inde (fide majus) tergo Delphina recurvo
Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Dî pia facta vident. astris Delphina recepit
Juppiter; & stellas jussit habere novem.

NUnc mihi mille sonos,quoque est memoratus Achilles,

Vellem, Mæonide, pectus inesse tuum.
Dum canimus sacras alterno pectine Nonas,
Maximus hinc Fastis adcumulatur honos.
Deficit ingenium, majoraque viribus urguent.
Hæc mihi præcipuo est ore canenda dies.
Quid volui demens Elegis imponere tantum
Ponderis? heroi res erat ista pedis.
Sancte Pater Patriæ, tibi Plebs, tibi Curia nomen
Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
Res tamen ante dedit. sero quoque vera tulisti
Nomina. jam pridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in æthere Juppiter alto,
Nomen habes. hominum tu pater, ille Deûm.
Romule, concedas. facit hic tua magna tuendo
Mœnia: tu dederas transilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, Cæninaque sensit.
Hoc Duce Romanum est Solis utrumque latus.
Tu breve nescio quid victæ telluris habebas:
Quodcumque est alto sub Jove, Cæsar habet.
Tu rapis, hic castas Duce se jubet esse maritas.
Tu recipis luco, submovet ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent sub Cæsare leges.
Tu Domini nomen, Principis ille tenet.
Te Remus incusat; veniam dedit hostibus ille.
Cœlestem fecit te Pater, ille Patrem.

JAM puer Idæus media tenus eminet alvo:

Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
En etiam, si quis Borean horrere solebat,
Gaudeat. a Zephyris mollior aura venit.

QUintus ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
Lucifer, & primi tempora veris eunt.
Ne fallare tamen; restant tibi frigora, restant:
Magnaque discedens signa relinquit hiems.

TErtia nox veniat: Custodem protinus Ursæ
Adspicies geminos exseruisse pedes.
Inter Hamadryadas, jaculatricemque Dianam,
Callisto sacri pars fuit una chori.
Illa Deæ tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
Este meæ testes virginitatis, ait.
Cynthia laudavit, Promissaque fœdera serva,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Fœdera servasset, si non formosa fuisset.
Cavit mortales: de Jove crimen habet.
Mille feras Phœbe silvis venata redibat;
Aut plus, aut medium Sole tenente diem.
Ut tetigit lucum (densa niger ilice lucus;
In medio gelidæ fons erat altus aquæ)
Hac, ait, in silva, virgo Tegeea, lavemur.
Erubuit falso virginis illa sono.
Dixerat & Nymphis: Nymphæ velamina ponunt.
Hanc pudet, & tardæ dat mala signa moræ.

Exsuerat tunicas: uteri manifesta tumore
Proditur indicio ponderis ipsa sui.
Cui Dea, Virgineos, perjura Lycaoni, cœtus
Desere, nec castas pollue, dixit, aquas.
Luna novum decies implêrat cornibus orbem:
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.
Læsa furit Juno, formam mutatque puellæ.
Quid facis? invito pectore passa Jovem est.
Utque feræ vidit turpes in pellice vultus;
Hujus in amplexus Juppiter, inquit, eat.
Ursa per incultos errabat squalida montes,
Quæ fuerat summo nuper amanda Jovi.
Jam tria lustra puer furto conceptus agebat;
Cum mater nato est obvia facta suo.
Illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens,
Et gemuit: gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus jaculo fixisset acuto,
Ni foret in superas raptus uterque domos.
Signa propinqua micant. prior est, quam dicimus Arcton:
Arctophylax formam terga sequentis habet.
Sævit adhuc, canamque adiit Saturnia Tethyn,
Mænaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

IDibus agrestis fumant altaria Fauni,
Hîc ubi discretas insula rumpit aquas.
Hæc fuit illa dies, in qua Vejentibus arvis
Ter centum Fabii, ter cecidere duo.

Una

Una domus vires & onus susceperat Urbis:
Sumunt gentiles arma professa manus.
Egreditur castris miles generosus ab isdem;
E quîs dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portæ dextro via proxima Jano est.
Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet.
(Illâ fama refert Fabios exisse trecentos.
Porta vacat culpâ, sed tamen omen habet.)
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem;
(Turbidus hibernis ille fluebat aquis)
Castra loco ponunt: destrictis ensibus ipsi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
Invadunt sparsos lata per arva greges.
Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
Accipiunt: Thusco sanguine terra rubet.
Sic iterum, sic sæpe cadunt. ubi vincere aperte
Non datur, insidias armaque cæca parant.
Campus erat: campi claudebant ultima colles,
Silvaque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentaque rara relinquunt:
Cetera virgultis abdita turba latet.
Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus,
Aut nive, quæ Zephyro victa repente fluit,
Per sata perque vias fertur; nec, ut ante solebat,
Riparum clausas margine finit aquas:
Sic Fabii latis vallem discursibus implent;

Quosque vident spernunt. nec metus alter inest.
Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti.
Simplex nobilitas, perfida tela cave.
Fraude perit virtus. in apertos undique campos
Prosiliunt hostes, & latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
Quidve, quod in misero tempore restet, habent?
Sicut aper silvis longe Laurentibus actus
Fulmineo celeres dissipat ore canes;
Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti;
Vulneraque alternâ dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes:
Ad bellum missos perdidit una dies.
Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse Deos.
Nam puer impubes, & adhuc non utilis armis,
Unus de Fabia gente relictus erat.
Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci;
Cui res cunctando restituenda foret.

Continuata loco tria sidera, Corvus, & Anguis,
Et medius Crater inter utrumque jacet.
Idibus illa latent; oriuntur nocte sequenti:
Quæ sibi cur tria sint consociata, canam.
Forte Jovi festum Phœbus sollemne parabat:
(Non faciet longas fabula nostra moras.)
I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur:

Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, & aerium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus densissima pomis.
Tentat eam rostro: non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
Dum fierent tardâ dulcia poma morâ.
Inde satur nigris longum rapit unguibus hydrum;
Ad dominumque redit; fictaque verba refert:
Hic mihi caussa moræ, vivarum obsessor aquarum:
Hic tenuit fontes officiumque meum.
Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus? & audes
Fatidicum verbis fallere velle Deum?
At tibi, dum lactens hærebit in arbore ficus,
De nullo gelidæ fonte bibantur aquæ.
Dixit: & antiqui monumenta perennia facti,
Anguis, Avis, Crater, sidera juncta micant.

Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
Adspicit: & Fauni sacra bicornis eunt.
Dicite, Pierides, sacrorum quæ sit origo:
Attigerint Latias unde petita domos.
Pana Deum pecoris veteres coluisse feruntur
Arcades. Arcadiis plurimus ille jugis.
Testis erit Pholoe, testes Stymphalides undæ;
Quique citis Ladon in mare currit aquis;
Cinctaque pinetis nemoris juga Nonacrini;

Altaque Cyllene, Parrhasiæque nives.
Pan erat armenti custos, Pan numen equarum:
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Transtulit Evander silvestria numina secum.
Hîc, ubi nunc Urbs est, tum locus Urbis erat.
Inde Deum colimus, devectaque sacra Pelasgis.
Flamen ad hæc prisco more Dialis erat.
Cur igitur currant; & cur (sic currere mos est)
Nuda ferant positâ corpora veste, rogas?
Ipse Deus velox discurrere gaudet in altis
Montibus; & subitas concitat ille feras.
Ipse Deus nudus nudos jubet ire ministros:
Nec satis ad cursum commoda vestis erat.
Ante Jovem genitum terras habuisse feruntur
Arcades: & Lunâ gens prior illa fuit.
Vita feræ similis, nullos agitata per usus:
Artis adhuc expers & rude vulgus erant.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus:
Nulla sub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat usus equi. se quisque ferebat.
Ibat ovis lanâ corpus amicta suâ.
Sub Jove durabant, & corpora nuda gerebant,
Docta graves imbres & tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti
Moris, & antiquas testificantur opes.

Sed, cur præcipue fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena joci.
Forte comes dominæ juvenis Tirynthius ibat:
Vidit ab excelso Faunus utrumque jugo.
Vidit, & incaluit, Montanaque numina, dixit,
Nil mihi vobiscum est; hæc meus ardor erit.
Ibat odoratis humeros perfusa capillis
Mæonis, aurato conspicienda sinu.
Aurea pellebant rapidos umbracula soles;
Quæ tamen Herculeæ sustinuere manus.
Jamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat:
Hesperus & fusco roscidus ibat equo.
Antra subit, tophis laqueataque pumice vivo.
Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas potandaque vina ministri;
Cultibus Alciden instruit illa suis.
Dat tenues tunicas, Gætulo murice tinctas:
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor zona est: tunicarum vincla relaxat,
Ut possit vastas exseruisse manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
Stringebant magnos vincula parva pedes.
Ipsa capit clavamque gravem, spoliumque leonis,
Conditaque in pharetrâ tela minora suâ.
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno;
Et positis juxta secubuere toris.
Caussa; repertori vitis pia sacra parabant,

Quæ facerent pure, cum foret orta dies.
Noctis erat medium: quid non amor improbus audet?
Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt somno comites vinoque solutos;
Spem capit in dominis esse soporis idem.
Intrat; & huc illuc temerarius errat adulter:
Et præfert cautas subsequiturque manus.
Venerat ad strati captata cubilia lecti;
Et prima felix sorte futurus erat.
Ut tetigit fulvi setis hirsuta leonis
Vellera, pertimuit, sustinuitque manum;
Attonitusque metu rediit: ut sæpe viator
Turbatum viso retulit angue pedem.
Inde tori, qui junctus erat, velamina tangit
Mollia, mendaci decipiturque notâ.
Adscendit; spondaque sibi propiore recumbit:
Et rigido cornu durius inguen erat.
Interea tunicas ora subducit ab ima:
Horrebant densis aspera crura pilis.
Cetera tentantem cubito Tirynthius heros
Repulit. e summo decidit ille toro.
Fit sonus: inclamat comites, & lumina poscit
Mæonis. illatis ignibus acta patent.
Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto:
Membraque de durâ vix sua tollit humo.
Ridet & Alcides, & qui videre jacentem:
Ridet amatorem Lyda puella suum.

Veste Deus lusus fallentes lumina vestes
Non amat; & nudos ad sua sacra vocat.
Adde peregrinæ caussam, mea Musa, Latinam;
Inque suo noster pulvere currat equus.
Cornipedi Fauno cæsâ de more capellâ,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque sacerdotes verubus transsuta salignis
Exta parant, medias Sole tenente vias;
Romulus, & frater, pastoralisque juventus
Solibus & campo corpora nuda dabant:
Cæstibus & jaculis, & missi pondere saxi
Brachia per lusus experienda dabant.
Pastor ab excelso, Per devia rura juvencos,
Romule, prædones, eripe, dixit, agunt.
Longum erat armari. diversis exit uterque
Partibus. accursu præda recepta Remi.
Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta:
Atque ait, Hæc certe non nisi victor edet.
Dicta facit, Fabiique simul. venit irritus illuc
Romulus, & mensas ossaque nuda videt.
Risit; & indoluit Fabios potuisse Remumque
Vincere: Quinctilios non potuisse suos.
Fama manet facti. posito velamine currunt:
Et memorem famam, quod bene cessit, habet.
Forsitan & quæras, cur sit locus ille Lupercal;
Quæve diem tali nomine caussa notet.
Ilia Vestalis cœlestia semina partu

Ediderat, Patruo regna tenente suo.
Is jubet auferri pueros, & in amne necari.
Quid facis? ex istis Romulus alter erit.
Jussa recusantes peragunt lacrimosa ministri.
Flent tamen, & geminos in loca jussa ferunt.
Albula, quem Thybrin mersus Tiberinus in unda
Reddidit, hibernis forte tumebat aquis.
Hîc, ubi nunc Fora sunt, lintres errare videres;
Quâque jacent valles, Maxime Circe, tuæ.
Huc ubi venerunt, nec jam procedere possunt
Longius; ex illis unus, an alter, ait:
At quam sunt similes! at quam formosus uterque!
Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
Si genus arguitur vultu; (ni fallit imago)
Nescio quem vobis suspicor esse Deum.
At si quis vestræ Deus esset originis auctor,
In tam præcipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certe, si non ope mater egeret:
Quæ facta est uno mater & orba die.
Nata simul, peritura simul, simul ite sub undas
Corpora. desierat; deposuitque sinu.
Vagierunt clamore pari: sentire putares.
Hi redeunt udis in sua tecta genis.
Sustinet impositos summa cavus alveus unda.
Heu quantum fati parva tabella vehit!
Alveus in limo silvis adpulsus opacis,
Paullatim fluvio deficiente, sedet.

Arbor erat: remanent vestigia: quæque vocatur
  Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
Venit ad expositos (mirum) lupa fœta gemellos.
  Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parum est: prodest quoque: quos lupa nutrit,
  Prodere cognatæ sustinuere manus.
Constitit, & caudâ teneris blanditur alumnis,
  Et fingit linguâ corpora bina suâ.
Marte satos scires; timor abfuit. ubera ducunt;
  Nec sibi promissi lactis aluntur ope.
Illa loco nomen fecit; locus ipse Lupercis.
  Magna dati nutrix præmia lactis habet.
Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
  Faunus in Arcadia templa Lyceus habet.
Nupta, quid exspectas? non tu pollentibus herbis,
  Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fecundæ patienter verbera dextræ:
  Jam socer optati nomen habebit avi.
Nam fuit illa dies, durâ cum sorte maritæ
  Reddebant uteri pignora rara sui.
Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas,
  Romulus? (hoc illo sceptra tenente fuit)
Si mea non vires, sed bellum injuria fecit;
  Utilius fuerat non habuisse nurus.
Monte sub Esquilio, multis incæduus annis,
  Junonis magnæ nomine lucus erat.

Huc ubi venerunt, pariter nuptæque virique
  Suppliciter posito procubuere genu.
Cum subito motæ tremuere cacumina silvæ,
  Et Dea per lucos mira locuta suos.
Italidas matres, inquit, caper hirtus inito.
  Obstupuit dubio territa turba sono.
Augur erat: nomen longis intercidit annis.
  Nuper ab Hetrusca venerat exsul humo.
Ille caprum mactat. jussæ sua terga maritæ
  Pellibus exsectis percutienda dabant.
Luna resumebat decimo nova cornua motu:
  Virque pater subito, nuptaque mater erat.
Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus;
  Aut quia principium tu, Dea, lucis habes.
Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis;
  Maturumque utero molliter effer onus.

ORta dies fuerit; tu desine credere ventis.
  Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non constant: & sex reserata diebus
  Carceris Æolii janua laxa patet.

JAM levis obliqua subsidit Aquarius urna.
  Proximus ætherios excipe, Piscis, equos.
Te memorant fratremque tuum (nam juncta micatis
  Signa) duos tergo sustinuisse Deos.
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,

Tunc cum pro cœlo Juppiter arma tulit,
Venit ad Euphratem comitata Cupidine parvo;
Inque Palæstinæ margine sedit aquæ.
Populus, & cannæ riparum summa tenebant:
Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
Dum latet, intonuit vento nemus. illa timore
Pallet; & hostiles credit adesse manus.
Utque sinu natum tenuit, Succurrite Nymphæ;
Et Dîs auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora; prosiluit. Pisces subiere gemelli.
Pro quo nunc dignum sidera munus habent.
Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
Nec violant timidi piscibus ora Syri.

Proxima lux vacua est: at tertia dicta Quirino.
Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
Sive quod hasta Curis priscis est dicta Sabinis:
(Bellicus a telo venit in astra Deus)
Sive suum Regi nomen posuere Quirites:
Seu quia Romanis junxerat ille Cures.
Nam pater armipotens, postquam nova mœnia vidit,
Multaque Romuleâ bella peracta manu,
Juppiter, inquit, habet Romana potentia vires;
Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
Unus erit, quem tu tolles in cærula cœli;

Tu mihi dixisti: sint rata dicta Jovis.
Juppiter adnuerat. nutu tremefactus uterque
Est polus; & cœli pondera sensit Atlas.
Est locus: antiqui Capream dixere paludem.
Forte tuis illic, Romule, jura dabas.
Sol fugit; & removent subeuntia nubila cœlum:
Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus æther.
Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsæque Patres in crimine cædis;
Hæsissetque animis forsitan illa fides.
Sed Proculus longâ veniebat Julius Albâ:
Lunaque fulgebat; nec facis usus erat.
Cum subito motu nubes crepuere sinistræ.
Retulit ille gradus; horrueruntque comæ.
Pulcher, & humano major, trabeaque decorus
Romulus in media visus adesse via:
Et dixisse simul, Prohibe lugere Quirites:
Nec violent lacrimis numina nostra suis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum;
Et patrias artes militiamque colant.
Jussit: & in tenues oculis evanuit auras.
Convocat hic populos: jussaque verba refert.
Templa Deo fiunt. collis quoque dictus ab illo:
Et referunt certi sacra paterna dies.
Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
Accipe: parva quidem caussa, sed apta subest.

Non habuit tellus doctos antiqua colonos:
Lassabant agiles aspera bella viros.
Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant:
Primitias Cereri farra resecta dabant.
Usibus admoniti flammis torrenda dedere;
Multaque peccato damna tulere suo.
Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
Nunc ipsas igni corripuere casas.
Facta Dea est Fornax: læti Fornace coloni
Orant, ut fruges temperet illa suas.
Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
Maximus indicit; nec stata sacra facit.
Inque Foro, multa circum pendente tabella,
Signatur certâ Curia quæque notâ.
Stultaque pars populi, quæ sit sua Curia, nescit:
Sed facit extremâ sacra relata die.

EST honor & tumulis. animas placate paternas;
Parvaque in exstinctas munera ferte pyras.
Parva petunt Manes. pietas pro divite grata est
Munere. non avidos Styx habet ima Deos.
Tegula projectis satis est velata coronis;
Et sparsæ fruges, parcaque mica salis;
Inque mero mollita Ceres, violæque solutæ.
Hæc habeat mediâ testa relicta viâ,

Nec majora veto: sed & his placabilis umbra est.
    Adde preces positis & sua verba focis.
Hunc morem Æneas, pietatis idoneus auctor,
    Attulit in terras, juste Latine, tuas.
Ille patris Genio sollemnia dona ferebat;
    Hinc populi ritus edidicere pios.
At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
    Bella, Parentales deseruere dies.
Non impune fuit. nam dicitur omine ab isto
    Roma suburbanis incaluisse rogis.
Vix equidem credo: bustis exîsse feruntur,
    Et tacitæ questi tempore noctis avi.
Perque vias Urbis, Latiosque ululasse per agros
    Deformes animas, vulgus inane, ferunt.
Post ea præteriti tumulis redduntur honores;
    Prodigiisque venit funeribusque modus.
Dum tamen hæc fiunt, viduæ cessate puellæ:
    Exspectet puros pinea tæda dies.
Nec tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
    Comat virgineas hasta recurva comas.
Conde tuas, Hymenæe, faces; & ab ignibus atris
    Aufer. habent alias mœsta sepulcra faces.
Dî quoque templorum foribus celentur opertis:
    Ture vacent aræ: stentque sine igne foci.
Nunc animæ tenues, & corpora functa sepulcris
    Errant: nunc posito pascitur umbra cibo.
Nec tamen hæc ultra, quam tot de mense supersint

Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
Hanc, quia justa ferunt, dixere Feralia lucem.
Ultima placandis Manibus illa dies.
Ecce anus in mediis residens annosa puellis
Sacra facit Tacitæ: vix tamen ipsa tacet.
Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
Quâ brevis occultum mus sibi fecit iter.
Tum cantata ligat cum fusco licia rhombo;
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quodque pice adstrinxit, quod acu trajecit ahena
Obsutum mænæ torret in igne caput:
Vina quoque instillat. vini quodcumque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit.
Hostiles linguas inimicaque vinximus ora,
Dicit discedens: ebriaque exit anus.
Forsitan a nobis, quæ sit Dea Muta, requiras.
Disce, per antiquos quæ mihi nota senes.
Juppiter indomito Juturnæ captus amore
Multa tulit, tanto non patienda Deo.
Illa modo in silvis inter coryleta latebat:
Nunc in cognatas desiliebat aquas.
Convocat hic Nymphas, Latium, quotcumque tenebas:
Et jacit in medio talia verba choro:
Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
Vestra soror summo jungere membra Deo.
Consulite ambobus: nam quæ mea magna voluptas,
Utilitas vestræ magna sororis erit.

Vos illi in prima fugienti obsistite ripa,
Ne sua fluminea corpora mergat aquâ.
Dixerat: adnuerunt omnes Tiberinides udæ,
Quæque colunt thalamos, Ilia diva, tuos.
Forte fuit Nais, Lara nomine: prima sed illi
Dicta bis antiquum syllaba nomen erat,
Ex vitio positum. sæpe illi dixerat Almo,
Nata, tene linguam; nec tamen illa tenet.
Quæ, simul ac tetigit Juturnæ stagna sororis,
Effuge, ait, ripas: dicta refertque Jovis.
Illa etiam Junonem adiit: miserataque nuptam,
Naida Juturnam vir tuus, inquit, amat.
Juppiter intumuit; quâque est non usa modeste,
Eripuit linguam: Mercuriumque vocat;
Duc ait, ad Manes: locus ille silentibus aptus.
Nympha, sed infernæ Nympha paludis, erit.
Jussa Jovis fiunt. accepit lucus euntes.
Dicitur illa duci tum placuisse Deo.
Vim parat hic: vultu pro verbis illa precatur;
Et frustra muto nititur ore loqui.
Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant,
Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.

Proxima cognati dixere Caristia cari,
Et venit ad socias turba propinqua dapes.
Scilicet a tumulis, &, qui periere, propinquis,
Protinus ad vivos ora referre juvat:

Postque

Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
Adspicere; & generis dinumerare gradus.
Innocui veniant: procul hinc, procul impius esto
Frater, & in partus mater acerba suos:
Cui pater est vivax, qui matris digerit annos,
Quæ premit invisam socrus iniqua nurum.
Tantalidæ fratres absint, & Iasonis uxor,
Et quæ ruricolis semina tosta dedit:
Et Soror, & Progne, Tereusque duabus iniquus:
Et quicumque suas per scelus auget opes.
Dîs generis date tura bonis. Concordia fertur
Illo præcipue mitis adesse die.
Et libate dapes; ut grati pignus honoris
Nutriat incinctos missa patella Lares.
Jamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos,
Parca precaturæ sumite vina manus.
Et, Bene nos, Patriæ, bene te, Pater, optime Cæsar,
Dicite suffuso, per sacra verba, mero.

NOX ubi transierit, solito celebretur honore,
Separat indicio qui Deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
Stipes ab antiquis, sic quoque numen habes.
Te duo diversa domini pro parte coronant;
Binaque serta tibi, binaque liba ferunt.
Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu
Sumtum de tepidis ipsa colona focis.

Ligna senex minuit; concisaque construit alte;
Et solida ramos figere pugnat humo.
Dum sicco primas irritat cortice flammas,
Stat puer, & manibus lata canistra tenet.
Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur singula flammis.
Spectant, & linguis candida turba favent.
Spargitur & cæsa communis Terminus agna:
Nec queritur, lactens cum sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex;
Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.
Tu populos, urbesque, & regna ingentia finis:
Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est: nullo corrumperis auro.
Legitimâ servas credita rura fide.
Si tu signasses olim Thyreatida terram,
Corpora non leto missa trecenta forént:
Nec foret Othryades congestis tectus in armis.
O quantum patriæ sanguinis ille dedit!
Quid nova cum fierent Capitolia? nempe Deorum
Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit.
Terminus (ut veteres memorant) conventus in æde
Restitit: & magno cum Jove templa tenet.
Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.
Termine, post illud levitas tibi libera non est.

Qua positus fueris in statione, mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti;
Ne videare hominem præposuisse Jovi.
Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris,
Clamato, Meus est hic ager, ille tuus.
Est via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci.
Illac lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
Gentibus est aliis tellus data limite certo;
Romanæ spatium est Urbis & orbis idem.

Nunc dicenda mihi Regis fuga. traxit ab illa
Sextus ab extremo nomina mense dies.
Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna: vir injustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarant gladios: Occidite, dixit, inermem.
Hoc cupiant fratres, Tarquiniusque pater,
Qui mea crudeli laceravit verbere terga.
(Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.)
Luna fuit. spectant juvenem, gladiosque recondunt;
Tergaque, deductâ veste, notata vident.
Flent quoque, &, ut secum tueatur bella, precantur.

Callidus ignaris adnuit ille viris.
Jamque potens, misso genitorem adpellat amico,
Prodendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
Sectus humum rivo lene sonantis aquæ.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virgâ lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit;
Filius, Agnosco jussa parentis, ait.
Nec mora: Principibus cæsis ex urbe Gabina,
Traduntur ducibus mœnia nuda suis.
Ecce (nefas visu) mediis altaribus anguis
Exit, & exstinctis ignibus exta rapit.
Consulitur Phœbus. sors est ita reddita: Matri,
Qui dederit princeps oscula, victor erit.
Oscula quisque suæ matri properata tulerunt,
Non intellecto, credula turba Deo.
Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
Ille tacens, pronus matri dedi oscula Terræ,
Creditus offenso procubuisse pede.
Cingitur interea Romanis Ardea signis,
Et patitur lentas obsidione moras.
Dum vacat, & metuunt hostes committere pugnam;
Luditur in castris: otia miles agit.
Tarquinius juvenis socios dapibusque meroque
Accipit, atque illis Rege creatus ait:

Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
Nec sinit ad patrios arma referre Deos;
Ecquid in officio torus est socialis? & ecquid
Conjugibus nostris mutua cura sumus?
Quisque suam laudant. studiis certamina crescunt;
Et fervent multo linguaque corque mero.
Surgit, cui clarum dederat Collatia nomen;
Non opus est verbis, credite rebus, ait.
Nox superest: tollamur equis, Urbemque petamus.
Dicta placent: frenis impediuntur equi.
Pertulerant dominos. regalia protinus illi
Tecta petunt: custos in fore nullus erat.
Ecce nurum Regis fusis per colla coronis
Inveniunt posito pervigilare mero.
Inde cito passu petitur Lucretia. nebat.
Ante torum calathi, lanaque mollis, erant.
Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant:
Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
Mittenda est domino (nunc, nunc properate, puellæ)
Quamprimum nostrâ factâ lacerna manu.
Quid tamen audistis? nam plura audire soletis.
Quantum de bello dicitur esse super?
Postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,
Improba; quæ nostros cogis abesse viros.
Sint tantum reduces. sed enim temerarius ille
Est meus; & stricto quolibet ense ruit.
Mens abit, & morior, quoties pugnantis imago

Me subit: & gelidum pectora frigus habet.
Desinit in lacrimas: intentaque fila remittit;
In gremio vultum deposuitque suum.
Hoc ipsum decuit: lacrimæ cecidere pudicæ;
Et facies animo dignaque parque fuit.
Pone metum, venio, conjux ait. illa revixit;
Deque viri collo dulce pependit onus.
Interea juvenis furiatos regius ignes
Concipit, & cæco raptus amore furit.
Forma placet, niveusque color, flavique capilli;
Quique aderat nulla factus ab arte decor.
Verba placent, & vox; & quod corrumpere non est:
Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
Jam dederat cantum lucis prænuntius ales;
Cum referunt juvenes in sua castra pedem.
Carpitur attonitos absentis imagine sensus
Ille: recordanti plura magisque placent.
Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
Neglectæ collo sic jacuere comæ:
Hos habuit vultus: hæc illi verba fuere:
Hic decor, hæc facies, hic color oris erat.
Ut solet a magno fluctus languescere flatu,
Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet;
Sic, quamvis aberat placitæ præsentia formæ,
Quem dederat præsens forma, manebat amor.
Ardet; & injusti stimulis agitatus amoris
Comparat indigno vimque dolumque toro.

Exitus in dubio est: audebimus ultima, dixit.
Viderit, audentes Forsne Deusne juvet.
Cepimus audendo Gabios quoque. talia fatus
Ense latus cingit; tergaque pressit equi.
Accipit æratâ juvenem Collatia portâ,
Condere jam vultus Sole parante suos.
Hostis, ut hospes, init penetralia Collatina:
Comiter excipitur: sanguine junctus erat.
Quantum animis erroris inest! parat inscia rerum
Infelix epulas hostibus illa suis.
Functus erat dapibus: poscunt sua tempora somni.
Nox erat; & totâ lumina nulla domo.
Surgit, & auratum vagina liberat ensem;
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque torum pressit; Ferrum, Lucretia, mecum est,
Natus, ait, Regis, Tarquiniusque loquor.
Illa nihil: neque enim vocem viresque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet.
Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis
Parva sub infesto cum jacet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnâ.
Clamet? at in dextra, qui necet, ensis adest.
Effugiat? positis urguetur pectora palmis;
Nunc primum externâ pectora tacta manu.
Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque:
Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
Nil agis; eripiam, dixit, pro crimine vitam:

Falsus adulterii testis adulter ero.
Interimam famulum; cum quo deprensa fereris.
Succubuit famæ victa puella metu.
Quid, victor, gaudes? hæc te victoria perdet.
Heu quanto regnis nox stetit una tuis!
Jamque erat orta dies: passis sedet illa capillis;
Ut solet ad nati mater itura rogum.
Grandævumque patrem fido cum conjuge castris
Evocat: & positâ venit uterque morâ.
Utque vident habitum; quæ luctûs caussa requirunt:
Cui paret exsequias, quove sit icta malo.
Illa diu reticet, pudibundaque celat amictu
Ora. fluunt lacrimæ more perennis aquæ.
Hinc pater, hinc conjux lacrimas solantur, & orant
Indicet: & cæco flentque paventque metu.
Ter conata loqui, ter destitit: ausaque quarto,
Non oculos adeo sustulit illa suos.
Hoc quoque Tarquinio debebimus? eloquar, inquit,
Eloquar infelix dedecus ipsa meum.
Quæque potest narrat. restabant ultima; flevit:
Et matronales erubuere genæ.
Dant veniam facto genitor conjuxque coacto.
Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego.
Nec mora; celato figit sua pectora ferro:
Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.
Tunc quoque jam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit. hæc etiam cura cadentis erat.

Ecce super corpus communia damna gementes,
Obliti decoris, virque paterque jacent.
Brutus adest; tandemque animo sua nomina fallit:
Fixaque semanimi corpore tela rapit.
Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,
Edidit impavidos ore minante sonos:
Per tibi ego hunc juro fortem castumque cruorem,
Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt:
Tarquinium pœnas profuga cum stirpe daturum.
Jam satis est virtus dissimulata diu.
Illa jacens ad verba oculos sine lumine movit;
Visaque concussâ dicta probare comâ.
Fertur in exsequias animi matrona virilis:
Et secum lacrimas invidiamque trahit.
Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
Concitat, & Regis facta nefanda refert.
Tarquinius cum prole fugit. capit annua Consul
Jura. dies regnis illa suprema fuit.

Fallimur? an veris prænuntia venit hirundo;
Et metuit, ne quâ versa recurrat hiems?
Sæpe tamen, Progne, nimium properasse quereris;
Virque tuo Tereus frigore lætus erit.

Jamque duæ restant noctes de mense secundo,
Marsque suos junctis curribus urguet equos.
Ex vero positum permansit Equiria nomen:

Quæ Deus in campo prospicit ipse suo.
Jure venis, Gradive; locum tua tempora poscunt:
Signatusque tuo nomine mensis adest.
Venimus in portum, libro cum mense peracto.
Naviget hinc aliâ jam mihi linter aquâ.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER III.

BEllice, depositis clypeo paullisper & hasta,
  Mars, ades; & nitidas casside solve comas.
Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetæ.
  A te, qui canitur, nomina mensis habet.
Ipse vides manibus peragi fera bella Minervæ.
  Num minus ingenuis artibus illa vacat?
Palladis exemplo ponendæ tempora sume
  Cuspidis. invenies & quod inermis agas.
Tum quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
  Cepit; ut huic Urbi semina digna dares.
Ilia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?)
  Sacra lavaturas mane petebat aquas.
Ventum erat ad molli declivem tramine ripam:
  Ponitur e summâ fictilis urna comâ.
Fessa resedit humi; ventosque accepit aperto

Pectore; turbatas restituitque comas.
Dum sedet; umbrosæ salices, volucresque canoræ
Fecerunt somnos, & leve murmur aquæ.
Blanda quies victis furtim subrepit ocellis:
Et cadit a mento languida facta manus.
Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitam:
Et sua divinâ furta fefellit ope.
Somnus abit: jacet illa gravis. jam scilicet intra
Viscera, Romanæ conditor Urbis, eras.
Languida consurgit; nec scit cur languida surgat:
Et peragit tales arbore nixa sonos:
Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
Vidimus. an somno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam: cum lapsa capillis
Decidit ante sacros lanea vitta focos.
Inde duæ pariter (visu mirabile) palmæ
Surgunt. ex illis altera major erat:
Et gravibus ramis totum protexerat orbem;
Contigeratque novâ sidera summa comâ.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas.
Terreor admonitu; corque timore micat.
Martia, Picus, avis gemino pro stipite pugnant,
Et Lupa. tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat: & plenam non firmis viribus urnam
Sustulit. implêrat, dum sua visa refert.
Interea crescente Remo, crescente Quirino,
Cœlesti tumidus pondere venter erat.

Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
  Restabant nitido jam duo signa Deo.
Sylvia fit mater: Vestæ simulacra feruntur
  Virgineas oculis opposuisse manus.
Ara Deæ certe tremuit, pariente ministra;
  Et subiit cineres territa flamma suos.
Hæc ubi cognovit contemtor Amulius æqui;
  (Nam raptas fratri victor habebat opes)
Amne jubet mergi geminos. scelus unda refugit.
  In sicca pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
  Et Picum expositis sæpe tulisse cibos?
Non ego te, tantæ nutrix Larentia gentis,
  Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
Vester honos veniet, cum Larentalia dicam:
  Acceptus geniis illa December habet.
Martia ter senos proles adoleverat annos;
  Et suberat flavæ jam nova barba comæ.
Omnibus agricolis armentorumque magistris
  Iliadæ fratres jura petita dabant.
Sæpe domum veniunt prædonum sanguine læti,
  Et redigunt actos in sua rura boves.
Ut genus audierunt, animos pater editus auget:
  Et pudet in paucis nomen habere casis:
Romuleoque cadit trajectus Amulius ense:
  Regnaque longævo restituuntur avo.
Mœnia conduntur: quæ, quamvis parva fuerunt,

Non tamen expediit transiluisse Remo.
Jam, modo quâ fuerant silvæ pecorumque recessus,
Urbs erat. æternæ cum pater Urbis ait:
Arbiter armorum, de cujus sanguine natus
Credor; &, ut credar, pignora certa dabo:
A te principium Romano ducimus anno:
Primus de patrio nomine mensis eat.
Vox rata fit; patrioque vocat de nomine mensem.
Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
Hoc dederat studiis bellica turba suis.
Pallada Cecropidæ, Minoia Creta Dianam,
Vulcanum tellus Hypsipylea colit,
Junonem Sparte Pelopeiadesque Mycenæ,
Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat; quia præsidet armis.
Arma feræ genti remque decusque dabant.
Quod si forte vacas, peregriuos inspice Fastos:
Mensis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis,
Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos, Albanaque tempora constant
Factaque Telegoni mœnia celsa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus asper,
A tribus hunc primum turba Curensis habet.
Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis
Convenit: hic genti quartus utrique Deus.

Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas.
Ille minor geminis mensibus annus erat.
Nondum tradideras victas victoribus artes,
Græcia, facundum, sed male forte genus.
Qui bene pugnârat, Romanam noverat artem:
Mittere qui poterat pila, disertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut Plejadas Atlanteas
Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
Esse duas Arctos; quarum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graja carina notet?
Signaque quæ longo Frater percenseat anno,
Ire per hæc uno mense sororis equos?
Libera currebant, & inobservata per annum
Sidera: constabat sed tamen esse Deos.
Non illi cœlo labentia signa movebant,
Sed sua: quæ magnum prodere crimen erat.
Illaque de fœno. sed erat reverentia fœno,
Quantam nunc Aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Unde maniplaris nomina miles habet.
Ergo animi indociles & adhuc ratione carentes,
Mensibus egerunt lustra minora decem.
Annus erat, decimum cum Luna repleverat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus;

Seu quia bis quino femina mense parit.
Seu quod adusque decem numero crescente venitur;
Principium spatiis sumitur inde novis.
Inde pares centum denos secrevit in orbes
Romulus: Hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora: legitimo quique merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titiensibus idem,
Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
Adsuetos igitur numeros servavit in anno.
Hoc luget spatio femina mœsta virum.
Neu dubites, primæ fuerint quin ante Kalendæ
Martis; ad hæc animum signa referre potes.
Laurea Flaminibus, quæ toto perstitit anno,
Tollitur: & frondes sunt in honore novæ.
Janua nunc Regis positâ viret arbore Phœbi:
Ante tuas fit idem, Curia Prisca, fores.
Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quod arcana fieri novus ignis in æde
Dicitur; & vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides, annos hinc îsse priores;
Anna quod hoc cœpta est mense Perenna coli.
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
Ad spatium belli, perfide Pœne, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis: & inde
Incipit, a numero nomina quisquis habet.

Primus,

Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
Pompilius menses sensit abesse duos.
Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
Nos putat; Egeria sive monente sua.
Sed tamen errabant etiamnum tempora; donec
Cæsaris in multis hæc quoque cura fuit.
Non hæc ille Deus, tantæque propaginis auctor,
Credidit officiis esse minora suis:
Promissumque sibi voluit prænoscere cœlum:
Nec Deus ignotas hospes inire domos.
Ille moras Solis, quibus in sua signa rediret,
Traditur exactis disposuisse notis.
Is decies senos tercentum & quinque diebus
Junxit, & e pleno tempora quarta die.
Hic anni modus est. in lustrum accedere debet,
Quæ consummatur partibus, una dies.

Si licet occultos monitus audire Deorum
Vatibus; ut certe fama licere putat;
Cum sis officiis, Gradive, virilibus aptus;
Dic mihi, matronæ cur tua festa colant.
Sic ego: sic posita dixit mihi casside Mavors;
Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
Nunc primum studiis pacis, Deus utilis armis,
Advocor: & gressus in nova castra fero.
Nec piget incepti. juvat hac quoque parte morari:
Hoc solam ne se posse Minerva putet.

Disce, Latinorum vates operose dierum,
Quod petis: & memori pectore dicta nota.
Parva fuit, si prima velis elementa referre,
Roma: sed in parva spes tamen hujus erat.
Mœnia jam stabant, populis angusta futuris:
Credita sed turbæ tunc nimis ampla suæ.
Quæ fuerit nostri si quæris regia nati;
Adspice de canna straminibusque domum.
In stipula placidi carpebat munera somni:
Et tamen ex illo venit in astra toro.
Jamque loco majus nomen Romanus habebat:
Nec conjux illi, nec socer ullus erat.
Spernebant generos inopes vicinia dives:
Et male credebar sanguinis auctor ego.
In stabulis habitasse, boves pavisse, nocebat;
Jugeraque inculti pauca tenere soli.
Cum pare quæque suo coeunt volucresque feræque:
Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
Extremis dantur connubia gentibus: at, quæ
Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui; patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
Festa para Conso: Consus tibi cetera dicet;
Ipso festa die dum sua sacra canes.
Intumuere Cures, & quos dolor attigit idem.
Tum primum generis intulit arma socer.
Jamque fere raptæ matrum quoque nomen habebant;

Tractaque erant longâ bella propinqua morâ.
Conveniunt nuptæ dictam Junonis in ædem:
Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
O pariter raptæ, (quoniam hoc commune tenemus)
Non ultra lente possumus esse piæ.
Stant acies: sed utra Dî sint pro parte rogandi,
Eligite; hinc conjux, hinc pater arma tenent.
Quærendum, viduæ fieri malimus an orbæ.
Consilium vobis forte piumque dabo.
Consilium dederat. parent, crinemque resolvunt;
Mœstaque funereâ corpora veste tegunt.
Jam stabant acies ferro mortique paratæ;
Jam lituus pugnæ signa daturus erat:
Cum raptæ veniunt inter patresque virosque;
Inque sinu natos, pignora cara, ferunt.
Ut medium campi passis tetigere capillis,
In terram posito procubuere genu.
Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
Tendebant ad avos brachia parva suos.
Qui poterat, clamabat avum, tum denique visum;
Et qui vix poterat, posse coactus erat.
Tela viris animusque cadunt: gladiisque remotis
Dant soceri generis, accipiuntque, manus.
Laudatasque tenent natas; scutoque nepotem
Fert avus: hic scuti dulcior usus erat.
Inde diem, quæ prima, meas celebrare Kalendas
Œbalides matres non leve munus habent.

An quia, commicti strictis mucronibus ausæ,
Finierant lacrimis Martia bella suis?
Vel quod erat de me feliciter Ilia mater,
Rite colunt matres sacra, diemque meum.
Quid quod hiems, adoperta gelu, nunc denique cedit,
Et pereunt victæ Sole tepente nives.
Arboribus redeunt detonsæ frigore frondes;
Uvidaque e tenero palmite gemma tumet.
Quæque diu latuit, nunc se quà tollat in auras,
Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fecundus ager: pecoris nunc hora creandi:
Nunc avis in ramo tecta laremque parat.
Tempora jure colunt Latiæ fecunda parentes:
Quarum militiam votaque partus habet.
Adde, quod excubias Regi Romanus agebat;
Quà nunc Esquilias nomina collis habet.
Illic a nuribus Junoni templa Latinis
Hac sunt, si memini, publica facta die.
Quid moror, & variis onero tua pectora caussis?
Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas: Matris me turba frequentant.
Hæc nos præcipue tam pia caussa decet.
Ferte Deæ flores: gaudet florentibus herbis
Hæc Dea: de tenero cingite flore caput.
Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dedisti.
Dicite, Tu voto parturientis ades.
Si qua tamen gravida est, resoluto crine precetur,

Ut solvat partus molliter illa suos.

Quis mihi nunc dicat, quare cœlestia Martis
Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianæ:
Nympha, Numæ conjux, ad tua festa veni.
Vallis Aricinæ silva præcinctus opaca
Est lacus, antiqua religione sacer.
Hîc latet Hippolytus furiis direptus equorum:
Unde nemus nullis illud initur equis:
Licia dependent, longas velantia sepes,
Et posita est meritæ multa tabella Deæ.
Sæpe potens voti, frontem redimita coronis,
Femina lucentes portat ab Urbe faces.
Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces:
Et perit exemplo postmodo quisque suo.
Defluit incerto lapidosus murmure rivus:
Sæpe, sed exiguis haustibus, inde bibes.
Egeria est, quæ præbet aquas, Dea grata Camenis.
Illa Numæ conjux, consiliumque fuit.
Principio nimium promtos ad bella Quirites
Molliri placuit jure, Deûmque metu.
Inde datæ leges; ne firmior omnia posset:
Cœptaque sunt pure tradita sacra coli.
Exsuitur feritas, armisque potentius æquum est:
Et cum cive pudet conseruisse manus.
Atque aliquis, modo trux, visâ jam vertitur arâ;

Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
Ecce Deûm genitor rutilas per nubila flammas
Spargit, & effusis æthera siccat aquis.
Non alias missi cecidere frequentius ignes.
Rex pavet; & vulgi pectora terror habet.
Cui Dea, Ne nimium terrêre: piabile fulmen
Est, ait: & sævi flectitur ira Jovis.
Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
Prodere, Romani numen uterque soli.
Nec sine vi tradent. adhibeto vincula captis.
Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
Quo posses viso dicere, Numen inest.
In medio gramen, muscoque adoperta virenti
Manabat saxo vena perennis aquæ.
Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.
Huc venit, & Fonti rex Numa mactat ovem.
Plenaque odorati Dîs ponit pocula Bacchi;
Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitos veniunt silvestria numina fontes:
Et relevant multo pectora sicca mero.
Vina quies sequitur. gelido Numa prodit ab antro,
Vinclaque sopitas addit in arta manus.
Somnus ut abscessit, tentando vincula pugnant
Rumpere: pugnantes fortius illa tenent.
Tum Numa, Dî nemorum, factis ignoscite nostris,
Si scelus ingenio scitis abesse meo.

Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.
Sic Numa: sic quatiens cornua Faunus ait:
Magna petis; nec quæ monitu tibi discere nostro
Fas sit. habent fines numina nostra suos.
Dî sumus agrestes, & qui dominemur in altis
Montibus. arbitrium est in sua tela Jovi.
Hunc tu non poteris per te deducere cœlo:
At poteris nostra forsitan usus ope.
Dixerat hæc Faunus: par est sententia Pici.
Deme tamen nobis vincula, Picus ait.
Juppiter huc veniet, valida deductus ab arte.
Nubila promissi Styx mihi testis erit.
Emissi quid agant laqueis, quæ carmina dicant,
Quaque trahant superis sedibus arte Jovem,
Scire nefas homini. nobis concessa canantur;
Quæque pio disci vatis ab ore licet.
Eliciunt cœlo te, Juppiter. unde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
Constat Aventinæ tremuisse cacumina silvæ:
Terraque subsedit pondere pressa Jovis.
Corda micant Regis; totoque e pectore sanguis
Fugit; & hirsutæ diriguere comæ.
Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
Fulminis, altorum Rexque Paterque Deûm.
Si tua contigimus manibus donaria puris:
Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.
Adnuit oranti: sed verum ambage remotâ

Abdidit, & dubio terruit ore virum.
Cæde caput, dixit. cui Rex, Parebimus, inquit.
Cædenda est hortis eruta cepa meis.
Addidit hic, Hominis: Summos, ait ille, capillos.
Postulat hic animam: cui Numa, Piscis, ait.
Risit: &, His, inquit, facito mea tela procures,
O vir colloquio non abigende meo.
Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem
Cynthius, imperii pignora certa dabo.
Dixit, & ingenti tonitru super æthera motum
Fertur, adorantem destituitque Numam.
Ille redit lætus, memoratque Quiritibus acta.
Tarda venit dictis difficilisque fides.
At certe credemur, ait, si verba sequatur
Exitus. en, audi crastina, quisquis ades.
Protulerit terris cum totum Cynthius orbem;
Juppiter imperii pignora certa dabit.
Discedunt dubii, promissaque tarda videntur;
Dependetque fides a veniente die.
Mollis erat tellus roratâ mane pruinâ;
Ante sui populus limina Regis adest.
Prodit, & in solio medius consedit acerno.
Innumeri circa stantque silentque viri.
Ortus erat summo tantummodo margine Phœbus:
Sollicitæ mentes speque metuque pavent.
Constitit, atque caput niveo velatus amictu,
Jam bene Dîs notas sustulit ille manus.

Atqua ita, Tempus adest promissi muneris, inquit.
Pollicitam dictis, Juppiter, adde fidem.
Dum loquitur, totum jam Sol emerserat orbem:
Et gravis ætherio venit ab axe fragor.
Ter tonuit sine nube Deus, tria fulgura misit.
Credite dicenti; mira, sed acta, loquor.
A media cœlum regione dehiscere cœpit:
Submisere oculos cum duce turba suos.
Ecce levi scutum versatum leniter aura
Decidit. a populo clamor ad astra venit.
Tollit humo munus, cæsa prius ille juvenca,
Quæ dederat nulli colla premenda jugo.
Idque ancile vocat; quod ab omni parte recisum est:
Quâque notes oculis, angulus omnis abest.
Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
Consilium multæ calliditatis init.
Plura jubet fieri simili cælata figurâ,
Error ut ante oculos insidiantis eat.
Mamurius morum fabræne exactior artis,
Difficile est, illud, dicere, clausit opus.
Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit:
Si mea nota fides; irrita nulla petes.
Jam dederat Saliis (a saltu nomina ducunt)
Armaque, & ad certos verba canenda modos.
Tum sic Mamurius, Merces mihi gloria detur,
Nominaque extremo carmine nostra sonent.
Inde sacerdotes operi promissa vetusto

Præmia persolvunt, Mamuriumque vocant.
Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,
Differ: habent parvæ commoda magna moræ.
Arma movent pugnam, pugna est aliena maritis.
Condita cum fuerint, aptius omen erit.
His etiam conjux apicati cincta Dialis
Lucibus impexas debet habere comas.

Tertia nox emersa suos ubi moverit ignes,
Conditus e geminis Piscibus alter erit.
Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
Proximus. a vento nomen uterque tenet.

CUM croceis rorare genis Tithonia conjux
Cœperit, & quintæ tempora lucis aget;
Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes;
Mergetur, visus effugietque tuos.
At non effugiet Vindemitor. hoc quoque caussam
Unde trahat sidus parva docere mora est.
Ampelon intonsum, Satyris Nymphaque creatum,
Fertur in Ismariis Bacchus amasse jugis.
(Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi;
Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.)
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit: amissum Liber in astra vehit.

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum

Phœbus, & alatis æthera carpit equis;
Quisquis ades, canæque colis penetralia Vestæ,
Cratera Iliacis turaque pone focis.
Cæsaris innumeris, quem maluit ille mereri,
Accessit titulis Pontificalis honos.
Ignibus æternis æterni numina præsunt
Cæsaris. imperii pignora juncta vides.
De veteris Trojæ dignissima præda favillâ,
Qua gravis Æneas tutus ab hoste fuit:
Ortus ab Ænea tangit cognata sacerdos
Numina; cognatum, Vesta, tuere caput.
Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes.
Vivite inexstincti; flammaque, Duxque, precor.

UNA nota est Marti: Nonis sacrata quod illis
Templa putant lucos Vejovis ante duos.
Romulus ut saxo lucum circumdedit alto,
Cuilibet, Huc, inquit, confuge; tutus eris.
O quam de tenui Romanus origine crevit!
Turba vetus quam non invidiosa fuit!
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet,
Disce quis iste Deus, curve vocetur ita.
Juppiter est juvenis: juveniles adspice vultus.
Adspice deinde manum: fulmina nulla tenet.
Fulmina, post ausos cœlum adfectare Gigantas,
Sumta Jovi: primo tempore inermis erat.
Ignibus Ossa novis, & Pelion altior Ossâ

Arsit, & in solida fixus Olympus humo.
Stat quoque Capra simul: Nymphæ pavisse feruntur
Cretides. infanti lac dedit illa Jovi.
Nunc vocor ad nomen. vegrandia farra colonæ,
Quæ male creverunt, vescaque parva vocant.
Vis ea si verbi est; cur non ego Vejovis ædem,
Ædem non magni suspicer esse Jovis?
Jamque, ubi cæruleum vallabunt sidera cœlum,
Suspice: Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic cæsæ gravida cervice Medusæ
Sanguine respersis prosiluisse jubis.
Huic supra nubes & subter sidera lapso
Cœlum pro terra, pro pede penna fuit.
Jamque indignanti nova frena receperat ore,
Cum levis Aonias ungula fodit aquas.
Nunc fruitur cœlo, quod pennis ante petebat:
Et nitidus stellis quinque decemque micat.

Protinus adspicies venienti nocte Coronam
Gnosida. Theseo crimine facta Dea est.
Jam bene perjuro mutârat conjuge Bacchum,
Quæ dedit ingrato fila legenda viro.
Sorte tori gaudens, Quem flebam rustica, dixit,
Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber, depexus crinibus, Indos
Vincit, & Eoo dives ab orbe redit.
Inter captivas facie præstante puellas

Grata nimis Baccho filia Regis erat.
Flebat amans conjux, spatiataque litore curvo
 Edidit incultis talia verba comis:
En iterum similes, fluctus, audite querelas:
 En iterum lacrimas accipe, arena, meas.
Dicebam, memini, perjure & perfide Theseu.
 Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque nulla viro, clamabo, femina credat.
 Nomine mutato caussa relata mea est.
O utinam mea sors, quâ primum cœperat, isset!
 Jamque ego præsenti tempore nulla forem!
Quid me desertis perituram, Liber, arenis
 Servabas? potui dedoluisse semel.
Bacche levis, leviorque tuis, quæ tempora cingunt,
 Frondibus; in lacrimas cognite Bacche meas;
Ausus es ante oculos adducta pellice nostros
 Tam bene compositum sollicitare torum?
Heu! ubi pacta fides? ubi, quæ jurare solebas?
 Me miseram, quoties hæc ego verba loquor!
Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas:
 Judicio peccas turpius ipse tuo.
Ne sciat hoc quisquam, tacitisque doloribus urar:
 Ne toties falli digna fuisse puter.
Præcipue cupiam celari Thesea; ne te
 Consortem culpæ gaudeat esse suæ.
At, puto, præposita est fuscæ mihi candida pellex,
 Eveniat nostris hostibus ille color.

Quid tamen hoc refert, vitio si gratior ipso est?
Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche, fidem præsta; nec præfer amoribus ullam
Conjugis, adsuetæ semper amare virum.
Ceperunt matrem formosi cornua tauri;
Me tua: at hic laudi est, ille pudendus amor.
Ne noceat quod amo: neque enim tibi, Bacche, nocebat,
Quod flammas nobis fassus es ipse tuas.
Nec, quod nos uris, mirum facis. ortus in igne
Diceris, & patriâ raptus ab igne manu.
Illa ego sum, cui tu solitus promittere cœlum.
Hei mihi, pro cœlo qualia dona fero!
Dixerat: audibat jamdudum verba querentis
Liber, ut a tergo forte secutus erat.
Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccat:
Et, Pariter cœli summa petamus, ait.
Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula sume.
Jam tibi mutatæ Libera nomen erit.
Sintque tuæ tecum faciam monumenta coronæ;
Vulcanus Veneri quam dedit, illa mihi.
Dicta facit: gemmasque novem transformat in ignes.
Aurea per stellas nunc micat illa novem.

SEX ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera gramineo spectabis Equiria campo,
Quem Thybris curvis in latus urguet aquis.

Qui tamen ejectâ si forte tenebitur undâ;
Cœlius accipiat pulverulentus equos.

IDibus est Annæ festum geniale Perennæ,
Haud procul a ripis, advena Thybri, tuis.
Plebs venit, ac virides passim disjecta per herbas
Potat, & accumbit cum pare quisque sua.
Sub Jove pars durat: pauci tentoria ponunt:
Sunt, quibus e ramo frondea facta casa est.
Pars ubi pro rigidis calamos statuere columnis,
Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen vinoque calent: annosque precantur,
Quot sumant cyathos; ad numerumque bibunt.
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos:
Quæ sit per calices facta Sibylla suos.
Illic & cantant, quidquid didicere theatris;
Et jactant faciles ad sua verba manus:
Et ducunt posito duras cratere choreas,
Multaque diffusis saltat amica comis.
Cum redeunt, titubant; & sunt spectacula vulgo:
Et fortunatos obvia turba vocant.
Occurri nuper. visa est mihi digna relatu
Pompa: senem potum pota trahebat anus.
Quæ tamen hæc Dea sit, (quoniam rumoribus errant)
Fabula proposito nulla tacenda meo.
Arserat Æneæ Dido miserabilis igne,
Arserat exstructis in sua fata rogis.

Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
   Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
Præbuit Æneas & caussam mortis & ensem:
   Ipsa suâ Dido concidit usa manu.
Protinus invadunt Numidæ sine vindice regnum;
   Et potitur captâ Maurus Iarba domo.
Seque memor spretum, Thalamis tamen, inquit, Elissæ
   En ego, quem toties repulit illa, fruor.
Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error: ut olim
   Amisso dubiæ rege vagantur apes.
Tertia nudandas acceperat area messes;
   Inque cavos ierant tertia musta lacus;
Pellitur Anna domo: lacrimansque sororia linquit
   Mœnia. germanæ justa dat ante suæ.
Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillæ;
   Vertice libatas accipiuntque comas.
Terque, Vale, dixit: cineres ter ad ora relatos
   Pressit, & est illis visa subesse soror.
Nacta ratem comitemque fugæ pede labitur æquo,
   Mœnia respiciens, dulce sororis opus.
Fertilis est Melite sterili vicina Cosyræ
   Insula, quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit hospitio Regis confisa vetusto.
   Hospes opum dives Rex ibi Battus erat.
Qui postquam didicit casus utriusque sororis;
   Hæc, inquit, tellus quantulacumque tua est.
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus,

Sed

Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
Signa recensuerat bis Sol sua: tertius ibat
Annus; & exsulibus terra petenda nova est.
Frater adest, belloque petit. Rex arma perosus,
Nos sumus imbelles, tu fuge sospes, ait.
Jussa fugit; ventoque ratem committit & undis.
Asperior quovis æquore frater erat.
Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
Purus ager: Cameren incola turba vocant.
Illuc cursus erat. nec longius abfuit inde,
Quam quantum novies mittere funda potest.
Vela cadunt primo, & dubia librantur ab aura.
Findite remigio, navita dixit, aquas.
Dumque parant torto subducere carbasa lino,
Percutitur rapido puppis adunca Noto:
Inque patens æquor, frustra pugnante magistro,
Fertur: & ex oculis visa refugit humus.
Adsiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
Vertitur, & canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento: nec jam moderator habenis
Utitur, at votis: hîc quoque poscit opem.
Jactatur tumidas exsul Phœnissa per undas:
Humidaque oppositâ lumina veste tegit.
Tum primum Dido felix est dicta sorori,
Et quæcumque aliquam corpore pressit humum.
Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
Puppis: &, expositis omnibus, hausta perit.

Jam pius Æneas regno nataque Latini
Auctus erat; populos miscueratque duos.
Litore dotali, solo comitatus Achate,
Secretum nudo dum pede carpit iter;
Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam
Esse. quid in Latios illa veniret agros?
Dum secum Æneas: Anna est, exclamat Achates.
Ad nomen vultus sustulit illa suos.
Quò fugiat? quid agat? quos terræ quærat hiatus?
Ante oculos miseræ fata sororis erant.
Sensit, & adloquitur trepidam Cythereius heros:
Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuæ.
Anna, per hanc juro, quam quondam audire solebas
Tellurem fato prosperiore dari;
Perque Deos comites, hac nuper sede locatos;
Sæpe meas illos increpuisse moras.
Nec timui de morte tamen: metus abfuit iste.
Hei mihi! credibili fortior illa fuit.
Ne refer. adspexi non illo pectore digna
Vulnera, Tartareas ausus adire domos.
At tu, seu ratio te nostris adpulit oris,
Sive Deus; regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Elissæ.
Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
Talia dicenti (neque enim spes altera restat)
Credidit; errores exposuitque suos.
Utque domum intravit Tyrios induta paratus,

Incipit Æneas: (cetera turba silet)
Hanc tibi cur tradam, pia caussa, Lavinia conjux,
Est mihi: consumsi naufragus hujus opes.
Orta Tyro, regnum Libyca possedit in ora:
Quam precor ut caræ more sororis ames.
Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
Mente premit tacitâ, dissimulatque fremens.
Donaque cum videat præter sua lumina ferri
Multa palam; mitti clam quoque multa putat.
Non tamen exactum, quid agat. furialiter odit;
Et parat insidias, & cupit ulta mori.
Nox erat: ante torum visa est adstare sororis,
Squalenti Dido sanguinolenta comâ;
Et, Fuge, ne dubita, mœstum fuge, dicere, tectum.
Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exsilit; & velox humili super arva fenestrâ
Se jacit. audacem fecerat ipse timor.
Quâque metu rapitur, tunicâ velata recinctâ,
Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
Creditur, & stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
Quæritur. adparent signa notæque pedum.
Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.
Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
Ipsa loqui visa est, Placidi sum Nympha Numici:
Amne perenne latens Anna Perenna vocor.

Protinus erratis læti vescuntur in agris:
Et celebrant largo seque diemque mero.
Sunt quibus hæc Luna est, quia mensibus impleat annum:
Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
Teque Jovi primos, Anna, dedisse cibos.
Hæc quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
Fama: nec a vera dissidet illa fide.
Plebs vetus, & nullis etiamnum tuta Tribunis,
Fugit, & in sacri vertice montis abit.
Jam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
Victus, & humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quædam fuit Anna Bovillis
Pauper, sed mundæ sedulitatis, anus.
Illa, levi mitrâ canos redimita capillos,
Fingebat tremulâ rustica liba manu.
Atque ita per populum fumantia mane solebat
Dividere. hæc populo copia grata fuit.
Pace domi facta signum posuere Perennæ,
Quod sibi defectis illa tulisset opem.
Nunc mihi, cur cantent, superest, obscæna puellæ,
Dicere: nam coeunt, certaque probra canunt.
Nuper erat Dea facta; venit Gradivus ad Annam,
Et cum seductâ talia verba facit:
Mense meo coleris: junxi mea tempora tecum:
Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
Armifer armiferæ correptus amore Minervæ

Uror: & hoc longo tempore vulnus alo.
Effice, Dî studio similes coeamus in unum.
Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
Dixerat. illa Deum promisso ludit inani;
Et stultam dubiâ spem trahit usque morâ.
Sæpius instanti, Mandata peregimus, inquit:
Evictas precibus vix dedit illa manus.
Gaudet amans, thalamosque parat. deducitur illuc
Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos.
Oscula sumturus subito Mars adspicit Annam;
Nunc pudor elusum, nunc subit ira, Deum.
Ridet amatorem caræ nova Diva Minervæ:
Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde joci veteres obscænaque dicta canuntur:
Et juvat hanc magno verba dedisse Deo.
Præteriturus eram gladios in Principe fixos,
Cum sic a castis Vesta locuta focis:
Ne dubita meminisse: meus fuit ille Sacerdos.
Sacrilegæ telis me petiere manus.
Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui.
Quæ cecidit ferro, Cæsaris umbra fuit.
Ille quidem cœlo positus Jovis atria servat;
Et tenet in Magno templa dicata Foro.
At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant Pontificale caput;
Morte jacent merita. testes estote Philippi,
Et quorum sparsis ossibus albet humus.

Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris; ulcisci justa per arma patrem.

Postera cum teneras Aurora refecerit herbas,
Scorpios a prima parte videndus erit.

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
Bacche, fave vati; dum tua festa cano.
Nec referam Semelen; ad quam nisi fulmina secum
Juppiter adferret, parvus inermis eras:
Nec puer ut posses maturo tempore nasci,
Expletum patrio corpore matris onus.
Sithonas & Scythicos longum enumerare triumphos,
Et domitas gentes, turifer Inde, tuas.
Tu quoque Thebanæ mala præda tacebere matris;
Inque tuum furiis, acte Lycurge, genu.
Ecce libet subitos pisces Tyrrhenaque monstra
Dicere. sed non est carminis hujus opus.
Carminis hujus opus, caussas expromere; quare
Vilis anus populos ad sua liba vocet.
Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,
Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange, totoque Oriente subacto
Primitias magno seposuisse Jovi.
Cinnama tu primus, captivaque tura dedisti,
Deque triumphato viscera tosta bove.
Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,

Libaque: quod sacris pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt: succis quia dulcibus ille
Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt.
Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro:
(Non habet ingratos fabula nostra jocos)
Jamque erat ad Rhodopen Pangæaque florida ventum:
Æriferæ comitum concrepuere manus.
Ecce novæ coeunt volucres, tinnitibus actæ:
Quàque movent sonitus æra, sequuntur apes.
Colligit errantes, & in arbore claudit inani
Liber: & inventi præmia mellis habet.
Ut Satyri levisque senex tetigere saporem;
Quærebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo:
Adspicit & ceras, dissimulatque senex.
Utque piger pandi tergo residebat aselli,
Adplicat hunc ulmo corticibusque cavis.
Constitit ipse super ramoso stipite nixus:
Atque avide trunco condita mella petit.
Millia crabronum coeunt; & vertice nudo
Spicula defigunt, oraque summa notant.
Ille cadit præceps, & calce feritur aselli:
Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
Rident. percusso claudicat ille genu.
Ridet & ipse Deus: limumque inducere monstrat.
Hic paret monitis, & linit ora luto.

Melle pater fruitur: liboque infusa calenti
Jure repertori candida mella damus.
Femina cur presset, non est rationis opertæ.
Femineos thyrso concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quæris? vinosior ætas
Hæc est, & gravidæ munera vitis amans.
Cur hederâ cincta est? hedera est gratissima Baccho.
Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
Nysiades Nymphæ, puerum quærente novercâ,
Hanc frondem cunis adposuere novis.
Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
Sive, quod ipse puer semper juvenisque videris;
Et media est ætas inter utrumque tibi:
Seu quia tu pater es, patres, sua pignora, natos
Commendant curæ numinibusque tuis:
Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.
An quia, cum prisci colerent studiosius agros,
Et patrio faceret rure Senator opus,
Et caperet fasces a curvo Consul aratro,
Nec crimen duras esset habere manus;
Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem:
Sed Dîs, non studiis ille dabatur honos.
Luce sua ludos uvæ commentor habebat:
Quos cum tædiferâ nunc habet ipse Deâ.
Ergo, ut tironem celebrare frequentia possit,

Visa dies dandæ non aliena togæ.
Mite, Pater, caput huc placataque cornua vertas;
Et des ingenio vela secunda meo.
Itur ad Argeos, (qui sint, sua pagina dicet)
Hac, si commemini, præteritaque die.
Stella Lycaoniam vergit proclinis ad Arcton
Miluus. hæc illâ nocte videnda venit.
Quid dederit volucri, si vis cognoscere, cœlum;
Saturnus regnis ab Jove pulsus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma,
Quæque fuit fatis debita, poscit opem.
Matre satus Terrâ, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, æternos vincere posse Deos.
Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi,
Et jam jam flammis exta daturus erat.
Juppiter alitibus rapere imperat. attulit illi
Miluus: & meritis venit in astra suis.

UNA dies media est; & fiunt sacra Minervæ:
Nominaque a junctis quinque diebus habent.
Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro.
Caussa, quod est illâ nata Minerva die.
Altera, tresque super stratâ celebrantur arenâ.

Ensibus exsertis bellica læta Dea est.
Pallada nunc pueri, teneræque ornate puellæ.
Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata, lanam mollite, puellæ:
Discite jam plenas exonerare colos.
Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit; & rarum pectine denset opus.
Hanc cole, qui maculas læsis de vestibus aufers:
Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
Nec quisquam invitâ faciat bene vincula plantæ
Pallade, sit Tychio doctior ille licet.
Et licet antiquo manibus collatus Epeo
Sit prior, irratâ Pallade mancus erit.
Vos quoque, Phœbeâ morbos qui pellitis arte,
Munera de vestris pauca referte Deæ.
Nec vos turba feri censu fraudata magistri
Spernite. discipulos attrahit illa novos.
Quique moves cœlum, tabulamque coloribus uris;
Quique facis doctâ mollia saxa manu.
Mille Dea est operum; certe Dea carminis illa est.
Si mereor, studiis adsit amica meis.
Cœlius ex alto quâ mons descendit in æquum,
Hîc ubi non plana est, sed prope plàna via est;
Parva licet videas Captæ delubra Minervæ,
Quæ Dea natali cœpit habere suo.
Nominis in dubio caussa est. capitale vocamus
Ingenium sollers: ingeniosa Dea est.

An, quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo?
An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
Venit; & hoc ipsum litera prisca docet?
An, quod habet legem, capitis quæ pendere pœnas
Ex illo jubeat furta reperta loco?
A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas;
Pro Ducibus nostris ægida semper habe.
Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
Admonet, & forti sacrificare Deæ.
Nunc potes ad Solem sublato dicere vultu;
Hic here Phryxeæ vellera pressit ovis.
Seminibus tostis sceleratæ fraude novercæ
Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
Mittitur ad tripodas, certâ qui sorte reportet,
Quam sterili terræ Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus, pro semine, nuntiat Helles
Et juvenis Phryxi funera forte peti.
Utque recusantem cives, & tempus, & Ino
Compulerunt regem jussa nefanda pati;
Et soror, & Phryxus velati tempora ramis
Stant simul ante aras; junctaque fata gemunt.
Adspicit hos, ut forte pependerat æthere, mater;
Et ferit attonitâ pectora nuda manu:
Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
Desilit: & natos eripit inde suos.
Utque fugam rapiant, aries nitidissimus auro

Traditur. ille vehit per freta longa duos.
Dicitur infirmâ cornu tenuisse sinistrâ
Femina; cum de se nomina fecit aquæ.
Pene simul periit, dum vult succurrere lapsæ
Frater; & extentas porrigit usque manus.
Flebat, ut amissâ gemini consorte pericli,
Cæruleo junctam nescius esse Deo.
Litoribus tactis aries fit sidus: at hujus
Pervenit in Colchas aurea lana domos.

TRes ubi Luciferos veniens præmiserit Eos,
Tempora nocturnis æqua diurna feres.

INde quater pastor saturos ubi clauserit hœdos,
Canuerint herbæ rore recente quater;
Janus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,
Et Romana Salus, araque Pacis erit.

LUna regit menses. hujus quoque tempora mensis
Finit Aventino Luna colenda jugo.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER IV.

ALma, ſave vati, geminorum mater Amorum.
   Ad vatem vultus retulit illa suos.
Quid tibi, ait, mecum? certe majora canebas.
   Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis Dea, respondi, de vulnere. (risit: & æther
   Protinus ex illa parte serenus erat.)
Saucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?
   Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
Quæ decuit, primis sine crimine lusimus annis:
   Nunc teritur nostris area major equis.
Tempora cum caussis, Annalibus eruta priscis,
   Lapsaque sub terras, ortaque signa cano.
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, mensem.
   Et vatem, & mensem scis, Venus, esse tuos.
Mota Cytheriacâ leviter mea tempora myrto
   Contigit: &, Cœptum perſice, dixit, opus.

Sensimus; & subito caussæ patuere dierum.
Dum licet, & spirant flamina, navis eat.
Si qua tamen pars te de Fastis tangere debet,
Cæsar, in Aprili, quo tenearis, habes.
Hic ad te magna descendit imagine mensis:
Et fit adoptiva nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
Vidit; & auctores retulit ipse suos.
Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
Quod sibi nascenti proxima caussa fuit;
Sic Venerem gradibus multis in gente repertam
Alterius voluit mensis habere locum.
Principiumque sui generis, revolutaque quærens
Secula, cognatos venit ad usque Deos.
Dardanon Electrâ nesciret Atlantide cretum
Scilicet; Electran concubuisse Jovi?
Hujus Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
Assaracon creat hic: Assaracusque Capyn.
Proximus Anchisen; cum quo commune parentis
Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Æneas, pietas spectata per ignes,
Sacra, patremque humeris altera sacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli;
Unde domus Teucros Julia tangit avos.
Postumus huic: qui, quod silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
Isque, Latine, tibi pater est: subit Alba Latinum:

Proximus est titulis Epitos, Alba, tuis.
Ille dedit Capyi recidiva vocabula Trojæ;
Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
Cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Thuscæ gurgite mersus aquæ.
Jam tamen Agrippan genitum, Remulumque nepotem
Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt.
Venit Aventinus post hos: locus unde vocatus;
Mons quoque. post illum tradita regna Procæ.
Quem sequitur diri Numitor germanus Amulî.
Ilia cum Lauso de Numitore sati.
Ense cadit patruo Lausus: placet Ilia Marti;
Teque parit, gemino juncte Quirine Remo.
Ille suos semper Venerem Martemque parentes
Dixit: & emeruit vocis habere fidem.
Neve secuturi possent nescire nepotes,
Tempora Dîs generis continuata dedit.
Sed Veneris mensem Grajo sermone notatum
Auguror: a spumis est Dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Grajo rem nomine dici:
Itala nam tellus Græcia major erat.
Venerat Evander plena cum classe suorum:
Venerat Alcides, Grajus uterque genus.
Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
Claviger: & tanto est Albula pota Deo.
Dux quoque Neritius. testes Læstrygones exstant:
Et quod adhuc Circes nomina litus habet.

Et jam Telegoni, jam mœnia Tiburis udi
Stabant: Argolicæ quod posuere manus.
Venerat Atrides fatis agitatus Halesus;
A quo se dictam terra Falisca putat.
Adjice Trojanæ suasorem Antenora pacis,
Et generum Œniden, Appule Daune, tuum.
Serus ab Iliacis, & post Antenora, flammis
Attulit Æneas in loca nostra Deos.
Hujus erat Solimus, Phrygia comes exsul ab Ida:
A quo Sulmonis mœnia nomen habent;
Sulmonis gelidi patriæ, Germanice, nostræ.
Me miserum, Scythico quam procul illa solo est!
Ergo ego? tam longas sed supprime, Musa, querelas:
Non tibi sunt mœstâ sacra canenda lyrâ.
Quò non Livor abit? sunt qui tibi mensis honorem
Eripuisse velint, invideantque, Venus.
Nam, quia Ver aperit tunc omnia, densaque cedit
Frigoris asperitas, fœtaque terra patet;
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum:
Quem Venus injectâ vindicat alma manu.
Illa quidem totum dignissima temperat orbem:
Illa tenet nullo regna minora Deo:
Juraque dat cœlo, terræ, natalibus undis;
Perque suos initus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum enumerare) creavit:
Illa satis caussas arboribusque dedit:
Illa rudes animos hominum contraxit in unum;

Et

Et docuit jungi cum pare quemque suâ.
Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas?
Nec coeant pecudes, si levis absit amor.
Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
Frontem dilectæ lædere parcit ovis.
Deposita taurus sequitur feritate juvencam,
Quem toti saltus, quem nemus omne, tremunt.
Vis eadem, lato quodcumque sub æquore vivit,
Servat; & innumeris piscibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
Venerunt cultus mundaque cura sui.
Primus amans carmen vigilatum nocte negata
Dicitur ad clausas concinuisse fores:
Eloquiumque fuit duram exorare puellam:
Proque sua caussa quisque disertus erat.
Mille per hanc artes motæ: studioque placendi,
Quæ latuere prius, multa reperta ferunt.
Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
Audeat? a nobis sit procul iste furor.
Quid, quod ubique potens, templisque frequentibus aucta,
Urbe tamen nostrâ jus Dea majus habet?
Pro Trojâ, Romane, tuâ Venus arma ferebat;
Cum gemuit teneram cuspide læsa manum;
Cœlestesque duas Trojano judice vicit.
(Ah nolim victas hoc meminisse Deas!)
Assaracique nurus dicta est: ut scilicet olim
Magnus Iuleos Cæsar haberet avos.

Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum.
Vere nitent terræ: vere remissus ager.
Nunc herbæ ruptâ tellure cacumina tollunt;
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formosa Venus formoso tempore digna est:
Utque solet, Marti continuata suo.
Vere monet curvas materna per æquora puppes
Ire, nec hibernas jam timuisse minas.
Rite Deam Latiæ colitis matresque nurusque;
Et vos, quîs vittæ longaque vestis abest.
Aurea marmoreo redimicula solvite collo:
Demite divitias: tota lavanda Dea est.
Aurea siccato redimicula reddite collo:
Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
Vos quoque sub viridi myrto jubet illa lavari:
Caussaque, cur jubeat, (discite) certa subest.
Litore siccabat rorantes nuda capillos.
Viderunt Satyri, turba proterva, Deam.
Sensit, & adpositâ texit sua corpora myrto.
Tuta fuit facto: vosque referre jubet.
Discite nunc, quare Fortunæ tura Virili
Detis eo, calidâ qui locus humet aquâ.
Accipit ille locus posito velamine cunctas;
Et vitium nudi corporis omne videt.
Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis
Præstat: & hoc parvo ture rogata facit.
Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver

Sumere, & expressis mella liquata favis.
Cum primum cupido Venus est deducta marito,
Hoc bibit. ex illo tempore nupta fuit.
Supplicibus verbis illam placate: sub illâ
Et forma, & mores, & bona fama manent.
Roma pudicitiâ proavorum tempore lapsa est:
Cumæam, veteres, consuluistis anum.
Templa jubet Veneri fieri: quibus ordine factis,
Inde Venus verso nomina corde tenet.
Semper ad Æneadas placido, pulcherrima, vultu
Respice: totque tuas, Diva, tuere nurus.
Dum loquor, elatæ metuendus acumine caudæ
Scorpios in virides præcipitatur aquas.

NOX ubi transierit, cœlumque rubescere primò
Cœperit, & tactæ rore querentur aves;
Semustamque facem vigilata nocte viator
Ponet, & ad solitum rusticus ibit opus;
Pliades incipiunt humeros relevare paternos:
Quæ septem dici, sex tamen esse solent.
Seu quod in amplexum sex hinc venere Deorum:
Nam Steropen Marti concubuisse ferunt:
Neptuno Halcyonen, & te, formosa Celæno:
Majan, & Electran, Taygetenque Jovi:
Septima mortali Merope tibi, Sisyphe, nupsit.
Pœnitet; & facti sola pudore latet.
Sive quod Electra Trojæ spectare ruinas

Non tulit: ante oculos opposuitque manum.

TER sine perpetuo cœlum versetur in axe;
Ter jungat Titan, terque resolvat equos;
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idææ festa Parentis erunt.
Ibunt semimares, & inania tympana tundent;
Æraque tinnitus ære repulsa dabunt.
Ipsa sedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scena sonat, Ludique vocant. spectate, Quirites;
Et Fora Marte suo litigiosa vacent.
Quærere multa libet: sed me sonus æris acuti
Terret, & horrendo lotos adunca sono.
Da, Dea, quas sciter, doctas, Cybeleia, neptes.
Audit; & has curæ jussit adesse meæ.
Pandite mandati memores, Heliconis alumnæ,
Gaudeat assiduo cur Dea Magna sono.
Sic ego; sic Erato: (mensis Cythereius illi
Cessit; quod teneri nomen Amoris habet:)
Reddita Saturno sors hæc erat; Optime regum,
A nato sceptris excutiere tuis.
Ille suam metuens, ut quæque erat edita, prolem
Devorat; immersam visceribusque tenet.
Sæpe Rhea questa est toties fecunda, nec umquam
Mater, & indoluit fertilitate sua.
Juppiter ortus erat. pro magnâ teste vetustas

Creditur. acceptam parce movere fidem.
Veste latens saxum cœlesti viscere sedit.
Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua jam dudum resonat tinnitibus Ide;
Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars clypeos rudibus, galeas pars tundit inanes:
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priscique imitamina facti,
Æra Deæ comites raucaque terga movent.
Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.
Desierat. cœpi: Cur huic, genus acre, leones,
Præbeat insolitas ad juga curva jubas?
Desieram. cœpit: Feritas mollita per illam
Creditur. id curru testificata suo est.
At cur turritâ caput est ornata coronâ?
An Phrygiis turres urbibus illa dedit?
Adnuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi
Impetus? ut tacui, Pieris orsa loqui:
Phryx puer in silvis, facie spectabilis, Attis
Turrigeram casto vinxit amore Deam.
Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri:
Et dixit, Semper fac puer esse velis.
Ille fidem jussis dedit; &, Si mentiar, inquit,
Ultima, quam fallam, sit Venus illa mihi.
Fallit: & in Nympha Sagaritide desinit esse,
Quod fuit, huic pœnas exigit ira Deæ.

Naida vulneribus succidit in arbore factis.
Illa perit. fatum Naidos arbor erat.
Hic furit: &, credens thalami procumbere tectum,
Effugit, & cursu Dindyma summa petit.
Et modo, Tolle faces; Remove, modo, verbera, clamat.
Sæpe Palæstinas jurat adesse Deas.
Ille etiam saxo corpus laniavit acuto;
Longaque in immundo pulvere tracta coma est.
Voxque fuit, Merui: meritas dem sanguine pœnas.
Ah pereant partes, quæ nocuere mihi!
Ah pereant! dicebat adhuc. onus inguinis aufert;
Nullaque sunt subito signa relicta viri.
Venit in exemplum furor hinc, mollesque ministri
Cædunt jactatis vilia membra comis.
Talibus Aoniæ facunda voce Camenæ
Reddita quæsiti caussa furoris erat.
Hoc quoque, dux operis, moneas, precor; unde petita
Venerit. an nostra semper in Urbe fuit?
Dindymon, & Cybelen, & amœnam fontibus Iden
Semper, & Iliacas Mater amavit opes.
Cum Trojam Æneas Italos portaret in agros,
Est Dea sacriferas pene secuta rates.
Sed nondum fatis Latio sua numina posci
Senserat; adsuetis substiteratque locis.
Post, ut Roma potens opibus jam secula quinque
Vidit, & edomito sustulit orbe caput;
Carminis Euboici fatalia verba sacerdos

Inspicit. inspectum tale fuisse ferunt:
Mater abest; Matrem jubeo, Romane, requiras.
Cum veniet, castâ est accipienda manu.
Obscuræ sortis Patres ambagibus errant:
Quæve parens absit, quove petenda loco.
Consulitur Pæan: Divûmque arcessite Matrem,
Inquit: in Idæo est invenienda jugo.
Mittuntur proceres. Phrygiæ tum sceptra tenebat
Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.
Mira canam. longo tremuit cum murmure tellus:
Et sic est adytis Diva locuta suis:
Ipsa peti volui. ne sit mora: mitte volentem.
Dignus Roma locus, quò Deus omnis eat.
Ille soni terrore pavens, Proficiscere, dixit;
Nostra eris. in Phrygios Roma refertur avos.
Protinus innumeræ cædunt pineta secures
Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
Mille manus coeunt: & picta coloribus ustis
Cœlestum Matrem concava puppis habet.
Illa sui per aquas fertur tutissima nati;
Longaque Phryxeæ stagna sororis adit:
Rhœteumque rapax, Sigeaque litora transit;
Et Tenedum, veteres Eetionis opes.
Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relictâ;
Quaque Caristeis frangitur unda vadis.
Transit & Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, & vastæ nomina fecit aquæ.

Tum lævâ Creten, dextrâ Pelopeidas undas
Deserit: & Veneri sacra Cythera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tinguere ferrum
Brontesque, & Steropes, Acmonidesque solent:
Æquoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
Prospicit a remis, Ausoniamque tenet.
Ostia contigerat, quâ se Tiberinus in altum
Dividit, & campo liberiore natat.
Omnis Eques, mixtâque gravis cum Plebe Senatus,
Obvius ad Thusci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, natæque, nurusque;
Quæque colunt sanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia lassant.
Vix subit adversas hospita navis aquas.
Sicca diu tellus fuerat: sitis usserat herbas:
Sedit limoso pressa carina vado.
Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat;
Adjuvat & fortes voce sonante manus.
Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
Attoniti monstro stantque paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto;
Nec facies impar nobilitate fuit.
Casta quidem; sed non & credita. rumor iniquus
Læserat, & falsi criminis acta rea est.
Cultus, & ornatis varie prodîsse capillis,
Obfuit: ad rigidos promtaque lingua senes.
Conscia mens recti famæ mendacia risit:

Sed nos in vitium credula turba sumus.
Hæc ubi castarum processit ab agmine matrum,
Et manibus puram fluminis hausit aquam;
Ter caput irrorat, ter tollit in æthera palmas.
Quicumque adspiciunt, mente carere putant.
Submissoque genu, vultus in imagine Divæ
Figit, & hos edit, crine jacente, sonos:
Supplicis, alma, tuæ, genetrix fecunda Deorum,
Accipe sub certa conditione preces.
Casta negor. si tu damnas, meruisse fatebor.
Morte luam pœnas judice victa Deâ.
Sed, si crimen abest, tu nostræ pignora vitæ
Re dabis: & castas casta sequere manus.
Dixit: & exiguo funem conamine traxit.
Mira, sed & scenâ testificata loquar.
Mota Dea est; sequiturque ducem, laudatque sequendo.
Index lætitiæ fertur in astra sonus.
Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
Ostia dixerunt, unde sinister abit.
Nox aderat: querno religant a stipite funem:
Dantque levi somno corpora functa cibo.
Lux aderat. querno solvunt a stipite funem:
Ante tamen posito tura dedere foco:
Ante coronatâ puppi sine labe juvencam
Mactarunt, operum conjugiique rudem.
Est locus, in Tiberin quâ lubricus influit Almo,
Et nomen magno perdit ab amne minor.

Illic purpureâ canus cum veste sacerdos
Almonis Dominam sacraque lavit aquis.
Exululant comites, furiosaque tibia flatur;
Et feriunt molles taurea terga manus.
Claudia præcedit, læto celeberrima vultu;
Credita vix tandem teste pudica Deâ.
Ipsa sedens plaustro portâ est invecta Capenâ:
Sparguntur junctæ flore recente boves.
Nasica accepit: templi tunc exstitit auctor.
Augustus nunc est: ante Metellus erat.
Substitit hic Erato. mora fit, si cetera quæram.
Dic, inquam, parvâ cur stipe quærat opes?
Contulit æs populus; de quo delubra Metellus
Fecit, ait. dandæ mos stipis inde manet.
Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quod bene mutarit sedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis sedibus omen idem.
Institeram, quare primi Megalesia ludi
Urbe forent nostrâ: cum Dea (sensit enim:)
Illa Deos, inquit, peperit. cessere parenti:
Principiumque dati Mater honoris habet.
Cur igitur Gallos, qui se excidêre, vocamus?
Cum tanto Phrygiâ Gallica distet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celænas,
Amnis it insanâ, nomine Gallus, aquâ.
Qui bibit inde, furit. procul hinc discedite, quîs est

Cura bonæ mentis. qui bibit inde, furit.
Non pudet herbosum, dixi, posuisse moretum
In Dominæ mensis? an sua caussa subest?
Lacte mero veteres usi memorantur & herbis;
Sponte suâ si quas terra ferebat, ait.
Candidus elisæ miscetur caseus herbæ;
Cognoscat priscos ut Dea prisca cibos.

Postera cum cœlo motis Pallantias astris
Fulserit, & niveos Luna levarit equos;
Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini
Hac Fortuna die Publica, verus erit.

Tertia lux (memini) Ludis erat. at mihi quidam
Spectanti senior, contiguusque loco,
Hæc, ait, illa dies, Libycis qua Cæsar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Jubæ.
Dux mihi Cæsar erat, sub quo meruisse Tribunus
Glorior. officio præfuit ille meo.
Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
Inter bis quinos usus honore Viros.
Plura locuturi subito seducimur imbre.
Pendula cœlestes Libra movebat aquas.
Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
Ensifer Orion æquore mersus erit.

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,

Et dederit Phœbo stella fugata locum;
Circus erit pompa celeber, numeroque Deorum:
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hi Cereris Ludi: non est opus indice caussa.
Sponte Deæ munus promeritumque patent.
Messis erant primis virides mortalibus herbæ;
Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebant vivaci cespite gramen;
Nunc epulæ tenerâ fronde cacumen erant.
Postmodo glans nata est. bene erat jam glande repertâ.
Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homini ad meliora alimenta vocato
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa jugo tauros collum præbere coegit:
Tum primum soles eruta vidit humus.
Æs erat in pretio: chalybeia massa latebat.
Heu quam perpetuo debuit illa tegi!
Pace Ceres læta est. at vos optate, coloni,
Perpetuam Pacem, perpetuumque Ducem.
Farra Deæ micæque licet salientis honorem
Detis, & in veteres turea grana focos.
Et, si tura aberunt, unctas accendite tædas.
Parva bonæ Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete ministri.
Bos aret: ignavam sacrificate suem.
Apta jugo cervix non est ferienda securi.
Vivat, & in dura sæpe laboret humo.

Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognosces: pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris; a positu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri. multas ibi possidet urbes;
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida Cœlestum matres Aretusa vocarat.
Venerat ad sacras & Dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquæ.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores:
Pictaque dissimili flore nitebat humus.
Quam simul adspexit, Comites accedite, dixit;
Et mecum vestros flore replete sinus.
Præda puellares animos prolectat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Hæc implet lento calathos e vimine textos:
Hæc gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas: huic sunt violaria curæ:
Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, Hyacinthe, tenes; illas, Amarante, moraris:
Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant.
Plurima lecta rosa est; & sunt sine nomine flores,
Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
Carpendi studio paullatim longius itur;

Et dominam casu nulla secuta comes.
Hanc videt, & visam patruus velociter aufert;
Regnaque cæruleis in sua portat equis.
Illa quidem clamabat, Io, carissima mater,
Auferor. ipsa suos absciderat que sinus.
Panditur interea Diti via: jamque diurnum
Lumen inadsueti vix patiuntur equi.
At chorus æqualis, cumulatis flore canistris,
Persephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata silet, montes ululatibus implent;
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Attonita est plangore Ceres; modo venerat Hennam:
Nec mora, Me miseram, filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur. quales audire solemus
Threicias fusis Mænadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto,
Et quærit fœtus per nemus omne suos;
Sic Dea: nec retinet gemitus, & concita cursu
Fertur, & e campis incipit, Henna, tuis.
Inde puellaris nacta est vestigia plantæ,
Et pressam noto pondere vidit humum.
Forsitan illa dies errori summa fuisset,
Si non turbassent signa reperta sues.
Jamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
Præterit, & ripas, herbifer Aci, tuas:
Præterit & Cyanen, & fontem lenis Anapi;
Et te, vorticibus non adeunde Gela.

Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,
    Quâque Simetheas accipit æquor aquas,
Antraque Cyclopum, positis exusta caminis,
    Quique locus curvæ nomina falcis habet:
Himeraque, & Didymen, Acragantaque, Tauromenonque;
    Sacrorumque Melan pascua læta boum.
Hinc Camerinan adit, Thapsonque & Heloria tempe;
    Quâque patet Zephyro semper apertus Eryx.
Jamque Peloriaden, Lilybeaque, jamque Pachynon
    Lustrarat, terræ cornua trina suæ.
Quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querelis
    Implet. ut amissum cum gemit ales Ityn.
Perque vices modo, Persephone, modo, Filia, clamat.
    Clamat, & alternis nomen utrumque ciet.
Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem
    Audit: & alternis nomen utrumque petit.
Unaque, pastorem vidisset, an arva colentem,
    Vox erat, Hac gressus si qua puella tulit?
Jam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
    Omnia: jam vigiles conticuere canes.
Alta jacet vasti super ora Typhoeos Ætne,
    Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus:
    Hinc Cereris sacris nunc quoque tæda datur.
Est specus exesi structura pumicis asper;
    Non homini regio, non adeunda feræ:

Quò simul ac venit, frenatos curribus angues
Jungit, & æquoreas sicca pererrat aquas.
Effugit & Syrtes, & te, Zanclæa Charybdi;
Et vos, Nisæi, naufraga monstra, canes;
Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthon.
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hîc primum sedit gelido mœstissima saxo.
Illud Cecropidæ nunc quoque triste vocant.
Sub Jove duravit multis immota diebus,
Et Lunæ patiens, & pluvialis aquæ.
Fors sua cuique loco est. quo nunc Cerealis Eleusin,
Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
Ille domum glandes excussaque mora rubetis
Portat, & arsuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas;
Et tener in cunis filius æger erat.
Mater, ait virgo, (mota est Dea nomine matris)
Quid facis in solis incomitata jugis?
Restitit & senior, quamvis onus urguet: & orat
Tecta suæ subeat quantulacumque casæ.
Illa negat: (simularat anum) mitrâque capillos
Presserat. instanti talia dicta refert:
Sospes eas, semperque parens: mihi filia rapta est.
Heu melior quanto sors tua sorte meâ!
Dixit: &, ut lacrimæ, (neque enim lacrimare Deorum est)
Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
Flent pariter, molles animi, virgoque senexque.

E qui-

E quibus hæc justi verba fuere senis:
Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes:
Surge: nec exiguæ despice tecta casæ.
Cui Dea, Duc, inquit: scisti, quà cogere posses.
Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quam sit sibi filius æger;
Nec capiat somnos, invigiletque malis.
Illa soporiferum, parvos initura penates,
Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
Longamque imprudens exsoluisse famem.
Quæ quia principio posuit jejunia noctis;
Tempus habent Mystæ sidera visa cibi.
Limen ut intravit, luctûs videt omnia plena.
Jam spes in puero nulla salutis erat.
Matre salutata (mater Metanira vocatur)
Jungere dignata est os puerile suo.
Pallor abit, subitæque vigent in corpore vires.
Tantus cœlesti venit ab ore vigor.
Tota domus læta est. hoc est, materque, paterque,
Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
Pomaque, & in teneris aurea mella favis.
Abstinet alma Ceres, somnique papavera caussas
Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium, placidique silentia somni;
Triptolemum gremio sustulit illa suo:

Terque manu permulsit eum: tria carmina dixit;
Carmina mortali non referenda sono.
Inque foco pueri corpus vivente favilla
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur somno stulte pia mater: & amens,
Quid facis? exclamat: membraque ab igne rapit.
Cui Dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti:
Irrita materno sunt mea dona metu.
Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit,
Et seret, & cultâ præmia tollet humo.
Dixit: & egrediens nubem trahit, inque dracones
Transit, & aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum, Piræaque tuta recessu
Linquit, & in dextrum quæ jacet ora latus.
Hinc init Ægæum, quo Cycladas adspicit omnes;
Ioniumque rapax, Icariumque legit.
Perque urbes Asiæ longum petit Hellespontum:
Diversumque locis alta pererrat iter.
Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos:
Hinc Libys, hinc Meroe, siccaque terra subest.
Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Teque future parens, Thybri, potentis aquæ.
Quò feror? immensum est erratas dicere terras:
Præteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat & in cœlo: liquidique immunia ponti
Adloquitur gelido proxima signa polo.
Parrhasides stellæ, (namque omnia nosse potestis,

Æquoreas numquam cum subeatis aquas)
Persephonen miseræ natam monstrate parenti.
Dixerat. huic Helice talia verba refert:
Crimine nox vacua est. Solem de virgine rapta
Consule; qui late facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
Questa diu secum sic est adfata Tonantem:
(Maximaque in vultu signa dolentis erant)
Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata;
Dimidium curæ debet habere tuæ.
Orbe pererrato, sola est injuria facti
Cognita: commissi præmia raptor habet.
At neque Persephone digna est prædone marito,
Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gyge captiva tulissem;
Quam nunc, te cœli sceptra tenente, tuli?
Verum impune ferat: nos hæc patiamur inultæ.
Reddat, & emendet facta priora novis.
Juppiter hanc lenit, factumque excusat amore;
Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
Non ego nobilior. posita est mihi regia cœlo:
Possidet alter aquas: alter inane Chaos.
Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
Statque semel juncti rumpere vincla tori;
Hoc quoque tentemus, siquidem jejuna remansit:
Sin minus; inferni conjugis uxor erit.

Tartara jussus adit sumtis Caducifer alis:
Speque redit citius, visaque certa refert.
Rapta tribus, dixit, solvit jejunia granis,
Punica quæ lento cortice poma tegunt.
Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
Mœsta parens; longâ vixque refecta morâ est.
Atque ita, Nec nobis cœlum est habitabile, dixit:
Tænariâ recipi me quoque valle jube.
Et factura fuit: pactus nisi Juppiter esset,
Bis tribus ut cœlo mensibus illa foret.
Tum demum vultusque Ceres animumque recepit;
Imposuitque suæ spicea serta comæ.
Largaque provenit cessatis messis in arvis;
Et vix congestas area cepit opes.
Alba decent Cererem: vestes Cerealibus albas
Sumite. nunc pulli velleris usus abest.

Occupat Apriles Idus cognomine Victor
Juppiter: hac illi sunt data templa die.
Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
Atria Libertas cœpit habere sua.

Luce secutura tutos pete, navita, portus:
Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
Sit licet ut fuerit; tamen hac Mutinensia Cæsar
Grandine militiâ contudit arma suâ.

Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
Pontifices fordâ sacra litate bove.
Forda ferens bos est, fecundaque dicta ferendo:
Hinc etiam fœtus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus est: gravidæ nunc semine terræ.
Telluri plenæ victima plena datur.
Pars cadit arce Jovis: ter denas Curia vaccas
Accipit; & largo sparsa cruore madet.
Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
Sectaque fumosis exta dedere focis;
Igne cremat vitulos, quæ natu maxima Virgo;
Luce Palis populos purget ut ille cinis.
Rege Numa, fructu non respondente labori,
Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus;
Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis;
Et levis obsesso stabat avena solo:
Et pecus ante diem partus edebat acerbos:
Agnaque nascendo sæpe necabat ovem.
Silva vetus, nullaque diu violata securi,
Stabat, Mænalio sacra relicta Deo.
Ille dabat tacitis animo responsa quieto
Noctibus. hîc geminas rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno; leni cadit altera Somno.
Sternitur in duro vellus utrumque solo.

Bis caput intonsum fontana spargitur unda:
Bis sua fagineâ tempora fronde premit.
Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis
Ponere: nec digitis annulus ullus inest.
Veste rudi tectum supra nova vellera corpus
Ponit, adorato per sua verba Deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
Nox venit; & secum somnia nigra trahit.
Faunus adest; oviumque premens pede vellera duro,
Edidit a dextro talia dicta toro:
Morte boum tibi, Rex, tellus placanda duarum:
Det sacris animas una necata duas.
Excutitur terrore quies; Numa visa revolvit;
Et secum ambages cæcaque jussa refert.
Expedit errantem nemori gratissima conjux;
Et dixit, Gravidæ posceris exta bovis.
Exta bovis dantur gravidæ: felicior annus
Provenit, & fructum terra pecusque ferunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
Jussit, & ætherios præcipitavit equos;
Ut titulum imperii quam primum luce sequenti
Augusto juveni prospera bella darent.

SED jam præteritas quartus tibi Lucifer Idus
Respicit. hac Hyades Dorida nocte petunt.

TErtia post Hyadas cum lux erit orta remotas,

Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur missæ vinctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, caussa docenda mihi.
Frigida Carseoli, nec olivis apta ferendis
Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam;
Parva, sed assiduis uvida semper aquis.
Hospitis antiqui solitas intravimus ædes.
Demserat emeritis jam juga Phœbus equis.
Is mihi multa quidem, sed & hæc, narrare solebat,
Unde meum præsens instrueretur opus:
Hoc, ait, in campo (campumque ostendit) habebat
Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille suam peragebat humum: sive usus aratri,
Sivæ cavæ falcis, sive bidentis erat.
Hæc modo verrebat stantem tibicine villam:
Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos:
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen assiduis exercet brachia telis;
Adversumque minas frigoris arma parat.
Filius hujus erat primo lascivus in ævo;
Addideratque annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi vulpem sub valle salicti:
Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipula fœnoque involvit, & ignes
Admovet. urentes effugit illa manus.

Quâ fugit, incendit vestitos messibus agros:
Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit: monumenta manent. nam vivere captam
Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat.
Utque luat pœnas gens hæc, Cerealibus ardet:
Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.

POstera cum veniet terras visura patentes
Memnonis in roseis lutea mater equis;
E duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
Sol abit: egresso victima major adest.
Vacca sit an taurus, non est cognoscere promtum:
Pars prior adparet: posteriora latent.
Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum;
Junone invita munus amoris habet.

NOX abiit, oriturque Aurora. Palilia poscor.
Non poscor frustra, si favet alma Pales.
Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti;
Prosequor officio si tua festa pio.
Certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabales
Sæpe tuli plenâ, februa casta, manu.
Certe ego transilui positas ter in ordine flammas;
Virgaque roratas laurea misit aquas.
Mota Dea est; operique favet. navalibus exi,
Puppis: habent ventos jam tua vela suos.
I, pete virginea, populus, suffimen ab ara:

Vesta dabit. Vestæ munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla;
Tertia res, duræ culmen inane fabæ.
Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra.
Uda prius spargat, virgaque verrat humum.
Frondibus & fixis decorentur ovilia ramis;
Et tegat ornatas longa corona fores.
Cærulei fiant vivo de sulfure fumi;
Tactaque fumanti sulfure balet ovis.
Ure mares oleas, tædamque, herbasque Sabinas;
Et crepet in mediis laurus adusta focis.
Libaque de milio milii fiscella sequatur:
Rustica præcipue quo Dea læta cibo est.
Adde dapes mulctramque suas: dapibusque resectis
Silvicolam tepido lacte precare Palen.
Consule, dic, pecori pariter pecorisque magistris:
Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra;
Pabulaque in bustis inscia carpsit ovis:
Seu nemus intravi vetitum, nostrisve fugatæ
Sunt oculis Nymphæ, semicaperve Deus:
Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
Unde data est ægre fiscina frondis ovi:
Da veniam culpæ: nec, dum degrandinat, obsit
Agresti fano supposuisse pecus.
Nec noceat turbasse lacus, ignoscite, Nymphæ,
Mota quod obscuras ungula fecit aquas.

Tu, Dea, pro nobis Fontes fontanaque placa
Numina; tu sparsos per nemus omne Deos.
Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ,
Nec Faunum, medio cum premit arva die.
Pelle procul morbos. valeant hominesque gregesque,
Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multo redigam, quam mane fuerunt;
Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Absit iniqua fames. herbæ frondesque supersint:
Quæque lavent artus, quæque bibantur, aquæ.
Ubera plena premam. referat mihi caseus æra.
Dentque viam liquido vimina rara sero.
Sitque salax aries; conceptaque semina conjux
Reddat; & in stabulo multa sit agna meo.
Lanaque proveniat, nullas læsura puellas,
Mollis, & ad teneras quamlibet apta manus.
Quæ precor, eveniant: & nos faciamus ad annum
Pastorum dominæ grandia liba Pali.
His Dea placanda est: hæc tu conversus ad ortus
Dic ter, & in vivo prolue rore manus.
Tum licet, appositâ, veluti cratere, camellâ,
Lac niveum potes, purpureamque sapam.
Moxque per ardentes stipulæ crepitantis acervos
Trajicias celeri strenua membra pede.
Expositus mos est. moris mihi restat origo.
Turba facit dubium, cœptaque nostra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis

Excoquit. idcirco cum duce purgat oves.
An, quia cunctarum contraria semina rerum
Sunt duo, discordes ignis & unda Dei,
Junxerunt elementa Patres; aptumque putarunt
Ignibus & sparsa tangere corpus aqua?
An, quod in his vitæ caussa est; hæc perdidit exsul:
His nova fit conjux: hæc duo magna putant?
Vix equidem credo; sunt qui Phaethonta referri
Credant, & nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, cum saxis pastores saxa terebant,
Scintillam subito prosiluisse ferunt.
Prima quidem periit: stipulis excepta secunda est.
Hoc argumenti flamma Palilis habet.
An magis hunc morem pietas Æneia fecit,
Innocuum victo cui dedit ignis iter?
Num tamen est vero propius; cum condita Roma est,
Transferri jussos in nova tecta Lares?
Mutantesque domum tectis agrestibus ignem,
Et cessaturæ supposuisse casæ?
Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos?
Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
Ipse locus caussas vati facit. Urbis origo
Venit. ades festis, magne Quirine, tuis.
Jam luerat pœnas frater Numitoris, & omne
Pastorum gemino sub duce vulgus erat.
Contrahere agrestes, & mœnia ponere utrique
Convenit. ambigitur mœnia ponat uter.

Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo.
Magna fides avium est: experiamur aves.
Res placet. alter init nemorosi saxa Palatî:
Alter Aventinum mane cacumen adit.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine: pacto
Statur; & arbitrium Romulus Urbis habet.
Apta dies legitur, qua mœnia signet aratro.
Sacra Palis suberant: inde movetur opus.
Fossa fit ad solidum: fruges jaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenæque imponitur ara;
Et novus accenso fungitur igne focus.
Inde premens stivam designat mœnia sulco:
Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit hæc Regis, Condenti Juppiter Urbem,
Et genitor Mavors, Vestaque mater ades:
Quosque pium est adhibere Deos, advertite cuncti:
Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
Longa sit huic ætas, dominæque potentia terræ;
Sitque sub hac oriens occiduusque dies.
Ille precabatur. tonitru dedit omina lævo
Juppiter: & lævo fulmina missa polo.
Augurio læti jaciunt fundamina cives;
Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urguet opus, quem Romulus ipse vocarat;
Sintque, Celer, curæ, dixerat, ista tuæ.
Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam

Transeat, audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Cœpit, &, His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora; transiluit. rutro Celer occupat ausum.
Ille premit duram sanguinolentus humum.
Hæc ubi Rex didicit; lacrimas introrsus obortas
Devorat, & clausum pectore vulnus habet.
Flere palam non vult, exemplaque fortia servat:
Sicque meos muros transeat hostis, ait.
Dat tamen exsequias: nec jam suspendere fletum
Sustinet, & pietas dissimulata patet.
Osculaque adplicuit posito suprema feretro:
Atque ait; Invito frater ademte, vale.
Arsurosque artus unxit: fecere, quod ille,
Faustulus, & mœstas Acca soluta comas.
Tum juvenem nondum facti flevere Quirites:
Ultima plorato subdita flamma rogo.
Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere posset?)
Victorem terris impositura pedem.
Cuncta regas: & sis magno sub Cæsare semper:
Sæpe etiam plures nominis hujus habe.
Et quoties steteris domito sublimis in orbe,
Omnia sint humeris inferiora tuis.

Dicta Pales nobis. idem Vinalia dicam.
Una tamen media est inter utramque dies.
Numina vulgares Veneris celebrate puellæ.

Multa professarum quæstibus apta Venus.
Poscite ture dato formam, populique favorem:
Poscite blanditias, dignaque verba joco.
Cumque sua dominæ date grata sisymbria myrto,
Textaque compositâ juncea vincla rosâ.
Templa frequentari Collinæ proxima portæ
Nunc decet: a Siculo nomina colle tenent.
Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
Claudius, & bello te quoque cepit, Eryx;
Carmine vivacis Venus est translata Sibyllæ;
Inque suæ stirpis maluit urbe coli.
Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
Quæritis; & quare sit Jovis ista dies?
Turnus, an Æneas Latiæ gener esset Amatæ,
Bellum erat. Hetruscas Turnus adoptat opes.
Clarus erat, sumtisque ferox Mezentius armis:
Et vel equo magnus, vel pede major erat.
Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant
Partibus. hæc contra dux ita Thuscus ait:
Stat mihi non parvo virtus mea. vulnera testes,
Armaque, quæ sparsi sanguine sæpe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
Præmia, de lacubus proxima musta tuis.
Nulla mora est operæ. vestrum dare; vincere nostrum est.
Quam velit Æneas ista negata mihi!
Adnuerant Rutuli. Mezentius induit arma:
Induit Æneas; adloquiturque Jovem.

Hostica Tyrrheno vota est vindemia Regi;
Juppiter, e Latio palmite musta feras.
Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens,
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus, calcatis sordidus uvis.
Redduntur merito debita vina Jovi.
Dicta dies hinc est Vinalia. Juppiter illam
Vindicat, & festis gaudet inesse suis.

SEX ubi, quæ restant, luces Aprilis habebit;
In medio cursu tempora veris erunt.
Et frustra pecudem quæres Athamantidos Helles:
Signaque dant imbres: exoriturque Canis.
Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
Obstitit in mediâ candida pompa viâ.
Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus accessi, ritûs ne nescius essem.
Edidit hæc Flamen verba, Quirine, tuus:
Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis;
Et tremat in summa leve cacumen humo.
Tu sata sideribus cœli nutrita secundi
Crescere, dum fiant falcibus apta, sinas.
Vis tua non levis est. quæ tu frumenta notasti,
Mœstus in amissis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres;
Nec sic marmoreo pallet adusta gelu;

Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
Tum locus est iræ, Diva timenda, tuæ.
Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer;
Neve noce cultis: posse nocere sat est.
Nec teneras segetes, sed durum contere ferrum:
Quodque potest alios perdere, perde prior.
Utilius gladios & tela nocentia carpes.
Nil opus est illis: otia mundus agit.
Sarcula nunc, durusque bidens, & vomer aduncus,
Ruris opes niteant: inquinet arma situs.
Conatusque aliquis vagina ducere ferrum,
Adstrictum longa sentiat esse mora.
At tu ne viola Cererem: semperque colonus
Absenti possit solvere vota tibi.
Dixerat. a dextra villis mantele solutis,
Cumque meri paterâ turis acerra fuit.
Tura focis vinumque dedit, fibrasque bidentis,
Turpiaque obscænæ (vidimus) exta canis.
Tum mihi, Cur detur sacris nova victima, quæris?
(Quæsieram) caussam percipe, Flamen ait:
Est Canis, (Icarium dicunt) quo sidere moto
Tosta sitit tellus, præciditurque seges.
Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ:
Et, quare pereat, nil nisi nomen habet.

CUM Phrygis Assaraci Titania fratre relicto
Sustulit immenso ter jubar orbe suum;

Mille

Mille venit variis florum Dea nexa coronis:
  Scena joci morem liberioris habet.
Exit & in Majas sacrum Florale Kalendas.
  Tunc repetam: nunc me grandius urguet opus.
Aufert Vesta diem: cognato Vesta recepta est
  Limine. sic jussi constituere patres.
Phœbus habet partem; Vestæ pars altera cessit:
  Quod superest illis, tertius ipse tenet.
State Palatinæ laurus, prætextaque quercu
  Stet domus. æternos tres habet una Deos.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER V.

Quæritis, unde putem Majo data nomina mensi?
  Non satis est liquido cognita caussa mihi.
Ut stat, & incertus quâ sit sibi nescit eundum,
  Cum videt ex omni parte viator iter;
Sic, quia posse datur diversas reddere caussas,
  Quâ ferar ignoro: copiaque ipsa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
  Grata Medusæi signa tenetis equi.
Dissensere Deæ. quarum Polyhymnia cœpit
  Prima. silent aliæ; dictaque mente notant.
Post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
  Inque novas species omne recessit opus;
Pondere terra suo subsedit, & æquora traxit:
  At cœlum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus,

Et vos Lunares exsiluistis equi.
Sed neque terra diu cœlo, nec cetera Phœbo
Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Sæpe aliquis solio, quod tu, Saturne, tenebas,
Ausus de media plebe sedere Deus.
Et latus Oceano quisquam Deus advena junxit:
Tethys & extremo sæpe recepta loco est.
Donec Honos, placidoque decens Reverentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Majestas; hos est Dea censa parentes:
Quaque die partu est edita, magna fuit.
Nec mora; consedit medio sublimis Olympo,
Aurea, purpureo conspicienda sinu.
Consedere simul Pudor & Metus. omne videres
Numen ad hanc cultus composuisse suos.
Protinus intravit mentes suspectus honorum,
Fit pretium dignis; nec sibi quisque placet.
Hic status in cœlo multos permansit in annos:
Dum senior fatis excidit arce Deus.
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas
Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues:
Atque ait, In magnos arma movete Deos.
Exstruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Jovem.
Fulmina de cœli jaculatus Juppiter arce,
Vertit in auctores pondera vasta suos.

His bene Majestas armis defensa Deorum
Restat: & ex illo tempore firma manet.
Adsidet illa Jovi: Jovis est fidissima custos:
Et præstat sine vi sceptra tremenda Jovi.
Venit & in terras: coluerunt Romulus illam,
Et Numa: mox alii, tempore quisque suo.
Illa patres in honore pio matresque tuetur:
Illa comes pueris virginibusque venit.
Illa datos fasces commendat, eburque curule:
Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. dicta probarunt
Clioque, & curvæ scita Thalia lyræ.
Excipit Uranie: fecere silentia cunctæ;
Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.
Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus juvenes animosaque bella gerebant:
Et pro Dîs aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
Consilio patriæ sæpe ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc Curia seros:
Nomen & ætatis mite Senatus erat.
Jura dabat populo senior: finitaque certis
Legibus est ætas, unde petatur honos.
Et medius juvenum, non indignantibus ipsis,
Ibat: & interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore

Dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit: selectaque pectora, Patres
Dixit. ad hos Urbis summa relata novæ.
Hinc sua majores posuisse vocabula Majo
Tangor, & ætati consuluisse suæ.
Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, mensem
Hunc senibus, nec avum sustinuisse nepos.
Nec leve præpositi pignus successor honoris
Junius, a juvenum nomine dictus, habet.
Tum sic, neglectos hederâ redimita capillos,
Prima sui cœpit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
Qui terram liquidis, quâ patet, ambit aquis.
Hinc sata Pleione cum cœlifero Atlante
Jungitur, ut fama est; Pleiadasque parit.
Quarum Maja suas formâ superasse sorores
Traditur, & summo concubuisse Jovi.
Hæc enixa jugo cupressiferæ Cyllenes
Ætherium volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc, Ladonque rapax, & Mænalos ingens
Rite colunt, Lunâ credita terra prior.
Exsul ab Arcadiis Latios Evander in agros
Venerat; impositos attuleratque Deos.
Hîc, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor, & herbæ,
Et paucæ pecudes, & casa rara fuit.
Quò postquam ventum; Consistite, præscia mater,
Nam locus imperii rus erit istud, ait.

Et matri & vati paret Nonacrius heros;
Inque peregrina constitit hospes humo.
Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
Has docuit gentes, alipedisque Dei.
Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis;
Cum lustrant celebres vellera secta vias.
At tu materno donasti nomine mensem,
Inventor curvæ, furibus apte, fidis.
Nec pietas hæc prima tua est: septena putaris,
Pleiadum numerum, fila dedisse lyræ.
Hæc quoque desierat; laudataque voce sororum est.
Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis æqualiter adsit;
Nullaque laudetur plusve minusve mihi.

AB Jove surgat opus. primâ mihi nocte videnda
Stella est in cunas officiosa Jovis.
Nascitur Oleniæ signum pluviale Capellæ:
Illa dati cœlum præmia lactis habet.
Nais Amalthea Cretæâ nobilis Idâ
Dicitur in silvis occuluisse Jovem.
Huic fuit hædorum mater formosa duorum,
Inter Dictæos conspicienda greges;
Cornibus aeriis, atque in sua terga recurvis;
Ubere, quod nutrix posset habere Jovis.
Lac dabat illa Deo. sed fregit in arbore cornu:
Truncaque dimidiâ parte decoris erat.

Sustulit hoc Nymphe; cinctumque recentibus herbis,
Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
Ille, ubi res cœli tenuit, solioque paterno
Sedit, & invicto nil Jove majus erat,
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu,
Fecit; quod dominæ nunc quoque nomen habet.
Præstitibus Majæ Laribus videre Kalendæ
Aram constitui, signaque parva Deûm.
Voverat illa quidem Curius; sed multa vetustas
Destruit, & saxo longa senecta nocet.
Caussa tamen positi fuerat cognominis illis,
Quod præstant oculis omnia tuta suis.
Stant quoque pro nobis, & præsunt mœnibus Urbis;
Et sunt præsentes, auxiliumque ferunt.
At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
Stabat. quæ standi cum Lare caussa fuit?
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque.
Compita grata Deo: compita grata cani.
Exagitant & Lar, & turba Diania, fures:
Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
Bina gemellorum quærebam signa Deorum
Viribus annosæ facta caduca moræ.
Mille Lares, Geniumque Ducis, qui tradidit illos,
Urbs habet; & vici numina trina colunt.
Quò feror? Augustus mensis mihi carminis hujus
Jus dabit. interea Diva canenda Bona est.
Est moles nativa: loco res nomina fecit.

Adpellant saxum: pars bona montis ea est.
Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
Prima Palatinæ signa dedistis aves.
Templa Patres illic, oculos exosa viriles,
Leniter adclivi constituere jugo.
Dedicat hæc veteris Clausorum nominis heres,
Virgineo nullum corpore passa virum.
Livia restituit; ne non imitata maritum
Esset, & ex omni parte secuta virum.

Postera cum roseam pulsis Hyperionis astris
In matutinis lampada tollit equis;
Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
At simul inducunt obscura crepuscula noctem,
Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
Navita quas Hyadas Grajus ab imbre vocat.
Pars Bacchum nutrisse putat: pars credidit esse
Tethyos has neptes, Oceanique senis.
Nondum stabat Atlas, humeros oneratus Olympo,
Cum satus est forma conspiciendus Hyas.
Hunc stirps Oceani maturis nisibus Æthra
Edidit, & Nymphas: sed prior ortus Hyas.
Dum nova lanugo, pavidos formidine cervos
Terret: & est illi præda benigna lepus.
At postquam virtus annis adolevit, in apros

Audet, & hirsutas cominus ire leas.
Dumque petit latebras fœtæ catulosque leænæ,
Ipse fuit Libycæ præda cruenta feræ.
Mater Hyan, & Hyan mœstæ flevere sorores,
Cervicemque polo suppositurus Atlas.
Victus uterque parens tamen est pietate sororum.
Illa dedit cœlum: nomina fecit Hyas.
Mater, ades, florum, ludis celebranda jocosis:
Distuleram partes mense priore tuas.
Incipis Aprili: transis in tempora Maji.
Alter te fugiens, cum venit alter, habet.
Cum tua sint, cedantque tibi confinia mensum,
Convenit in laudes ille vel ille tuas.
Circus in hunc exit, clamataque palma Theatris:
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipsa doce quæ sis. hominum sententia fallax.
Optima tu proprii nominis auctor eris.
Sic ego; sic nostris respondit Diva rogatis:
Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas.
Chloris eram, quæ Flora vocor. corrupta Latino
Nominis est nostri litera Græca sono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, ubi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.
Quæ fuerit mihi forma, grave est narrare modestæ:
Sed generum matri reperit illa Deum.
Ver erat: errabam. Zephyrus conspexit; abibam.
Insequitur; fugio. fortior ille fuit.

Et dederat fratri Boreas jus omne rapinæ,
  Ausus Erechtheâ præmia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ:
  Inque meo non est ulla querela toro.
Vere fruor semper: per me nitidissimus annus.
  Arbor habet frondes, pabula semper humus.
Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris:
  Aura fovet; liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus implevit generoso flore maritus;
  Atque ait, Arbitrium tu, Dea, floris habe.
Sæpe ego digestos volui numerare colores,
  Nec potui: numero copia major erat.
Roscida cum primum foliis excussa pruina est,
  Et variæ radiis intepuere comæ;
Conveniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,
  Inque leves calathos munera nostra legunt.
Protinus arripiunt Charites; nectuntque coronas,
  Sertaque cœlestes implicitura comas.
Prima per immensas sparsi nova semina gentes:
  Unius tellus ante coloris erat.
Prima Therapnæo feci de sanguine florem:
  Et manet in folio scripta querela suo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per hortos:
  Infelix, quod non alter & alter eras!
Quid Croçon, aut Attin referam, Cinyraque creatum;
  De quorum per me vulnere surgit honor?
Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.

Juppiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.
Sancta Jovem Juno, natâ sine matre Minervâ,
Officio doluit non eguisse suo.
Ibat, ut Oceano quereretur furta mariti:
Restitit ad nostras fessa labore fores.
Quam simul adspexi; Quid te, Saturnia, dixi,
Attulit? exponit, quem petat, illa locum.
Addidit & caussam. verbis solabar amicis.
Non, inquit, verbis cura levanda mea est.
Si pater est factus neglecto conjugis usu
Juppiter, & nomen solus utrumque tenet;
Cur ego desperem fieri sine conjuge mater,
Et parere intacto, dummodo casta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris;
Et freta, Tartareos excutiamque sinus.
Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam.
Nescio quid, Nymphe, posse videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
Ira Jovis magni caussa timoris erat.
Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor:
Et Stygiæ numen testificatur aquæ.
Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
Flos dabit. est hortis unicus ille meis.
Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange juvencam;
Mater erit. tetigi. nec mora; mater erat.
Protinus hærentem decerpsi pollice florem.
Tangitur; & tacto concipit illa sinu.

Jamque gravis Thracen, & læva Propontidos intrat:
Fitque potens voti; Marsque creatus erat.
Qui memor accepti per me natalis, Habeto
Tu quoque Romulea, dixit, in Urbe locum.
Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
Esse putes. tangunt numen & arva meum.
Si bene floruerint segetes; erit area dives.
Si bene floruerit vinea; Bacchus erit.
Si bene floruerint oleæ; nitidissimus annus:
Pomaque proventum temporis hujus habent.
Flore semel læso pereunt viciæque fabæque,
Et pereunt lentes, advena Nile, tuæ.
Vina quoque in magnis operose condita cellis
Florent: & nebulæ dolia summa tegunt.
Mella meum munus. volucres ego mella daturas
Ad violam, & cythisos, & thyma cana voco.
Nos quoque idem facimus: tunc cum juvenilibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipsa virent.
Talia dicentem tacitus mirabar. at illa,
Jus tibi discendi, si qua requiris, ait.
Dic, Dea, Ludorum, respondi, quæ sit origo.
Vix bene desieram; retulit illa mihi.
Cetera luxuriæ nondum instrumenta vigebant.
Aut pecus, aut latam dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.
Sed jam de vetito quisque parabat opes.
Venerat in morem populi depascere saltus:

Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.
Vindice servabant nullo sua publica vulgus;
Jamque in privato pascere inertis erat.
Plebis ad Ædiles delata licentia talis
Publicios: animus defuit ante viris.
Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes.
Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta data est ex parte mihi: magnoque favore
Victores Ludos instituere novos.
Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes.
Utile nunc iter est; Publiciumque vocant.
Annua credideram spectacula facta; negavit:
Addidit & dictis altera verba suis.
Nos quoque tangit honor. festis gaudemus & aris:
Turbaque Cœlestes ambitiosa sumus.
Sæpe Deos aliquis peccando fecit iniquos:
Et pro delictis hostia blanda fuit.
Sæpe Jovem vidi, cum jam sua mittere vellet
Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
At si negligimur, magnis injuria pœnis
Solvitur: & justum præterit ira modum.
Respice Thestiaden: flammis absentibus arsit.
Caussa est, quod Phœbes ara sine igne fuit.
Respice Tantaliden: eadem Dea vela tenebat.
Virgo est; & spretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
Cum consternatis diripereris equis.

Longa referre mora est correcta oblivia damnis.
Me quoque Romani præteriere Patres.
Quid facerem? per quod fierem manifesta doloris?
Exigerem nostræ qualia damna notæ?
Excidit officium tristi mihi. nulla tuebar
Rura: nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant: violas arere videres,
Filaque punicei languida facta croci.
Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
Ipsa tuas, dixit: dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ; venti nocuere protervi.
Florebant segetes; grandine læsa Ceres.
In spe vitis erat: cœlum nigrescit ab Austris,
Et subita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira:
Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
Convenere Patres: &, si bene floreat annus,
Numinibus nostris annua festa vovent.
Adnuimus voto. Consul cum Consule Ludos
Postumio Lænas persoluere mihi.
Quærere conabar, quare lascivia major
His foret in Ludis, liberiorque jocus:
Sed mihi succurrit, numen non esse severum;
Aptaque deliciis munera ferre Deam.
Tempora sutilibus cinguntur tota coronis;
Et latet injectâ splendida mensa rosâ.
Ebrius incinctis philyrâ conviva capillis

Saltat, & imprudens utitur arte meri.
Ebrius ad durum formosæ limen amicæ
Cantat. habent unctæ mollia serta comæ.
Nulla coronatâ peraguntur seria fronte;
Nec liquidæ vinctis flore bibuntur aquæ.
Donec eras mixtus nullis, Acheloe, racemis,
Gratia sumendæ non erat ulla rosæ.
Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam
Ex Ariadnæo sidere nosse potes.
Scena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
Illa cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quidem cur hos celebrent meretricia Ludos,
Non ex difficili caussa petenda subest.
Non est de tetricis, non est de magna professis:
Vult sua plebejo sacra patere choro.
Et monet ætatis specie, dum floreat, uti;
Contemni spinam, cum cecidere rosæ.
Cur tamen, ut dantur vestes Cerealibus albæ,
Sic est hæc cultu versicolore decens?
An quia maturis albescit messis aristis,
Et color & species floribus omnis inest?
Adnuit; & motis flores cecidere capillis:
Accidere in mensas ut rosa missa solet.
Lumina restabant; quorum me caussa latebat.
Cum sic errores abstulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri,
Lumina sunt nostros visa decere dies:

Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore;
Atque oculos in se splendor uterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
Convenit. a vero tertia caussa venit.
Est breve præterea, de quo mihi quærere restat,
Si liceat, dixi. dixit & illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis claudantur rete Leænis
Imbelles capreæ, sollicitusque lepus.
Non sibi, respondit, silvas cessisse; sed hortos,
Arvaque pugnaci non adeunda feræ.
Omnia finierat: tenues secessit in auras.
Mansit odor. posses scire fuisse Deam.
Floreat ut toto carmen Nasonis in ævo,
Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.

Nocte minus quartâ promet sua sidera Chiron
Semivir, & flavi corpore mixtus equi.
Pelion Hæmoniæ mons est obversus in Austros:
Summa virent pinu: cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit. saxo stant antra vetusto,
Quæ justum memorant incoluisse senem.
Ille manus, olim missuras Hectora leto,
Creditur in lyricis detinuisse modis.
Venerat Alcides exacta parte laborum;
Jussaque restabant ultima pene viro.
Stare simul casu Trojæ duo fata videres:
Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat.

Exci-

Excipit hospitio juvenem Philyreius heros;
 Et caussam adventûs hic rogat, ille docet.
Perspicit interea clavam spoliumque leonis:
 Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
Nec se, quin horrens auderent tangere setis
 Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque senex tractat squalentia tela venenis;
 Excidit, & lævo fixa sagitta pede est.
Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
 Adgemit Alcides, Hæmoniusque puer.
Ipse tamen lectas Pagasæis collibus herbas
 Temperat, & variâ vulnera mulcet ope.
Virus edax superabat opem: penitusque recepta
 Ossibus, & toto corpore pestis erat.
Sanguine Centauri Lernææ sanguis Echidnæ
 Mixtus ad auxilium tempora nulla dabant.
Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles:
 Sic flendus Peleus, si moreretur, erat.
Sæpe manus ægras manibus fingebat amicis:
 (Morum, quos fecit, præmia doctor habet.)
Oscula sæpe dedit. dixit quoque sæpe jacenti:
 Vive, precor; nec me, care, relinque, pater.
Nona dies aderat; cum tu, justissime Chiron,
 Bis septem stellis corpora cinctus eras.

HUnc lyra curva sequi cuperet; sed idonea nondum
 Est via. nox aptum tertia tempus erit.

SCorpios in cœlo, cum cras lucescere Nonas
Dicimus, a media parte notandus erit.

HInc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
Ter dederint Phœbo sidera victa locum;
Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri:
Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
Annus erat brevior; nec adhuc pia Februa norant:
Nec tu dux mensum, Jane biformis, eras.
Jam tamen exstincto cineri sua dona ferebant;
Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Majus, majorum nomine dictus,
Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Nox ubi jam media est, somnoque silentia præbet,
Et canis, & variæ conticuistis aves;
Ille memor veteris ritûs, timidusque Deorum,
Surgit: habent gemini vincula nulla pedes.
Signaque dat digitis medio cum pollice junctis,
Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
Terque manus puras fontanâ perluit undâ;
Vertitur, & nigras accipit ante fabas.
Aversusque jacit: sed dum jacit, Hæc ego mitto;
His, inquit, redimo meque meosque fabis.
Hoc novies dicit, nec respicit. umbra putatur
Colligere, & nullo terga vidente sequi.
Rursus aquâ tangit, Temesæaque concrepat æra:

Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Cum dixit novies, Manes exite paterni,
Respicit, & pure sacra peracta putat.
Dicta sit unde dies, quæ nominis exstet origo,
Me fugit. ex aliquo est invenienda Deo.
Plejade nate, mone, virga venerande potenti:
Sæpe tibi Stygii regia visa Jovis.
Venit adoratus Caducifer: accipe caussam
Nominis. ex ipso cognita caussa Deo est.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras,
Et male veloci justa soluta Remo;
Faustulus infelix, & passis Acca capillis
Spargebant lacrimis ossa perusta suis.
Inde domum redeunt sub prima crepuscula mœsti;
Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi visa est adsistere lecto,
Atque hæc exiguo murmure verba loqui:
En ego dimidium vestri, parsque altera voti,
Cernite sim qualis; qui modo qualis eram!
Qui modo si volucres habuissem regna jubentes,
In populo potui maximus esse meo;
Nunc elapsa rogi flammis, & inanis imago.
Hæc est ex illo forma relicta Remo.
Heu! ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti;
Uberaque expositis ille ferina dedit.
Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
Perdidit. ô quanto mitior illa fuit!

Sæve Celer, crudelem animam per vulnera reddas:
  Utque ego, sub terras sanguinolentus eas.
Noluit hoc frater. pietas æqualis in illo est.
  Quod potuit, lacrimas in mea fata dedit.
Huno vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate,
  Ut celebrem festo signet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, & brachia tendunt.
  Lubrica prensantes effugit umbra manus.
Ut secum fugiens somnos abduxit imago,
  Ad regem voces fratris uterque ferunt.
Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
  Illam, qua positis justa feruntur avis.
Aspera mutata est in lenem tempore longo
  Litera, quæ toto nomine prima fuit.
Mox etiam Lemures animas dixere silentum.
  Is verbi sensus, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres illis clausere diebus;
  Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
  Tempora. quæ nupsit, non diuturna fuit.
Hac quoque de caussa (si te proverbia tangunt)
  Mense malas Majo nubere vulgus ait.
Sed tamen hæc tria sunt sub eodem tempore festa
  Inter se nullo continuata die.

Quorum si mediis Bœoton Oriona quæres,
  Falsus eris. signi caussa canenda mihi.

Juppiter, &, lato qui regnat in æquore, frater,
Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
Tempus erat, quo versa jugo referuntur aratra,
Et pronum saturæ lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,
Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
Atque ita, Longa via est, nec tempora longa supersunt,
Dixit; & hospitibus janua nostra patet.
Addidit & vultum verbis; iterumque rogavit.
Parent promissis; dissimulantque Deos.
Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo:
Ignis in hesterno stipite parvus erat.
Ipse genu posito flammas exsuscitat aura,
Et promit quassas comminuitque faces.
Stant calices. minor inde fabas, olus alter habebant:
Et fumant testu pressus uterque suo.
Dumque mora est, tremulâ dat vina rubentia dextrâ.
Accipit æquoreus pocula prima Deus.
Quæ simul exhausit; Da nunc bibat ordine, dixit,
Juppiter. audito palluit ille Jove.
Ut rediit animus, cultorem pauperis agri
Immolat, & magno torret in igne bovem.
Quæque puer quondam primis diffuderat annis,
Prodit fumoso condita vina cado.
Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis, incubuere toris.
Nunc dape, nunc posito mensæ nituere Lyæo.

Terra rubens crater, pocula fagus erant.
Verba fuere Jovis: Si quid fert impetus, opta;
Omne feres. placidi verba fuere senis:
Cara fuit conjux, primæ mihi cura juventæ
Cognita; nunc ubi sit quæritis? urna tegit.
Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
Conjugio dixi sola fruere meo.
Et dixi, & servo; sed enim diversa voluntas
Est mihi: nec conjux, & pater esse volo.
Adnuerant omnes: omnes ad terga juvencæ
Constiterant. pudor est ulteriora loqui.
Tum superinjectâ texere madentia terrâ.
Jamque decem menses; & puer ortus erat.
Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona:
Perdidit antiquum litera prima sonum.
Creverat immensum: comitem sibi Delia sumsit.
Ille Deæ custos, ille satelles erat.
Verba movent iras non circumspecta Deorum.
Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera est.
Scorpion immisit Tellus. fuit impetus illi
Curva gemelliparæ spicula ferre Deæ.
Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
Addidit: &, Meriti præmia, dixit, habe.

SED quid & Orion, & cetera sidera mundo
Cedere festinant, noxque coartat iter?
Quid solito citius liquido jubar æquore tollit

Candida, Lucifero præveniente, dies?
Fallor? an arma sonant? non fallimur: arma sonabant:
Mars venit; & veniens bellica signa dedit.
Ultor ad ipse suos cœlo descendit honores,
Templaque in Augusto conspicienda Foro.
Et Deus est ingens, & opus. debebat in Urbe
Non aliter nati Mars habitare sui.
Digna Giganteis hæc sunt delubra tropæis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet;
Seu quis ab Eoo nos impius orbe lacesset,
Seu quis ab occiduo Sole domandus erit.
Prospicit armipotens operis fastigia summi:
Et probat invictos summa tenere Deos.
Prospicit in foribus diversæ tela figuræ,
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Ænean oneratum pondere sacro,
Et tot Iuleæ nobilitatis avos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,
Claraque dispositis acta subesse viris.
Spectat & Augusto prætextum nomine templum,
Et visum, lecto Cæsare, majus opus.
Voverat hoc juvenis tunc, cum pia sustulit arma.
A tantis Princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
Hinc conjuratis, talia dicta dedit:
Si mihi bellandi pater est, Vestæque sacerdos
Auctor, & ulcisci numen utrumque paro;

Mars, ades; & satia scelerato sanguine ferrum:
Stetque favor caussa pro meliore tuus.
Templa feres, & me victore vocaberis Ultor.
Voverat; & fuso lætus ab hoste redit.
Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
Persequitur Parthâ signa retenta manu.
Gens fuit & campis, & equis, & tuta sagittis;
Et circumfusis invia fluminibus.
Addiderant animos Crassorum funera genti;
Cum periit miles, signaque, duxque simul.
Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat;
Romanæque aquilæ signifer hostis erat.
Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
Cæsaris Ausoniæ protegerentur opes.
Ille notas veteres, & longi dedecus ævi
Sustulit. agnorunt signa recepta suos.
Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ,
Quid loca, quid rapidi profuit usus equi?
Parthe, refers aquilas: victos quoque porrigis arcus.
Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
Rite Deo templumque datum nomenque bis ulto;
Et meritus votis debita solvit honos.
Sollemni Ludos Circo celebrate, Quirites:
Non visa est fortem scena decere Deum.

PLejadas adspicies omnes, totumque sororum
Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.

Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æstas;
Et tepidi finem tempora veris habent.

IDibus ora prior stellantia tollere Taurum
Indicat: huic signo fabula nota subest.
Præbuit, ut taurus, Tyriæ sua terga puellæ
Juppiter, & falsâ cornua fronte tulit.
Illa jubam dextrâ, lævâ retinebat amictus;
Et timor ipse novi caussa decoris erat.
Aura sinus implet: flavos movet aura capillos.
Sidoni, sic fueras accipienda Jovi.
Sæpe puellares subducit ab æquore plantas;
Et metuit tactus adsilientis aquæ.
Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas,
Hæreat ut collo fortius illa suo.
Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
Juppiter: inque Deum de bove versus erat.
Taurus init cœlum. te, Sidoni, Juppiter implet:
Parsque tuum terræ tertia nomen habet.
Hoc alii signum Phariam dixere juvencam;
Quæ bos ex homine est, ex bove facta Dea.
Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
Mittere roboreo scirpea ponte solet.
Corpora post decies senos qui credidit annos
Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
Fama vetus: tum cum Saturnia terra vocata est,
Talia fatidici dicta fuere Dei:

Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
Mittite; quæ Thuscis excipiantur aquis.
Donec in hæc venit Tirynthius arva, quotannis
Tristia Leucadio sacra peracta modo:
Illum stramineos in aquam misisse Quirites:
Herculis exemplo corpora falsa jaci.
Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
Pontibus infirmos præcipitasse senes.
Thybri, doce verum: tua ripa vetustior Urbe.
Principium ritûs tu bene nosse potes.
Thybris arundiferum medio caput extulit alveo;
Raucaque dimovit talibus ora sonis:
Hæc loca desertas vidi sine mœnibus herbas:
Pascebat sparsos utraque ripa boves.
Et quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
Tunc etiam pecori despiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi sæpe refertur:
Ille meas remis advena torsit aquas.
Venit & Alcides, turba comitatus Achiva.
Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
Excipit hospitio juvenem Pallantius heros:
Et tandem Caco debita pœna venit.
Victor abit, secumque boves, Erytheida prædam,
Abstrahit. at comites longius ire negant.
Magnaque pars horum desertis venerat Argis:
Montibus his ponunt spemque Laremque suum.
Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore;

Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me Tiberi: Tiberinis vectus ut undis
Litus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet heredi mandati cura sepulcri:
Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
Scirpea pro domino Tiberi jactatur imago,
Ut repetat Grajas per freta longa domus.
Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo
Antra, leves cursum sustinuistis aquæ.

CLare nepos Atlantis, ades: quem montibus olim
Edidit Arcadiis Pleias una Jovi.
Pacis & armorum Superis imisque Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Læte lyræ pulsu, nitida quoque læte palæstra;
Quo didicit culte lingua favente loqui.
Templa tibi posuere Patres spectantia Circum
Idibus. ex illo est hæc tibi festa dies.
Te, quicumque suas profitetur vendere merces,
Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.
Est aqua Mercurii portæ vicina Capenæ:
Si juvat expertis credere, numen habet.
Huc venit incinctus tunicas mercator; & urnâ
Purus suffitâ, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
Spargit & ipse suos lauro rorante capillos:

Et peragit solitâ fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit.
Ablue præteritâ perfida verba die.
Sive ego te feci testem, falsove citavi
Non audituri numina magna Jovis;
Sive Deum prudens alium Divamve fefelli;
Abstulerint celeres improba dicta Noti.
Et pereant veniente die perjuria nobis:
Nec curent Superi, si qua locutus ero.
Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro:
Et face, ut emtori verba dedisse juvet.
Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
Se memor Ortygias surripuisse boves.

At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
In Geminos ex quo tempore Phœbus eat.
Cum totidem de mense dies superesse videbis,
Quot sunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego respondi, caussam mihi sideris hujus.
Caussam facundo prodidit ore Deus.
Abstulerant raptas Phœben Phœbesque sororem
Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntque suas & frater & Idas,
Leucippo fieri pactus uterque gener.
His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
Suadet: & ex caussa pugnat uterque pari.
Effugere Œbalidæ cursu potuere sequentes:

Sed visum celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnæ.
Constiterant illic: nomen Aphidna loco.
Pectora trajectus Lynceo Castor ab ense
Non exspectato vulnere pressit humum.
Ultor adest Pollux; & Lyncea perforat hastâ,
Quâ cervix humeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Jovis igne repulsus:
Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
Jamque tibi cœlum, Pollux, sublime patebat;
Cum, Mea, dixisti, percipe verba, Pater.
Quod mihi das uni, cœlum partire duobus:
Dimidium toto munere majus erit.
Dixit, & alterna fratrem statione redemit:
Utile sollicitæ sidus uterque rati.
Ad Janum redeat, qui quærit Agonia quid sint.
Quæ tamen in Fastis hoc quoque tempus habent.
Nocte sequente diem canis Erigoneius exit.
Est alio signi reddita caussa loco.

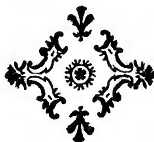
PRoxima Vulcani lux es; Tubilustria dicunt.
Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.

QUatuor inde notis locus est; quibus ordine lectis
Vel mos sacrorum, vel Fuga Regis inest.

NEC te prætereo, populi Fortuna potentis

Publica; cui templum luce sequente datum.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
Grata Jovi fulvæ rostra videbis avis.

Auferat ex oculis veniens Aurora Booten;
Continuaque die sidus Hyantis erit.

P. OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER VI.

HIC quoque mensis habet dubias in nomine caussas:
Quæ placeant, positis omnibus, ipse leges.
Facta canam; sed erunt, qui me finxisse loquantur:
Nullaque mortali numina visa putent.
Est Deus in nobis: agitante calescimus illo.
Impetus hic sacræ semina mentis habet.
Fas mihi præcipue vultus vidisse Deorum:
Vel quia sum vates; vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
Voce locus; si non obstreperetur aquis.
Hìc ego quærebam, cœpti quæ mensis origo
Esset, & in cura nominis hujus eram.
Ecce Deas vidi: non quas præceptor arandi
Viderat, Ascræas cum sequeretur oves.
Nec quas Priamides in aquosæ vallibus Idæ
Contulit. ex illis sed tamen una fuit.

Ex illis fuit una, sui germana mariti.
　Hæc erat, agnovi, quæ stat in arce Jovis.
Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar;
　Cum Dea, quos fecit, sustulit ipsa metus:
Namque, ait, O vates, Romani conditor anni,
　Ause per exiguos magna referre modos;
Jus tibi fecisti numen cœleste videndi,
　Cum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis,
　Junius a nostro nomine nomen habet.
Est aliquid nupsisse Jovi, Jovis esse sororem.
　Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur, Saturnum prima parentem
　Feci: Saturni sors ego prima fui.
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
　Hæc illi a cœlo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis;
　Junctaque Tarpejo sunt mea templa Jovi.
An potuit Majo pellex dare nomina mensi?
　Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur Regina vocor, Princepsque Dearum?
　Aurea cur dextræ sceptra dedere meæ?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
　Dicar; & a nullo nomina mense traham?
Tum me pœniteat posuisse fideliter iras
　In genus Electræ, Dardaniamque domum.
Caussa duplex iræ. rapto Ganymede dolebam:

Forma

Forma quoque Idæo judice victa mea est.
Pœniteat, quod non foveo Carthaginis arces;
Cum mea sint illo currus & arma loco.
Pœniteat Sparten, Argosque, measque Mycenas,
Et veterem Latio supposuisse Samon.
Adde senem Tatium, Junonicolasque Faliscos;
Quos ego Romanis succubuisse tuli.
Sed neque pœniteat: nec gens mihi carior ulla est.
Hîc colar, hîc teneam cum Jove templa meo.
Ipse mihi Mavors, Commendo mœnia, dixit,
Hæc tibi: tu pollens Urbe nepotis eris.
Dicta fides sequitur. centum celebramur in aris:
Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo præstat honorem
Roma: suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia Fastos,
Et populus Laurens, Lanuviumque meum:
Est illic mensis Junonius. inspice Tibur,
Et Prænestinæ mœnia sacra Deæ:
Junonale leges tempus. nec Romulus illas
Condidit: at nostri Roma nepotis erat.
Finierat Juno. respeximus. Herculis uxor
Stabat; & in vultu signa dolentis erant.
Non ego, si toto mater me cedere cœlo
Jusserit, invitâ matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus.
Blandior; & partes pene rogantis ago.

Remque mei juris malim tenuisse precando;
   Et faveas caussæ forsitan ipse meæ.
Aurea possedit socio Capitolia templo
   Mater, &, ut debet, cum Jove summa tenet.
At decus omne mihi contingit origine mensis.
   Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedistis
   Herculis uxori, posteritasque memor?
Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
   Conjugis. huc captas adpulit ille boves.
Hîc male defensus flammis & dote paterna
   Cacus Aventinum sanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor. populum digessit ab annis
   Romulus, in partes distribuitque duas.
Hæc dare consilium, pugnare paratior illa est:
   Hæc ætas bellum suadet, at illa gerit.
Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
   Junius est juvenum; qui fuit ante, senum.
Dixit: & in litem studio certaminis issent;
   Atque irâ pietas dissimulata foret.
Venit Apollineâ longas Concordia lauro
   Nexa comas, placidi numen opusque Ducis.
Hæc ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
   Binaque cum populis regna coisse suis,
Et Lare communi soceros generosque receptos;
   His nomen junctis Junius, inquit, habet.
Dicta triplex caussa est. at vos ignoscite, Divæ:

Res est arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares a me. perierunt judice formæ
Pergama: plus lædunt, quam juvet una, duæ.

Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis hæc est.
Numine clausa aperit, claudit aperta suo.
Unde datas habeat vires, obscurior ævo
Fama: sed e nostro carmine certus eris.
Adjacet antiqui Tiberino lucus Helerni:
Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
Inde sata est Nymphe (Granen dixere priores)
Nequicquam multis sæpe petita procis.
Rura sequi, jaculisque feras agitare solebat;
Nodosasque cava tendere valle plagas.
Non habuit pharetram: Phœbi tamen esse sororem
Credebant. nec erat, Phœbe, pudenda tibi.
Huic aliquis juvenum dixisset amantia verba;
Reddebat tales protinus illa sonos:
Hæc loca lucis habent nimis, & cum luce pudoris.
Si secreta magis ducis in antra, sequor.
Credulus antra subit. frutices hæc nacta resistit:
Et latet, & nullo est invenienda modo.
Viderat hanc Janus; visæque cupidine captus
Ad duram verbis mollibus usus erat.
Nympha jubet quæri de more remotius antrum;
Utque comes sequitur, destituitque ducem.
Stulta, videt Janus quæ post sua terga gerantur.

Nil agis en: latebras respicit ille tuas.
Nil agis en, dixi. nam te sub rupe latentem
Occupat amplexu; speque potitus ait:
Jus pro concubitu nostro tibi cardinis esto.
Hoc pretium positæ virginitatis habe.
Sic fatus, spinam, qua tristes pellere posset
A foribus noxas, (hæc erat alba) dedit.
Sunt avidæ volucres; non quæ Phineia mensis
Guttura fraudabant: sed genus inde trahunt.
Grande caput: stantes oculi: rostra apta rapinæ:
Canities pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes;
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris;
Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis strigibus nomen: sed nominis hujus
Caussa, quod horrenda stridere nocte solent.
Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
Næniaque in volucres Marsa figurat anus;
In thalamos venere Procæ. Proca, natus in illis,
Præda recens avium quinque diebus erat.
Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis.
At puer infelix vagit, opemque petit.
Territa voce sui nutrix adcurrit alumni;
Et rigido sectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
Esse solet seris, quas nova læsit hiems.

Pervenit ad Granen, & rem docet. illa, Timorem
Pone; tuus sospes, dixit, alumnus erit.
Venerat ad cunas: flebant materque paterque.
Sistite vos lacrimas, ipsa medebor, ait.
Protinus arbuteâ postes ter in ordine tangit
Fronde: ter arbuteâ limina fronde notat.
Spargit aquis aditus, sed quæ medicamen habebant:
Extaque de porcâ cruda bimestre tenet.
Atque ita, Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
Parcite: pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
Hanc animam vobis pro meliore damus.
Sic ubi libavit, prosecta sub æthere ponit:
Quique sacris adsunt, respicere illa vetat.
Virgaque Janalis de spinâ sumitur albâ:
Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
Post illud nec aves cunas violasse feruntur;
Et rediit puero, qui fuit ante, color.
Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
Mixtaque cur calido sit faba farre, rogas?
Prisca Dea est, aliturque cibis, quibus ante solebat:
Nec petit adscitas luxuriosa dapes.
Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat:
Ostreaque in conchis tuta fuere suis:
Nec Latium norat, quam præbet Ionia dives,
Nec quæ Pygmæo sanguine gaudet, avem.
Et præter pennas nihil in pavone placebat:

Nec tellus captas miserat ante feras.
Sus erat in pretio: cæsâ sue festa colebant.
Terra fabas tantum, duraque farra dabat.
Quæ duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
Ederit, huic lædi viscera posse negant.
Arce quoque in summa Junoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
Ante domus Manlî fuerant; qui Gallica quondam
A Capitolino repulit arma Jove.
Quam bene (Dî magni) pugna cecidisset in illa
Defensor solii, Juppiter alte, tui!
Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
Hunc illi titulum longa senecta dabat.
Lux eadem Marti festa est; quem prospicit extra
Adpositum Tectæ porta Capena viæ.
Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur;
Cum pene est Corsis obruta classis aquis.
Hæc hominum monumenta patent. si quæritis astra;
Tunc oritur magni præpes adunca Jovis.

Postera lux Hyadas Taurinæ cornua frontis
Evocat: & multâ terra madescit aquâ.

Mane ubi bis fuerit, Phœbusque iteraverit ortus,
Factaque erit posito rore bis uda seges;
Hac sacrata die Thusco Bellona duello
Dicitur: & Latio prospera semper adest.

Appius est auctor: Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit; lumine captus erat.
Prospicit a templo summum brevis area Circum.
Est ibi non parvæ parva columna notæ.
Hinc solet hasta manu, belli prænuntia, mitti;
In Regem & gentes cum placet arma capi.

ALtera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
Quod Deus Euboico carmine munus habet.
Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.
Si titulos quæris, Sylla probavit opus.

QUærebam Nonas Sanco Fidione referrem,
An tibi, Semo pater; cum mihi Sancus ait:
Cuicumque ex illis dederis, ego munus habebo.
Nomi[illegible]rina fero: sic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini:
Inque Quirinali constituere jugo.

EST mihi (sitque, precor, nostris diuturnior annis)
Filia: qua felix sospite semper ero.
Hanc ego cum vellem genero dare, tempora tædis
Apta requirebam, quæque cavenda forent.
Tum mihi post sacras monstratur Junius Idus
Utilis & nuptis, utilis esse viris.
Primaque pars hujus thalamis aliena reperta est.
Nam mihi sic conjux sancta Dialis ait:

Donec ab Iliacâ placidus purgamina Vestâ
Detulerit flavis in mare Thybris aquis;
Non mihi detonsos crines depectere buxo,
Non ungues ferro subsecuisse licet:
Non tetigisse virum; quamvis Jovis ille sacerdos,
Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera: melius tua filia nubet,
Ignea cum purâ Vesta nitebit humo.

Tertia post Nonas removere Lycaona Phœbe
Fertur: & a tergo non habet Ursa metum.
Tunc ego me memini Ludos in gramine Campi
Adspicere; & didici, lubrice Thybri, tuos.
Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
Quique tegunt parvis æra recurva cibis.

Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
Vota metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne, rebellaras; & leto Consulis omnes
Attoniti Mauras pertimuere manus.
Spem metus expulerat; cum Menti vota Senatus
Suscipit; & melior protinus illa venit.
Adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
Illa dies, qua sunt vota soluta Deæ.

Vesta, fave: tibi nunc operata resolvimus ora:
Ad tua si nobis sacra venire licet.

In prece totus eram. cœlestia numina sensi;
Lætaque purpureâ luce refulsit humus.
Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
Te, Dea; nec fueras adspicienda viro.
Sed quæ nescieram, quorumque errore tenebar,
Cognita sunt nullo præcipiente mihi.
Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
Cum flammæ custos æde recepta suâ est.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quæ nunc ære vides, stipulâ tunc tecta videres:
Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ,
Tunc erat intonsi regia magna Numæ.
Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuisse
Dicitur: & formæ caussa probanda subest.
Vesta eadem est, quæ Terra: subest vigil ignis utrique.
Significant sedem terra focusque suam.
Terra pilæ similis, nullo fulcimine nixa,
Aere subjecto tam grave pendet onus.
Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem:
Quique premat partes, angulus omnis abest.
Cumque sit in media rerum regione locata,
Et tangat nullum plusve minusve latus;
Ni convexa foret, parti vicinior esset:
Nec medium terram mundus haberet onus.
Arte Syracosia suspensus in aere clauso

Stat globus, immensi parva figura poli.
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
Terra: quod ut fiat, forma rotunda facit.
Pâr facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus. a pluvio vindicat imbre tholus.
Cur sit virgineis, quæris, Dea culta ministris?
Inveniam caussas hac quoque parte suas.
Ex Ope Junonem memorant Cereremque creatas
Semine Saturni: tertia Vesta fuit.
Utraque nupserunt; ambæ peperisse feruntur:
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum, virgo si virgine læta ministrâ
Admittit castas in sua sacra manus?
Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam.
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit: & comites virginitatis habet.
Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi:
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inexstinctus templo celatur in illo.
Effigiem nullam Vesta, nec ignis, habent.
Stat vi terra suâ: vi stando Vesta vocatur.
Caussaque par Graji nominis esse potest.
At focus a flammis, & quod fovet omnia dictus:
Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando
Adfamur Vestam, Quæ loca prima tenes.

Ante focos olim longis considere scamnis
Mos erat, & mensæ credere adesse Deos.
Nunc quoque, cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.
Venit in hos annos aliquid de more vetusto:
Fert missos Vestæ pura patella cibos.
Ecce, coronatis panis dependet asellis;
Et velant scabras florida serta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni;
Et Fornacali sunt sua sacra Deæ.
Suppositum cineri panem focus ipse parabat;
Strataque erat tepido tegula quassa solo.
Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
Et quæ pumiceas versat asella molas.
Præteream, referamne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? est multi fabula plena joci.
Turrigerâ frontem Cybele redimita coronâ
Convocat æternos ad sua festa Deos.
Convocat & Satyros, &, rustica numina, Nymphas.
Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
Nec licet, & longum est epulas narrare Deorum:
In multo nox est pervigilata mero.
Hi temere errabant in opacæ vallibus Idæ:
Pars jacet, & molli gramine membra levat.
Hi ludunt; hos somnus habet; pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.
Vesta jacet, placidamque capit secura quietem,

Sicut erat positum cespite fulta caput.
At ruber hortorum custos Nymphasque Deasque
Captat; & errantes fertque refertque pedes.
Adspicit & Vestam; dubium, Nymphamne putarit,
An scierit Vestam: scisse sed ipse negat.
Spem capit obscænam, furtimque accedere tentat;
Et fert suspensos, corde micante, gradus.
Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ.
Ibat, ut inciperet longi Deus Hellesponti;
Intempestivo cum rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit Dea. convolat omnis
Turba. per infestas effugit ille manus.
(Lampsacos hoc animal solita est mactare Priapo:
Apta asini flammis indicis exta damus.)
Quem tu, Diva memor, de pane monilibus ornas.
Cessat opus: vacuæ conticuere molæ.
Nomine, quam pretio celebratior, arce Tonantis,
Dicam Pistoris quid velit ara Jovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obsidio jam diuturna famem.
Juppiter ad solium Superis regale vocatis,
Incipe, ait Marti. protinus ille refert:
Scilicet ignotum est, quæ sit fortuna meorum,
Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
Exigis: Alpino Roma sub hoste jacet.

Hæc est, cui fuerat promissa potentia rerum,
Juppiter? hanc terris impositurus eras?
Jamque Suburbanos, Hetruscaque contudit arma.
Spes erat in cursu. nunc Lare pulsa suo est.
Vidimus ornatos, ærata per atria, pictâ
Veste, triumphales occubuisse senes.
Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ
Sede. putant aliquos scilicet esse Deos?
At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
Totque domos vestrás obsidione premi;
Nil opis in cura scirent superesse Deorum,
Et data sollicitâ tura perire manu.
Atque utinam pugnæ pateat locus! arma capessant;
Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
Nunc inopes victûs, ignavaque fata timentes,
Monte suo clausos barbara turba premit.
Tum Venus, & lituo pulcher trabeaque Quirinus,
Vestaque pro Latio multa locuta suo.
Publica, respondit, cura est pro mœnibus istis,
Juppiter: & pœnas Gallia victa dabit.
Tu modo, quæ desunt fruges, superesse putentur,
Effice: nec sedes desere, Vesta, tuas.
Quodcumque est Cereris solidæ, cava machina frangat;
Mollitamque manu duret in igne focus.
Jusserat: & fratri virgo Saturnia jussis
Adnuit; & mediæ tempora noctis erant.
Jam ducibus somnum dederat labor. increpat illos

Juppiter: & sacro, quid velit, ore docet:
Surgite, & in medios de summis arcibus hostes
Mittite, quam minime perdere vultis, opem.
Somnus abit, quæruntque novis ambagibus acti,
Perdere quam nolint, & jubeantur, opem.
Ecce, Ceres visa est. jaciunt Cerealia dona.
Jacta super galeas scutaque longa sonant.
Posse fame vinci spes excidit. hoste repulso
Candida Pistori ponitur ara Jovi.
Forte revertebar sacris Vestalibus illac,
Quâ Nova Romano nunc Via juncta Foro est.
Huc pede matronam vidi descendere nudo:
Obstupui, tacitus sustinuique gradum.
Sensit anus vicina loci: jussumque sedere
Adloquitur, quatiens, voce tremente, caput.
Hoc, ubi nunc fora sunt, udæ tenuere paludes:
Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
Quâ Velabra solent in Circum ducere pompas,
Nil præter salices cassaque canna fuit.
Sæpe suburbanas rediens conviva per undas
Cantat, & ad nautas ebria verba jacit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
Nomen ab averso ceperat amne Deus.
Hîc quoque lucus erat, juncis & arundine densus,
Et pede velato non adeunda palus.

Stagna recesserunt, & aquas sua ripa coercet:
Siccaque nunc tellus. mos tamen inde manet.
Reddiderat caussam. Valeas, anus optima, dixi:
Quod superest ævi, molle sit omne, tui.
Cetera jam pridem didici puerilibus annis;
Non tamen idcirco prætereunda mihi.
Mœnia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
Ilus adhuc Asiæ dives habebat opes.
Creditur armiferæ signum cœleste Minervæ
Urbis in Iliacæ desiluisse juga.
Cura videre fuit: vidi templumque locumque.
Hoc superest illi: Pallada Roma tenet.
Consulitur Smintheus: lucoque obscurus opaco
Hos non mentito reddidit ore sonos:
Ætheriam servate Deam; servabitis Urbem:
Imperium secum transferet illa loci.
Servat, & inclusam summa tenet Ilus in arce:
Curaque ad heredem Laomedonta venit.
Sub Priamo servata parum. sic ipsa volebat:
Ex quo judicio forma revicta suo est.
Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
Seu pius Æneas, eripuisse datur.
Auctor in incerto. res est Romana: tuetur
Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.
Heu quantum timuere Patres, quo tempore Vesta
Arsit, & est adytis obruta pene suis!
Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes:

Mixtaque erat flammæ flamma profana piæ.
Attonitæ flebant, demisso crine, ministræ:
Abstulerat vires corporis ipse timor.
Provolat in medium, & magna, Succurrite, voce,
Non est auxilium flere, Metellus ait.
Pignora virgineis fatalia tollite palmis:
Non eà sunt voto, sed rapienda manu.
Me miserum! dubitatis? ait. dubitare videbat,
Et pavidas posito procubuisse genu.
Haurit aquas: tollensque manus, Ignoscite, dixit,
Sacra: vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est; in me commissi pœna redundet.
Sit capitis damno Roma soluta mei.
Dixit, & irrupit: factum Dea rapta probavit;
Pontificisque sui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis sacræ sub Cæsare flammæ:
Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focis.
Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
Hoc Duce: nec vivâ defodietur humo.
Sic incesta perit: quia quam violavit, in illam
Conditur: & Tellus Vestaque numen idem est.
Tum sibi Callaico Brutus cognomen in hoste
Fecit, & Hispanam sanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miscentur tristia lætis;
Ne populum toto pectore festa juvent.
Crassus ad Euphraten Aquilas, natumque, suosque
Perdidit: & leto est ultimus ipse datus.

Parthe,

Parthe, quid exsultas? dixit Dea. signa remittes:
Quique necem Crassi vindicet, ultor erit.

AT simul auritis violæ demuntur asellis,
Et Cereris fruges aspera saxa terunt;
Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit,
Humida cum pulso nox erit orta die.

JAM, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui;
Et vigil Eois Lucifer exit aquis.
Ite, bonæ matres, (vestrum Matralia festum)
Flavaque Thebanæ reddite liba Deæ.
Pontibus & magno juncta est celeberrima Circo
Area: quæ posito de bove nomen habet.
Hac ibi luce ferunt Matutæ sacra parenti
Sceptriferas Servî templa dedisse manus.
Quæ Dea sit: quare famulas a limine templi
Arceat, (arcet enim) libaque tosta petat;
Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
(Si domus illa tua est) dirige navis iter.
Arserat obsequio Semele Jovis. accipit Ino
Te, puer; & summâ sedula nutrit ope.
Intumuit Juno, raptâ quod pellice natum
Educet. at sanguis ille sororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas, & imagine falsa:
Tuque cadis patria, parve Learche, manu.
Mœsta Learcheas mater tumulaverat umbras;

Et dederat miseris omnia justa rogis.
Hæc quoque, funestos ut erat laniata capillos,
Prosilit; & cunis te, Melicerta, rapit.
Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
Unaque pulsatur terra duabus aquis.
Huc venit insanis natum complexa lacertis;
Et secum e celso mittit in alta jugo.
Excipit illæsos Panope centumque sorores;
Et placido lapsu per sua regna ferunt.
Nondum Leucothee, nondum puer ille Palæmon
Vorticibus densi Thybridis ora tenent.
Lucus erat: dubium Semelæ Stimulæne vocetur;
Mænadas Ausonias incoluisse ferunt.
Quærit ab his Ino, quæ gens foret. Arcadas esse
Audit, & Evandrum sceptra tenere loci.
Dissimulata Deam Latias Saturnia Bacchas
Instimulat fictis insidiosa sonis:
O nimium faciles, o toto pectore captæ,
Non venit hæc nostris hospes amica choris.
Fraude petit; sacrique parat cognoscere ritum.
Quo possit pœnas pendere, pignus habet.
Vix bene desierat; complent ululatibus auras
Thyades effusis per sua colla comis:
Injiciuntque manus, puerumque revellere pugnant.
Quos ignorat adhuc, invocat illa Deos:
Dîque, Deæque loci, miseræ succurrite matri.
Clamor Aventini saxa propinqua ferit.

Adpulerat ripæ vaccas Œtæus Iberas.
Audit; & ad vocem concitus urguet iter.
Herculis adventu, quæ vim modo ferre parabant,
Turpia femineæ terga dedere fugæ.
Quid petis hinc, (cognorat enim) matertera Bacchi?
An numen quod me, te quoque vexat, ait?
Illa docet partim; partim præsentia nati
Continet: & furiis in scelus îsse pudet.
Rumor (ut est velox) agitatis pervolat alis:
Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
Hospita Carmentis fidos intrasse penates
Diceris, & longam deposuisse famem.
Liba suâ properata manu Tegeea sacerdos
Traditur in subito cocta dedisse foco.
Nunc quoque liba juvant festis Matralibus illam.
Rustica sedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, o vates, venientia fata resigna,
Quâ licet: hospitiis hoc, precor, adde meis.
Parva mora est: cœlum vates ac numina sensit,
Fitque sui toto pectore plena Dei.
Vix illam subito posses cognoscere; tanto
Sanctior, & tanto, quam modo, major erat.
Læta canam: gaude, defuncta laboribus, Ino,
Dixit; & huic populo dextera semper ades.
Numen eris pelagi: natum quoque pontus habebit.
In vestris aliud sumite numen aquis.
Leucothee Grajis, Matuta vocabere nostris.

In portus nato jus erit omne tuo.
Quem nos Portunum, sua lingua Palæmona dicet:
Ite, precor, nostris æquus uterque locis.
Adnuerant: promissa fides: posuere labores.
Nomina mutarunt: hic Deus, illa Dea est.
Cur vetet ancillas accedere, quæritis? odit.
Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.
Una ministrarum solita est, Cadmei, tuarum
Sæpe sub amplexus conjugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit: ab illa
Comperit agricolis semina tosta dari.
Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
Hoc est cur odio sit tibi serva manus.
Non tamen hanc pro stirpe suâ pia mater adoret.
Ipsa parum felix visa fuisse parens.
Alterius prolem melius mandabitis illi.
Utilior Baccho, quam fuit ipsa suis.
Hanc tibi, Quò properas, memorant dixisse, Rutili?
Luce mea Marso Consul ab hoste cades.
Exitus accessit verbis: flumenque Tolenum
Purpureo mixtis sanguine fluxit aquis.
Proximus annus erat: Pallantide cæsus eâdem
Didius hostiles ingeminavit opes.
Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.
Sed superinjectis quis latet æde togis?
Servius est: hoc constat enim. sed caussa latendi
Discrepat; & dubium me quoque mentis habet.

Dum Dea furtivos timide profitetur amores,
  Cœlestemque homini concubuisse pudet;
(Arsit enim magnâ correpta cupidine Regis,
  Cæcaque in hoc uno non fuit illa viro)
Nocte domum parvâ solita est intrare fenestrâ:
  Unde Fenestellæ nomina porta tenet.
Nunc pudet, & vultus velamine celat amatos:
  Oraque sunt multâ regia tecta togâ.
An magis est verum, post Tulli funera plebem
  Confusam placidi morte fuisse ducis?
Nec modus ullus erat: crescebat imagine luctus;
  Donec eam positis occuluere togis.
Tertia caussa mihi spatio majore canenda est:
  Nos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia, conjugio, sceleris mercede, peracto,
  His solita est dictis exstimulare virum:
Quid juvat esse pares, te nostræ cæde sororis,
  Meque tui fratris, si pia vita placet?
Vivere debuerant & vir meus, & tua conjux,
  Si nullum ausuri majus eramus opus.
Et caput & regnum facio dotale parentis.
  Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Regia res scelus est. socero cape regna necato:
  Et nostras patrio sanguine tingue manus.
Talibus instinctus solio privatus in alto
  Sederat. attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, hinc cædes: infirmaque vincitur ætas.

Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, cæsus
Concidit in dura sanguinolentus humo.
Filia, carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus ut adspexit, lacrimis auriga profusis
Restitit. hunc tali corripit illa sono:
Vadis, an exspectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas.
Certa fides facti: dictus Sceleratus ab illa
Vicus, & æternâ res ea pressa notâ.
Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis,
Tangere: mira quidem, sed tamen acta loquar.
Signum erat in solio residens sub imagine Tulli:
Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
Et vox audita est, Vultus abscondite nostros,
Ne natæ videant ora nefanda meæ.
Veste data tegitur: vetat hanc Fortuna moveri:
Et sic e templo est ipsa locuta suo:
Ore revelato qua primum luce patebit
Servius, hæc positi prima pudoris erit.
Parcite, matronæ, vetitas attingere vestes:
Sollemni satis est voce movere preces:
Sitque caput semper Romano tectus amictu,
Qui Rex in nostra septimus Urbe fuit.
Arserat hoc templum: signo tamen ille pepercit
Ignis: opem nato Mulciber ipse tulit.

Namque pater Tullî Vulcanus, Ocresia mater,
Præsignis facie, Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil, sacris de more paratis,
Jussit in ornatum fundere vina focum.
Hîc inter cineres obscæni forma virilis
Aut fuit, aut visa est; sed fuit illa magis.
Jussa loco captiva fovet. conceptus ab illa
Servius a cœlo semina gentis habet.
Signa dedit genitor, tum cum caput igne corusco
Contigit, inque coma flammeus arsit apex.
Te quoque magnificâ, Concordia, dedicat æde
Livia, quam caro præstitit illa viro.
Disce tamen, veniens ætas, ubi Livia nunc est
Porticus, immensæ tecta fuisse domûs.
Urbis opus domus una fuit: spatiumque tenebat,
Quo brevius muris oppida multa tenent.
Hæc æquata solo est, nullo sub crimine regni,
Sed quia luxuriâ visa nocere suâ.
Sustinuit tantas operum subvertere moles,
Totque suas heres perdere Cæsar opes.
Sic agitur censura, & sic exempla parantur;
Cum vindex, alios quod monet, ipse facit.
Nulla nota est veniente die, quam ducere possis.
Idibus invicto sunt data templa Jovi.
Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores.
Nunc ades o cœptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?

Quid sibi personæ, quid stola longa, volunt?
Sic ego: sic positâ Tritonia cuspide dixit.
Pace velim doctæ verba referre Deæ.
Temporibus veterum tibicinis usus avorum
Magnus, & in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœstis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
Quod subito Grajæ frangeret artis opus.
Adde quod Ædilis, pompam qui funeris irent,
Artifices solos jusserat esse decem.
Exsilio mutant Urbem, Tiburque recedunt:
(Exsilium quodam tempore Tibur erat:)
Quæritur in scena cava tibia; quæritur aris:
Ducit supremos nænia nulla toros.
Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
Tibure: sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo; turbamque canoram
Convocat. ad festas convenit illa dapes.
Nox erat; & vinis oculique animique natabant:
Cum præcomposito nuntius ore venit.
Atque ita, Quid cessas convivia solvere? dixit:
Auctor vindictæ jam venit, ecce, tuæ.
Nec mora; convivæ valido titubantia vino
Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
At dominus, Discedite, ait. plaustroque morantes
Sustulit. in plaustro sirpea lata fuit.

Adliciunt somnos tempus, motusque, merumque;
Potaque se Tibur turba redire putat.
Jamque per Esquilias Romanam intraverat urbem;
Et mane in medio plaustra fuere Foro.
Plautius, ut possent specie numeroque Senatum
Fallere, personis imperat ora tegi.
Admiscetque alios: &, ut hunc tibicina cœtum
Augeat, in longis vestibus ire jubet.
Sic reduces bene posse tegi: ne forte notentur
Contra collegæ jussa redîsse sui.
Res placuit: cultuque novo libet Idibus uti,
Et canere ad veteres verba jocosa modos.
Hæc ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
Martius, inquit, agit tali mea nomine festa:
Estque sub inventis hæc quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret effeci tibia longa sonos.
Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis
Vidi virgineas intumuisse genas.
Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia, dixit.
Excipit abjectam cespite ripa suo.
Inventam Satyrus primum miratur: at usum
Nescit, & inflatam sentit habere sonum.
Et modo dimittit digitis, modo concipit auras:
Jamque inter Nymphas arte superbus erat.
Provocat & Phœbum. Phœbo superante, pependit:

Cæsa recesserunt a cute membra suâ.
Sum tamen inventrix auctorque ego carminis hujus:
Hoc est cur nostros ars colat ista dies.

TErtia lux veniat, qua tu, Dodoni Thyene,
Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vestæ,
Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.

SI qua fides ventis, Zephyro date carbasa, nautæ:
Cras veniet vestris ille secundus aquis.

AT pater Heliadum, radios ubi tinxerit undis,
Et cinget geminos stella serena polos;
Tollet humo validos proles Hyriea lacertos:
Continua Delphin nocte videndus erit.
Scilicet hic olim Volscos Æquosque fugatos
Viderat in campis, Algida terra, tuis.
Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho,
Vectus es in niveis, Postume, victor equis.

JAM sex, & totidem luces de mense supersunt:
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit e Geminis, & Cancri signa rubescunt:
Cœpit Aventinâ Pallas in arce coli.

JAM tua, Laomedon, oritur nurus: ortaque noctem

Pellit, & e pratis uda pruina fugit.
Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
Tum, cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis,
Plenaque securæ terra quietis erit;
Surgit humo juvenis, telis afflatus avitis;
Et gemino nexas porrigit angue manus.
Notus amor Phædræ, nota est injuria Thesei:
Devovit natum credulus ille suum.
(Non impune pius juvenis Trœzena petebat.
Dividit obstantes pectore taurus aquas.)
Solliciti terrentur equi, frustraque retenti
Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
Exciderat curru, lorisque morantibus artus
Hippolytus lacero corpore raptus erat.
Ediderat que animam, multum indignante Diana.
Nulla, Coronides, caussa doloris, ait.
Namque pio juveni vitam sine vulnere reddam;
Et cedent arti tristia fata meæ.
Gramina continuo loculis depromit eburnis:
Profuerant Glauci Manibus illa prius:
(Tunc, cum observatas augur descendit in herbas;
Usus & auxilio est anguis ab angue dato.)
Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
Depositum terra sustulit ille caput.
Lucus eum, nemorisque tui, Dictynna, recessus

Celat: Aricino Virbius ille lacu.
At Clymenus Clothoque dolent, hæc fila reneri,
Hîc fieri regni jura minora sui.
Juppiter exemplum veritus direxit in illum
Fulmina, qui nimiæ moverat artis opem.
Phœbe, querebaris. Deus est: placare parenti.
Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

NON ego te, quamvis properabis vincere, Cæsar,
Si vetet auspicium, signa movere velim.
Sint tibi Flaminius Thrasymenaque litora testes,
Per volucres æquos multa monere Deos.
Tempora si veteris quæris temeraria damni,
Quartus ab extremo mense bis ille dies.

POstera lux melior. superat Masinissa Syphacem;
Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.

TEmpora labuntur, tacitisque senescimus annis;
Et fugiunt, freno non remorante, dies.
Quam cito venerunt Fortunæ Fortis honores!
Post septem luces Junius actus erit.
Ite, Deam læti Fortem celebrate, Quirites:
In Tiberis ripâ munera Regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba.
Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatæ juvenum convivia lintres;

Multaque per medias vina bibantur aquas.
Plebs colit hanc: quia, qui posuit, de plebe fuisse
Fertur, & ex humili sceptra tulisse loco.
Convenit & servis: servâ quia Tullius ortus
Constituit dubiæ templa propinqua Deæ.

ECce, suburbana rediens male sobrius æde,
Ad stellas aliquis talia verba jacit.
Zona latet tua nunc, & cras fortasse latebit:
Dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.
At si non esset potus, dixisset eadem
Venturum tempus solstitiale die.

LUcifero subeunte Lares delubra tulerunt,
Hîc ubi fit doctâ multa corona manu.
Tempus idem Stator ædis habet, quam Romulus olim
Ante Palatini condidit ora jugi.

TOT restant de mense dies, quot nomina Parcis,
Cum data sunt trabeæ templa, Quirine, tuæ.

TEmpus Iuleis cras est natale Kalendis:
Pierides, cœptis addite summa meis.
Dicite Pierides, quis vos adjunxerit isti,
Cui dedit invitas victa noverca manus.
Sic ego: sic Clio, Clari monumenta Philippi
Adspicis: unde trahit Marcia casta genus.

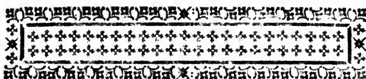
Marcia sacrifico deductum nomen ab Anco;
In qua par facies nobilitate suâ.
Par animo quoque forma suo respondet in illa;
Et genus, & facies, ingeniumque simul.
Nec quod laudamus formam, tam turpe putâris.
Laudamus magnas hac quoque parte Deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæsaris illi.
O decus, o sacra femina digna domo!
Sic cecinit Clio: doctæ adsensere sorores.
Adnuit Alcides, increpuitque lyram.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBRI V.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER I.

ELEGIA I.

Parve, (nec invideo) sine me, Liber, ibis in Urbem:
  (Hei mihi!) quò domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus; qualem decet exsulis esse.
  Infelix, habitum temporis hujus habe.
Nec te purpureo velent vaccinia fuco:
  Non est conveniens luctibus ille color:
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur:
  Candida nec nigrà cornua fronte geras.
Felices ornent hæc instrumenta libellos.
  Fortunæ memorem te decet esse meæ.
Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes;
  Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat. qui viderit illas,

De lacrimis factas sentiet esse meis.
Vade, Liber, verbisque meis loca grata saluta.
Contingam certe quo licet illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit;
Vivere me dices: salvum tamen esse negabis:
Id quoque, quod vivam, munus habere Dei.
Atque ita te tacitus, quærenti plura, legendum,
Ne, quod non opus est, forte loquare, dabis.
Protinus admonitus repetet mea crimina lector;
Et peragar populi publicus ore reus.
Neu, cave, defendas, quamvis mordebere dictis.
Caussa patrocinio non bona pejor erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum,
Carmina nec siccis perlegat ista genis:
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
Sit mea, lenito Cæsare, pœna minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
Placatos misero qui volet esse Deos.
Quæque volet, rata sint; ablataque Principis ira
Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut peragas mandata, Liber, culpabere forsan;
Ingeniique minor laude ferere mei.
Judicis officium est, ut res, ita tempora rerum
Quærere. quæsito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
Nubila sunt subitis tempora nostra malis.

Carmina secessum scribentis & otia quærunt:
　Me mare, me venti, me fera jactat hiems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
　Hæsurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque quod facio, judex mirabitur æquus;
　Scriptaque cum veniâ qualiacumque leget.
Da mihi Mæoniden, & tot circumspice casus;
　Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famæ, Liber, ire memento;
　Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se nobis præbet Fortuna secundam;
　Ut tibi sit ratio laudis habenda tuæ.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore;
　Quærendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi,
　Sit satis. ingenio sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adspice Romam.
　Dî facerent, possem nunc meus esse Liber.
Nec te, quod venias magnam peregrinus in Urbem,
　Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas, ipso noscêre colore:
　Dissimulare velis; te liquet esse meum.
Clam tamen intrato; ne te mea carmina lædant.
　Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
　Non putet, e gremio rejiciatque suo;
Inspice, dic, titulum. non sum præceptor Amoris.

Quas meruit, pœnas jam dedit illud opus.
Forsitan exspectes, ut in alta palatia missum
Scandere te jubeam, Cæsareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, Dîque locorum:
Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
Numina: sed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennæ stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret cœlum Phaethon, si viveret; & quos
Optârat stulte, tangere nollet equos.
Me quoque, quæ sensi, fateor Jovis arma timere:
Me reor infesto, cum tonat, igne peti.
Quicumque Argolicâ de classe Capharea fugit,
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, semel vastâ percussa procellâ,
Illum, quo læsa est, horret adire locum.
Ergo, care Liber, timida circumspice mente;
Et satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hîc remis utaris an aura,
Dicere. consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi; si cuncta videbis
Mitia; si vires fregerit ira suas;

Si quis erit, qui te dubitantem & adire timentem
Tradat, & ante tamen pauca loquatur; adi.
Luce bona, dominoque tuo felicior ipse
Pervenias illuc; & mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more potest.
Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto.
Nam spes est animi nostra timore minor.
Quæque quiescebat, ne mota resæviat ira,
Et pœnæ tu sis altera caussa, cave.
Cum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
Contigerisque tuam, scrinia curva, domum;
Adspicies illic positos ex ordine fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cetera turba palam titulos ostendet apertos;
Et sua detectâ nomina fronte geret.
Tres procul obscura latitantes parte videbis:
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
Œdipodas facito Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si quæ tibi cura parentis,
Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
Nuper ab exsequiis carmina rapta meis:
His mando dicas, inter mutata referri
Fortunæ vultum corpora posse meæ.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:

Flendaque nunc, aliquo tempore læta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quæris, habebam;
Sed vereor tardæ caussa fuisse moræ.
Quod si, quæ subeunt, tecum, Liber, omnia ferres,
Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est: propera. nobis habitabitur orbis
Ultimus; a terrâ terra remota meâ.

ELEGIA II.

Dî maris & cœli, (quid enim nisi vota supersunt?)
Solvere quassatæ parcite membra ratis:
Neve, precor, magni subscribite Cæsaris iræ.
Sæpe, premente Deo, fert Deus alter opem.
Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo:
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Ænean propior Saturnia Turno:
Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Sæpe ferox cautum petiit Neptunus Ulixem:
Eripuit patruo sæpe Minerva suo.
Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
Ipsa graves spargunt ora loquentis aquæ.
Terribilisque Notus jactat mea dicta; precesque,

Ad quos mittuntur, non sinit ire Deos.
Ergo îdem venti, ne caussa lædar in una,
Velaque nescio quò, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles!
Jam jam tacturas Tartara nigra putes.
Quocumque adspicias, nihil est nisi pontus & aer,
Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti.
Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modo purpureo vires capit Eurus ab ortu:
Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto:
Nunc Notus adversâ prœlia fronte gerit.
Rector in incerto est: nec quid fugiatve petatve
Invenit. ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes, nisi vana, salutis:
Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus: frustraque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quam me dolet exsule conjux:
Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso jactari corpora ponto:
Nescit agi ventis: nescit adesse necem.
Dî bene, quod non sum mecum conscendere passus,
Ne mihi mors misero bis patienda foret!

At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi, quam celeri micuerunt nubila flammâ!
Quantus ab ætherio personat axe fragor!
Nec levius tabulæ laterum feriuntur ab undis,
Quam grave balistæ mœnia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes;
Posterior nono est, undecimoque prior.
Nec letum timeo: genus est miserabile leti.
Demite naufragium; mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatove suo ferrove cadentem
In solida moriens ponere corpus humo:
Et mandare suis aliquid, sperare sepulcra,
Et non æquoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
Hîc vehor. immeritos cur mea pœna trahit?
Prô Superi, viridesque Dei, quibus æquora curæ!
Utraque jam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Cæsaris ira,
Hanc sinite infelix in loca jussa feram.
Si, quam promerui, pœnam me pendere vultis,
Culpa mea est, ipso judice, morte minor.
Mittere me Stygias si jam voluisset ad undas
Cæsar, in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
Copia: quodque dedit, cum volet, ipse feret.
Vos modo, quos nullo certe puto crimine læsos,

Contenti nostris, Dî, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
Quod periit, salvum jam caput esse potest.
Ut mare considat, ventisque ferentibus utar,
Ut mihi parcatis, num minus exsul ero?
Non ego, divitias avidus sine fine parandi,
Latum mutandis mercibus æquor aro:
Nec peto, quas petii, quondam studiosus, Athenas,
Oppida non Asiæ, non loca visa prius:
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
Delicias videam, Nile jocose, tuas.
Quod faciles opto ventos, (quis credere possit?)
Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam lævi fera litora Ponti;
Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus;
Pronaque sint nostræ numina vestra rati:
Seu magis odistis, jussæ me advertite terræ.
Supplicii pars est in regione mei.
Ferte (quid hîc facio?) rapidi mea carbasa venti.
Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Cæsar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Adspiciat vultus Pontica terra meos.
Et jubet, & merui. nec, quæ damnaverit ille,
Crimina defendi jusve piumve puto.

Si tamen acta Deos numquam mortalia fallunt,
A culpa facinus scitis abesse mea.
Immo ita; vos scitis; si me meus abstulit error,
Stultaque mens nobis, non scelerata, fuit;
Quamlibet e minimis, domui si favimus illi;
Si satis Augusti publica jussa mihi;
Hoc Duce si dixi felicia secula; proque
Cæsare tura pius Cæsaribusque dedi;
Si fuit hic animus nobis, ita parcite, Divi.
Sin minus, alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidæ vanescere nubes,
Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

ELEGIA III.

CUM subit illius tristissima noctis imago,
Quæ mihi supremum tempus in Urbe fuit;
Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam prope lux aderat, qua me discedere Cæsar
Finibus extremæ jusserat Ausoniæ.
Nec mens, nec spatium fuerant satis apta paranti:
Torpuerant longâ pectora nostra morâ.

Non mihi servorum, comitis non cura legendi,
Non aptæ profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Jovis ignibus ictus
Vivit, & est vitæ nescius ipse suæ.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Adloquor extremum mœstos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus & alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul Libycis aberat diversa sub oris;
Nec poterat fati certior esse mei.
Quodcumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant:
Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina, virque, meo pueri quoque funere mœrent:
Inque domo lacrimas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti,
Hæc facies Trojæ, cum caperetur, erat.
Jamque quiescebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, & ab hac Capitolia cernens,
Quæ nostro frustra juncta fuere Lari;
Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
Jamque oculis numquam templa videnda meis,
Dîque relinquendi, quos Urbs habet alta Quirini,
Este salutati tempus in omne mihi.
Et quamquam sero clypeum post vulnera sumo,

Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Cœlestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpa ne scelus esse putet:
Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque sentiat auctor.
Placato possum non miser esse Deo.
Hac prece adoravi Superos ego; pluribus uxor,
Singultu medios præpediente sonos.
Illa etiam ante Lares passis prostrata capillis
Contigit exstinctos ore tremente focos.
Multaque in aversos effudit verba Penates,
Pro deplorato non valitura viro.
Jamque moræ spatium nox præcipitata negabat,
Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriæ retinebar amore:
Ultima sed jussæ nox erat illa fugæ.
Ah quoties aliquo dixi properante, Quid urgues?
Vel, quò festines ire, vel unde, vide.
Ah quoties certam me sum mentitus habere
Horam, propositæ quæ foret apta viæ.
Ter limen tetigi; ter sum revocatus; & ipse
Indulgens animo pes mihi tardus erat.
Sæpe, Vale dicto, rursus sum multa locutus;
Et quasi discedens oscula summa dedi.
Sæpe eadem mandata dedi: meque ipse fefelli,
Respiciens oculis pignora cara meis.
Denique, Quid propero? Scythia est, quò mittimur, inquam:

Roma relinquenda est. utraque justa mora.
Uxor in æternum vivo mihi viva negatur,
Et domus, & fidæ dulcia membra domûs,
Quosque ego fraterno dilexi more, sodales:
O mihi Thesea pectora juncta fide!
Dum licet, amplectar: numquam fortasse licebit
Amplius. in lucro, quæ datur hora, mihi est.
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,
Complectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor, & flemus, cœlo nitidissimus alto,
Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam;
Et pars abrumpi corpore visa suo est.
(Sic Priamus doluit, tunc cum in contraria versus
Ultores habuit proditionis equus.)
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum;
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
Tum vero conjux humeris abeuntis inhærens,
Miscuit hæc lacrimis tristia dicta suis:
Non potes avelli. simul ah, simul ibimus, inquit!
Te sequar; & conjux exsulis exsul ero.
Et mihi facta via est: & me capit ultima tellus.
Accedam profugæ sarcina parva rati.
Te jubet e patria discedere Cæsaris ira;
Me pietas. pietas hæc mihi Cæsar erit.
Talia tentabat: sic & tentaverat ante;
Vixque dedit victas utilitate manus.

Egredior (sive illud erat sine funere ferri)
Squalidus immissis hirta per ora comis.
Illa dolore gravis, tenebris narratur obortis
Semianimis mediâ procubuisse domo.
Utque resurrexit, fœdatis pulvere turpi
Crinibus, & gelidà membra levavit humo;
Se modo, desertos modo complorasse Penates;
Nomen & erepti sæpe vocasse viri:
Nec gemuisse minus, quam si natæve meumve
Vidisset structos corpus habere rogos:
Et voluisse mori; & moriendo ponere sensus;
Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat: & absentem, quoniam sic fata tulerunt,
Vivat, & auxilio sublevet usque suo.

ELEGIA IV.

Tinguitur Oceano custos Erymanthidos Ursæ,
Æquoreasque suo sidere turbat aquas:
Nos tamen Ionium non nostra findimus æquor
Sponte: sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum, quantis increscunt æquora ventis;
Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior proræ puppique recurvæ
Insilit, & pictos verberat unda Deos.

Pinea texta sonant: pulsi stridore rudentes:
Adgemit & nostris ipsa carina malis.
Navita, confessus gelido pallore timorem,
Jam sequitur victam, non regit arte, ratem.
Utque parum validus non proficientia rector
Cervicis rigidæ frena remittit equo;
Sic non quò voluit, sed quò rapit impetus undæ,
Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit Æolus auras,
In loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul, Illyriis læva de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas quæso contendere terras,
Et mecum magno pareat aura Deo.
Dum loquor, & cupio pariter timeoque revelli,
Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, cærulei, vos parcite, numina ponti;
Infestumque mihi sit satis esse Jovem.
Vos animam sævæ fessam subducite morti:
Si modo, qui periit, non periisse potest.

ELEGIA V.

O Mihi post ullos numquam memorande sodales,
O cui præcipue sors mea visa sua est;

Attonitum qui me, (memini) carissime, primus
Ausus es adloquio sustinuisse tuo;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
Cum foret in misero pectore mortis amor;
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis;
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis;
Perpetuusque animæ debitor hujus ero.
Spiritus & vacuas prius hic tenuandus in auras
Ibit, & in tepido deseret ossa rogo;
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
Et longâ pietas excidat ista die.
Dî tibi sint faciles, & opis nullius egentem
Fortunam præstent, dissimilemque meæ.
Si tamen hæc navis vento ferretur amico,
Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adîsset aquas.
Ut foret exemplum veri Phoceus amoris,
Fecerunt Furiæ, tristis Oresta, tuæ.
Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
Hyrtacidæ Niso gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum juvat, & vultu ridet Fortuna sereno;
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt: nec noscitur ulli,
Agmi-

Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque hæc exemplis quondam collecta priorum,
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve mihi de tot superestis amici.
Cetera Fortunæ, non mea, turba fuit.
Quo magis, o pauci, rebus succurrite lapsis,
Et date naufragio litora tuta meo.
Neve metu falso nimium trepidate, timentes,
Hac offendatur ne pietate Deus.
Sæpe fidem adversis etiam laudavit in armis;
Inque suis amat hanc Cæsar, in hoste probat.
Caussa mea est melior, qui non contraria fovi
Arma; sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus oro;
Diminui si quâ numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes,
Plus, quam quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in æthere sidera lucent;
Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus majora: ratamque,
Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam mecum quædam moriatur oportet:
Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius ære,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis,
Materia vires exsuperante meas.

Pro duce Neritio docti mala nostra Poetæ
  Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
  Inter Dulichias Iliacasque domos:
Nos freta sideribus notis distantia mensos
  Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles:
  Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam lætus patriam victorque petebat:
  A patria fugio victus & exsul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve:
  (Pœna quibus non est grandis abesse locis.)
Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
  Montibus, imperii Roma Deûmque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
  Invalidæ vires ingenuæque mihi.
Ille erat assidue sævis agitatus in armis:
  Adsuetus studiis mollibus ipse fui.
Me Deus oppressit, nullo mala nostra levante:
  Bellatrix illi Diva ferebat opem.
Cumque minor Jove sit tumidis qui regnat in undis,
  Illum Neptuni, me Jovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
  Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quæsitos tetigit tamen ille Penates;
  Quæque diu petiit, contigit arva tamen.
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,

Nî fuerit læsi mollior ira Dei.

ELEGIA VI.

NEC tantum Clario Lyde dilecta poetæ,
Nec tantum Coo Battis amata suo est:
Pectoribus quantum tu nostris, Uxor, inhæres;
Digna minus misero, non meliore viro.
Te mea, suppositâ veluti trabe, fulta ruina est.
Si quid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
Tu facis, ut spolium ne sim, neu nuder ab illis,
Naufragii tabulas qui petiere mei.
Utque rapax, stimulante fame, cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumspicit ecquod
Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.
Ergo quam misero, tam vero, teste probaris:
Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
Aut comes exstincto Laodamia viro.
Tu si Mæonium vatem sortita fuisses,

Penelopes esset fama secunda tuæ.
Sive tibi hoc debes, nullâ pia facta magistrâ;
Cumque nova mores sunt tibi luce dati:
Femina seu princeps, omnes tibi culta per annos,
Te docet exemplum conjugis esse bonæ:
Adsimilemque sui longa adsuetudine fecit:
Grandia si parvis adsimilare licet.
Hei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
Nostraque sunt meritis ora minora tuis!
Si quid & in nobis vivi fuit ante vigoris,
Exstinctum longis occidit omne malis.
Prima locum sanctas heroidas inter haberes:
Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcumque tamen præconia nostra valebunt,
Carminibus vives tempus in omne meis.

ELEGIA VII.

Si quis habes nostri similes in imagine vultus,
Deme meis hederas, Bacchia serta, comis.
Ista decent lætos felicia signa poetas.
Temporibus non est apta corona meis.
Hæc tibi dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
In digito qui me fersque refersque tuo.
Effigiemque meam fulvo complexus in auro

Cara relegati, quâ potes, ora vides:
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina major imago
Sunt mea; quæ mando qualiacumque legas;
Carmina mutatas hominum dicentia formas:
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Hæc ego discedens, sicut bene multa meorum,
Ipsa meâ posui mœstus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
Thestias, & melior matre fuisse soror;
Sic ego non meritos, mecum peritura libellos,
Imposui rapidis viscera nostra rogis.
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus:
Vel quod adhuc crescens & rude carmen erat.
Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed exstant;
Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
Nunc precor ut vivant, & non ignava legentum
Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo;
Nesciet his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est incudibus illud:
Defuit & scriptis ultima lima meis.
Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, Lector, ero.
Hos quoque sex versus, in prima fronte libelli,
Si præponendos esse putabis, habe.

Orba parente suo quicumque volumina tangis,
His saltem vestra detur in Urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, eram.

ELEGIA VIII.

IN caput alta suum labentur ab æquore retro
Flumina: conversis Solque recurret equis:
Terra feret stellas: cœlum findetur aratro:
Unda dabit flammas: & dabit ignis aquas.
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt:
Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam:
Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Hæc ego vaticinor; quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
Adflictumne fuit tantus adire pudor?
Ut neque respiceres, nec solarere jacentem,
Dure? neque exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiæ sanctum ac venerabile nomen
Re tibi pro vili sub pedibusque jacet?

Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
 Visere, & adloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrimam dimittere casus,
 Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, vale dicere saltem;
 Et vocem populi publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, numquamque videndos
 Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius ævo
 Accipere, & parili reddere voce, Vale?
At fecere alii nullo mihi fœdere juncti;
 Et lacrimas animi signa dedere sui.
Quid, nisi convictu caussisque valentibus essem,
 Temporis & longi vinctus amore tibi?
Quid, nisi tot lusus & tot mea seria nosses,
 Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
Quid, si duntaxat Romæ mihi cognitus esses,
 Adscitus toties in genus omne loci?
Cunctane in æquoreos abierunt irrita ventos?
 Cunctane Lethæis mersa feruntur aquis?
Non ego te placida genitum reor urbe Quirini;
 Urbe, meo quæ jam non adeunda pede est:
Sed scopulis, Ponti quos hæc habet ora sinistri,
 Inque feris Scythiæ Sarmaticisque jugis.
Et tua sunt silicis circum præcordia venæ;
 Et rigidum ferri semina pectus habent.
Quæque tibi quondam, tenero ducenda palato,

Plena dedit nutrix ubera, tigris erat.
At mala nostra minus, quam nunc, aliena putasses;
Duritiæque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor hujus; & illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

ELEGIA IX.

DEtur inoffensæ metam tibi tangere vitæ,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
Quæ pro me duros non tetigere Deos!
Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis, ut veniant ad candida tecta columbæ,
Accipiat nullas sordida turris aves.
Horrea formicæ tendunt ad inania numquam,
Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit;
Mobile sic sequitur Fortunæ lumina vulgus:
Quæ simul inductâ nocte teguntur, abit.
Hæc precor ut semper possint tibi falsa videri:

Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbæ quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa, domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam:
Cautaque communi terga dedere fugæ.
Sæva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
Ignibus adflari proxima quæque vident.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibet inviso Cæsar in hoste probat.
Nec solet irasci, (neque enim moderatior alter)
Cum quis in adversis, si quid amavit, amat.
De comite Argolici postquam cognovit Orestæ,
Narratur Pyladen ipse probasse Thoas.
Quæ fuit Actoridæ cum magno semper Achille,
Laudari solita est Hectoris ore fides.
Quod pius ad manes Theseus comes îsset amico,
Tartareum dicunt indoluisse Deum.
Euryali Nisique fide tibi, Turne, relata,
Credibile est lacrimis immaduisse genas.
Est etiam miseris pietas, & in hoste probatur.
Hei mihi, quam paucos hæc mea dicta movent!
Hic status, hæc rerum nunc est fortuna mearum,
Debeat ut lacrimis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis mœstissima casu,
Pectora processu facta serena tuo.
Hoc eventurum jam tum, carissime, vidi,
Ferret adhuc istam cum minor aura ratem.

Sive aliquod morum, seu vitæ labe carentis
Est pretium, nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes,
Quælibet eloquio fit bona caussa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi;
Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Hæc mihi non ovium fibræ, tonitrusve sinistri,
Linguave servatæ, pennave dixit avis.
Augurium ratio est, & conjectura futuri:
Hac divinavi, notitiamque tuli.
Quæ quoniam vera est, tota mihi mente tibique
Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
Expedit in studio lumen abesse meo.
Utque tibi prosunt artes, facunde, severæ;
Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est: scis artibus illis
Auctoris mores abstinuisse sui.
Scis vetus hoc juveni lusum mihi carmen; & istos,
Ut non laudandos, sic tamen esse jocos.
Ergo ut defendi nullo mea posse colore,
Sic excusari crimina posse puto.
Quâ potes, excusa: nec amici desere caussam.
Quo bene cœpisti, sic pede semper eas.

ELEGIA X.

EST mihi, sitque, precor, flavæ tutela Minervæ
Navis; & a picta casside nomen habet.
Sive opus est velis; minimam bene currit ad auram:
Sive opus est remo; remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu:
Occupat egressas quamlibet ante rates.
Et patitur fluctus, fertque adsilientia longe
Æquora, nec sævis icta fatiscit aquis.
Illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchris,
Fida manet trepidæ duxque comesque fugæ.
Perque tot eventus, & iniquis concita ventis
Æquora, Palladio numine tuta fuit.
Nunc quoque tuta precor vasti secet ostia Ponti;
Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
Quæ simul Æoliæ mare me deduxit in Helles,
Et longum tenui limite fecit iter;
Fleximus in lævum cursus: & ab Hectoris urbe
Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde levi vento Zerynthia litora nactis,
Threiciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terrâ brevis est Tempyra petenti.
Hac dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa relegit aquas;

Dardaniamque petit auctoris nomen habentem;
Et te ruricolâ, Lampsace, tuta Deo.
Quâque per angustas vectæ male virginis undas
Seston Abydena separat urbe fretum.
Hincque Proponticis hærentem Cyzicon oris;
Cyzicon, Hæmoniæ nobile gentis opus:
Quâque tenent Ponti Byzantia litora fauces.
(Hic locus est gemini janua vasta maris.)
Hæc precor evincat, propulsaque fortibus Austris
Transeat instabiles strenua Cyaneas:
Thynniacosque sinus, & ab his per Apollinis urbem
Acta, sub Anchiali mœnia tendat iter.
Inde Mesembriacos portus, & Odesson, & arces
Prætereat dictas nomine, Bacche, tuo:
Et quos Alcathoi memorant a mœnibus ortos
Sedibus his profugum constituisse Larem.
A quibus adveniat Miletida sospes ad urbem,
Offensi quò me compulit ira Dei.
Hanc si contigerit, meritæ cadet agna Minervæ.
Non facit ad nostras hostia major opes.
Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit insula, fratres,
Mite, precor, duplici numen adeste viæ.
Altera namque parat Symplegadas ire per artas,
Scindere Bistonias altera puppis aquas.
Vos facite, ut ventos, loca cum diversa petamus,
Illa suos habeat, nec minus illa suos.

ELEGIA XI.

Littera quæcumque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicitæ tempore facta viæ.
Aut hanc me, gelidi tremerem cum mense Decembris,
Scribentem mediis Hadria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon;
Alteraque est nostræ sumta carina fugæ.
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
Cycladas Ægeas obstupuisse puto.
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor huic studio, sive est insania nomen,
Omnis ab hac curâ mens relevata mea est.
Sæpe ego nimbosis dubius jactabar ab Hædis:
Sæpe minax Steropes sidere pontus erat.
Fuscabatque diem custos Erymanthidos Ursæ;
Aut Hyadas seris auxerat Auster aquis:
Sæpe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
Carmina ducebam qualiacumque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes;
Inque modum tumuli concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
Exposcit votis, immemor artis, opem.
Quocumque adspicio, nihil est, nisi mortis imago;
Quam dubia timeo mente, timensque precor.

Attigero portum, portu terrebor ab ipso.
Plus habet infestâ terra timoris aquâ.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro;
Et faciunt geminos ensis & unda metus.
Ille meo vereor ne speret sanguine prædam;
Hæc titulum nostræ mortis habere velit.
Barbara pars læva est, avidæ succincta rapinæ,
Quam cruor, & cædes, bellaque semper habent.
Cumque sit hibernis agitatum fluctibus æquor,
Pectora sunt ipso turbidiora mari.
Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
Si spe sunt, ut sunt, inferiora tuâ.
Non hæc in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
Nec consuete meum, lectule, corpus habes.
Jactor in indomito brumali luce profundo:
Ipsaque cæruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hiems, indignaturque, quod ausim
Scribere, se rigidas incutiente minas.
Vincat hiems hominem. sed eodem tempore, quæso,
Ipse modum statuam carminis, illa sui.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER II.

ELEGIA I.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
Ingenio perii qui miser ipse meo?
Cur modo damnatas repeto, mea crimina, Musas?
An semel est pœnam commeruisse parum?
Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
Omine non fausto femina virque, mea.
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
Jam demum visa Cæsar ab Arte meos.
Deme mihi studium; vitæ quoque crimina demes.
Acceptum refero versibus, esse nocens.
Hoc pretium curæ vigilatorumque laborum
Cepimus. ingenio pœna reperta meo.

Si saperem, doctas odissem jure sorores,
Numina cultori perniciosa suo.
At nunc (tanta meo comes est insania morbo)
Saxa (malum!) refero rursus ad icta pedem.
Scilicet & victus repetit gladiator arenam;
Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem vulnus opemque feret:
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:
Exorant magnos carmina sæpe Deos.
Ipse quoque Ausonias Cæsar matresque nurusque
Carmina turrigeræ dicere jussit Opi.
Jusserat & Phœbo dici, quo tempore ludos
Fecit, quos ætas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Cæsar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem justa est, nec me meruisse negabo.
Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
Materiam veniæ sors tibi nostra dedit.
Si, quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Juppiter; exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit, strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aera reddit aquis.
Jure igitur genitorque Deûm rectorque vocatur:
Jure capax mundus nil Jove majus habet.
Tu quoque, cum Patriæ rector dicare, Paterque,

Utere

Utere more Dei nomen habentis idem.
Idque facis: nec te quisquam moderatius umquam
Imperii potuit frena tenere sui.
Tu veniam parti superatæ sæpe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.
Divitiis etiam multos & honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Quæque dies bellum, belli tibi sustulit iram:
Parsque simul templis utraque dona tulit.
Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem;
Sic, victum cur se gaudeat, hostis habet.
Caussa mea est melior; qui nec contraria dicor
Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per tertia numina juro,
Per te, præsentem conspicuumque Deum,
Hunc animum favisse tibi, Vir maxime: meque,
Qua sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi peteres cœlestia sidera tarde;
Parsque fui turbæ parva precantis idem.
Et pia tura dedi pro te: cumque omnibus unus
Ipse quoque adjuvi publica vota meis.
Quid referam libros illos quoque, crimina nostra,
Mille locis plenos nominis esse tui?
Inspice majus opus, quod adhuc sine fine reliqui,
In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri præconia nominis illic:
Invenies animi pignora multa mei.

Non tua carminibus major fit gloria, nec quo,
Ut major fiat, crescere possit, habet.
Fama Jovi superest. tamen hunc sua facta referri,
Et se materiam carminis esse, juvat:
Cumque Gigantei memorantur prœlia belli,
Credibile est lætum laudibus esse suis.
Te celebrant alii quanto decet ore, tuasque
Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
Sic capitur minimo turis honore Deus.
Ah ferus, & nobis nimium crudeliter hostis,
Delicias legit qui tibi cumque meas!
(Carmina ne nostris sic te venerantia libris
Judicio possint candidiore legi.)
Esse sed irato quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
Cum cœpit quassata domus subsidere, partes
In proclinatas omne recumbit onus:
Cunctaque Fortunâ rimam faciente dehiscunt.
Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.
Ergo hominum quæsitum odium mihi carmine: quâque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At (memini) vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, prætereuntis equo.
(Quod si non prodest, & honesti gratia nulla
Redditur; at nullum crimen adeptus eram.)
Nec male commissa est nobis fortuna reorum,

Lisque decem decies inspicienda viris.
Res quoque privatas statui sine crimine judex:
Deque meâ fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Judicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt: imoque sub æquore mergit
Incolumem toties una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam:
Præda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis etiam fortuna luenda est;
Nec veniam, læso numine, casus habet.
Illâ namque die, qua me malus abstulit error,
Parva quidem periit, sed sine labe, domus.
Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut ævo
Clara, nec ullius nobilitate minor:
Et neque divitiis, nec paupertate notanda:
Unde fit in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu;
Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimium juveniliter usus,
Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbaque doctorum Nasonem novit, & audet
Non fastiditis adnumerare viris.

Corruit hæc igitur Musis accepta, sub uno,
Sed non exiguo, crimine lapsa domus.
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo læsi
Ematuruerit Cæsaris ira, queat.
Cujus in eventu pœnæ clementia tanta est,
Ut fuerit nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
O Princeps parce viribus use tuis.
Insuper accedunt, te non adimente, paternæ
(Tamquam vita parum muneris esset) opes.
Nec mea decreto damnasti facta Senatûs:
Nec mea selecto judice jussa fuga est.
Tristibus invectus verbis (ita Principe dignum)
Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque,
Attamen in pœnæ nomine lene fuit:
Quippe relegatus, non exsul dicor in illo;
Parcaque fortunæ sunt data verba meæ.
Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
Pœna est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen:
Nube solet pulsâ candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
Quæ fuerat sævo fulmine tacta Jovis.
Ipse licet sperare vetes, sperabimus: atque
Hoc unum fieri, te prohibente, potest.
Spes mihi magna subit, cum te, mitissime Princeps,

Spes mihi, respicio cum mea fata, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus æquora non est
Æqualis rabies, continuusque furor;
Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
Vimque putes illos deposuisse suam;
Sic abeunt, redeuntque mei, variantque timores:
Et spem placandi dantque negantque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque,
Tempora, Romanum si modo nomen amant;
Per Patriam, quæ te tuta & secura Parente est;
Cujus, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
Reddatur gratæ debitus Urbis amor.
Livia sic tecum sociales compleat annos,
Quæ, nisi te, nullo conjuge digna fuit.
Quæ si non esset, cælebs te vita deceret:
Nullaque, cui posses esse maritus, erat.
Sospite sic te sit natus quoque sospes; & olim
Imperium regat hoc cum seniore senex:
Utque tui faciunt, sidus juvenile, nepotes,
Per tua, perque sui facta parentis eant.
Sic adsueta tuis semper Victoria castris
Nunc quoque se præstet, notaque signa petat:
Ausoniumque Ducem solitis circumvolet alis:
Ponat & in nitidâ laurea serta comâ.
Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas;
Auspicium cui das grande, Deosque tuos:

Dimidioque tui præsens hanc respicis Urbem:
Dimidio procul es, sævaque bella geris.
Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste;
Inque coronatis fulgeat altus equis.
Parce, precor: fulmenque tuum, fera tela, reconde,
Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, Pater Patriæ: nec nominis immemor hujus
Olim placandi spem mihi tolle tui.
Nec precor, ut redeam: quamvis majora petitis
Credibile est magnos sæpe dedisse Deos.
Mitius exsilium si das, propiusque roganti,
Pars erit e pœnâ magna levata meâ.
Ultima perpetior, medios projectus in hostes:
Nec quisquam patria longius exsul abest.
Solus ad egressus missus septemplicis Istri,
Parrhasiæ gelido virginis axe premor.
Jazyges, & Colchi, Metereaque turba, Getæque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Cumque alii caussa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus & hostis,
Et maris adstricto quæ coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
Proxima Basternæ Sauromatæque tenent.
Hæc est Ausonio sub jure novissima, vixque
Hæret in imperii margine terra tui.
Unde precor supplex, ut nos in tuta releges:

Ne sit cum patria pax quoque demta mihi:
Ne timeam gentes, quas non bene submovet Ister:
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum,
Cæsaribus salvis, barbara vincla pati.
Perdiderint cum me duo crimina, carmen & error,
Alterius facti culpa silenda mihi.
Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Cæsar;
Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest: qua turpi crimine tactus
Arguor obscæni doctor adulterii.
Fas ergo est aliquâ cœlestia pectora falli;
Et sunt notitiâ multa minora tuâ?
Utque Deos, cœlumque simul sublime tuenti
Non vacat exiguis rebus adesse Jovi;
A te pendentem sic dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas.
Scilicet imperii, Princeps, statione relicta,
Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urguet,
Inque tuis humeris tam leve fertur onus,
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis otia nostra tuis.
Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda:
Rhætica nunc præbent Thraciaque arma metum.
Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaque signa manu.

Nunc te prole tua juvenem Germania sentit;
Bellaque pro magno Cæsare Cæsar obit.
Denique, ut in tanto, quantum non exstitit umquam,
Corpore, pars nulla est quæ labet imperii;
Urbs quoque te & legum lassat tutela tuarum,
Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præstas;
Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Numquam te nostros evoluisse jocos?
At si (quod mallem) vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte mea.
Illa quidem fateor fronti non esse severæ
Scripta, nec a tanto Principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria jussis
Sunt ea; Romanas erudiuntque nurus.
Neve quibus scribam possis dubitare, libellus
Quatuor hos versus e tribus unus habet:
Este procul, vittæ tenues, insigne pudoris;
Quæque tegis medios instita longa pedes:
Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Ecquid ab hac omnes rigide submovimus Arte,
Quas stola contingi vittaque sumta vetat?
At matrona potest alienis artibus uti;
Quoque trahat, quamvis non doceatur, habet.
Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni

Ad delinquendum doctior esse potest.
Quodcumque attigerit, si qua est studiosa sinistri,
Ad vitium mores instruet inde suos.
Sumserit Annales; (nihil est hirsutius illis)
Facta sit unde parens Ilia nempe leget.
Sumserit, Æneadum genetrix ubi prima; requiret,
Æneadum genetrix unde sit alma Venus.
Persequar inferius, (modo si licet ordine ferri)
Posse nocere animis carminis omne genus.
(Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit.
Nil prodest, quod non lædere possit idem.)
Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem:
Quæque juvans monstrat, quæque sit herba nocens.
Et latro, & cautus præcingitur ense viator:
Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur, innocuas ut agat, facundia, caussas:
Protegit hæc sontes, immeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
Constabit nulli posse nocere meum.
At quiddam vitii quicumque hinc concipit, errat;
Et nimium scriptis abrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina præbent
Nequitiæ. tolli tota theatra jube:
Peccandi caussam quæ multis sæpe dederunt,
Martia cum durum sternit arena solum.

Tollatur Circus; non tuta licentia Circi:
Hîc sedet ignoto juncta puella viro.
Cum quædam spatientur in hac, ut amator eâdem
Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? hæc quoque vitet,
In culpam si qua est ingeniosa suam.
Cum steterit Jovis æde, Jovis succurret in æde,
Quam multas matres fecerit ille Deas.
Proxima adoranti Junonia templa subibit,
Pellicibus multis hanc doluisse Deam.
Pallade conspecta, natum de crimine virgo
Sustulerit quare, quæret, Erichthonium.
Venerit in magni templum, tua munera, Martis;
Stat Venus Ultori juncta viro ante fores.
Isidis æde sedens, cur hanc Saturnia, quæret,
Egerit Ionio Bosporioque mari.
In Venere Anchises, in Luna Latmius heros,
In Cerere Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes.
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.
At procul ab scripta solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
Quæcumque irrumpit, quò non sinit ire sacerdos,
Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus:
Multa licet castæ non facienda legant.
Sæpe supercilii nudas matrona severi

Et Veneris stantes ad genus omne videt.
Corpora Vestales oculi meretricia cernunt:
  Nec domino pœnæ res ea caussa fuit.
At cur in nostrâ nimia est lascivia Musâ?
  Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum, manifestaque culpa, fatendum est:
  Pœnitet ingenii judiciique mei.
Cur non, Argolicis potius quæ concidit armis,
  Vexata est iterum carmine Troja meo?
Cur tacui Thebas, & mutua vulnera fratrum?
  Et septem portas, sub duce quamque suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
  Et pius est, patriæ facta referre, labor.
Denique, cum meritis impleveris omnia, Cæsar,
  Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina Solis,
  Traxissent animum sic tua facta meum.
Arguor immerito. tenuis mihi campus aratur:
  Illud erat magnæ fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago se credere, si qua
  Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsan (& hoc dubitem) numeris levioribus aptus
  Sim satis; in parvos sufficiamque modos.
At si me jubeas domitos Jovis igne Gigantas
  Dicere, conantem debilitabit onus.
Divitis ingenii est immania Cæsaris acta
  Condere; materia ne superetur opus.

Et tamen ausus eram: sed detractare videbar,
Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus, juvenilia carmina, veni;
Et falso movi pectus amore meum.
Non equidem vellem: sed me mea fata trahebant,
Inque meas pœnas ingeniosus eram.
Hei mihi, quod didici! quod me docuere parentes,
Literaque est oculos ulla morata meos!
Hæc tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
Quas ratus es vetitos sollicitasse toros.
Sed neque me nuptæ didicerunt furta magistro:
Quodque parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, & mollia carmina feci,
Strinxerit ut nomen fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
Ut dubius vitio sit pater ille meo.
Crede mihi; mores distant a carmine nostro.
Vita verecunda est, Musa jocosa, mihi.
Magnaque pars operum mendax & ficta meorum
Plus sibi permisit compositore suo.
Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
Accius esset atrox; conviva Terentius esset;
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
Composito pœnas solus amore dedi.
Quid, nisi cum multo Venerem confundere vino

Præcepit Lyrici Teia Musa senis?
Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus & ille fuit.
Nec tibi, Battiade, nocuit, quod sæpe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula jucundi nulla est sine amore Menandri:
Et solet hic pueris virginibusque legi.
Ilias ipsa quid est, nisi turpis adultera, de qua
Inter amatorem pugna virumque fuit?
Quid prius est illi flammâ Chryseidos? utque
Fecerit iratos rapta puella duces?
Aut quid Odyssea est, nisi femina, propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis?
Quis nisi Mæonides Venerem Martemque ligatos
Narrat, in obscæno corpora prensa toro?
Unde, nisi indicio magni sciremus Homeri,
Hospitis igne duas incaluisse Deas?
Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit:
Hæc quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in Hippolyto, nisi cæcæ flamma novercæ?
Nobilis est Canace fratris amore sui.
Quid? non Tantalides, agitante Cupidine currus,
Pisæam Phrygiis vexit eburnus equis?
Tingueret ut ferrum natorum sanguine mater,
Concitus a læso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres, cum pellice regem,
Quæque suum luget nunc quoque mater Ityn.

Si non Æeropen frater sceleratus amasset,
  Aversos Solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos,
  Nî patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis Electran, & egentem mentis Oresten,
  Ægysthi crimen Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore Chimæræ,
  Quem leto fallax hospita pene dedit?
Quid loquor Hermionen? quid te, Schœneia virgo?
  Teque, Mycenæo Phœbas amata duci?
Quid Danaen, Danaesque nurum, matremque Lyæi?
  Hæmonaque, & noctes cui coiere duæ?
Quid Generum Peliæ? quid Thesea? quidve Pelasgum,
  Iliacam tetigit qui rate primus humum?
Huc Iole, Pyrrhique parens, huc Herculis uxor,
  Huc accedat Hylas, Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar ignes;
  Vixque meus capiat nomina nuda liber.
Est & in obscænos deflexa Tragœdia risus,
  Multaque præteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
  Infregisse suis fortia facta modis.
Junxit Aristides Milesia crimina secum:
  Pulsus Aristides nec tamen urbe sua.
Nec, qui descripsit corrumpi semina matrum,
  Eubius, impuræ conditor historiæ.
Nec, qui composuit nuper Sybaritida, fugit:

Nec quæ concubitus non tacuere suos.
Suntque ea doctorum monumentis mixta virorum,
Muneribusque Ducum publica facta patent.
Neve peregrinis tantum defendar ab armis,
Et Romanus habet multa jocosa liber.
Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore,
Ennius ingenio maximus, arte rudis;
Explicat ut caussas rapidi Lucretius ignis,
Casurumque triplex vaticinatur opus;
Sic sua lascivo cantata est sæpe Catullo
Femina, cui falsum Lesbia nomen erat.
Nec contentus ea, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit exigui similisque licentia Calvi,
Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam Ticidæ, quid Memmî carmen, apud quos
Rebus abest nomen, nominibusque pudor?
Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser:
Et leve Cornificî, parque Catonis opus.
Et quorum libris modo dissimulata Perillæ
Nomine, nunc legitur dicta Metella suo.
Is quoque, Phasiacas Argo qui duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere suæ.
Nec minus Hortensî, nec sunt minus improba Servî
Carmina. quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit Aristiden Sisena: nec obfuit illi
Historiæ turpes inseruisse jocos.

Nec fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
  Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere juranti durum putat esse Tibullus;
  Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere custodem demum docuisse fatetur;
  Seque sua miserum nunc ait arte premi.
Sæpe velut gemmam dominæ signumve probaret,
  Per caussam meminit se tetigisse manum.
Utque refert, digitis sæpe est nutuque locutus,
  Et tacitam mensæ duxit in orbe notam.
Et quibus e succis abeat de corpore livor,
  Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
  Se quoque uti servet, peccet ut illa minus.
Scit cui latretur, cum solus obambulat ille;
  Cur toties clausas excreet ante fores.
Multaque dat talis furti præcepta: docetque
  Qua nuptæ possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi; legiturque Tibullus,
  Et placet, & jam te Principe notus erat.
Invenies eadem blandi præcepta Properti:
  Districtus minima nec tamen ille nota est.
His ego successi, quoniam præstantia candor
  Nomina vivorum dissimulare jubet.
Non timui, fateor, ne, quâ tot iere carinæ,
  Naufraga, servatis omnibus, una foret.
Sunt aliis scriptæ, quibus alea luditur, artes,

Hæc

Hæc est ad nostros non leve crimen avos.
Quid valeant tali; quo possis plurima jactu
Fingere; damnosos effugiasve canes.
Tessera quot numeros habeat: distante vocato
Mittere quo deceat, quo dare missa modo.
Discolor ut recto grassetur limite miles,
Cum medius gemino calculus hoste perit.
Ut mage velle sequi sciat, & revocare priorem,
Ne tuto fugiens incomitatus eat.
Parva sed & ternis instructa tabella lapillis;
In qua vicisse est, continuasse suos.
Quique alii lusus (neque enim nunc persequar omnes)
Perdere rem caram, tempora nostra, solent.
Ecce canit formas alius jactusque pilarum.
Hic artem nandi præcipit, ille trochi.
Composita est aliis fucandi cura coloris:
Hic epulis leges hospitioque dedit.
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat:
Quæque docet liquido testa sit apta mero.
Talia fumosi luduntur mense Decembris;
Quæ damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
Sed tristis nostros pœna secuta jocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa: repertus ego.
Quid? si scripsissem mimos, obscæna jocantes,
Qui semper ficti crimen amoris habent?

In quibus assidue cultus procedit adulter;
Verbaque dat stulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
Spectat; & e magna parte Senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures:
Adsuescunt oculi multa pudenda pati.
Cumque fefellit amans aliquâ novitate maritum,
Plauditur; & magno palma favore datur.
Quoque minus prodest, scena est lucrosa poetæ:
Tantaque non parvo crimina Prætor emit.
Inspice ludorum sumtus, Auguste, tuorum:
Emta tibi magno talia multa leges.
Hæc tu spectasti, spectandaque sæpe dedisti.
Majestas adeo comis ubique tua est.
Luminibusque tuis, totus quibus utimur orbis,
Scenica vidisti lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos;
Materiæ minor est debita pœna meæ.
An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum;
Quodque libet, mimis scena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poemata sæpe:
Sæpe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet in domibus vestris, ut prisca virorum
Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic, quæ concubitus varios Venerisque figuras
Exprimat, est aliquo parva tabella loco.
Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,

Inque oculis facinus barbara Mater habet;
Sic madidos siccat digitis Venus uda capillos;
Et modo maternis tecta videtur aquis.
Bella sonant alii, telis instructa cruentis:
Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio Natura coercuit arto,
Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille, tuæ felix Æneidos auctor,
Contulit in Tyrios arma virumque toros:
Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
Quam non legitimo fœdere junctus amor.
Phyllidis hic idem tenerosque Amaryllidis ignes
Bucolicis juvenis luserat ante modis.
Nos quoque jampridem scripto peccavimus uno.
Supplicium patitur non nova culpa novum.
Carminaque edideram, cum te delicta notantem
Præterii toties jure quietus eques.
Ergo, quæ juveni mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni?
Sera redundavit veteris vindicta libelli;
Distat & a meriti tempore pœna sui.
Ne tamen omne meum credas opus esse remissum,
Sæpe dedi nostræ grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos;
Cumque suo finem mense volumen habet.
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Cæsar,
Et tibi sacratum sors mea rupit opus.

Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis:
Quæque gravis debet verba cothurnus habet.
Dictaque sunt nobis (quamvis manus ultima cœpto
Defuit) in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paullisper ab ira,
Et vacuo jubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi,
In tua deduxi tempora, Cæsar, opus:
Adspicias, quantum dederis mihi pectoris ipse;
Quoque favore animi teque tuosque canam.
Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam;
Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a salibus suffusis felle refugi:
Nulla venenato litera mixta joco est.
Inter tot populi, tot scripti millia nostri,
Quem mea Calliope læserit, unus ego.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
Auguror, at multos indoluisse malis.
Nec mihi credibile est quemquam insultasse jacenti;
Gratia candori si qua relata meo est.
His precor atque aliis possint tua numina flecti,
O Pater, o Patriæ cura salusque tuæ.
Non ut in Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
Cum longo pœnæ tempore victus eris.
Tutius exsilium, paulloque quietius, oro:
Ut par delicto sit mea pœna suo.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER III.

ELEGIA I.

MIssus in hanc venio timidi liber exsulis urbem:
Da placidam fesso, lector amice, manum;
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori.
Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
Infelix ullis dissimulare jocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in ævo,
Heu nimium sero damnat & odit opus.
Inspice quid portem: nihil hîc nisi triste videbis,
Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu,
Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.
Quod neque sum cedro flavus, nec pumice levis,

Erubui domino cultior esse meo.
Litera suffusas quod habet maculosa lituras,
Læsit opus lacrimis ipse poeta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta Latine,
In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, quà sit eundum;
Quasque petam sedes hospes in Urbe liber.
Hæc ubi sum lingua furtim titubante locutus,
Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Dî tibi dent, nostro quod non tribuere parenti,
Molliter in patria vivere posse tua.
Duc age: namque sequor. quamvis terraque marique
Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; & ducens, Hæc sunt Fora Cæsaris, inquit:
Hæc est a Sacris quæ via nomen habet.
Hîc focus est Vestæ, qui Pallada servat & ignem:
Hîc fuit antiqui regia parva Numæ.
Inde petens dextram, Porta est, ait, ista Palatî:
Hic Stator: hoc primùm condita Roma loco est.
Singula dum miror, video fulgentibus armis
Conspicuos postes, tectaque digna Deo.
An Jovis hæc, dixi, domus est? quod ut esse putarem,
Augurium menti querna corona dabat.
Cujus ut accepi dominum, Non fallimur, inquam:
Et magni verum est hanc Jovis esse domum.
Cur tamen adpositâ velatur janua lauro,
Cingit & augustas arbor opaca fores?

Num quia perpetuos meruit domus una triumphos?
An quia Leucadio semper amata Deo?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
Quam tribuit terris, Pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
Carpitur; æternum sic habet illa decus?
Caussa, superpositæ scripto testata coronæ,
Servatos cives indicat hujus ope.
Adjice servatis unum, Pater optime, civem,
Qui procul extremo pulsus in orbe jacet:
In quo pœnarum, quas se meruisse fatetur,
Non facinus caussam, sed suus error habet.
Me miserum, vereorque locum, venerorque potentem,
Et quatitur trepido litera nostra metu.
Adspicis exsangui chartam pallere colore?
Adspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostro placata parenti,
Îsdem sub dominis adspiciare domus.
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
Ducor ad intonsi candida templa Dei;
Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
Belides, & stricto barbarus ense pater:
Quæque viri docto veteres cepere novique
Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quærebam fratres, exceptis scilicet illis,
Quos suus optaret non genuisse parens.
Quærentem frustra custos me, sedibus illis

Præpositus, sancto jussit abire loco.
Altera templa peto, vicino juncta theatro:
Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis,
Atria Libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat;
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan & nobis olim minus asper, & illi
Evictus longo tempore Cæsar erit.
Dî, precor, atque adeo, (neque enim mihi turba roganda est)
Cæsar, ades voto, maxime Dive, meo.
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est,
Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsæ
Sumite plebejæ carmina nostra manus.

ELEGIA II.

ERgo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
Quæque Lycaonio terra sub axe jacet?
Nec vos, Pierides, nec stirps Latoia, vestro
Docta sacerdoti turba tulistis opem?
Nec mihi, quod lusi vero sine crimine, prodest;
Quodque magis vitâ Musa jocosa mea est;

Plurima sed pelago terraque pericula passum
Ustus ab assiduo frigore Pontus habet.
Quique fugax rerum, securaque in otia natus,
Mollis & impatiens ante laboris eram;
Ultima nunc patior. nec me mare portubus orbum
Perdere, diversæ nec potuere viæ.
Suffecitque malis animus. nam corpus ab illo
Accepit vires; vixque ferenda tulit.
Dum tamen & ventis dubius jactabar & undis,
Fallebat curas ægraque corda labor.
Ut via finita est, & opus requievit eundi,
Et pœnæ tellus est mihi tacta meæ;
Nil nisi flere libet. nec nostro parcior imber
Lumine, de vernâ quam nive manat aqua.
Roma domusque subit, desideriumque locorum,
Quidquid & amissa restat in Urbe mei.
Hei mihi, quod nostri toties pulsata sepulcri
Janua, sed nullo tempore aperta fuit!
Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata
Obruit infelix nulla procella caput?
Dî, quos experior nimium constanter iniquos,
Participes iræ quos Deus unus habet;
Exstimulate, precor, cessantia fata; meique
Interitus clausas esse vetate fores.

ELEGIA III.

HÆC mea, si casu miraris, epistola quare
Alterius digitis scripta sit; æger eram.
Æger in extremis ignoti partibus orbis,
Incertusque meæ pene salutis eram.
Quid mihi nunc animi dira regione jacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec cœlum patimur, nec aquis adsuevimus istis:
Terraque nescio quo non placet ipsa modo.
Non domus apta satis: non hîc cibus utilis ægro:
Nullus, Apollinea qui levet arte malum.
Non qui soletur, non qui labentia tarde
Tempora narrando fallat, amicus adest.
Lassus in extremis jaceo populisque locisque:
Et subit adfecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia cum subeant, vincis tamen omnia, conjux:
Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem: vox te mea nominat unam:
Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si jam deficiat suppresso lingua palato,
Vix instillato restituenda mero;
Nuntiet huc aliquis dominam venisse; resurgam:
Spesque tui nobis caussa vigoris erit.

Ergo ego sum vitæ dubius: tu forsitan illic
Jucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis, adfirmo: liquet, o carissima, nobis,
Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos,
Et mihi vivendi tam cito finis adest;
Quantum erat, o magni, perituro parcere, Divi;
Ut saltem patria contumularer humo?
Vel pœna in mortis tempus dilata fuisset,
Vel præcepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem:
Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris;
Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto?
Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec, dominæ lacrimis in nostra cadentibus ora,
Accedent animæ tempora parva meæ?
Nec mandata dabo? nec cum clamore supremo
Labentes oculos condet amica manus?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, tota turbabere mente;
Et feries pavidà pectora fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos.

  Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
Cum patriam amisi, tum me periisse putato:
  Et prior & gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima conjux,
  Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quam potes, extenua forti mala corde ferendo,
  Ad quæ jampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animæ cum corpore nostræ,
  Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!
Nam si morte carens vacuam volat altus in auram
  Spiritus, & Samii sunt rata dicta senis;
Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras,
  Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parvâ referantur in urnâ.
  Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat hoc quisquam. fratrem Thebana peremtum
  Supposuit tumulo, Rege vetante, soror.
Atque ea cum foliis & Amomi pulvere misce:
  Inque suburbano condita pone solo.
Quosque legat versus oculo properante viator,
  Grandibus in tumuli marmore cæde notis.
Hîc ego qui jaceo, tenerorum lusor amorum,
  Ingenio perii Naso poeta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
  Dicere, Nasonis molliter ossa cubent.
Hoc satis in titulo est. etenim majora libelli,
  Et diuturna magis sunt monumenta mei.

Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
  Nomen, & auctori tempora longa suo.
Tu tamen exstincto feralia munera ferto;
  Deque tuis lacrimis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis,
  Sentiet officium mœsta favilla pium.
Scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
  Dictandi vires, siccaque lingua, negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
  Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, Vale.

ELEGIA IV.

O Mihi care quidem semper, sed tempore duro
  Cognite, res postquam procubuere meæ;
Usibus edocto si quidquam credis amico,
  Vive tibi, & longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes prælustria vita:
  Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam quamquam soli possunt prodesse potentes,
  Non prosit potius, si quis obesse potest.
Effugit hibernas demissa antenna procellas,
  Lataque plus parvis vela timoris habent.
Adspicis, ut summa cortex levis innatet unda,
  Cum grave nexa simul retia mergat onus.

Hæc ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
In qua debueram forsitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
Hæc mea per placidas cymba cucurrit aquas.
Qui cadit in plano, (vix hoc tamen evenit ipsum)
Sic cadit, ut tacta surgere possit humo:
At miser Elpenor tecto delapsus ab alto
Occurrit Regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitarit Dædalus alas,
Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe quod hic alte, demissius ille volabat.
Nam pennas ambo non habuere suas?
Crede mihi; bene qui latuit, bene vixit: & intra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret Eumedes orbus, si filius ejus
Stultus Achilleos non adamasset equos.
Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
Cepisset genitor si Phaethonta Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper;
Propositique memor contrahe vela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitæ
Dignus es, & fato candidiore frui.
Quæ pro te ut voveam miti pietate mereris,
Hæsuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrimas super ora cadentes;

Tempore quas uno, fidaque verba, bibi.
Nunc quoque submotum studio defendis amicum;
Et mala, vix ullâ parte levanda, levas.
Vive sine invidia, mollesque inglorius annos
Exige: amicitias & tibi junge pares:
Nasonisque tui, quod adhuc non exsulat unum,
Nomen ama. Scythicus cetera Pontus habet.
Proxima sideribus tellus Erymanthidos Ursæ
Me tenet; adstricto terra perusta gelu.
Bosporos & Tanais superant, Scythicæque paludes;
Vixque satis noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil est, nisi non habitabile frigus.
Heu quam vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima conjux:
Quidquid & hæc nobis post duo dulce fuit.
Sic tamen hæc absunt; ut quæ contingere non est
Corpore, sint animo cuncta videnda meo.
Ante oculos errant domus, urbs, & forma locorum;
Succeduntque suis singula facta locis.
Conjugis ante oculos, sicut præsentis, imago est.
Illa meos casus ingravat, illa levat.
Ingravat hoc,quod abest;levat hoc,quod præstat amorem;
Impositumque sibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus nostris hæretis, amici;
Dicere quos cupio nomine quemque suo.
Sed timor officium cautus compescit; & ipsos
In nostro poni carmine nolle puto.

Ante volebatis; gratique erat instar honoris,
Versibus in nostris nomina vestra legi.
Quod quoniam est anceps, intra mea pectora quemque
Adloquar: & nulli caussa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes versus amicos
Protrahet. occulte si quis amavit, amet.
(Scite tamen, quamvis longa regione remotus
Absim, vos animo semper adesse meo.)
Et, quam quisque potest, aliquâ mala nostra levate:
Fidam projecto neve negate manum.
Prospera sic vobis maneat Fortuna: nec umquam
Contacti simili sorte rogetis opem.

ELEGIA V.

Usus amicitiæ tecum mihi parvus, ut illam
Non ægre posses dissimulare, fuit:
Nî me complexus vinclis propioribus esses,
Nave mea vento forsan eunte suo.
Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinæ,
Versaque amicitiæ terga dedere meæ;
Ausus es igne Jovis percussum tangere corpus,
Et deploratæ limen adire domûs.
Idque recens præstas, nec longo cognitus usu,
Quod veterum misero vix duo tresve mihi.

Vidi

Vidi ego confusos vultus, visosque notavi,
Osque madens fletu, pallidiusque meo:
Et lacrimas cernens in singula verba cadentes,
Ore meo lacrimas, auribus illa bibi:
Brachiaque accepi mœsto pendentia collo,
Et singultatis oscula mixta sonis.
Sum quoque, Care, tuis defensus viribus absens:
Scis Carum veri nominis esse loco.
Multaque præterea manifesti signa favoris
Pectoribus teneo non abitura meis.
Dî tibi, posse tuos, tribuant, defendere semper,
Quos in materia prosperiore juves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
(Quod te credibile est quærere) quæris, agam:
Spe trahor exigua (quam tu mihi demere noli)
Tristia leniri numina posse Dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
Tu mihi, quod cupio, fas (precor) esse proba.
Quæque tibi linguæ est facundia, confer in illud,
Ut doceas votum posse valere meum.
Quo quis enim major, magis est placabilis iræ;
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.
At lupus, & turpes instant morientibus ursi;
Et quæcumque minor nobilitate fera est.
Majus apud Trojam forti quid habemus Achille?

Dardanii lacrimas non tulit ille senis.
Quæ ducis Emathii fuerit clementia, Poros,
Præclarique docent funeris exsequiæ.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras,
Junonis gener est, qui prius hostis erat.
Denique non possum nullam sperare salutem,
Cum pœnæ non sit caussa cruenta meæ.
Non mihi quærenti pessum dare cuncta, petitum
Cæsareum caput est, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est;
Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector:
Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam:
Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum ut molliat ipse,
Mutati pœnam conditione loci.
Hunc utinam nitidi Solis prænuntius ortum
Adferat admisso Lucifer albus equo.

ELEGIA VI.

FŒdus amicitiæ nec vis, carissime, nostræ,
Nec, si forte velis, dissimulare potes.
Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,

Nec tibi me tota junctior Urbe fuit.
Isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
Pene magis quam tu, quamque ego, notus amor.
Quique erat in caris animi tibi candor amicis,
Cognitus est illi, quem colis ipse, viro.
Nil ita celabas, ut non ego conscius essem;
Pectoribusque dabas multa tegenda meis.
Cuique ego narrabam secreti quidquid habebam,
Excepto quod me perdidit, unus eras.
Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali;
Consilioque forem sospes, amice, tuo.
(Sed mea me in pœnam nimirum fata trahebant:
Omne bonæ claudunt utilitatis iter.)
Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo,
Seu ratio fatum vincere nulla valet;
Tu tamen, o nobis usu junctissime longo,
Pars desiderii maxima pene mei,
Sis memor: &, si quas fecit tibi gratia vires,
Illas pro nobis experiare, rogo.
Numinis ut læsi fiat mansuetior ira,
Mutatoque minor sit mea pœna loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro,
Principiumque mei criminis error habet.
Nec leve, nec tutum est, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
Illud: & admonitu fit novus ipse dolor.

Et quæcumque adeo possunt adferre pudorem,
Illa tegi cæcâ condita nocte decet.
Nil igitur referam, nisi me peccasse; sed illo
Præmia peccato nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari;
Nomina si facto reddere vera velis.
Quæ si non ita sunt; alium, quo longius absim,
Quære, suburbana hæc sit mihi terra, locum.

ELEGIA VII.

VAde salutatum subito perarata Perillam
Litera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
Aut inter libros Pieridasque suas.
Quidquid aget, cum te scierit venisse, relinquet:
Nec mora; quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic, ut vivere nolim:
Nec mala tam longâ nostra levata morâ.
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti;
Aptaque in alternos cogere verba pedes.
Tu quoque, dic, studiis communibus ecquid inhæres,
Doctaque non patrio carmina more canis?
Nam tibi cum Fatis mores Natura pudicos,
Et raras dotes ingeniumque dedit.

Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas,
Ne male fecundæ vena periret aquæ.
Primus id adspexi teneris in virginis annis:
Utque patet, venæ duxque comesque fui.
Ergo, si remanent ignes tibi pectoris idem,
Sola tuum vates Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc Fortuna retardet;
Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua sæpe mihi, tibi nostra legebam:
Sæpe tui judex; sæpe magister eram.
Aut ego præbebam factis modo versibus aures,
Aut ubi cessâras, caussa ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me læsere libelli,
Tu quoque sis pœnæ fata secuta meæ.
Pone, Perilla, metum. tantummodo femina non sit
Devia, nec scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiæ remove, doctissima, caussas:
Inque bonas artes & tua sacra redi.
Ista decens facies longis vitiabitur annis:
Rugaque in antiquâ fronte senilis erit:
Injicietque manum formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.
Cumque aliquis dicet, Fuit hæc formosa; dolebis:
Et speculum mendax esse querere tuum.
Sunt tibi opes modicæ, cum sis dignissima magnis:
Finge sed immensis censibus esse pares.
Nempe dat id cuicumque libet Fortuna, rapitque:

Irus & est subito, qui modo Crœsus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, cum patria caream, vobisque, domoque,
Raptaque sint, adimi quæ potuere, mihi;
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Cæsar in hoc potuit juris habere nihil.
Quilibet hanc sævo vitam mihi finiat ense;
Me tamen exstincto fama superstes erit.
Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat felicior usus,
Effuge venturos, quâ potes, usque rogos.

ELEGIA VIII.

Nunc ego Triptolemi cuperem conscendere currus,
Misit in ignotam qui rude semen humum:
Nunc ego Medeæ vellem frenare dracones,
Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua:
Nunc ego jactandas optarem sumere pennas,
Sive tuas, Perseu; Dædale, sive tuas:
Ut tenerâ nostris cedente volatibus aurâ
Adspicerem patriæ dulce repente solum:
Desertæque domûs vultum, memoresque sodales,

Caraque præcipue conjugis ora mihi.
Stulte, quid ô frustra votis puerilibus optas,
Quæ non ulla tibi fertque, feretque, dies?
Si semel optandum est, Augustum numen adora:
Et quem sensisti, rite precare, Deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere. det reditum; protinus ales eris.
Si precer hæc, (neque enim possim majora precari)
Ne mea sint timeo vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, cum se satiaverit ira,
Tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
Ex his me jubeat quolibet ire locis.
Nec cœlum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ;
Et mihi perpetuus corpora languor habet.
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis;
Sive mei caussa est in regione mali:
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia, vixque
Ossa tegit macies; nec juvat ora cibus.
Quique per autumnum percussis frigore primo
Est color in foliis, quæ nova læsit hiems;
Is mea membra tenet. nec viribus adlevor ullis;
Et numquam queruli caussa doloris abest.
Nec melius valeo, quam corpore, mente; sed ægra est
Utraque pars æque, binaque damna fero.
Hæret, & ante oculos, veluti spectabile corpus,
Adstat Fortunæ forma legenda meæ.

Cumque locum, moresque hominum, cultusque, sonumque
Cernimus; & quid sim, quid fuerimque subit;
Tantus amor necis est, querar ut cum Cæsaris ira,
Quod non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio civiliter usus,
Mutato levior sit fuga nostra loco.

ELEGIA IX.

HIC quoque sunt igitur Grajæ (quis crederet?) urbes,
Inter inhumanæ nomina barbariæ.
Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Grajas constituere domos.
Sed vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
Constat ab Absyrti cæde fuisse, loco.
Nam rate, quæ curâ pugnacis facta Minervæ,
Per non tentatas prima cucurrit aquas,
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos adplicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto;
Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit.
Dum trepidant Minyæ, dum solvitur aggere funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis,

Ausâ atque ausurâ multa nefanda manu.
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in attonito virginis ore sedet.
Ergo ubi prospexit venientia vela, Tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum quid agat quærit, dum versat in omnia vultus;
Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cujus ut oblata est præsentia, Vincimus, inquit.
Hic mihi morte suâ caussa salutis erit.
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis,
Innocuum rigido perforat ense latus.
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
Dissipat, in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
Pallentesque manus, sanguineumque caput.
Ut genitor luctuque novo tardetur, & artus
Dum legit exstinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo
Membra soror fratris consecuisse sui.

ELEGIA X.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis ademti,
Et superest sine me nomen in Urbe meum;
Suppositum stellis numquam tangentibus æquor

Me sciat in media vivere barbarie.
Sauromatæ cingunt, fera gens, Bessique, Getæque:
Quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro.
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At cum tristis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu est:
(Dum patet & Boreas & nix injecta sub Arcto;
Tum liquet has gentes axe tremente premi.)
Nix jacet: & jactam nec Sol pluviæve resolvunt:
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit:
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Æquet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, & sutis arcent male frigora braccis;
Oraque de toto corpore sola patent.
Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Udaque consistunt, formam servantia testæ,
Vina: nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu fragiles effodiantur aquæ?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne,
Miscetur vasto multa per ora freto,
Cæruleos ventis latices durantibus, Ister
Congelat, & tectis in mare serpit aquis.

Quâque rates ierant, pedibus nunc itur: & undas
Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes subter labentibus undis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar: sed cum sint præmia falsi
Nulla, ratam testis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum;
Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est. durum calcavimus æquor:
Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
Non foret angustæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
Tollere: conantes dura coercet hiems.
Et quamquam Boreas jactatis insonet alis,
Fluctus in obsesso gurgite nullus erit.
Inclusæque gelu stabunt, ut marmore, puppes:
Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces hærere ligatos:
Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis sæva marinas,
Sive redundatas flumine cogit aquas;
Protinus, æquato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta,
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii; nullisque tuentibus agros,

Incustoditæ diripiuntur opes.
Ruris opes parvæ, pecus, & stridentia plaustra;
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura Laremque suum.
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt;
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque, cum pax est, trepidant formidine belli:
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem.
Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hîc pampineâ dulcis latet uva sub umbrâ;
Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio: nec haberet Acontius, in quo
Scriberet hîc dominæ verba legenda suæ.
Adspiceres nudos sine fronde, sine arbore, campos.
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat cum maximus orbis,
Hæc est in pœnam terra reperta meam?

ELEGIA XI.

Si quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
Meque reum, demto fine, cruentus agas;
Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino;
Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, & inhospita litora Ponti,
Cumque suo Borea Mænalis ursa videt.
Nulla mihi cum gente ferâ commercia linguæ:
Omnia solliciti sunt loca plena metus.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
Cinctave montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego belligeris a gentibus undique septus
Terreor, hoste meum pene premente latus.
Utque sit exiguum pœnæ, quod conjuge cara,
Quod patria careo, pignoribusque meis;
Ut mala nulla feram, nisi nudam Cæsaris iram;
Nuda parum nobis Cæsaris ira mali est?
Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet;
Solvat & in mores ora diserta meos.
In caussa facili cuivis licet esse diserto:
Et minimæ vires frangere quassa valent.
Subruere est arces & stantia mœnia virtus:
Quamlibet ignavi præcipitata ruunt.

Non sum ego quod fueram. quid inanem proteris umbram?
Quid cinerem saxis bustaque nostra premis?
Hector erat, tunc cum bello certabat; at idem
Vinctus ad Hæmonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento.
Ex illo superant hæc simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
Parce, precor, Manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina. nil sit in illis,
Quod magis errorem, quam scelus, esse putes.
Pendimus en profugi (satia tua pectora) pœnas,
Exsilioque graves, exsiliique loco.
Carnifici Fortuna potest mea flenda videri:
Te tamen est uno judice mœsta parum.
Sævior es tristi Busiride: sævior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem.
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
Et dictis artes conciliasse suas.
Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major:
Nec sola est operis forma probanda mei.
Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure.
Mugiet, & veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
Da, precor, ingenio præmia digna meo.
Dixerat. at Phalaris, Pœnæ mirande repertor,

Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit querulos ore gemente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque sitim nostro possis explere cruore,
Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot æquore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus Ulixes,
Neptuni minor est, quam Jovis ira fuit.
Ergo quicumque es, rescindere vulnera noli,
Deque gravi duras ulcere tolle manus:
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
Fata cicatricem ducere nostra sine.
Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem,
Et premit, incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod numquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis:
Non est quod timeas. Fortuna miserrima nostra est.
Omne trahit secum Cæsaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar,
Ipse velim pœnas experiare meas.

ELEGIA XII.

FRigora jam Zephyri minuunt; annoque peracto
Longior antiquis visa Mæotis hiems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violam puerique legunt hilaresque puellæ,
Rustica quam nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malæ crimen matris deponat hirundo,
Sub trabibus cunas parvaque tecta facit.
Herbaque, quæ latuit Cerealibus obruta sulcis,
Exserit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
Nam procul a Getico litore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc istic: junctisque ex ordine ludis
Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis:
Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfusa est oleo labente juventus,
Defessos artus Virgine tinguit aquâ.
Scena viget, studiisque favor distantibus ardet:
Proque tribus resonant terna Theatra Foris.

O qua-

O quater, & quoties non est numerare, beatum,
  Non interdicta cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
  Quæque lacu duro vix fodiantur aquæ.
Nec mare concrescit glacie: nec, ut ante, per Istrum
  Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquæ tamen huc adnare carinæ,
  Hospitaque in Ponti litore puppis erit;
Sedulus occurram nautæ; dictaque salute,
  Quid veniat, quæram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem mirum, nî de regione propinqua
  Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit:
  Litora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Graja scierit, sive ille Latina
  Voce loqui, certe gratior hujus erit.
Fac quoque ab ore freti longæque Propontidos undis
  Huc aliquem certo vela dedisse Noto.
Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
  Et fieri famæ parsque gradusque potest.
Is precor auditos possit narrare triumphos
  Cæsaris, & Latio reddita vota Jovi:
Teque rebellatrix tandem, Germania, magni
  Triste caput pedibus supposuisse Ducis.
Hæc mihi qui referet, quæ non vidisse dolebo,
  Ille meæ domui protinus hospes erit.
Hei mihi! jamne domus Scythico Nasonis in orbe?

Jamque suum mihi dat pro Lare pœna locum?
Dî faciant, Cæsar non hîc penetrale domumque,
Hospitium pœnæ sed velit esse meæ.

ELEGIA XIII.

ECce supervacuus (quid enim fuit utile gigni?)
Ad sua natalis tempora noster adest.
Dure, quid ad miseros veniebas exulis annos?
Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
Non ultra patriam me sequerere meam.
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
Illo tentasses ultimus esse mihi.
Jamque relinquenda (quod idem fecere sodales)
Tu quoque dixisses tristis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæsaris ira
Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet exspectes soliti tibi moris honorem,
Pendeat ex humeris vestis ut alba meis?
Fumida cingatur florentibus ara coronis?
Micaque sollemni turis in igne sonet?
Libaque dem pro me genitale notantia tempus?
Concipiamque bonas ore favente preces?
Non ita sum positus: nec sunt ea tempora nobis,

Adventu possim lætus ut esse tuo.
Funeris ara mihi ferali cincta cupresso
Convenit, & structis flamma parata rogis.
Nec dare tura libet nihil exorantia Divos:
In tantis subeunt nec bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
In loca ne redeas amplius ista, precor:
Dum me, terrarum pars pene novissima, Pontus,
Euxini falso nomine dictus, habet.

ELEGIA XIV.

Cultor & antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper amice meo;
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis exceptis ecquid mea carmina solis
Artibus, artifici quæ nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quæso, studiose novorum;
Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini pœnam non meruere pati.
Sæpe per extremas profugus pater exsulat oras;
Urbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata

Carmina sunt. stirps hæc progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo: quæ quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori sarcina major erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
Cetera fac curæ sit tibi turba palam.
Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ,
Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perîssem,
Certius a summa nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora:
In populi quidquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque nescio quid nostris adpone libellis,
Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicumque leget, (si quis leget) æstimet ante
Compositum quo sit tempore, quoque loco.
Æquus erit scriptis; quorum cognoverit esse
Exsilium tempus, barbariemque locum.
Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala: cujus & ante
Fons infecundus, parvaque vena fuit.
Sed quæcumque fuit, nullo exercente, refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hîc librorum, per quos inviter alarque,
Copia. pro libris arcus & arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cujus
Intellecturis auribus utar, adest.

Nec, quo secedam, locus est. custodia muri
Submovet infestos, clausaque porta, Getas.
Sæpe aliquod verbum quæro, nomenque, locumque:
Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere sæpe aliquid conanti (turpe fateri)
Verba mihi desunt; dedidicique loqui.
Threicio Scythicoque fere circumsonor ore:
Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi, timeo ne sint immixta Latinis,
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque igitur venia dignare libellum:
Sortis & excusa conditione meæ.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER IV.

ELEGIA I.

SI qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
Excusata suo tempore, lector, habe.
Exsul eram; requiesque mihi, non fama petita est:
Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor,
Indocili numero cum grave mollit opus;
Cantet &, innitens limosæ pronus arenæ,
Adverso tardam qui trahit amne ratem;
Quique ferens pariter lentos ad pectora remos,
In numerum pulsâ brachia versat aquâ.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
Pastor, arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis

Fallitur ancillæ decipiturque labor.
Fertur & abducta Lyrnesside tristis Achilles
Hæmonia curas attenuasse lyra.
Cum traheret silvas Orpheus & dura canendo
Saxa, bis amissa conjuge mœstus erat.
Me quoque Musa levat Ponti loca jussa petentem.
Sola comes nostræ perstitit illa fugæ.
Sola nec insidias hominum, nec militis ensem,
Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.
Scit quoque, cum perii, quis me deceperit error:
Et culpam in facto, non scelus esse, meo.
Scilicet hoc ipso nunc æqua, quod obfuit ante,
Cum mecum juncti criminis acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
Pieridum sacris imposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa Sororum:
Et carmen demens carmine læsus amo.
Sic nova Dulichio lotos gustata palato,
Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna fere; tamen hæret in illis;
Materiam culpæ persequiturque suæ.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli:
Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri:
Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum;
Præsentis casûs immemoremque facit.

Utque suum Bacchis non sentit saucia vulnus,
Dum stupet Edonis exululata jugis;
Sic, ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
Altior humano spiritus ille malo est.
Ille nec exsilium, Scythici nec litora ponti,
Ille nec iratos sentit adesse Deos.
Utque soporiferæ biberem si pocula Lethes,
Temporis adversi sic mihi sensus hebet.
Jure Deas igitur veneror mala nostra levantes;
Sollicitæ comites ex Helicone fugæ:
Et partim pelago, partim vestigia terrâ,
Vel rate dignatas, vel pede, nostra sequi.
Sint precor hæ saltem faciles mihi: namque Deorum
Cetera cum magno Cæsare turba facit.
Meque tot adversis cumulant, quot litus arenas,
Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, æstu numerabis aristas,
Poma per autumnum, frigoribusque nives;
Quam mala, quæ toto patior jactatus in orbe,
Dum miser Euxini litora læva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est:
Huc quoque sunt nostras fata secuta vias.
Hîc quoque cognosco natalis stamina nostri;
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias, capitisque pericula narrem,
Vera quidem, verâ sed graviora fide;
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque

Illi, qui populi semper in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!
Aspera militiæ juvenis certamina fugi,
Nec nisi lusurâ movimus arma manu.
Nunc senior gladioque latus scutoque sinistram,
Canitiem galeæ subjicioque meam.
Nam dedit e specula custos ubi signa tumultûs,
Induimur trepidâ protinus arma manu.
Hostis, habens arcus imbutaque tela veneno,
Sævus anhelanti mœnia lustrat equo.
Utque rapax pecudem, quæ se non texit ovili,
Per sata, per silvas, fertque trahitque lupus;
Sic, si quem nondum portarum sepe receptum
Barbarus in campis reperit hostis, agit.
Aut sequitur captus, conjectaque vincula collo
Accipit; aut telo virus habente cadit.
Hîc ego sollicitæ jaceo novus incola sedis.
Heu nimium fati tempora longa mei!
Et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis.
Sed neque cui recitem quisquam est mea carmina;nec qui
Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi (quid enim faciam?) scriboque legoque:
Tutaque judicio litera nostra suo est.
Sæpe tamen dixi, Cui nunc hæc cura laborat?
An mea Sauromatæ scripta Getæque legent?

Sæpe etiam lacrimæ me sunt scribente profusæ,
Humidaque est fletu litera facta meo.
Corque vetusta meum, tamquam nova, vulnera sentit;
Inque sinum mœstæ labitur imber aquæ.
Cum vice mutata quid sim fuerimque recordor,
Et tulerit quò me casus, & unde, subit;
Sæpe manus demens, studiis irata malignis,
Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
Cum venia facito, quisquis es, ista legas.
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen
Interdicta mihi consule Roma boni.

ELEGIA II.

JAM fera Cæsaribus Germania, totus ut orbis,
Victa potes flexo procubuisse genu;
Altaque velentur fortasse Palatia sertis;
Turaque in igne sonent, inficiantque diem;
Candidaque adductâ collum percussa securi
Victima purpureo sanguine tinguat humum;
Donaque amicorum templis promissa Deorum
Reddere victores Cæsar uterque parent:
Et qui Cæsareo juvenes sub nomine crescunt,

Perpetuo terras ut domus ista regat:
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
Munera det meritis, sæpe datura, Deis:
Et pariter matres, & quæ sine crimine castos
Perpetua servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque pia lætentur Plebe Senatus;
Parvaque cujus eram pars ego nuper, Eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt:
Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos,
Cumque ducum titulis oppida capta leget:
Vinclaque captivâ Reges cervice gerentes
Ante coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
Terribiles aliis immemoresque sui.
Quorum pars caussas, & res, & nomina quæret:
Pars referet, quamvis noverit ipsa parum:
Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli: Proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis & adhuc hostilibus ardens,
Hortator pugnæ consiliumque fuit.
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
Squalida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
Sæpe recusanti corpora capta Deo.

Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
  Plena feræ cædis, plena cruoris erant.
Drusus in his quondam meruit cognomina terris,
  Quæ bona progenies digna parente fuit.
Cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva,
  Decolor ipse suo sanguine, Rhenus erit.
Crinibus en etiam fertur Germania passis,
  Et Ducis invicti sub pede mœsta sedet.
Collaque Romanæ præbens animosa securi
  Vincula fert illâ, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru, Cæsar, victore veheris
  Purpureus populi rite per ora tui:
Quâque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
  Undique jactato flore tegente vias.
Tempora Phœbeâ lauro cingetur; Ioque,
  Miles, io, magna voce, Triumphe, canet.
Ipse sono plausuque simul fremituque canentum
  Quadrijugos cernes sæpe resistere equos.
Inde petes arcem, delubra faventia votis,
  Et dabitur merito laurea vota Jovis.
Hæc ego submotus, qua possum, mente videbo:
  Erepti nobis jus habet illa loci.
Illa per immensas spatiatur libera terras:
  In cœlum celeri pervenit illa fugâ.
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem;
  Immunes tanti nec sinit esse boni.
Invenietque viam, qua currus spectet eburnos.

Sic certe in patria per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet spectacula felix:
Lætaque erit præsens cum Duce turba suo.
At mihi fingenti tantum, longeque remoto,
Auribus hic fructus percipiendus erit.
Atque procul Latio diversum missus in orbem
Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
Is quoque jam serum referet veteremque triumphum.
Quo tamen audiero tempore, lætus ero.
Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam;
Caussaque privatâ publica major erit.

ELEGIA III.

MAgna minorque feræ, quarum regis altera Grajas,
Altera Sidonias, utraque sicca, rates:
Omnia cum summo positæ videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas,
Ætheriamque suis cingens amplexibus arcem
Vester ab intacta circulus exstet humo;
Adspicite illa, precor, quæ non bene mœnia quondam
Dicitur Iliades transiluisse Remus.
Inque meam nitidos dominam convertite vultus:
Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Hei mihi! cur, nimium quæ sunt manifesta, requiro?

Cur labat ambiguo spes mihi mixta metu?
Crede quod est, quod vis; ac desine tuta vereri:
Deque fide certâ sit tibi certa fides.
Quodque polo fixæ nequeunt tibi dicere flammæ,
Non mentitura tu tibi voce refer;
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est;
Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis, tamquam præsentis, inhæret,
Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ut incubuit justo mens ægra dolori,
Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curæ, dum te lectusque locusque
Tangit, & oblitam non sinit esse mei.
Et veniunt æstus, & nox immensa videtur;
Fessaque jactati corporis ossa dolent.
Non equidem dubito, quin hæc & cetera fiant;
Detque tuus casti signa doloris amor:
Nec cruciere minus, quam cum Thebana cruentum
Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer dubito: nec dicere possum,
Adfectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quod sum tibi caussa doloris:
Non es? ut amisso conjuge digna fores.
Tu vero tua damna dole, mitissima conjux;
Tempus & a nostris exige triste malis:
Fleque meos casus. est quædam flere voluptas.
Expletur lacrimis egeriturque dolor.

Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
Mors mea: morte fores sola relicta meâ!
Spiritus hic per te patrias exîsset in auras!
Sparsissent lacrimæ pectora nostra piæ!
Supremoque die notum spectantia cœlum
Texissent digiti lumina nostra tui!
Et cinis in tumulo positus jacuisset avito!
Tactaque nascenti corpus haberet humus!
Denique &, ut vixi, sine crimine mortuus essem!
Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, cum diceris exsulis uxor,
Avertis vultus, & subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
Me miserum, si te jam pudet esse meam!
Tempus ubi est illud, quo te jactare solebas
Conjuge, nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te (nisi si fugis illa referre)
Et dici memini, juvit & esse meam?
Utque probæ dignum est, omni tibi dote placebam.
Addebat veris multa faventis amor.
Nec quem præferres, (ita res tibi magna videbar)
Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta: tuusque
Non dolor hinc debet, debet abesse pudor.
Cum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
Num legis Evadnen erubuisse viro?
Nec, quia Rex mundi compescuit ignibus ignes,

Ipse tuis, Phaethon, inficiandus eras.
Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
Quod precibus periit ambitiosa suis.
Nec tibi, quod sævis ego sum Jovis ignibus ictus,
Purpureus molli fiat in ore rubor:
Sed magis in nostri curam consurge tuendi,
Exemplumque mihi conjugis esto bonæ:
Materiamque tuis tristem virtutibus imple.
Ardua per præceps gloria vadat iter.
Hectora quis nosset, si felix Troja fuisset?
Publica Virtuti per mala facta via est.
Ars tua, Tiphy, jacet, si non sit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet.
Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Adparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum tituli Fortuna; caputque,
Conspicuum pietas qua tua tollat, habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere freta es.
En patet in laudes area lata tuas.

ELEGIA IV.

O Qui, nominibus cum sis generosus avitis,
Exsuperas morum nobilitate genus:
Cujus inest animo patrii candoris imago,

Non

Non careat nervis candor ut iste suis:
Cujus in ingenio patriæ facundia linguæ est,
Qua prior in Latio non fuit ulla Foro:
Quod minime volui, positis pro nomine signis
Dictus es. ignoscas laudibus ista tuis.
Nil ego peccavi. tua te bona cognita produnt.
Si, quod es, adpares, culpa soluta mea est.
Nec tamen officium nostro tibi carmine factum,
Principe tam justo, posse nocere puta.
Ipse Pater Patriæ (quid enim civilius illo?)
Sustinet in nostro carmine sæpe legi·
Nec prohibere potest, quia res est publica Cæsar;
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Juppiter ingeniis præbet sua numina vatum;
Seque celebrari quolibet ore sinit.
Caussa tua exemplo Superorum tuta duorum est:
Quorum hic conspicitur, creditur ille Deus.
Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen amabo:
Non fuit arbitrii litera nostra tui.
Nec nova, quod tecum loquor, est injuria; nostro
Incolumis cum quo sæpe locutus eram.
Quo vereare minus, ne sim tibi crimen amicus;
Invidiam, si qua est, auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis
(Hoc noli certo dissimulare) pater:
Ingeniumque meum (potes hoc meminisse) probabát:
Plus etiam, quam me judice dignus eram.

Deque meis illo referebat versibus ore,
In quo pars altæ nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
Sed prius auctori sunt data verba tuo.
Nec data sunt, mihi crede, tamen: sed in omnibus actis,
Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, qua perii, culpam scelus esse negabis,
Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, prius obfuit error.
Ah sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coeuntia rumpam
Vulnera; vix illis proderit ipsa quies.
Ergo ut jure damus pœnas, sic abfuit omne
Peccato facinus consiliumque meo.
Idque Deus sentit: pro quo nec lumen ademtum est,
Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam (vivat modo) finiet olim,
Tempore cum fuerit lenior ira, fugam.
Nunc precor hinc aliò jubeat discedere; si non
Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exsilium, paulloque propinquius opto;
Quique sit a sævo longius hoste, locum.
Quantaque in Augusto clementia; si quis ab illo
Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque jactantur moderatis æquora ventis:

Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circa gentes, quæ prædam sanguine quærant:
Nec minus infidâ terra timetur aquâ.
Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
Pene sub ejusdem sideris axe jacent.
Nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dirâ
Cæde pharetratæ pascitur ara Deæ.
Hæc prius, ut memorant, non invidiosa nefandis,
Nec cupienda bonis, regna Thoantis erant.
Hìc pro suppositâ virgo Pelopeia cervâ
Sacra Deæ coluit qualiacumque suæ.
Quò postquam, dubium pius an sceleratus, Orestes
Exactus furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri Phoceus amoris,
Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti Triviæ ducuntur ad aram,
Quæ stabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit illum:
Alter ob alterius funera mœstus erat.
Et jam constiterat stricto mucrone sacerdos;
Cinxerat & Grajas barbara vitta comas:
Cum vice sermonis fratrem cognovit, & illi
Pro nece complexus Iphigenia dedit.
Læta Deæ signum, crudelia sacra perosæ,
Transtulit ex illis in meliora locis.
Hæc igitur regio, magni pars ultima mundi,
Quam fugêre homines Dîque, propinqua mihi est.

Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
Si modo Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
Placato referant & mea vela Deo!

ELEGIA V.

O Mihi dilectos inter sors prima sodales,
Unica fortunis ara reperta meis:
Cujus ab adloquiis anima hæc moribunda revixit,
Ut vigil infusâ Pallade flamma solet:
Qui veritus non es portus aperire fideles,
Fulmine percussæ confugiumque rati:
Cujus eram censu non me sensurus egentem,
Si Cæsar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus hujus,
Excidit heu nomen quam mihi pene tuum!
Te tamen agnoscis: tractusque cupidine laudis,
Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram Famæ conciliare fidem.
Ne noceam grato vereor tibi carmine; neve
Intempestivus nominis obstet honos.
Quod licet & tutum est, intra tua pectora gaude,
Meque tui memorem, teque fuisse mei.

Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
Dum veniat placido mollior aura Deo:
Et tutare caput nulli servabile; si non
Qui mersit Stygiâ, sublevet illud, aquâ.
Teque, quod est rarum, præsta constanter ad omne
Indeclinatæ munus amicitiæ.
Sic tua processus habeat Fortuna perennes,
Sic ope non egeas ipse, juvesque tuos.
Sic æquet tua nupta virum bonitate perenni;
Incidat & vestro rara querela toro.
Diligat & semper socius te sanguinis illo,
Quo pius adfectu Castora frater amat.
Sic juvenis, similisque tibi sit natus, & illum
Moribus agnoscat quilibet esse tuum.
Sic socerum faciat tædâ te nata jugali;
Nec tardum juveni det tibi nomen avi.

ELEGIA VI.

TEmpore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet & incurvo colla premenda jugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore Pœnorum compescitur ira leonum;
Nec feritas animo, quæ fuit ante, manet.

Quæque sui monitis obtemperat Inda magistri
Bellua, servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus & in canas semen producit aristas;
Et ne sint tristi poma sapore facit.
Hoc tenuat dentem terras renovantis aratri,
Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam sævas paullatim mitigat iras:
Hoc minuit luctus, mœstaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas,
Præterquam curas attenuare meas.
Ut patriâ careo, bis frugibus area trita est,
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
Nec quæsita tamen spatio patientia longo est;
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet & veteres fugiunt juga curva juvenci:
Et domitus freno sæpe repugnat equus.
Tristior est etiam præsens ærumna priore:
Ut sit enim sibi par, crevit, & aucta morâ est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt:
Sed magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
Est quoque non minimum, vires adferre recentes,
Nec præconsumtum temporis esse malis.
Fortior in fulva novus est luctator arena,
Quam cui sunt tardâ brachia fessa morâ.
Integer est melior nitidis gladiator in armis,

Quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
Fert bene præcipites navis modo facta procellas:
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quæ ferimus, tulimus patientius ante;
Et mala sunt longo multiplicata die.
Credite, deficio, nostroque a corpore quantum
Auguror, accedent tempora parva malis.
Nam neque sunt vires, neque qui color ante solebat:
Vixque habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est ægro magis ægra, malique
In circumspectu stat sine fine sui.
Urbis abest facies, absunt, mea cura, sodales:
Et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum,
Sic male quæ video, non videoque, nocent.
Una tamen spes est, quæ me soletur in istis;
Hæc fore morte meâ non diuturna mala.

ELEGIA VII.

BIS me Sol adiit gelidæ post frigora brumæ,
Bisque suum tacto Pisce peregit iter.
Tempore tam longo cur non tua dextera, versus
Quamlibet in paucos, officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,

Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quoties alicui chartæ sua vincula demsi,
Illam speravi nomen habere tuum?
Dî faciant, ut sæpe tuâ sit epistola dextrâ
Scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
Quod precor, esse liquet. credam prius ora Medusæ
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis:
Esse canes utero sub virginis: esse Chimæram,
A truce quæ flammis separet angue leam:
Quadrupedesque hominum cum pectore pectora junctos:
Tergeminumqne virum, tergeminumque canem:
Sphingaque, & Harpyias, serpentipedesque Gigantas:
Centimanumque Gygen, semibovemque virum.
Hæc ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viæque,
Fluminaque, & campi, nec freta pauca jacent.
Mille potest caussis, a te quæ litera sæpe
Missa sit, in nostras nulla venire manus.
Mille tamen caussas scribendo vince frequenter:
Excusem ne te semper, amice, mihi.

ELEGIA VIII.

JAM mea cygneas imitantur tempora plumas,
Inficit & nigras alba senecta comas:
Jam subeunt anni fragiles, & inertior ætas:
Jamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
Vivere, me nullo sollicitante metu:
Quæque meæ semper placuerunt otia menti,
Carpere; & in studiis molliter esse meis:
Et parvam celebrare domum, veteresque Penates;
Et quæ nunc domino rura paterna carent:
Inque sinu dominæ, carisque nepotibus, inque
Securus patria consenuisse mea.
Hæc mea sic quondam peragi speraverat ætas:
Hos ego sic annos ponere dignus eram.
Non ita Dîs visum: qui me terraque marique
Actum Sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassæ navalia puppes,
Ne temere in mediis dissoluantur aquis.
Ne cadat, & multas palmas inhonestet adeptas,
Languidus in pratis gramina carpit equus.
Miles, ut emeritis non est satis utilis annis,
Ponit ad antiquos, quæ tulit arma, Lares.
Sic igitur, tarda vires minuente senecta,
Me quoque donari jam rude, tempus erat.

Tempus erat, nec me peregrinum ducere cœlum,
  Nec siccam Getico fonte levare sitim:
Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos:
  Nunc hominum visu rursus & Urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
  Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt: quæ, cum mihi tempora prima
  Mollia præbuerint, posteriora gravant.
Jamque, decem lustris omni sine labe peractis,
  Parte premor vitæ deteriore meæ.
Nec procul a metis, quas pene tenere videbar,
  Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me sævire coegi,
  Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris:
  Nec tamen errori vita negata meo?
Vita procul patriâ peragenda sub axe Boreo,
  Quâ maris Euxini terra sinistra jacet.
Hoc mihi si Delphi, Dodonaque diceret ipsa,
  Esse viderentur vanus uterque locus.
Nil adeo validum est, adamas licet adliget illud,
  Ut maneat rapido firmius igne Jovis.
Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
  Non sit ut inferius suppositumque Deo.
Nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
  Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,

Æquantem Superos emeruisse virum.

ELEGIA IX.

SI licet, & pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua Lethæis acta dabuntur aquis:
Nostraque vincetur lacrimis clementia seris.
Fac modo te pateat pœnituisse tui.
Fac modo te damnes, cupiasque eradere vitæ
Tempora, si possis, Tisiphonæa tuæ.
Sin minus, & flagrant odio tua pectora nostro,
Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem,
Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Cæsar mihi jura reliquit:
Et sola est patriâ pœna carere meâ.
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo.
Sæpe Jovis telo quercus adusta viret.
Denique vindictæ si sit mihi nulla facultas,
Pierides vires, & sua tela, dabunt.
Ut Scythicis habitem longe submotus in oris,
Siccaque sint oculis proxima signa meis;
Nostra per immensas ibunt præconia gentes;
Quodque querar, notum, quâ patet orbis, erit.
Ibit ad occasum, quidquid dicemus, ab ortu:

Testis & Hesperiæ vocis Eous erit.
Trans ego tellurem, trans latas audiar undas:
Et gemitûs vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo sæcula nôrint:
Perpetuæ crimen posteritatis eris.
Jam feror in pugnas, & nondum cornua sumsi.
Nec mihi sumendi caussa sit ulla velim:
Circus adhuc cessat: spargit tamen acer arenam
Taurus, & infesto jam pede pulsat humum.
Hoc quoque, quam volui, plus est. cane, Musa, receptus;
Dum licet huic nomen dissimulare suum.

ELEGIA X.

ILle ego, qui fuerim, tenerorum lusor amorum,
Quem legis, ut nôris, accipe, Posteritas.
Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hîc ego sum: necnon, ut tempora nôris;
Cum cecidit fato Consul uterque pari.
Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres;
Non modo Fortunæ munere factus eques.
Nec stirps prima fui, genito jam fratre creatus;
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:

Una celebrata est per duo liba dies.
Hæc est armiferæ festis de quinque Minervæ,
Quæ fieri pugnâ prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri, curaque parentis
Imus ad insignes Urbis ab arte viros.
Frater ad eloquium viridi tendebat ab ævo,
Fortia verbosi natus ad arma Fori.
At mihi jam puero cœlestia sacra placebant;
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Sæpe pater dixit, Studium quid inutile tentas?
Mæonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis: totoque Helicone relicto,
Scribere conabar verba soluta modis.
Sponte sua numeros carmen veniebat ad aptos:
Et, quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
Liberior fratri sumta, mihique, toga est.
Induiturque humeris cum lato purpura clavo;
Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Jamque decem vitæ frater geminaverat annos,
Cum perit; & cœpi parte carere mei.
Cepimus & teneræ primos ætatis honores;
Eque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat: clavi mensura coacta est.
Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
Sollicitæque fugax ambitionis eram:

Et petere Aoniæ suadebant tuta Sorores
   Otia, judicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poetas;
   Quotque aderant vates, rebar adesse Deos.
Sæpe suas volucres legit mihi grandior ævo,
   Quæque necet serpens, quæ juvet herba, Macer.
Sæpe suos solitus recitare Propertius ignes;
   Jure sodalitio qui mihi junctus erat.
Ponticus Heroo, Bassus quoque clarus Iambo,
   Dulcia convictûs membra fuere mei.
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures;
   Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.
Virgilium vidi tantum: nec amara Tibullo
   Tempus amicitiæ fata dedere meæ.
Successor fuit hic tibi, Galle; Propertius illi.
   Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego majores, sic me coluere minores:
   Notaque non tarde facta Thalia mea est.
Carmina cum primum populo juvenilia legi,
   Barba resecta mihi bisve semelve fuit.
Moverat ingenium, totam cantata per Urbem,
   Nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi: sed quæ vitiosa putavi,
   Emendaturis ignibus ipse dedi.
Tum quoque, cum fugerem, quædam placitura cremavi,
   Iratus studio carminibusque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis

Cor mihi, quodque levis caussa moveret, erat.
Cum tamen hoc essem, minimoque accenderer igni;
Nomine sub nostro fabula nulla fuit.
Pene mihi puero nec digna, nec utilis uxor
Est data: quæ tempus perbreve nupta fuit.
Illi successit, quamvis sine crimine, conjux;
Non tamen in nostro firma futura toro.
Ultima, quæ mecum seros permansit in annos,
Sustinuit conjux exsulis esse viri.
Filia me mea bis primâ fecunda juventâ,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.
Et jam complêrat genitor sua fata; novemque
Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademtum
Ille fuit. matri proxima justa tuli.
Felices ambo, tempestiveque sepultos,
Ante diem pœnæ quod periere meæ!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser; & de me quod doluere nihil!
Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat,
Et gracilis structos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbræ,
Et sunt in Stygio crimina nostra foro;
Scite, precor, caussam (nec vos mihi fallere fas est)
Errorem jussæ, non scelus, esse fugæ.
Manibus id satis est. ad vos studiosa revertor
Pectora, qui vitæ quæritis acta meæ.

Jam mihi canities, pulsis melioribus annis,
Venerat, antiquas miscueratque comas:
Postque meos ortus Pisæa vinctus oliva
Abstulerat decies præmia victor equus;
Cum maris Euxini positos ad læva Tomitas
Quærere me læsi Principis ira jubet.
Caussa meæ cunctis nimium quoque nota ruinæ
Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas, famulosque nocentes?
Ipsâ multa tuli non leviora fugâ.
Indignata malis mens est succumbere; seque
Præstitit invictam viribus usa suis;
Oblitusque togæ, ductæque per otia vitæ,
Insolitâ cepi temporis arma manu.
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
Occultum stellæ conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
Juncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hîc ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod, quamvis nemo est, cujus referatur ad aures,
Sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo, quod vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitæ tædia lucis habent,
Gratia, Musa, tibi: nam tu solatia præbes;
Tu curæ requies, tu medicina mali.
Tu dux, tu comes es: tu nos abducis ab Istro;
In

In medioque mihi das Helicone locum.
Tu mihi (quod rarum) vivo sublime dedisti
Nomen, ab exsequiis quod dare Fama solet.
Nec, qui detrectat præsentia, Livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum secula nostra poëtas,
Non fuit ingenio Fama maligna meo.
Cumque ego præponam multos mihi, non minor illis
Dicor: & in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum præsagia veri,
Protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
Jure tibi grates, candide lector, ago.

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER V.

ELEGIA I.

HUnc quoque de Getico, nostri studiose, libellum
Litore, præmissis quatuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis Fortuna poetæ.
Invenies toto carmine dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen,
Materiæ scripto conveniente suæ.
Integer & lætus læta & juvenilia lusi:
Illa tamen nunc me composuisse piget.
Ut cecidi, perago subiti præconia casûs;
Sumque argumenti conditor ipse mei.
Utque jacens ripâ deflere Caystrius ales
Dicitur ore suam deficiente necem;

Sic ego, Sarmaticas longe projectus in oras,
Efficio tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis lascivaque carmina quærit,
Præmoneo numquam scripta quod ista legat.
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
Aptior, ingenium come, Tibullus erit.
Atque utinam numero ne nos essemus in isto!
Hei mihi! cur umquam Musa jocata mea est?
Sed dedimus pœnas: Scythicique in finibus Istri
Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ad publica carmina flexi;
Et memores jussi nominis esse sui.
Si tamen e vobis aliquis tam multa requiret,
Unde dolenda canam; multa dolenda tuli.
Non hæc ingenio, non hæc componimus arte.
Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota Fortunæ pars est in carmine nostræ?
Felix, qui patitur, quæ numerare valet!
Quot frutices silvæ, quot flavas Thybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet;
Tot mala pertulimus: quorum medicina quiesque
Nulla, nisi in studio, Pieridumque morâ est.
Quis tibi, Naso, modus lacrimosi carminis? inquis.
Idem, Fortunæ qui modus hujus erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat:
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum conjuge reddas,

Sint vultus hilares, simque quod ante fui.
Lenior invicti si sit mihi Cæsaris ira,
Carmina lætitiæ jam tibi plena dabo.
Nec tamen ut lusit, rursus mea litera ludet:
Sit semel illa meo luxuriata malo.
Quod probet Ipse, canam; pœnæ modo parte levata
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, melius mala ferre silendo,
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur;
Acceptoque gravi vulnere flere vetas.
Ipse Perilleo Phalaris permisit in ære
Edere mugitus, & bovis ore queri.
Cum Priami lacrimis offensus non sit Achilles,
Tu fletus inhibes, durior hoste, meos.
Cum faceret Nioben orbam Latoia proles,
Non tamen & siccas jussit habere genas.
Est aliquid, fatale malum per verba levare:
Hoc querulam Prognen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare Pæantius antro
Voce fatigaret Lemnia saxa suâ.
Strangulat inclusus dolor, atque exæstuat intus:
Cogitur & vires multiplicare suas.
Da veniam potius; vel totos tolle libellos;
Hoc, mihi quod prodest, si tibi, lector, obest.

Sed neque obesse potest: ulli nec scripta fuerunt
  Nostra, nisi auctori perniciosa suo.
At mala sunt fateor. quis te mala sumere cogit?
  Aut quis deceptum ponere sumta vetat?
Ipse nec emendo: sed ut hîc deducta legantur,
  Non sunt illa suo barbariora loco.
Nec me Roma suis debet conferre poetis.
  Inter Sauromatas ingeniosus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quæque
  Ingenio stimulos subdere Fama solet.
Nolumus assiduis animum tabescere curis:
  Quæ tamen irrumpunt, quòque vetantur, eunt.
Cur scribam docui: cur mittam, quæritis, istos?
  Vobiscum cupiam quolibet esse modo.

ELEGIA II.

Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles;
  Et tibi sollicitâ solvitur illa manu?
Pone metum; valeo. corpusque, quod ante laborum
  Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu.
  An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen ægra jacet, nec tempore robora sumsit:
  Adfectusque animi, qui fuit ante, manet.

Quæque morâ spatioque suo coitura putavi
  Vulnera, non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas,
  Grandibus accedunt tempore damna malis.
Pene decem totis aluit Pæantius annis
  Pestiferum tumido virus ab angue datum.
Telephus æterna consumtus tabe perîsset,
  Si non, quæ nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto
  Vulnera qui fecit, facta levare velit.
Contentusque mei jam tandem parte laboris,
  Exiguum pleno de mare demat aquæ.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi:
  Parsque meæ pœnæ totius instar erit.
Litora quot conchas, quot amœna rosaria flores,
  Quotve soporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur;
  Quot tenerum pennis aera pulsat avis;
Tot premor adversis, quæ si comprendere coner,
  Icariæ numerum dicere coner aquæ.
Utque viæ casus, ut amara pericula ponti,
  Ut taceam strictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
  Sustinet, & sævo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego trajicerer,(neque enim mea culpa cruenta est)
  Esset, quæ debet, si tibi cura mei.
Ille Deus, bene quo Romana potentia nixa est,

Sæpe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque.
Cæsare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quæque relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla jugo?
Quò ferar? unde petam lapsis solatia rebus?
Anchora jam nostram non tenet ulla ratem.
Viderit: ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
Confugiam: nullas submovet ara manus.
Adloquor en absens præsentia numina supplex:
Si fas est homini cum Jove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniæ curam gentis habere Deos:
O decus, o patriæ per te florentis imago,
O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, sic te desideret æther!
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor: minimamque tuo de fulmine partem
Deme. satis pœnæ, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est; vitamque dedisti:
Nec mihi jus civis, nec mihi nomen abest.
Nec mea concessa est aliis fortuna: nec exsul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque hæc timui, quia me meruisse videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo est.
Arva relegatum jussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.

Jussus ad Euxini deformia litora veni,
  Æquoris. hæc gelido terra sub axe jacet.
Nec me tam cruciat numquam sine frigore cœlum,
  Glebaque canenti semper obusta gelu;
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinæ;
  Grajaque quod Getico victa loquela sono;
Quam quod finitimo cinctus premor undique Marte;
  Vixque brevis tutum murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia numquam est.
  Sic nunc hic patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me Zanclæa Charybdis
  Devoret, aque suis ad Styga mittat aquis:
Vel rapidæ flammis urar patienter in Ætnæ:
  Vel freta Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur, pœna est: neque enim miser esse recuso;
  Sed precor, ut possim tutius esse miser.

ELEGIA III.

ILla dies hæc est, qua te celebrare poetæ,
  (Si modo non fallunt tempora) Bacche, solent;
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
  Et dicunt laudes ad tua vina tuas.
Inter quos, memini, dum me mea fata sinebant,
  Non invisa tibi pars ego sæpe fui.

Quem nunc suppositum stellis Cynosuridos Ursæ
Juncta tenet crudis Sarmatis ora Getis.
Quique prius mollem, vacuamque laboribus, egi
In studiis vitam, Pieridumque choro;
Nunc procul a patria Geticis circumsonor armis,
Multa prius pelago, multaque passus humo.
Sive mihi casus, sive hoc dedit ira Deorum;
Nubila nascenti seu mihi Parca fuit:
Tu tamen e sacris hederæ cultoribus unum
Numine debueras sustinuisse tuo.
An dominæ fati quidquid cecinere Sorores,
Omne sub arbitrio desinit esse Dei?
Ipse quoque ætherias meritis invectus es arces;
Quâ non exiguo facta labore via est.
Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten:
Persidaque, & lato spatiantem flumine Gangen,
Et quascumque bibit decolor Indus aquas.
Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcæ
Stamina bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire Deorum,
Ferrea sors vitæ difficilisque premit.
Illo nec levius cecidi, quem magna locutum
Repulit a Thebis Juppiter igne suo.
Ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
Admonitu matris condoluisse potes.
Et potes, adspiciens circum tua sacra poetas,

Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.
Fer, bone Liber, opem: sic altam degravet ulmum
Vitis, & incluso plena sit uva mero.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnavà juventus
Adsit, & attonito non taceare sono.
Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi;
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.
Sic micet æternum, vicinaque sidera vincat
Conjugis in cœlo Cressa Corona tuæ.
Huc ades, & casus releves, pulcherrime, nostros,
Unum de numero me, memor, esse tuo.
Sunt Dîs inter se commercia. flectere tenta
Cæsareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii, pia turba, poetæ,
Hæc eadem sumto quisque rogate mero.
Atque aliquis vestrûm, Nasonis nomine dicto,
Deponat lacrimis pocula mixta suis:
Admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,
Dicat, Ubi est nostri pars modo Naso chori?
Idque ita; si vestrum merui candore favorem:
Nullaque judicio litera læsa meo est.
Si, veterum digne veneror cum scripta virorum,
Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen:
Quod licet, inter vos nomen habete meum.

ELEGIA IV.

Litore ab Euxino Nasonis epistola veni,
Lassaque facta mari, lassaque facta viâ.
Qui mihi flens dixit, Tu, cui licet, adspice Romam.
Heu quanto melior sors tua sorte meâ!
Flens quoque me scripsit: nec qua signabar, ad os est
Ante, sed ad madidas gemma relata genas.
Tristitiæ caussam si quis cognoscere quærit,
Ostendi solem postulat ille sibi.
Nec frondem in silvis, nec aperto mollia prato
Gramina, nec pleno flumine cernit aquas.
Quid Priamus doleat, mirabitur, Hectore rapto;
Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat.
Dî facerent utinam, talis status esset in illo,
Ut non tristitiæ caussa dolenda foret!
Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros:
More nec indomiti frena recusat equi.
Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
Conscius in culpa non scelus esse sua.
Sæpe refert, sit quanta Dei clementia: cujus
Se quoque in exemplis adnumerare solet.
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis,
Denique quod vivat, munus habere Dei.
Te tamen, ô, si quid credis mihi carior, ille,
Omnibus, in toto pectore semper habet.

Teque Menœtiaden, te qui comitavit Oresten,
 Te vocat Ægiden, Euryalumque suum.
Nec patriam magis ille suam desiderat, & quæ
 Plurima cum patriâ sentit abesse suâ,
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
 Melle, quod in ceris Attica ponit apis!
Sæpe etiam mœrens tempus reminiscitur illud,
 Quod non præventum morte fuisse dolet.
Cumque alii fugerent subitæ contagia cladis,
 Nec vellent ictæ limen adire domûs;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem:
 Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis attonitus, sensit tamen omnia: nec te
 Se minus adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre:
 Et, te flente, suos immaduisse sinus.
Quam sibi præstiteris, qua consolatus amicum
 Sis ope; solandus cum simul ipse fores.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque,
 Sive diem videat, sive tegatur humo.
Per caput ipse suum solitus jurare tuumque,
 Quod scio non illi vilius esse suo.
Plena tot ac tantis referatur gratia factis:
 Nec sinet ille tuos litus arare boves.
Fac modo constanter profugum tueare. quod ille,
 Qui bene te novit, non rogat; ipsa rogo.

ELEGIA V.

ANnuus adsuetum Dominæ natalis honorem
Exigit. ite manus ad pia sacra meæ.
Sic quondam festum Laertius egerit heros
Forsan in extremo conjugis orbe diem.
Lingua favens adsit, longorum oblita malorum:
Quæ (puto) dedidicit jam bona verba loqui.
Quæque semel toto vestis mihi sumitur anno,
Sumatur fatis discolor alba meis.
Araque gramineo viridis de cespite fiat;
Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias, dissimilisque meo.
Sique quod instabat dominæ miserabile vulnus,
Sit perfuncta meis tempus in omne malis.
Quæque gravi nuper plus quam quassata procella est,
Quod superest, tutum per mare navis eat.
Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur:
Erepta hæc uni sit satis esse mihi.
Quatenus & non est in caro conjuge felix,
Pars vitæ tristi cetera nube vacet.
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens.
Consumetque annos, sed diuturna, suos.

Adjicerem & nostros: sed ne contagia fati
Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est. fieri quis posse putaret,
Ut facerem in mediis hæc ego sacra Getis?
Adspice, ut aura tamen fumos e ture coortos
In partes Italas & loca dextra ferat.
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:
Consilium fugiunt cetera pene meum.
Consilio, commune sacrum cum fiat in ara
Fratribus, alterna qui periere manu,
Ipsa sibi discors, tamquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc (memini) quondam fieri non posse loquebar.
Et me Battiades judice falsus erat.
Omnia nunc credo: cum tu non stultus ab Arcto
Terga vapor dederis, Ausoniamque petas.
Hæc igitur lux est: quæ si non orta fuisset,
Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit hæc mores illis Heroisin æquos,
Quîs erat Eetion Icariusque pater.
Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque,
At non sunt istâ gaudia nata die:
Sed labor, & curæ, fortunaque moribus impar,
Justaque de viduo pene querela toro.
Scilicet adversis probitas exercita rebus
Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Ulixes,

Penelope felix, sed sine laude, foret.
Victor Echionias si vir penetrasset in arces,
Forsitan Evadnen vix sua nosset humus.
Cum Peliâ tot sint genitæ, cur nobilis una est?
Nupta fuit misero nempe quod una viro.
Effice, ut Iliacas tangat prior alter arenas,
Laodamia nihil cur referatur erit.
Et tua, quod mallem, pietas ignota maneret,
Implessent venti si mea vela sui.
Dî tamen, & Cæsar Dîs accessure, sed olim,
Æquarint Pylios cum tua fata dies;
Non mihi, qui pœnam fateor meruisse, sed illi
Parcite, quæ nullo digna dolore dolet.

ELEGIA VI.

TU quoque nostrarum quondam fiducia rerum,
Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu modo suscepti caussam dimittis amici,
Officiique pium tam cito ponis onus?
Sarcina sum, fateor; quam si tu tempore duro
Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, Palinure, relinquis?
Ne fuge; neve tuâ sit minor arte fides.
Numquid Achilleos inter fera prœlia fidi

Deseruit levitas Automedontis equos?
Quem semel excepit, numquid Podalirius ægro
Promissam medicæ non tulit artis opem?
Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes.
Quæ patuit, dextræ firma sit ara meæ.
Nil, nisi me solum, primo tutatus es: at nunc
Me pariter serva, judiciumque tuum:
Si modo non aliqua est in me nova culpa; tuamque
Mutarunt subito crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
Quod cupio, membris exeat ante meis;
Quam tua delicto stringantur pectora nostro,
Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urguemur iniquis,
Ut mea sit longis mens quoque mota malis.
Finge tamen motam; quoties Agamemnone natum
Dixisse in Pyladen verba proterva putas?
Nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum:
Mansit in officiis non minus ille suis.
Hoc est cum miseris solum commune beatis,
Ambobus tribui quod solet obsequium.
Ceditur & cæcis, & quos prætexta verendos,
Virgaque cum verbis imperiosa facit.
Si mihi non parcis, fortunæ parcere debes.
Non habet in nobis ullius ira locum.
Elige nostrorum minimum minimumque laborum:
Isto, quo reris, grandius illud erit.

Quam

Quam multa madidæ celebrantur arundine fossæ,
Florida quam multas Hybla tuetur apes,
Quam multæ gracili terrena sub horrea ferre
Limite formicæ grana reperta solent;
Tam me circumstant densorum turba malorum.
Crede mihi; vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est, in litus arenas,
In segetem spicas, in mare fundat aquas.
Intempestivos igitur compesce timores;
Vela nec in medio desere nostra mari.

ELEGIA VII.

QUam legis, ex illâ tibi venit epistola terrâ,
Latus ubi æquoreis additur Ister aquis.
Si tibi contingit cum dulci vita salute,
Candida Fortunæ pars manet una meæ.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quæris:
Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser, hæc brevis est nostrorum summa malorum:
Quisquis & offenso Cæsare vivet, erit.
Turba Tomitanæ quæ sit regionis, & inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mixta sit hæc quamvis inter Grajosque Getasque,
A male pacatis plus trahit ora Getis.

Sarmaticæ major Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo, qui non coryton, & arcum,
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago:
Non coma, non ullâ barba resecta manu.
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his eheu! tenerorum oblitus amorum,
Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis!
Absit ab invisis & tamen umbra locis!
Carmina quod pleno saltari nostra Theatro,
Versibus & plaudi scribis, amice, meis;
Nil equidem feci (tu scis hoc ipse) theatris:
Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Nec tamen ingratum est, quodcumque oblivia nostri
Impedit, & profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quæ me læsisse recordor,
Carmina devoveo, Pieridasque meas;
Cum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis:
Vulneribusque meis tela cruenta sequor.
Quæque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graja Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen ut lauder vigilo, curamque futuri
Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum, falloque dolores:

Experior curis & dare verba meis.
Quid potius faciam solis desertus in oris,
Quamve malis aliam quærere coner opem?
Sive locum specto, locus est inamabilis, & quo
Esse nihil toto tristius orbe potest.
Sive homines, vix sunt homines hoc nomine digni:
Quamque lupi, sævæ plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus æquum;
Victaque pugnaci jura sub ense jacent.
Pellibus & laxis arcent male frigora braccis;
Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Grajæ vestigia linguæ:
Hæc quoque jam Getico barbara facta sono.
Unus in hoc populo nemo est, qui forte Latine
Quælibet e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates (ignoscite Musæ)
Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet, & fateor; jam desuetudine longâ
Vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin sint & in hoc non pauca libello
Barbara. non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen Ausoniæ perdam commercia linguæ,
Et fiat patrio vox mea muta sono;
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto;
Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho: meque ipse reduco
A contemplatu, submoveoque, mali.

Carminibus quæro miserarum oblivia rerum.
  Præmia si studio consequor ista, sat est.

ELEGIA VIII.

NON adeo cecidi, quamvis dejectus, ut infra
  Te quoque sim: inferius quo nihil esse potest.
Quæ tibi res animos in me facit, improbe? curve
  Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumve jacenti
  Nostra, quibus possint illacrimare feræ?
Nec metuis dubio Fortunæ stantis in orbe
  Numen, & exosæ verba superba Deæ?
Exiget ah dignas ultrix Rhamnusia pœnas!
  Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego naufragiumque viros & in æquore mergi:
  Et, Numquam, dixi, justior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
  Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
  Et manet in nullo certa tenaxque loco.
Sed modo læta manet, vultus modo sumit acerbos,
  Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus;
  Flammaque de stipulâ nostra brevisque fuit.

Neve tamen totâ capias fera gaudia mente,
Non est placandi spes mihi nulla Dei.
Vel quia peccavi citra scelus; utque pudore
Non caret, invidiâ sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens ad finem Solis ab ortu,
Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas sic habet ille preces.
Exemploque Deûm, quibus accessurus & ipse est,
(Cum pœnæ veniâ plura roganda petam.)
Si numeres anno Soles & nubila toto,
Invenies nitidum sæpius îsse diem.
Ergo, ne nostra nimium lætere ruina,
Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri, lenito Principe, vultus
Ut videas media tristis in Urbe meos:
Utque ego te videam caussa graviore fugatum.
Hæc sunt a primis proxima vota mihi.

ELEGIA IX.

O Tua si sineres in nostris nomina poni
Carminibus, positus quam mihi sæpe fores!
Te solum meriti canerem memor; inque libellis
Crevisset sine te pagina nulla meis.

Quid tibi deberem tota sciretur in Urbe:
Exsul in amissa si tamen Urbe legor.
Te præsens mitem, te nosset serior ætas:
Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector:
Hic tibi servato vate maneret honor.
Cæsaris est primum munus, quod ducimus auras:
Gratia post magnos est tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris:
Et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
Pars etiam credi pertimuisse velit,
Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
Nec dederit nanti per freta sæva manum;
Seminecem Stygia revocasti solus ab unda.
Hoc quoque, quod memores possumus esse, tuum est.
Dî tibi se tribuant cum Cæsare semper amicos:
Non potuit votum plenius esse meum.
Hæc meus argutis, si tu paterere, libellis
Poneret in multâ luce videnda labor.
Se quoque nunc, quamvis est jussa quiescere, quin te
Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
Utque canem pavidæ nactum vestigia cervæ
Luctantem frustra copula dura tenet;
Utque fores nondum reserati carceris acer
Nunc pede, nunc ipsa fronte lacessit equus;
Sic mea, lege datâ vincta atque inclusa, Thalia

Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris lædaris amici,
Parebo jussis (parce timere) tuis.
At non parerem, nisi si meminisse putares.
Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
Dumque (quod ô breve sit!) lumen solare videbo,
Serviet officio spiritus iste tuo.

ELEGIA X.

Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister:
Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi jam videor patria procul esse tot annis,
Dardana quot Grajo Troja sub hoste fuit.
Stare putes; adeo procedunt tempora tarde,
Et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi solstitium quidquam de noctibus aufert:
Efficit angustos nec mihi bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura novata est;
Cumque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt solitos communia tempora motus,
Suntque magis vitæ tempora dura meæ?
Quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
Et Scythici vere terra sinistra freti.
Innumeræ circa gentes fera bella minantur;

Quæ sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil extra tutum est. tumulus defenditur ægre
Mœnibus exiguis, ingenioque loci.
Cum minime credas; ut aves, densissimus hostis
Advolat, & prædam vix bene visus agit.
Sæpe intra muros clausis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat: isque
Hac arat infelix, hac tenet arma manu.
Sub galea pastor junctis pice cantat avenis;
Proque lupo pavidæ bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur: & tamen intus
Mixta facit Grajis barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
Barbarus; & tecti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
Pellibus & longâ tempora tecta comâ.
Hos quoque, qui geniti Graja creduntur ab urbe,
Pro patrio cultu Persica bracca tegit.
Exercent illi sociæ commercia linguæ.
Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hîc ego sum, quia non intelligor ulli:
Et rident stolidi verba Latina Getæ.
Meque palam de me tuto mala sæpe loquuntur:
Forsitan objiciunt exsiliumque mihi.
Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
Abnuerim quoties adnuerimque, putant.

Adde, quod injustum rigido jus dicitur ense:
Dantur & in medio vulnera sæpe foro.
O duram Lachesin, quæ tam grave sidus habenti
Fila dedit vitæ non breviora meæ!
Quod patriæ vultu, vestroque caremus, amici,
Quodque hîc in Scythicis finibus esse queror;
Utraque pœna gravis. merui tamen Urbe carere;
Non merui tali forsitan esse loco.
Quid loquor ah demens? ipsam quoque perdere vitam,
Cæsaris offenso numine, dignus eram.

ELEGIA XI.

QUod te nescio quis per jurgia dixerit esse
Exsulis uxorem, litera questa tua est.
Indolui; non tam mea quod fortuna male audit,
Qui jam consuevi fortiter esse miser;
Quam quia, cui minime vellem, sim caussa pudoris,
Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, & obdura. multo graviora tulisti,
Cum me surripuit Principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo judice nominor exsul.
Mollior est culpam pœna secuta meam.
Maxima pœna mihi est, ipsum offendisse: priusque
Venisset mallem funeris hora mihi.

Quassa tamen nostra est, non fracta, nec obruta puppis:
  Utque caret portu, sic tamen exstat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit;
  Quæ merui vitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
  Nil nisi me patriis jussit abesse focis.
Utque aliis, numerum quorum comprendere non est,
  Cæsareum numen, sic mihi, mite fuit.
Ipse relegati, non exsulis, utitur in me
  Nomine: tuta suo judice caussa mea est.
Jure igitur laudes, Cæsar, pro parte virili
  Carmina nostra tuas qualiacumque canunt.
Jure Deos, ut adhuc cœli tibi limina claudant,
  Teque velint sine se, comprecor, esse Deum.
Optat idem populus. sed ut in mare flumina vastum,
  Sic solet exiguæ currere rivus aquæ.
At tu fortunam, cujus vocor exsul ab ore,
  Nomine mendaci parce gravare meam.

E L E G I A XII.

SCribis, ut oblectem studio lacrimabile tempus,
  Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod, amice, mones; quia carmina lætum
  Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.

Nostra per adversas agitur Fortuna procellas:
Sorte nec ulla meâ tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere ludat,
Et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
Solus in extremos jussus abire Getas?
Des licet hîc valido pectus mihi robore fultum,
Fama refert Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantæ sapientia mole ruinæ.
Plus valet humanis viribus ira Dei.
Ille senex dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Ut patriæ veniant, veniant oblivia vestri,
Omnis ut admissi sensus abesse queat;
At timor officio fungi vetat ipse quieto.
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
Adde, quod ingenium longa rubigine læsum
Torpet; & est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo steterit, male curret, & inter
Carceribus missos ultimus ibit equos.
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
Si qua diu solitis cymba vacarit aquis.
Me quoque despero, fuerim cum parvus & ante,
Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum:

Et pars antiqui magna vigoris abest.
Sæpe tamen nobis, ut nunc quoque, sumta tabella est;
Inque suos volui cogere verba pedes.
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis;
Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires,
Et secunda facit pectora laudis amor.
Nominis & famæ quondam sulgore trahebar,
Dum tulit antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curæ:
Si liceat, nulli cognitus esse velim.
An, quia cesserunt primò bene carmina, suades
Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, novem, vestrâ liceat dixisse, Sorores;
Vos estis nostræ maxima caussa fugæ.
Utque dedit justas tauri fabricator aheni,
Sic ego do pœnas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse;
Sed fugerem merito naufragus omne fretum.
At puto, si demens studium fatale retentem,
Hic mihi præbebit carminis arma locus.
Non liber hîc ullus, non qui mihi commodet aurem,
Verbaque significent quid mea nôrit, adest.
Omnia barbariæ loca sunt, vocisque ferinæ,
Omnia sunt Getici plena timore soni.
Ipse mihi videor jam dedidicisse Latine:
Jam didici Getice Sarmaticeque loqui.

Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
A componendo carmine Musa potest.
Scribimus, & scriptos absumimus igne libellos.
Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum, & cupio non ullos ducere versus.
Ponitur idcirco noster in igne labor.
Nec nisi pars casu flammis erepta, dolove,
Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quæ nil metuentem tale magistrum
Perdidit, in cineres Ars mea versa foret.

ELEGIA XIII.

HAnc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Æger enim traxi contagia corpore mentis,
Libera tormento pars mihi ne qua vacet.
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
Sed quod non modico frigore læsit hiems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi cum dederis ingentia pignora, cumque
Per numeros omnes hoc tueare caput;
Quod tua me raro solatur epistola, peccas:
Remque piam præstas, ni mihi verba neges.

Hoc precor emenda: quod si correxeris unum,
 Nullus in egregio corpore nævus erit.
Pluribus accusem; fieri nisi possit, ut ad me
 Litera non veniat; missa sit illa tamen.
Dî faciant, ut sit temeraria nostra querela;
 Teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet. neque enim mutabile robur
 Credere me fas est pectoris esse tui.
Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
 Et careat dulci Trinacris Hybla thymo;
Immemorem quam te quisquam convincat amici.
 Non ita sunt fati stamina nigra mei.
Tu tamen, ut falsæ possis quoque pellere culpæ
 Crimina; quod non es, ne videare, cave:
Utque solebamus consumere longa loquendo
 Tempora, sermonem deficiente die;
Sic ferat ac referat tacitas nunc litera voces:
 Et peragant linguæ charta manusque vices.
Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
 Versibus hîc paucis admonuisse satis;
Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
 Aque meis distent ut tua fata, Vale.

ELEGIA XIV.

Quanta tibi dederint nostri monumenta libelli,
O mihi me conjux carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum Fortuna licebit;
Tu tamen ingenio clara ferere meo.
Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur:
Nec potes in mœstos omnis abire rogos.
Cumque viri casu possis miseranda videri,
Invenies aliquas, quæ quod es, esse velint:
Quæ te, nostrorum cum sis in parte malorum,
Felicem dicant, invideantque tibi.
Non ego divitias dando tibi plura dedissem.
Nil feret ad manes divitis umbra suos.
Perpetui fructum donavi nominis: idque,
Quo dare nil potui munere majus, habes.
Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
Ad te non parvi venit honoris onus.
Quod numquam vox est de te mea muta, tuique
Judiciis debes esse superba viri.
Quæ ne quis possit temeraria dicere, præsta:
Et pariter serva meque piamque fidem.
Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit,
Et laudem probitas irreprehensa tulit.
Par eadem nostrâ nunc est sibi facta ruinâ.
Conspicuum virtus hîc tua ponat opus.

Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est;
Et nihil officio nupta quod obstet habet.
Cum Deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum pietas, id socialis amor.
Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet;
Quæ maneat stabili, cum fugit illa, pede.
Si qua tamen pretii sibi merces ipsa petiti,
Inque parum lætis ardua rebus adest;
Ut tempus numeres, per secula nulla tacetur,
Et loca mirantur, quâ patet orbis iter.
Adspicis, ut longo maneat laudabilis ævo
Nomen inexstinctum, Penelopæa fides?
Cernis, ut Admeti cantetur, ut Hectoris uxor,
Ausaque in accensos Iphias ire rogos?
Ut vivat famâ conjux Phylaceia, cujus
Iliacam celeri vir pede pressit humum?
Nil opus est leto pro me, sed amore fideque.
Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri.
Vela damus, quamvis remige puppis eat.
Qui monet, ut facias, quod jam facis, ille monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM EX PONTO

LIBRI IV.

P. OVIDII NASONIS EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER I.

EPISTOLA I.

BRUTO.

NASO, Tomitanæ jam non novus incola terræ,
Hoc tibi de Getico litore mittit opus.
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah quoties dixi, Certe nil turpe docetis!
Ite: patet castis versibus ille locus.

Non tamen accedunt: sed, ut adspicis ipse, latere
Sub Lare privato tutius esse putant.
Quæris, ubi hos possis nullo componere læso?
Qua steterant Artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa.
Accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.
Invenies, quamvis non est miserabilis index,
Non minus hoc illo triste, quod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt: & epistola cui sit
Non occultato nomine missa docet.
Nec vos hoc vultis, sed nec prohibere potestis:
Musaque ad invitos officiosa venit.
Quidquid id est, adjunge meis. nihil impedit ortos
Exsule, servatis legibus, Urbe frui.
Quod metuas non est. Antonî scripta leguntur;
Doctus & in promtu scrinia Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis.
Sæva Deos contra non tamen arma tuli.
Denique Cæsareo, quod non desiderat ipse,
Non caret e nostris ullus honore liber.
Si dubitas de me, laudes admitte Deorum;
Et carmen demto nomine sume meum.
Adjuvat in bello pacatæ ramus olivæ:
Proderit Auctorem Pacis habere nihil?
Cum foret Æneæ cervix subjecta parenti,
Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber Æneaden: & non iter omne patebit?

At patriæ pater hic; ipsius ille fuit.
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
Jactantem Phariâ tinnula sistra manu?
Ante Deûm Matrem cornu tibicen adunco
Cum canit, exiguæ quis stipis æra neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianæ:
Unde tamen vivat, vaticinator habet.
Ipsa movent animos Superorum numina nostros;
Turpe nec est tali credulitate capi.
En ego, pro sistro Phrygiique foramine buxi,
Gentis Iuleæ nomina sancta fero.
Vaticinor, moneoque; locum date sacra ferenti:
Non mihi, sed magno poscitur ille Deo.
Nec, quia vel merui, vel sensi Principis iram,
A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigeræ numen violasse fatentem
Isidis, Isiacos ante sedere focos.
Alter, ob huic similem privatus lumine culpam,
Clamabat media se meruisse via.
Talia Cœlestes fieri præconia gaudent,
Ut, sua quid valeant numina, teste probent.
Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt,
Cum bene peccati pœnituisse vident.
Pœnitet ô, (si quid miserorum creditur ulli)
Pœnitet, & facto torqueor ipse meo!
Cumque sit exsilium, magis est mihi culpa dolori:
Estque pati pœnas, quam meruisse, minus.

Ut mihi Dî faveant, quibus est manifestior ipse,
Pœna potest demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certe, ne sim, cum venerit, exsul:
Ne non peccarim, mors quoque non faciet.
Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
De nive manantis more liquescit aquæ.
Estur ut occultâ vitiata teredine navis:
Æquorei scopulos ut cavat unda salis:
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum:
Conditus ut tineæ carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita, relinquent:
Quique dolet citius, quam dolor, ipse cadet.
Hoc mihi si Superi, quorum sumus omnia, credent,
Forsitan exigua dignus habebor ope.
Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu.
Plus isto, duri, si precer, oris ero.

EPISTOLA II.

MAXIMO.

MAxime, qui tanti mensuram nominis imples,
Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,

Non omnes Fabios abstulit una dies;
Forsitan hæc a quo mittatur epistola quæras;
Quique loquar tecum, certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
Durus, & aversâ cetera mente legas.
Viderit hæc si quis, tibi me scripsisse fateri
Audebo, & propriis ingemuisse malis.
Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri,
Atque modum culpæ notificare meæ.
Qui, cum me pœna dignum graviore fuisse
Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis, interque pericula versor:
Tamquam cum patriâ pax sit ademta mihi.
Qui, mortis sævo geminent ut vulnere caussas,
Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita mœnia lustrat,
More lupi clausas circueuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus equino
Vincula semper habens irresoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaque vix firmâ submovet arma serâ.
Adde loci faciem, nec fronde nec arbore læti,
Et quod iners hiemi continuatur hiems.
Hîc me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
Cumque meo fato, quarta fatigat hiems.
Fine carent lacrimæ, nisi cum stupor obstitit illis:
Et similis morti pectora torpor habet.

Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
Quæ posuit sensum saxea facta mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velavit populus ora novo!
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum:
Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
Amittat vires ipsa Medusa suas.
Vivimus, ut sensu numquam careamus amaro:
Et gravior longâ fit mea pœna morâ.
Sic inconsumtum Tityi semperque renascens
Non perit, ut possit sæpe perire, jecur.
At puto, cum requies, medicinaque publica curæ
Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent veros imitantia casus:
Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas:
Aut dare captivas ad fera vincla manus.
Aut, ubi decipior melioris imagine somni,
Adspicio patriæ tecta relicta meæ.
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
Et modo cum cara conjuge, multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis & non vera voluptas,
Pejor ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
Sive pruinosi Noctis aguntur equi;
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,

Ignibus admotis ut nova cera solet.
Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem;
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Cum subit, Augusti quæ sit clementia, credo
Mollia naufragiis litora posse dari.
Cum video quam sint mea fata tenacia, frangor;
Spesque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quidquam sperove precorve,
Quam male mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
Gratia quod salvo vestra pudore queat.
Suscipe, Romanæ facundia, Maxime, linguæ,
Difficilis caussæ mite patrocinium.
Est mala; confiteor: sed te bona fiet agente.
Lenia pro miserâ fac modo verba fugâ.
Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omnia norit,
Ultimus hîc qua sit conditione locus.
Magna tenent illud rerum molimina numen:
Hæc est cœlesti pectore cura minor.
Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitæ,
Quærere, finitimo vix loca nota Getæ.
Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iazyges acres,
Cultaque Oresteæ Taurica terra Deæ.
Quæque aliæ gentes, ubi frigore constitit Ister,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curant,
Roma; nec Ausonii militis arma timent.

Dant animos arcus illis plenæque pharetræ;
Quamque libet longis cursibus aptus equus:
Quodque sitim didicere diu tolerare famemque;
Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira Dei mitis non me misisset in istam,
Si satis hæc illi nota fuisset, humum.
Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
Meque minus, vitam cui dedit ipse, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
Nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque,cur morerer, quidquam mihi comperit actum:
Nec minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tum quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coegi;
Pene etiam merito parcior ira meo.
Dî faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
Alma nihil majus Cæsare terra ferat.
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum,
Perque manus hujus tradita gentis eat.
At tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum,
Judice pro lacrimis ora resolve meis.
Non petito ut bene sit, sed uti male tutius; utque
Exsilium sævo distet ab hoste meum.
Quamque dedere mihi præsentia numina vitam,
Non adimat stricto squalidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum
Ossa, nec a Scythicâ nostra premantur humo.
Nec male compositos (ut scilicet exsule dignum)

Bistonii cineres ungula pulset equi.
Et ne, si superest aliquid post funera sensûs,
Terreat hîc manes Sarmatis umbra meos.
Cæsaris hæc animum poterant audita movere,
Maxime; movissent si tamen ante tuum.
Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
Auxilio trepidis quæ solet esse reis:
Adsuetaque tibi doctæ dulcedine linguæ
Æquandi Superis pectora flecte viri.
Non tibi Theromedon, crudusve rogabitur Atreus,
Quique suis homines pabula fecit equis;
Sed piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox,
Quique dolet, quoties cogitur esse ferox.
Qui vincit semper, victis ut parcere possit;
Clausit & æternâ civica bella serâ.
Multa metu pœnæ, pœnâ qui pauca coercet;
Et jacit invitâ fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures,
Ut propior patriæ sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui; quem festa solebat
Inter convivas mensa videre tuos.
Ille ego, qui duxi vestros Hymenæon ad ignes;
Et cecini fausto carmina digna toro.
Cujus te solitum memini laudare libellos,
Exceptis, domino qui nocuere suo.
Cui tua nonnumquam miranti scripta legebas.
Ille ego, de vestrâ cui data nupta domo.

Hanc probat, & primo dilectam semper ab ævo,
Est inter comites Marcia censa suas.
Inque suis habuit matertera Cæsaris ante:
Quarum judicio si qua probata, proba est.
Ipsa suâ melior famâ, laudantibus istis,
Claudia divinâ non eguisset ope.
Nos quoque præteritos sine labe peregimus annos.
Proxima pars vitæ transilienda meæ.
Sed de me ut sileam, conjux mea sarcina vestra est.
Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit hæc ad vos: vestras amplectitur aras.
Jure venit cultos ad sibi quisque Deos.
Flensque rogat, precibus lenito Cæsare vestris,
Busta sui fiant ut propiora viri.

EPISTOLA III.

RUFINO.

HAnc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem;
Qui miser est, ulli si suus esse potest.
Reddita confusæ nuper solatia menti
Auxilium nostris spemque tulere malis.
Utque Machaoniis Pæantius artibus heros
Lenito medicam vulnere sensit opem;
Sic ego mente jacens, & acerbo saucius ictu,

Admonitu cœpi fortior esse tuo.
Et jam deficiens sic ad tua verba revixi,
Ut solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Ut multum nostræ demas de gurgite curæ;
Non minus exhausto, quod superabit, erit.
Tempore ducetur longo fortasse cicatrix.
Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut æger.
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
Ad Stygias certo limite ducat aquas.
Adferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
Sanabit nullâ vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nullâ medicabilis arte;
Aut, ut sit, longâ est extenuanda morâ.
Cum bene firmarunt animum præcepta jacentem,
Sumtaque sunt nobis pectoris arma tui;
Rursus amor patriæ, ratione valentior omni,
Quod tua texuerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc muliebre vocari,
Confiteor misero molle cor esse mihi.
Non dubia est Ithaci prudentia: sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis,

Nescio qua natale solum dulcedine captos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore pejus?
Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Cum bene sit clausæ caveâ Pandione natæ,
Nititur in silvas illa redire suas.
Adsuetos tauri saltus, adsueta leones
(Nec feritas illos impedit) antra petunt.
Tu tamen exsilii morsus e pectore nostro
Fomentis speras cedere posse tuis.
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti,
In tamen humano contigit esse loco.
Orbis in extremi jaceo desertus arenis:
Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hîc pomum, non dulces educat uvas:
Non salices ripâ, robora monte virent.
Neve fretum terrâ laudes magis, æquora semper
Ventorum rabie, solibus orba, tument.
Quocumque adspicias, campi cultore carentes,
Vastaque, quæ nemo vindicet, arva jacent.
Hostis adest dextra lævaque a parte timendus,
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sarissas,
Altera Sarmaticâ spicula missa manu.
I nunc, & veterum nobis exempla virorum,

Qui forti casum mente tulere, refer.
Et grave magnanimi robur mirare Rutilî,
Non usi reditûs conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non Pontus & hostica tellus;
Pene minus nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus:
Legit enim sedes, Attica terra, tuas.
Arma Neoclides qui Persica contudit armis,
Argolica primam sensit in urbe fugam.
Pulsus Aristides patriâ Lacedæmona fugit:
Inter quas dubium, quæ prior esset, erat.
Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit,
Thessaliamque adiit, hospes Achillis, humum.
Exsul ab Hæmoniâ Pirenida cessit ad undam,
Quo duce trabs Colchas sacra cucurrit aquas.
Liquit Agenorides Sidonia mœnia Cadmus,
Poneret ut muros in meliore loco.
Venit ad Adrastum Tydeus Calydone fugatus;
Et Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
Exsulibus tellus ultima Tybur erat?
Persequar ut cunctos, nulli datur omnibus ævis
Tam procul a patria est, horridiorve locus.
Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
Qui facit ex dictis non ita multa tuis.
Nec tamen inficior, si possint nostra coire
Vulnera, præceptis posse coire tuis.

Sed vereor, ne me frustra servare labores;
Neu juver admota perditus æger ope.
Nec loquor hæc, quia sit major prudentia nobis;
Sed sim quam medico notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
Ad me pervenit, consuliturque boni.

EPISTOLA IV.

UXORI.

JAM mihi deterior canis adspergitur ætas,
Jamque meos vultus ruga senilis arat:
Jam vigor, & quasso languent in corpore vires,
Nec, juveni lusus qui placuere, placent.
Nec, si me subito videas, agnoscere possis:
Ætatis facta est tanta ruina meæ.
Confiteor facere hæc annos: sed & altera caussa est,
Anxietas animi, continuusque labor.
Nam mea per longos si quis mala digerat annos,
(Crede mihi) Pylio Nestore major ero.
Cernis ut in duris (& quid bove firmius?) arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quæ numquam vacuo solita est cessare novali,
Fructibus assiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad Circi si quis certamina semper,

Non intermissis cursibus, ibit equus.
Firma sit illa licet, solvetur in æquore navis,
Quæ numquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa malorum,
Ante meum tempus cogit & esse senem.
Otia corpus alunt; animus quoque pascitur illis:
Immodicus contra carpit utrumque labor.
Adspice, in has partes quod venerit Æsone natus,
Quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque:
Si modo non verum nomina magna premunt.
Ille est in Pontum, Pelia mittente, profectus,
Qui vix Thessaliæ fine timendus erat.
Cæsaris ira mihi nocuit; quem Solis ab ortu
Solis ad occasus utraque terra tremit.
Junctior Hæmonia est Ponto, quam Roma sinistro:
Et brevius, quam nos, ille peregit iter.
Ille habuit comites, primos telluris Achivæ:
At nostram cuncti destituere fugam.
Nos fragili vastum ligno sulcavimus æquor:
Quæ tulit Æsoniden, firma carina fuit.
Nec Tiphys mihi rector erat: nec Agenore natus,
Quas sequerer, docuit, quas fugeremque vias.
Illum tutata est cum Pallade regia Juno:
Defendêre meum numina nulla caput.
Illum furtivæ juvere Cupidinis artes;
Quas a me vellem non didicisset Amor.

Ille domum rediit: nos his moriemur in arvis,
Persistierit læsi si gravis ira Dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima conjux,
Illo, quod subiit Æsone natus, onus.
Te quoque, quam juvenem discedens Urbe reliqui,
Credibile est nostris insenuisse malis.
O ego, Dî faciant, talem te cernere possim,
Caraque mutatis oscula ferre genis;
Ampleċtique meis corpus non pingue lacertis;
Et, Gracile hoc fecit, dicere, cura mei:
Et narrare meos flenti flens ipse labores:
Sperato numquam colloquioque frui:
Turaque Cæsaribus cum conjuge Cæsare dignâ,
Dîs veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam, lenito Principe, mater
Quàm primum roseo provocet ore diem!

EPISTOLA V.

MAXIMO.

ILle tuos quondam non ultimus inter amicos,
Ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat.
In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
Nescius exsilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus:

Ut capiant vitium, ni moveantur, aquæ.
Et mihi, si quis erat, ducendi carminis usus
Deficit; estque minor factus inerte situ.
Hæc quoque, quæ legitis, (si quid mihi, Maxime, credis)
Scribimus invitâ vixque coacta manu.
Non libet in tales animum contendere curas;
Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum,
Sed non fit fato mollior ille meo.
Cum relego, scripsisse pudet: quia plurima cerno,
Me quoque, qui feci, judice digna lini.
Nec tamen emendo: labor hic quam scribere major;
Mensque pati durum sustinet ægra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
Et sub judicium singula verba vocem?
Torquet enim Fortuna parum, nisi Nilus in Hebrum
Confluat? & frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.
Subducant oneri colla perusta boves.
At, puto, fructus adest, justissima caussa laborum:
Et sata cum multo fœnore reddit ager.
Tempus ad hoc nobis (repetas licet omnia) nullum
Profuit (atque utinam non nocuisset!) opus.
Cur igitur scribam miraris? miror & ipse:
Et mecum quæro sæpe, quid inde feram.
An populus vere sanos negat esse poetas;
Sumque fides hujus maxima vocis ego?

Qui, sterili toties cum sim deceptus ab arvo,
Damnosa persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum;
Tempus & adsueta ponere in arte juvat.
Saucius ejurat pugnam gladiator, & idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
Mox ducit remos, quâ modo navit aqua.
Sic ego constanter studium non utile carpo;
Et repeto, nollem quas coluisse, Deas.
Quid potius faciam? non sum qui segnia ducam
Otia. mors nobis tempus habetur iners.
Nec juvat in lucem nimio marcescere vino:
Nec tenet incertas alea blanda manus.
Cum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
Quò ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus, & trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent adsumere vires;
Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Cum bene quæsieris, quid agam; magis utile nil est
Artibus his, quæ nil utilitatis habent.
Consequor ex illis casûs oblivia nostri.
Hanc satis est messem si mea reddit humus.
Gloria vos acuat: vos ut recitata probentur
Carmina, Pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis:

Et nimis intenti caussa laboris abest.
Cur ego sollicitâ poliam mea carmina curâ?
An verear, ne non adprobet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior, Istrum
Ingenio nullum majus habere meo.
Hoc (ubi vivendum) satis est si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poeta Getas.
Quo mihi diversum fama contendere in orbem?
Quem Fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro.
Sic merui; magni sic voluere Dei.
Nec reor hinc illuc nostris iter esse libellis,
Quò Boreas penna deficiente venit.
Dividimur cœlo; quæque est procul urbe Quirini,
Adspicit hirsutos cominus Ursa Getas.
Per tantum terræ, tot aquas vix credere possim
Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
Auctorem certe res juvet ista nihil.
Quo tibi, si calida positus laudere Syene;
Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
Altius ire libet? si te distantia longe
Pleiadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc;
Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc cum mea fama sepulta est,
Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

EPISTOLA VI.

GRÆCINO.

Ecquid ut audisti (nam te diversa tenebat
Terra) meos casus, cor tibi triste fuit?
Dissimules, metuasque licet, Græcine, fateri;
Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis istos;
Nec minus a studiis dissidet illa tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
Pectora mollescunt, asperitasque fugit.
Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
Qua sinit officium, militiæque labor.
Certe ego, cum primum potui sentire quid essem,
(Nam fuit attonito mens mihi nulla diu)
Hoc quoque Fortunæ sensi, quod amicus abesses:
Qui mihi præsidium grande futurus eras.
Tecum tunc aberant ægræ solatia mentis,
Magnaque pars animæ consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus unam:
Adloquioque juva pectora nostra tuo.
Quæ (non mendaci si quidquam credis amico)
Stulta magis dici, quam scelerata, decet.
Nec leve, nec tutum, peccati quæ sit origo,
Scribere. tractari vulnera nostra timent,

Qualicumque modo mihi sint ea facta, rogare
Desine. non agites, si qua coire velis.
Quidquid id est,ut non facinus, sic culpa, vocandum.
Omnis an in magnos culpa Deos, scelus est?
Spes igitur menti pœnæ, Græcine, levandæ
Non est ex toto nulla relicta meæ.
Hæc Dea, cum fugerent sceleratas numina terras,
In Dîs invisâ sola remansit humo.
Hæc facit, ut vivat vinctus quoque compede fossor,
Liberaque a ferro crura futura putet.
Hæc facit, ut, videat cum terras undique nullas,
Naufragus in mediis brachia jactet aquis.
Sæpe aliquem sollers medicorum cura reliquit;
Nec spes huic venâ deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem:
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quam multos laqueo sua colla ligantes
Non est propositâ passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
Arcuit, injecta continuitque manu.
Quidque facis? lacrimis opus est, non sanguine, dixit:
Sæpe per has flecti Principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate Dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Græcine, precare;
Confer & in votum tu quoque verba meum.
Inque Tomitana jaceam tumulatus arena,

Si te non nobis ista vovere liquet.
Nam prius incipiant turres vitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas;
Quam male se præstet veteri Græcinus amico.
Non ita sunt fatis omnia versa meis.

EPISTOLA VII.

MESSALLINO.

Litera pro verbis tibi, Messalline, salutem,
Quam legis, a sævis attulit usque Getis.
Indicat auctorem locus? an, nisi nomine lecto,
Hæc me Nasonem scribere verba latet?
Ecquis in extremo positus jacet orbe tuorum,
Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Dî procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
Hujus notitiam gentis abesse velint.
Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
Vivere: si vita est mortis habenda genus.
Nos premat aut bello tellus, aut frigore cœlum:
Truxque Getes armis, grandine pulset hiems:
Nos habeat regio, nec pomo fœta, nec uvis;
Et cujus nullum cesset ab hoste latus.
Cetera sit sospes cultorum turba tuorum;
In quibus, ut populo, pars ego parva fui.

Me miserum, si tu verbis offenderis istis;
Nosque negas ulla parte fuisse tuos!
Idque sit ut verum, mentito ignoscere debes.
Nil demit laudi gloria nostra tuæ.
Quis se Cæsaribus notis non fingit amicum?
Da veniam fasso; tu mihi Cæsar eris.
Nec tamen irrumpo, quò non licet ire: satisque est,
Atria si nobis non patuisse negas.
Utque tibi fuerit mecum nihil amplius, uno
Nempe salutaris, quam prius, ore minus.
Nec tuus est genitor nos inficiatus amicos,
Hortator studii, caussaque, faxque mei.
Cui nos & lacrimas, supremum in funere munus,
Et dedimus medio scripta canenda fòro.
Adde quod est frater tanto tibi junctus amore,
Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem, nec dedignatus amicum est:
Si tamen hæc illi non nocitura putas.
Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor.
Clausa mihi potius tota sit ista domus.
Sed neque claudenda est; & nulla potentia vires
Præstandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem culpam quoque posse negari;
Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
Quod nisi delicti pars excusabilis esset,
Parva relegari pœna futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Cæsar,

Stultitiam dici crimina posse mea.
Quâque ego permisi, quâque est res passa, pepercit:
Usus & est modice fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti:
Si sua per vestras victa sit ira preces.
At graviter cecidi. quid enim mirabile, si quis
A Jove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut jam vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta tulit.
Judicium nobis igitur cum vindicis adsit,
Non est cur tua me janua nosse neget.
Culta quidem (fateor) citra, quam debuit, illa:
Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum.
Hîc, illic, vestro sub Lare semper eram.
Quæque tua est pietas; ut te non excolat ipsum,
Jus aliquod tecum fratris amicus habet.
Quid, quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
Sic est fortunæ promeruisse tuæ?
Quod si permittis nobis suadere, quid optes:
Ut des, quam reddas, plura, precare Deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
Officii caussam pluribus esse dati.
Quo libet in numero me, Messalline, repone:
Sim modo pars vestræ non aliena domûs.
Et mala Nasonem (quoniam meruisse videtur)
Si non ferre doles, at meruisse dole.

EPISTOLA VIII.

SEVERO.

A Tibi dilecto missam Nasone salutem
Accipe, pars animæ magna, Severe, meæ.
Neve roga, quid agam: si persequar omnia, flebis.
Summa satis nostri si tibi nota mali.
Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
Dura pharetrato bella movente Getâ.
Deque tot expulsis sum miles in exsule solus:
Tuta (nec invideo) cetera turba jacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
Hæc in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripæ vicina binominis Istri,
Mœnibus & positu vix adeunda loci.
Caspius Ægypsos (de se si credimus ipsis)
Condidit; & proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus, Odrysiis inopino Marte peremtis,
Cepit, & in Regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec prius abscessit, merita quam cæde nocentum
Se nimis ulciscens exstitit ipse nocens.
At tibi, Rex ævo, detur, fortissime nostro,
Semper honoratâ sceptra tenere manu.

Teque, quod & præstat, (quid enim tibi plenius optem?)
Martia cum magno Cæsare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, o jucunde sodalis,
Accedant nostris sæva quod arma malis.
Ut careo vobis, Stygias detrusus in oras,
Quatuor autumnos Pleias orta facit.
Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Nasonem. quærit & illa tamen.
Nam modo vos animo dulces reminiscor amici;
Nunc mihi cum carâ conjuge nata subit:
Eque domo rursus pulchræ loca vertor ad Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit æquatâ porticus omnis humo.
Gramina nunc Campi, pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque & Euripi, Virgineusque liquor.
At, puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus amissos animus desiderat agros,
Ruraque Peligno conspicienda solo:
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiæ Clodia juncta viæ.
Quos ego nescio cui colui; quibus ipse solebam
Ad sata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostrâ quoque consita quondam,
Sed non & nostrâ poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit

Hîc saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego pendentes (liceat modo) rupe capellas,
Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
Ducam ruricolas sub juga panda boves.
Et discam Getici quæ norint verba juvenci:
Adsuetas illis adjiciamque minas.
Ipse, manu capulum pressi moderatus aratri,
Experiar motâ spargere semen humo.
Nec dubitem longis purgare ligonibus arva;
Et dare, quas sitiens combibat hortus, aquas.
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter & hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti (quod toto pectore lætor)
Nêrunt fatales fortia fila Deæ.
Te modo Campus habet, densâ modo Porticus umbrâ:
Nunc, in quo ponis tempora rara, Forum.
Umbria nunc revocat: nec non Albana petentem
Appia ferventi ducit in arva rotâ.
Forsitan hîc optes, ut justam supprimat iram
Cæsar; & hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta:
Et voti, quæso, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia bello
Detur: erit nostris pars bona demta malis.

EPISTOLA IX.

MAXIMO.

QUÆ mihi de rapto tua venit epistola Celso,
Protinus est lacrimis humida facta meis.
Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
Invitis oculis litera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures,
Ut sumus in Ponto; perveniatque precor.
Ante meos oculos tamquam præsentis imago
Hæret: & exstinctum vivere fingit amor.
Sæpe refert animus lusus gravitate carentes:
Seria cum liquidâ sæpe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis,
Quæ vellem vitæ summa fuisse meæ.
Cum domus ingenti subito mea lapsa ruinâ
Concidit, in domini procubuitque caput.
Adfuit ille mihi, cum pars me magna reliquit,
Maxime; Fortunæ nec fuit ipse comes.
Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
Ponendus quam si frater in igne foret.
Hæsit in amplexu, consolatusque jacentem est:
Cumque meis lacrimis miscuit usque suas.
O quoties vitæ custos invisus amaræ
Continuit promtas in mea fata manus!

O quoties dixit, Placabilis ira Deorum est.
Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
Vox tamen illa fuit celeberrima, Respice, quantum
Debeat auxilii Maximus esse tibi.
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
Ne sit ad extremum Cæsaris ira tenax.
Cumque suis fratris vires adhibebit, & omnem,
Quo levius doleas, experietur opem.
Hæc mihi verba malæ minuerunt tædia vitæ.
Quæ tu, ne fuerint, Maxime, vana, cave.
Huc quoque venturum mihi se jurare solebat,
Non nisi te longæ jus sibi dante viæ.
Nam tua non alio coluit penetralia ritu,
Terrarum dominos quam colis ipse Deos.
Crede mihi: multos habeas cum dignus amicos,
Non fuit e multis quolibet ille minor.
Si modo nec census, nec clarum nomen avorum,
Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Jure igitur Celso lacrimas libamus ademto;
Cum fugerem, vivo quas dedit ille mihi.
Carmina jure damus, raros testantia mores;
Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis;
Hoc solum est istic, quod liquet esse meum.
Funera nec potui comitare, nec unguere corpus:
Aque tuis toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,

Præstitit officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exsequias, & magni funus honoris
Fecit; & in gelidos versit amoma sinus.
Diluit & lacrimis mœrens unguenta profusis;
Ossaque vicinâ condita texit humo.
Qui quoniam exstinctis, quæ debet, præstat amicis,
Et nos exstinctis adnumerare potest.

EPISTOLA X.

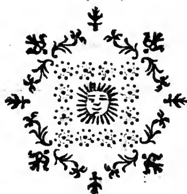
FLACCO.

Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Longus enim curis vitiatum corpus amaris
Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis;
Et peragit soliti vena tenoris iter.
Os hebes est, positæque movent fastidia mensæ:
Et queror, invisi cum venit hora cibi.
Quod mare, quod tellus, adpone, quod educat aer;
Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
Nectar & ambrosiam, latices epulasque Deorum,
Det mihi formosâ nava Juventa manu;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum:
Stabit & in stomacho pondus inerte diu.

Hæc

Hæc ego non ausim, cum sint verissima, cuivis
Scribere; delicias ne mala nostra vocent.
Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
Deliciis etiam possit ut esse locus?
Delicias illi precor has contingere, si quis,
Ne mihi sit levior Cæsaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili cibus est in corpore, somnus,
Non alit officio corpus inane suo.
Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores;
Quorum materiam dat locus ipse mihi.
Vix igitur possis visos agnoscere vultus:
Quoque ierit, quæras, qui fuit ante, color.
Parvus in exiles succus mihi pervenit artus:
Membraque sunt cerâ pallidiora novâ.
Non hæc immodico contraxi damna Lyæo:
Scis mihi quam solæ pene bibantur aquæ.
Non epulis oneror: quarum si tangar amore,
Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas:
Non solet in mœstos illa venire toros.
Unda locusque nocent: & caussa valentior istis,
Anxietas animi, quæ mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter simili cum fratre levares,
Vix mens tristitiæ mœsta tulisset onus.
Vos estis fragili tellus non dura phaselo:
Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.
Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illâ;

Cæsaris offensum dum mihi numen erit.
ui meritam nobis minuat, non finiat iram,
Suppliciter vestros quisque rogate Deos.

P. OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM EX PONTO
LIBER II.

EPISTOLA I.

GERMANICO CÆSARI.

HUC quoque Cæsarei pervenit fama triumphi,
  Languida quo fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi.
  Jam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.
Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum
  Vidi; Fortunæ verba dedique meæ.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Cæsar,
  Velle potest cuivis hæc tamen una dari.
Dî quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,

Tristitiam poni per sua festa jubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
Hac ego lætitia, si vetet ipse, fruar.
Juppiter utilibus quoties juvat imbribus agros,
Mixta tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
Numen; & invita sæpe juvamur ope.
Gaudia Cæsareæ mentis pro parte virili
Sunt mea: privati nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi: per quam spectata triumphi
Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper visenda coîsse
Innumeras gentes ad Ducis ora sui.
Quæque capit vastis immensum mœnibus orbem,
Hospitiis Romam vix habuisse locum.
Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
Fuderit assiduas nubilus Auster aquas,
Lumine cœlesti Solem fulsisse serenum,
Cum populi vultu conveniente die.
Atque ita victorem, cum magno vocis honore,
Bellica laudatis dona dedisse viris:
Claraque sumturum pictas insignia vestes,
Tura prius sanctis imposuisse focis:
Justitiamque sui caste placasse Parentis;
Illo quæ templum pectore semper habet.
Quâque ierit, felix adjectum plausibus omen;
Saxaque roratis erubuisse rosis.

Protinus argento veros imitantia muros
Barbara cum victis oppida lata viris.
Fluminaque, & montes, & in altis pascua silvis;
Armaque cum telis in strue mixta suis.
Deque triumphato, quod Sol incenderit, auro
Aurea Romani tecta fuisse fori.
Totque tulisse duces captivis addita collis
Vincula, pene hostes quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt:
In quibus & belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi Numinis iram,
Cum videam mites hostibus esse Deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor,
Oppida sub titulo nominis isse tui.
Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,
Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Dî tibi dent annos! a te nam cetera sumes;
Sint modo virtuti tempora longa tuæ.
Quod precor eveniet. sunt quiddam oracula vatum.
Nam Deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem Tarpejas scandere in arces
Læta coronatis Roma videbit equis.
Maturosque Pater nati spectabit honores,
Gaudia percipiens, quæ dedit ipse suis.
Jam nunc hæc a me, juvenum belloque togaque
Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum;

Sufficiet nostris si modo vita malis.
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas;
Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si, me salvo, dabitur tibi laurea templis,
Omina bis dices vera fuisse mea.

EPISTOLA II.

MESSALLINO.

ILle domûs vestræ primis venerator ab annis
Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti;
Mittit ab indomitis hanc, Messalline, salutem,
Quam solitus præsens est tibi ferre, Getis.
Hei mihi, si lecto vultus tibi nomine non est,
Qui fuit, & dubitas cetera perlegere!
Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
Urbe licet vestra versibus esse meis.
Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
Clara meâ tangi sidera posse manu.
Nec nos, Enceladi dementia castra secuti,
In rerum dominos movimus arma Deos.
Nec, quod Tydidæ temeraria dextera fecit,
Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quæ me perdere solum
Ausa sit, & nullum majus adorta nefas.

Nil, nisi non sapiens possum timidusque vocari:
Hæc duo sunt animi nomina vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Cæsaris iram,
Difficilem precibus te quoque jure meis.
Quæque tua est pietas in totum nomen Iuli,
Te lædi, cum quis læditur inde, putas.
Sed licet arma feras, & vulnera sæva mineris;
Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis Achæmeniden Grajum Trojana recepit:
Profuit & Myso Pelias hasta duci.
Confugit interdum templi violator ad aram,
Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit hoc aliquis tutum non esse; fatemur.
Sed non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii. Fortuna miserrima tuta est:
Nam timor eventus deterioris abest.
(Qui rapitur fatis, quid præter fata requirat?
Sæpe creat molles aspera spina rosas.)
Qui rapitur spumante salo, sua brachia cauti
Porrigit, & spinas duraque saxa capit.
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
Audet ad humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto,
Quæ fugit infestos territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrimis, mitissime, nostris;
Nec timidis rigidam vocibus obde forem.
Verbaque nostra favens Romana ad Numina perfer,

Non tibi Tarpejo culta Tonante minus.
Mandatique mei legatus suscipe caussam:
Nulla meo quamvis nomine caussa bona est.
Jam prope depositus, certe jam frigidus, ægre
Servatus per te, si modo servor, ero.
Nunc tua pro lapsis nitatur gratia rebus;
Principis æterni quam tibi præstat amor.
Nunc tibi & eloquii nitor ille domesticus adsit,
Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis;
Et res heredem reperit illa suum.
Hanc ego non, ut me defendere tentet, adoro;
Non est confessi caussa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris imagine factum,
An nihil expediat tale movere, vide.
Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse putem.
Lingua, sile: non est ultra narrabile quidquam.
Posse velim cineres obruere ipse meos.
Sic igitur, quasi me nullus deceperit error,
Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
Cumque serenus erit, vultusque remiserit illos,
Qui secum terras imperiumque movent;
Exiguam ne me prædam sinat esse Getarum,
Detque solum miseræ mite, precare, fugæ.
Tempus adest aptum precibus. valet ipse, videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas.

Incolumis conjux sua pulvinaria servat:
Promovet Ausonium filius imperium.
Præterit ipse suos animo Germanicus annos,
Nec vigor est Drusi nobilitate minor.
Adde nurus, neptesque pias, natosque nepotum,
Ceteraque Augustæ membra valere domûs:
Adde triumphatos modo Pæonas, adde quieti
Subdita montanæ brachia Dalmatiæ.
Nec dedignata est abjectis Illyris armis
Cæsareum famulo vertice ferre pedem.
Ipse super currum placido spectabilis ore
Tempora Phœbeâ virgine nexa tulit.
Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
Digna parente suo, nominibusque datis.
Fratribus adsimilis, quos proxima templa tenentes
Divus ab excelsa Julius æde videt.
His Messallinus, quibus omnia cedere debent,
Primum lætitiæ non negat esse locum.
Quidquid ab his superest, venit in certamen amoris:
Hac hominum nulli parte secundus eris.
Hunc colis, ante diem per quem decreta merenti
Venit honoratis laurea digna comis.
Felices, quibus hos licuit spectare triumphos,
Et Ducis ore Deos æquiparante frui.
At mihi Sauromatæ pro Cæsaris ore videndi,
Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.
Si tamen hæc audis, & vox mea pervenit istuc;

Sit tua mutando gratia blanda loco.
Hoc pater ille tuus, primo mihi cultus ab ævo,
Si quid habet sensus umbra diserta, petit.
Hoc petit & frater: quamvis fortasse veretur,
Servandi noceat ne tibi cura mei.
Tota domus petit hoc. nec tu potes ipse negare,
Et nos in turbæ parte fuisse tuæ.
Ingenii certe, quo nos male sensimus usos,
Artibus exceptis, sæpe probator eras.
Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
Esse potest domui vita pudenda tuæ.
Sic igitur vestræ vigeant penetralia gentis;
Curaque sit Superis Cæsaribusque tui.
Mite, sed iratum merito mihi Numen, adora;
Eximat ut Scythici me feritate loci.
Difficile est, fateor, sed tendit in ardua virtus:
Et talis meriti gratia major erit.
Nec tamen Ætnæus vasto Polyphemus in antro
Accipiet voces Antiphatesve tuas:
Sed placidus facilisque Parens, veniæque paratus;
Et qui fulmineo sæpe sine igne tonat.
Qui, cum triste aliquid statuit, fit tristis & ipse:
Cuique fere pœnam sumere pœna sua est.
Victa tamen vitio est hujus clementia nostro:
Venit & ad vires ira coacta suas.
Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti,
Nec licet ante ipsos procubuisse Deos;

Quos colis, ad Superos hæc fer mandata sacerdos:
Adde sed & proprias in mea verba preces.
Sic tamen hæc tenta, si non nocitura putabis.
Ignoscas: timeo naufragus omne fretum.

EPISTOLA III.

MAXIMO.

MAxime, qui claris nomen virtutibus æquas,
Nec sinis ingenium nobilitate premi;
Culte mihi (quid enim status hic a funere differt?)
Supremum vitæ tempus adusque meæ:
Rem facis, adflictum non aversatus amicum,
Qua non est ævo rarior ulla tuo.
Turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur)
Vulgus amicitias utilitate probat.
Cura quid expediat prius est, quam quid sit honestum:
Et cum Fortuna statque caditque fides.
Nec facile invenias multis in millibus unum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor, recte facti si præmia desint,
Non movet, & gratis pœnitet esse probum.
Nil, nisi quod prodest, carum est. i, detrahe menti
Spem fructus avidæ, nemo petendus erit.
At reditus jam quisque suos amat, & sibi quid sit

Utile, sollicitis supputat articulis.
Illud Amicitiæ quondam venerabile numen
Prostat, & in quæstu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui Fortuna secunda est.
Quæ, simul intonuit, proxima quæque fugat.
En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis;
Ut fera nimboso tumuerunt æquora vento,
In mediis lacera puppe relinquor aquis.
Cumque alii nolint etiam me nosse videri,
Vix duo projecto tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps: nec enim comes esse, sed auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil ex acto, nisi non peccasse ferentem
Sponte sua probitas officiumque juvant.
Judice te mercede caret, per seque petenda est
Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum;
Quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum supponere mento,
Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Æacides post mortem præstet amico:
Instar & hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
A Stygiis quantum sors mea distat aquis!

Adfuit insano juvenis Phoceus Orestæ:
Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum;
Utque facis, lapso, quam potes, adfer opem.
Si bene te novi; si, quod prius esse solebas,
Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui.
Quo Fortuna magis sævit, magis ipse resistis:
Utque decet, ne te vicerit illa, caves.
Et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis.
Sic eadem prodest caussa, nocetque mihi.
Scilicet indignum, juvenis rarissime, ducis
Te fieri comitem stantis in orbe Deæ.
Firmus es; &, quoniam non sunt ea, qualia velles,
Vela regis quassæ qualiacumque ratis.
Quæque ita concussa est, ut jam casura putetur,
Restat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua justa, nec ipso
Lenior, offensus qui mihi jure fuit.
Quique dolor pectus tetigisset Cæsaris alti,
Illum jurabas protinus esse tuum.
Ut tamen audita est nostræ tibi cladis origo;
Diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primum solari litera cœpit,
Et læsum flecti spem dare posse Deum.
Movit amicitiæ tum te constantia longæ;
Ante tuos ortus quæ mihi cœpta fuit.
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus:

Quodque tibi in cunis oscula prima dedi.
Quod, cum vestra domus teneris mihi semper ab annis
Culta sit, esse vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater, Latiæ facundia linguæ,
Quæ non inferior nobilitate fuit,
Primus, ut auderem committere carmina Famæ
Impulit. ingenii dux fuit ille mei.
Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnes ita sum complexus, ut unus
Quolibet in casu gratia nostra fores.
Ultima me tecum vidit, mœstisque cadentes
Excepit lacrimas Italis ora genis.
Cum tibi quærenti, num verus nuntius esset,
Attulerat culpæ quem mala fama meæ;
Inter confessum dubie, dubieque negantem,
Hærebam, pavidas dante timore notas:
Exemploque nivis, quam solvit aquaticus Auster,
Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Hæc igitur referens, & quod mea crimina primi
Erroris venia posse latere vides;
Respicis antiquum lapsis in rebus amicum;
Fomentisque juvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed si sola mihi dentur tua vota; precabor,
Ut tibi sit salvo Cæsare salva parens.

Hæc ego, cum faceres altaria pinguia ture,
Te solitum memini prima rogare Deos.

EPISTOLA IV.

ATTICO.

Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro,
Attice, judicio non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
Deserit an partes languida cura suas?
Non ita Dî tristes mihi sunt, ut credere possim,
Fasque putem jam te non meminisse mei.
Ante meos oculos tua stat, tua semper imago est:
Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor:
Nec data jucundis tempora pauca jocis.
Sæpe citæ longis visæ sermonibus horæ:
Sæpe fuit brevior quam mea verba, dies.
Sæpe tuas factum venit modo carmen ad aures;
Et nova judicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam:
Hoc pretium curæ dulce recentis erat.
Utque meus lima rasus liber esset amici,
Non semel admonitu facta litura tuo est.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,

Nos via, nos junctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Æacidis Actoridisque fuit.
Non ego, securæ biberes si pocula Lethes,
Excidere hæc credam pectore posse tuo.
Longa dies citius brumali sidere, noxque
Tardior hibernâ solstitialis erit.
Nec Babylon æstum, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque Pæstanas vincet odore rosas;
Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum.
Non ita pars fati candida nulla mei.
Ne tamen hæc dici possit fiducia mendax,
Stultaque credulitas nostra fuisse, cave;
Constantique fide veterem tutare sodalem,
Quâ licet, & quantum non onerosus ero.

EPISTOLA V.

SALANO.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
Præposita misi verba salute meo.
Quæ rata sit cupio, rebusque ut comprobet omen,
Te precor a salvo possit, amice, legi.
Candor, in hoc ævo res intermortua pene,
Exigit, ut faciam talia vota, tuus.

Nam

Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus usu,
Diceris exsiliis ingemuisse meis.
Missaque ab extremo legeres cum carmina Ponto,
Illa tuus juvit qualiacumque favor.
Optastique brevem salvi mihi Cæsaris iram;
Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti:
Nec minus idcirco sunt ea grata mihi.
Quoque magis moveare malis, doctissime, nostris,
Credibile est fieri conditione loci.
Vix hac invenias totum (mihi crede) per orbem,
Quæ minus Augustâ Pace fruatur, humum.
Tu tamen hîc structos inter fera prœlia versus
Et legis, & lectos ore favente probas.
Ingenioque meo, vena quod paupere manat,
Plaudis; & e rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt hæc animo suffragia nostro;
Vix sibi cum miseros posse placere putes.
Dum tamen in rebus tentamus carmina parvis,
Materiæ gracili sufficit ingenium.
Nuper, ut huc magni pervenit Fama triumphi,
Ausus sum tantæ sumere molis opus.
Obruit audentem rerum gravitasque nitorque:
Nec potui cœpti pondera ferre mei.
Illic, quam laudes, erit officiosa voluntas;
Cetera materiâ debilitata jacent.
Quod si forte liber vestras pervenit ad aures,

Tutelam, mando, sentiat ille tuam.
Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
Accedat cumulus gratia nostra levis.
Non ego laudandus, sed sunt tua pectora, lacte,
Et non calcatâ candidiora nive.
Mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse;
Nec lateant artes, eloquiumque tuum.
Te juvenum Princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Cæsar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis junctus ab annis,
Ingenio mores æquiparante, places.
Te dicente prius fit protinus impetus illi:
Teque habet, elicias qui sua verba tuis.
Cum tu desisti, mortaliaque ora quiêrunt,
Clausaque non longâ conticuere morâ;
Surgit Iuleo juvenis cognomine dignus,
Qualis ab Eois Lucifer exit aquis.
Dumque silens adstat, status est vultusque diserti,
Spemque decens doctæ vocis amictus habet.
Mox, ubi pulsa mora est, atque os cœleste solutum,
Hoc Superos jures more solere loqui.
Atque, Hæc est, dicas, facundia Principe digna:
Eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu cum placeas, & vertice sidera tangas,
Scripta tamen profugi vatis habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia junctis,
Et servat studii fœdera quisque sui.

Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ navita puppis amat.
Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris;
Ingenioque faves, ingeniose, meo.
Distat opus nostrum; sed fontibus exit ab isdem:
Artis & ingenuæ cultor uterque sumus:
Thyrsus enim vobis, gestata est laurea nobis;
Sed tamen ambobus debet inesse calor.
Utque meis numeris tua dat facundia nervos,
Sic venit a nobis in tua verba nitor.
Jure igitur studio confinia carmina vestro,
Et commilitii sacra tuenda putas.
Pro quibus ut maneat, de quo censeris, amicus,
Comprecor ad vitæ tempora summa tuæ:
Succedatque tuis orbis moderator habenis.
Quod mecum populi vota precantur idem.

EPISTOLA VI.

GRÆCINO.

Carmine Græcinum, qui præsens voce solebat,
Tristis ab Euxinis Naso salutat aquis.
Exsulis hæc vox est. præstat mihi litera linguam:
Et, si non liceat scribere, mutus ero.
Corripis, ut debes, stulti peccata sodalis:

Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meæ convicia culpæ.
Aspera confesso verba remitte reo.
Cum poteram recto transire Ceraunia velo,
Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potius prendenda natanti:
Nec pigeat mento supposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor. sic mater & uxor,
Sic tibi sint fratres, totaque salva domus:
Quodque soles animo, quod semper voce precari,
Omnia Cæsaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tulisse tuum:
Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:
Turpe laborantem deseruisse ratem:
Turpe sequi casum, & fortunæ cedere, amicum
Et, nisi sit felix, esse negare suum.
Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati:
Non hæc Ægidæ Pirithoique fides.
Quos prior est mirata, sequens mirabitur ætas:
In quorum plausus tota theatra sonant.
Tu quoque, per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: &, quoniam laudem pietate mereris,
Non erit officii gratia surda tui.

Crede mihi, (nostrum si non mortale futurum
Carmen) in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas lapso, Græcine, fidelis;
Duret & in longas impetus iste moras.
Quæ tu cum præstes, remo tamen utor in aura.
Nil nocet admisso subdere calcar equo.

EPISTOLA VII.

ATTICO.

Esse salutatum vult te mea litera primum
A male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas;
Et si, quidquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit: sed me timor ipse malorum
Sæpe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quæso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis æra subesse putat.
Sæpe canem longe visum fugit agna, lupumque
Credit, & ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
Vanaque sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego Fortunæ telis confixus iniquis,

Pectore concipio nil nisi triste meo.
Jam mihi fata liquet, cœptos servantia cursus,
Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare Deos, ne quid mihi cedat amice,
Verbaque Fortunæ vix puto posse dari.
Est illi curæ me perdere; quæque solebat
Esse levis, constans & bene certa nocet.
Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
Nec fraus in nostris casibus esse potest;
Cinyphiæ segetis citius numerabis aristas,
Altaque quam multis floreat Hybla thymis:
Et quot aves motis nitantur in aera pennis;
Quotque natent pisces æquore, certus eris:
Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quæ tibi si memori coner perscribere versu,
Ilias est fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quod te rear esse verendum,
Cujus amor nobis pignora mille dedit:
Sed quia res timida est omnis miser; & quia longo
Tempore lætitiæ janna clausa meæ est.
Jam dolor in morem venit meus: utque caducis
Percussu crebro saxa cavantur aquis;
Sic ego continuo Fortunæ vulneror ictu:
Vixque habet in nobis jam nova plaga locum.

Nec magis assiduo vomer tenuatur ab usu,
Nec magis est curvis Appia trita rotis;
Pectora quam mea sunt serie cæcata laborum:
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quæsita est gloria multis:
Infelix perii dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, & sine labe peracta:
Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur sæpe suorum:
Omnis pro nobis gratia muta fuit.
Adjuvat in duris alios præsentia rebus:
Obruit hoc absens vasta procella caput.
Quæ non horruerint tacitam quoque Cæsaris iram?
Addita sunt pœnis aspera verba meis.
Fit fuga temporibus levior: projectus in æquor
Arcturum subii Pleiadumque minas.
Sæpe solent hiemem placidam sentire carinæ:
Non Ithacæ puppi sævior unda fuit.
Recta fides comitum poterat mala tanta levare:
Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exsilium faciunt loca: tristior istâ
Terra sub ambobus non jacet ulla polis.
Est aliquid patriis vicinum finibus esse:
Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Præstat & exsulibus pacem tua laurea, Cæsar:
Pontica finitimo terra sub hoste jacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:

Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie cœli corpusque animusque juvantur;
Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci non invidiosa voluptas:
Æquoreo bibitur cum sale mixta palus.
Omnia deficiunt: animus tamen omnia vincit.
Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est;
At flecti nervos si patiare, cadet.
Spes quoque, posse morâ mitescere Principis iram,
Vivere ne nolim deficiamque, cavet.
Nec vos parva datis pauci solatia nobis,
Quorum spectata est per mala nostra fides.
Cœpta tene, quæso; nec in æquore desere navem:
Meque simul serva, judiciumque tuum.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO COTTÆ.

REdditus est nobis Cæsar cum Cæsare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, Deos.
Utque suum munus numerum, quem debet, haberet,
Est ibi Cæsaribus Livia juncta suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod, fuerat pretium cum rude, numen erit.

Non mihi divitias dando majora dedisses,
Cœlitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid spectare Deos, & adesse putare;
Et quasi cum vero numine posse loqui.
Præmia quanta, Dei! nec me tenet ultima tellus:
Utque prius, media sospes in Urbe moror.
Cæsareos video vultus, velut ante videbam:
Vix hujus voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam, numen cœleste saluto.
Quod reduci tribuas, nil (puto) majus habes.
Quid nostris oculis, nisi sola Palatia desunt?
Qui locus, ablato Cæsare, vilis erit.
Hunc ego cum spectem, videor mihi cernere Romam.
Nam patriæ faciem sustinet ille suæ.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus;
Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenso major virtutibus orbe,
Justaque vindictæ supprime lora tuæ.
Parce, precor, secli decus indelebile nostri;
Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriæ nomen, quæ te tibi carior ipso est;
Per numquam surdos in tua vota Deos;
Perque tori sociam, quæ par tibi sola reperta est,
Et cui majestas non onerosa tua est;
Perque tibi similem virtutis imagine Natum,
Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque tuos, vel avo, vel dignos patre nepotes,

Qui veniunt magno per tua vota gradu;
Parte leves minimâ, nostras & contrahe pœnas;
Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
Et tua, (si fas est) a Cæsare proxime Cæsar,
Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
Ante triumphantes serva feratur equos.
Sic pater in Pylios, Cumæos mater in annos
Vivant; & possis filius esse diu.
Tu quoque, conveniens ingenti Nupta marito,
Accipe non durâ supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
Cumque bonis nuribus quas peperere nurus.
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Drusus
Pars fuerit partûs sola caduca tui.
Sic tibi, marte suo fraterni funeris ultor,
Purpureus niveis filius instet equis.
Adnuite ô timidis, mitissima numina, votis.
Præsentes aliquid prosit habere Deos.
Cæsaris adventu tota gladiator arena
Exit; & auxilium non leve vultus habet.
Nos quoque vestra juvet quod, quâ licet, ora videmus:
Intrata est Superis quod domus una tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deûm coram corpora vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum;
Quos dedit ars votis, effigiemque colo.

Sic homines novere Deos, quos arduus æther
Occulit: & colitur pro Jove forma Jovis.
Denique, quæ mecum est, & erit sine fine, cavete,
Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recedet,
Et patiar fossis lumen abire genis;
Quam caream raptis, o publica numina, vobis.
Vos eritis nostræ portus & ara fugæ.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis:
Vosque meas Aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor:
Aut spes exsilii commodioris adest.
Nam minus & minus est facies in imagine tristis;
Visaque sunt dictis adnuere ora meis.
Vera precor fiant timidæ præsagia mentis:
Justaque quamvis est, sit minor ira Dei.

EPISTOLA IX.

COTYI REGI.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty,
Fama loquax vestras si jam pervenit ad aures,
Me tibi finitimi parte jacere soli;
Supplicis exaudi, juvenum mitissime, vocem:

Quamque potes profugo (nam potes) adfer opem.
Me Fortuna tibi (de qua ne conquerar, hoc est)
Tradidit; hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non duro litore nostrum,
Ne fuerit terrâ tutior unda tuâ.
Regia (crede mihi) res est, succurrere lapsis:
Convenit & tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam decet hoc istam: quæ maxima cum sit,
Esse potest animo vix tamen æqua tuo.
Conspicitur numquam meliore potentia caussâ,
Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ille tui generis desiderat: hoc est
A Superis ortæ nobilitatis opus.
Hoc tibi & Eumolpus, generis clarissimus auctor,
Et prior Eumolpo suadet Erichthonius.
Hoc tecum commune Deo: quod uterque rogati
Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Nam quid erit, solito quare dignemur honore
Numina, si demas velle juvare Deos?
Juppiter oranti surdas si præbeat aures,
Victima pro templo cur cadat icta Jovis?
Si pacem nullam pontus mihi præstet eunti,
Irrita Neptuno cur ego tura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
Accipiat gravidæ cur suis exta Ceres?
Nec dabit intonso jugulum caper hostia Baccho,
Musta sub adducto si pede nulla fluant.

Cæsar ut imperii moderetur frena precamur,
  Tam bene quo patriæ consulit ille suæ.
Utilitas igitur magnos hominesque Deosque
  Efficit; auxiliis quoque favente suis.
Tu quoque fac prosis intra tua castra jacenti,
  O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est, hominem servare, voluptas:
  Et melius nullâ quæritur arte favor.
Quis non Antiphaten Læstrygona devovet? aut quis
  Munifici mores improbat Alcinoi?
Non tibi Cassandreus pater est, gentisve Pheræ;
  Quive repertorem torruit arte sua:
Sed quam Marte ferox, & vinci nescius armis,
  Tam numquam facta pace cruoris amans.
Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes,
  Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec Regum quisquam magis est instructus ab illis,
  Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
Carmina testantur; quæ, si tua nomina demas,
  Threicium juvenem composuisse negem.
Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
  Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Utque tibi est animus, cum res ita postulat, arma
  Sumere, & hostili tinguere cæde manum;
Atque, ut es, excusso jaculum torquere lacerto,
  Collaque velocis flectere doctus equi;
Tempora sic data sunt studiis ubi justa paternis,

Utque suis humeris forte quievit opus;
Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
Lucida Pieriâ tendis in astra viâ.
Hæc quoque res aliquid tecum mihi fœderis adfert:
Ejusdem sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
Terra sit exsiliis ut tua fida meis.
Non ego cæde nocens in Pontica litora veni;
Mixtave sunt nostrâ dira venena manu:
Nec mea subjectâ convicta est gemma tabellâ
Mendacem linis imposuisse notam.
Nec quidquam, quod lege veter committere, feci.
Et tamen his gravior noxa fatenda mihi est.
Neve roges quid sit; stultam conscripsimus Artem;
Innocuas nobis hæc vetat esse manus.
Ecquid præterea peccarim, quærere noli:
Ut lateat solâ culpa sub Arte mea.
Quidquid id est, habui moderatam vindicis iram:
Qui nisi natalem nil mihi demsit humum.
Hac quoniam careo; tua nunc vicinia præstet,
Inviso possim tutus ut esse loco.

EPISTOLA X.

MACRO.

Ecquid ab impressæ cognoscis imagine gemmæ
  Hæc tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est annulus index,
  Cognitane est nostrâ litera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit horum,
  Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmæque manusque,
  Exciderit tantum ne tibi cura mei.
Quam tu vel longi debes convictibus ævi,
  Vel mea quod conjux non aliena tibi;
Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus;
  Utque decet, nulla factus es Arte nocens.
Tu canis æterno quidquid restabat Homero,
  Ne careant summâ Troica bella manu.
Naso parum prudens, Artem dum tradit amandi,
  Doctrinæ pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poetis;
  Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem (quamquam procul absumus) esse
  Suspicor, & casus velle levare meos.
Te duce, magnificas Asiæ perspeximus urbes:
  Trinacris est oculis te duce nota meis.

Vidimus Ætnæa cœlum splendescere flamma,
  Suppositus monti quam vomit ore gigas:
Hennæosque lacus, & olentia stagna Palici,
  Quâque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
Nec procul hinc Nymphen, quæ, dum fugit Elidis amnem,
  Tecta sub æquoreâ nunc quoque currit aquâ.
Hîc mihi labentis pars anni magna peracta est.
  Eheu, quam dispar est locus ille Getis!
Et quota pars hæc sunt rerum, quas vidimus ambo,
  Te mihi jucundas efficiente vias!
Seu rate cæruleas picta sulcavimus undas:
  Esseda nos agili sive tulere rotâ.
Sæpe brevis nobis vicibus via visa loquendi;
  Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.
Sæpe dies sermone minor fuit; inque loquendum
  Tarda per æstivos defuit hora dies.
Est aliquid, casus pariter timuisse marinos;
  Junctaque ad æquoreos vota tulisse Deos:
Et modo res egisse simul; modo rursus ab illis,
  Quorum non pudeat, posse referre jocos.
Hæc tibi si subeant, (absim licet) omnibus horis
  Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse quidem extremi cum sim sub cardine mundi,
  Qui semper liquidis altior exstat aquis;
Te tamen intueor, quo solo pectore possum:
  Et tecum gelido sæpe sub axe loquor.
Hîc es, & ignoras: & ades celeberrimus absens:
Inque

Inque Getas media visus ab Urbe venis.
Redde vicem: &, quoniàm regio felicior ista est,
Illic me memori pectore semper habe.

EPISTOLA XI.

RUFO.

HOC tibi, Rufe, brevi properatum tempore mittit
Naso parum faustæ conditor Artis opus:
Ut, quamquam longe toto sumus orbe remoti,
Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei veniant oblivia nobis,
Pectore quam pietas sit tua pulsa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
Quam fiat meriti gratia vana tui.
Grande voco lacrimas meritum, quibus ora rigabas,
Cum mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum, mœstæ solatia mentis,
Cum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem, per seque mea est laudabilis uxor;
Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod Hermiones Castor fuit, Hector Iuli,
Hoc ego te lætor conjugis esse meæ.
Quæ, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat;
Seque tui vitâ sanguinis esse probat.

Ergo, quod fuerat stimulis factura sine ullis,
Plenius auctorem te quoque nacta facit.
Acer, & ad palmæ per se cursurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde, quod absentis curâ mandata fideli
Perficis, & nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
Dî tibi: qui referent, si pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
Maxima Fundani gloria, Rufe, soli.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER III.

EPISTOLA I.

UXORI.

ÆQuor Iasonio pulsatum remige primùm,
  Quæque nec hoste fero, nec nive, Terra, cares;
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
  In minus hostilem jussus abire locum?
An mihi Barbaria vivendum semper in ista?
  Inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, (si pax ulla est tibi, Pontica tellus,
  Finitimus rapido quam terit hostis equo;)
Pace tua dixisse velim; tu pessima duro

Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas.
Tu neque ver sentis cinctum florente corona:
Tu neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes: & in æquore piscis
Inclusus tecta sæpe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi pene marini:
Qui potus dubium sistat alatne sitim.
Rara, neque hæc felix, in apertis eminet arvis
Arbor; & in terra est altera forma maris.
Non avis obloquitur: silvis nisi si qua remotis
Æquoreas rauco gutture potat aquas.
Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, & quod murus pulsatur ab hoste;
Tinctaque mortiferâ tabe sagitta madet.
Quod procul hæc regio est, & ab omni devia cursu:
Nec pede quo quisquam, nec rate, tutus eat.
Non igitur mirum, finem quærentibus horum
Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hoc evincere, conjux;
Inque meis lacrimas posse tenere malis.
Quid facias, quæris? quæras hoc scilicet ipsum;
Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet;
Et faciat somnos hæc tibi cura breves.

Velle reor multos. quis enim mihi tam sit iniquus,
Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto cunctisque incumbere nervis,
Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque juvent alii, tu debes vincere amicos,
Uxor, & ad partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis:
Conjugis exemplum diceris esse bonæ.
Hanc cave degeneres. ut sint præconia nostra
Vera vide; Famæ quo tuearis opus.
Ut nihil ipse querar; tacito me Fama queretur,
Quæ debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo Fortuna videndum;
Et plus notitiæ, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus Capaneus a fulminis ictu:
Notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minus errasset, notus minus esset Ulixes;
Magna Philoctetæ vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis magna inter nomina parvis,
Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina; qua non
Inferius Coâ Battide nomen habes.
Quidquid ages igitur, magna spectabere scena:
Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine nostro,
Quæ legit has laudes, an mereare rogat.
Utque favere reor plures virtutibus istis,

Sic tua non paucæ carpere facta volent.
Quare, tu præsta, ne livor dicere possit:
Hæc est pro miseri lenta salute viri.
Cumque ego deficiam, nec possim ducere currum,
Fac tu sustineas debile sola jugum.
Ad medicum specto, venis fugientibus, æger:
Ultima pars animæ dum mihi restat, ades.
Quodque ego præstarem, si te magis ipse valerem,
Id mihi, cum valeas fortius, ipsa refer.
Exigit hoc socialis amor, fœdusque maritum:
Moribus hoc, conjux, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
Non magis officiis, quam probitate, colas.
Cuncta licet facias; nisi sis laudabilis, uxor,
Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec (si vis vera fateri)
Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fœnore nobis,
Nec te, si cupiat lædere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adjunge prioribus unum,
Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Ut minus infesta jaceam regione, labora:
Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti;
Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.

Fortibus adsuevit tubicen prodesse; suoque
Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne:
(Sit virtus etiam non probitate minor.)
Nec tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
Aut excisa levi pelta gerenda manu.
Numen adorandum est; non ut mihi fiat amicum,
Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrimæ tibi gratia fient.
Hac potes, aut nulla, parte movere Deos.
Quæ tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur:
Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meæ res sunt, omni (puto) tempore flebis.
Has Fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tuâ (quod abominor) esset,
Admeti conjux, quam sequereris, erat.
Æmula Penelopes fieres, si fraude pudicâ
Instantes velles fallere nupta procos.
Si comes exstincti manes sequerere mariti,
Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
Corpus in accensos mittere forte rogos.
Morte nihil opus est, nil Icariotide telâ.
Cæsaris at conjux ore precanda tuo.
Quæ præstat virtute sua, ne prisca vetustas
Laude pudicitiæ secula nostra premat.
Quæ Veneris formam, mores Junonis habendo,

Sola est cœlesti digna reperta toro.
Quid trepidas, quid adire times? non impia Progne;
Filiave Æetæ voce movenda tua est:
Nec nurus Ægypti, nec sæva Agamemnonis uxor;
Scyllave, quæ Siculas inguine terret aquas;
Telegonive parens vertendis nata figuris;
Nexave nodosas angue Medusa comas.
Femina sed Princeps; in qua Fortuna videre
Se probat, & cæcæ crimina falsa tulit.
Qua nihil in terris ad finem Solis ab ortu
Clarius, excepto Cæsare, mundus habet.
Eligito tempus, captatum sæpe, rogandi,
Exeat adversâ ne tua navis aquâ.
Non semper sacras reddunt oracula sortes;
Ipsaque non omni tempore fana patent.
Cum status Urbis erit, qualem nunc auguror esse,
Et nullus populi contrahet ora dolor;
Cum domus Augusti, Capitolî more colenda,
Læta, (quod est, & sit) plenaque pacis erit;
Tum tibi Dî faciant adeundi copia fiat,
Profectura aliquid tum tua verba puta.
Si quid aget majus, differ tua cœpta; caveque
Spem festinando præcipitare meam.
Nec rursus jubeo, dum sit vacuissima quæras.
Corporis ad cultum vix vacat illa sui.
Curia cum patribus fuerit stipata verendis,
Per rerum turbam tu quoque oportet eas.

Cum tibi contigerit vultum Junonis adire,
Fac sis personæ, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum: mala caussa silenda est.
Nil nisi sollicitæ sint tua verba preces.
Tum lacrimis demenda mora est: submissaque terræ
Ad non mortales brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud, sævo nisi ab hoste recedam:
Hostem Fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt: sed jam turbata timore
Hæc quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor hoc damno tibi non fore: sentiat illa
Te majestatem pertimuisse suam.
Nec tua si fletu scindentur verba, nocebit.
Interdum lacrimæ pondera vocis habent.
Lux etiam cœptis facito bona talibus adsit,
Horaque conveniens, auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
Tura fer ad magnos vinaque pura Deos.
E quibus ante omnes Augustum numen adora,
Progeniemque piam, participemque tori.
Sint utinam mites solito sibi more; tuasque
Non duris lacrimas vultibus adspiciant.

EPISTOLA II.

COTTÆ.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
Missa sit ut vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers;
Utque sit e nobis pars bona salva, facis.
Cumque labent alii, jactataque vela relinquant,
Tu laceræ remanes ancora sola rati.
Grata tua est igitur pietas. ignoscimus illis,
Qui cum Fortuna terga dedere fugæ.
Cum feriant unum, non unum fulmina terrent:
Junctaque percusso turba pavere solet.
Cumque dedit paries venturæ signa ruinæ,
Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis ægri contagia vitat,
Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
Non odio, quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
Defuit: adversos extimuere Deos.
Utque magis cauti possunt timidique videri,
Sic adpellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos;
Utque habeant de me crimina nulla, favet.

Sint hac contenti venia, signentque licebit,
 Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in artis
 Ferre mihi nullam turpe putastis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
 Cum cinis absumto corpore factus ero.
Fallar, & illa meæ superabit tempora vitæ;
 Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur mœstis exsanguia bustis:
 Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit & Theseus, & qui comitavit Oresten:
 Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt sæpe nepotes;
 Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hic quoque Sauromatæ vos jam novere Getæque:
 Et tales animos barbara turba probat.
Cumque ego de vestra nuper probitate referrem,
 (Nam didici Getice Sarmaticeque loqui)
Forte senex quidam, cœtu cum staret in illo,
 Reddidit ad nostros talia verba sonos:
Nos quoque amicitiæ nomen bene novimus, hospes,
 Quos procul a vobis frigidus Ister habet.
Est locus iu Scythia, (Tauros dixere priores)
 Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra (patriæ nec pœnitet) ortus.
 Consortem Phœbi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie, vastis innixa columnis,

Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum cœleste fuisse.
Quoque minus dubites, stat basis orba Deâ.
Araque, quæ fuerat naturâ candida saxi,
Decolor adfuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit, tædæ non nota jugali:
Quæ superat Scythicas nobilitate nurus.
Sacrificî genus est, (sic instituere priores)
Advena virgineo cæsus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit, Mæotide clarus in ora:
Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
Nescio quam dicunt Iphigenian iter.
Quam levibus ventis sub nube per aera vectam
Creditur his Phœbe deposuisse locis.
Præfuerat templo multos ea rite per annos,
Invitâ peragens tristia sacra manu.
Cum duo velifera juvenes venere carina,
Presseruntque suo litora nostra pede.
Par fuit his ætas, & amor: quorum alter Orestes,
Alter erat Pylades. nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviæ ducuntur ad aram,
Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aquâ captos lustrali Graja sacerdos,
Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardæ caussas invenit usque moræ;

Non ego crudelis, juvenes ignoscite, dixit;
Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis. qua vos tamen urbe venitis?
Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit: &, audito patriæ pia nomine virgo,
Consortes urbis comperit esse suæ.
Alter at e vobis, inquit, cadat hostia; sacri
Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire jubet Pylades carum periturus Oresten.
Hic negat: inque vicem pugnat uterque mori.
Exstitit hoc unum, quo non convenerit illis.
Cetera par concors & sine lite fuit.
Dum peragunt pulchri juvenes certamen amoris,
Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
(Humanos casus adspice) frater erat.
Nec mora; de templo rapiunt simulacra Dianæ:
Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor juvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam (qua nulla ferocior) ora
Nomen amicitiæ barbara corda movet.
Quid facere Ausonia geniti debetis in Urbe,
Cum tangant diros talia facta Getas?
Adde, quod est animus semper tibi mitis; & altæ

Indicium mores nobilitatis habet;
Quos Valesus patrii cognoscat nominis auctor;
Quos Numa maternus non neget esse suos;
Adjectique probent genitiva ad nomina Cottæ,
Si tu non esses, interitura domus.
Digne vir hac serie, lapso succurrere amico
Conveniens istis moribus esse puta.

EPISTOLA III.

FABIO MAXIMO.

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O sidus Fabiæ, Maxime, gentis, ades:
Dum tibi quæ vidi referam; seu corporis umbra,
Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat: & bifores intrabat Luna fenestras,
Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
Fusaque erant toto languida membra toro:
Cum subito pennis agitatus inhorruit aer;
Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum:
Pulsus & e trepido pectore somnus abit.
Stabat Amor vultu, non quo prius esse solebat,
Fulcra tenens lævâ tristis acerna manu.

Nec torquem collo, nec habens crinale capillis;
Nec bene dispositas comtus, ut ante, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli;
Et visa est oculis horrida penna meis.
Qualis in aeriæ tergo solet esse columbæ,
Tractantum multæ quam tetigere manus.
Hunc, simul agnovi, (neque enim mihi notior alter)
Talibus adfata est libera lingua sonis:
O puer, exsilii decepto caussa magistro,
Quem fuit utilius non docuisse mihi;
Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
Et coit adstrictis barbarus Ister aquis?
Quæ tibi caussa viæ? nisi uti mala nostra videres?
Quæ sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti juvenilia carmina primus:
Adposui senis, te duce, quinque pedes.
Nec me Mæonio consurgere carmine, nec me
Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus & ignis
Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuæque parentis,
In nullum mea mens grande vacavit opus.
Nec satis id fuerat; stultus quoque carmina feci,
Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exsilium misero mihi reddita merces:
Id quoque in exstremis, & sine pace, locis.
At non Chionides Eumolpus in Orphea talis,

In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat:
Præmia nec Chiron ab Achilli talia cepit,
Pythagoræque ferunt non nocuisse Numam.
Nomina neu referam longum collecta per ævum,
Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus,
Hæc te discipulo dona magister habet.
Scis tamen; ut liquido juratus dicere possis,
Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus hæc istis, quarum nec vitta pudicos
Contingit crines, nec stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas,
Et facere incertum per mea jussa genus?
An sit ab his omnis rigide submota libellis,
Quam lex furtivos arcet habere viros?
Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
Credor adulterii composuisse notas?
At tu, sic habeas ferientes cuncta sagittas;
Sic numquam rapido lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terrasque coerceat omnes
Cæsar, ab Ænea qui tibi fratre nepos;
Effice, sit nobis non implacabilis ira;
Meque loco plecti commodiore velit.
Hæc ego visus eram puero dixisse volucri.
Hos visus nobis ille dedisse sonos:
Per, mea tela, faces, & per, mea tela, sagittas,
Per matrem juro, Cæsareumque caput;

Nil,

Nil, nisi concessum, nos te didicisse magistro;
Artibus & nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere cetera posses!
Scis aliud, quod te læserit, esse magis.
Quidquid id est (neque enim debet dolor ille referri)
Non potes a culpa dicere abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres,
Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen adspicerem, consolarerque jacentem,
Lapsa per immensas est mihi penna vias.
Hæc loca tum primum vidi, cum Matre rogante
Phasias est telis fixa puella meis.
Quæ nunc cur iterum post secula longa revisam,
Tu facis, o castris miles amice meis.
Pone metus igitur; mitescet Cæsaris ira;
Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quærimus, instat:
Cunctaque lætitiæ plena triumphus habet.
Dum domus, & nati, dum mater Livia gaudet;
Dum gaudes Patriæ magne Ducisque Pater;
Dum tibi gratatur populus, totamque per Urbem
Omnis odoratis ignibus ara calet;
Dum faciles aditus præbet venerabile templum;
Sperandum nostras posse valere preces.
Dixit; & aut ille est tenues dilapsus in auras,
Cœperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem, quin his faveas, o Maxime, dictis,

Memnonio cygnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor:
Nec, quod erat candens, fit terebinthus, ebur.
Conveniens animo genus est tibi; nobile namque
Pectus, & Herculeæ simplicitatis habes.
Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Utque latens imâ vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum:
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri,
Tinctaque mordaci spicula felle gerant:
At tua supplicibus domus est adsueta juvandis;
In quorum numero me precor esse velis.

EPISTOLA IV.

RUFINO.

HÆC tibi non vanam portantia verba salutem,
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus;
Utque suo faveas mandat, Rufine, Triumpho;
In vestras venit si tamen ille manus.
Est opus exiguum, vastisque paratibus impar:
Quale tamen cumque est, ut tueare rogo.
Firma valent per se, nullumque Machaona quærunt:
Ad medicam dubius confugit æger opem.

Non opus est magnis placido lectore poetis:
Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
Viribus infirmi, vestro candore valemus.
Quem mihi si demas, omnia rapta putem.
Cunctaque cum mea sint propenso nixa favore,
Præcipuum veniæ jus habet ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum.
Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
Scripsimus: atque oculi fama fuere mei.
Scilicet adfectus similes, aut impetus idem,
Rebus ab auditis conspicuisque venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, & auri,
Quod mihi defuerint, purpuraque illa, queror.
Sed loca, sed gentes formatæ mille figuris
Nutrissent carmen, prœliaque ipsa, meum.
Et Regum vultus, certissima pignora mentis,
Juvissent aliquâ forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi, lætoque favore,
Ingenium quodvis incaluisse potest.
Tamque ego sumsissem tali clangore vigorem,
Quam rudis auditâ miles ad arma tubâ.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit,
Atque hoc, quem patior, frigidiora loco;
Illa Ducis facies, in curru stantis eburno,

Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
Ad vestri venio jure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
Nomina: materiam vix habuere manus.
Pars quota de tantis rebus, quam Fama referre,
Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
Erratum est illic, præteritumve mihi.
Adde, quod assiduam domini meditata querelam,
Ad lætum carmen vix mea versa lyra est.
Vix bona post tanto quærenti verba subibant;
Et gaudere aliquid, res mihi visa nova est.
Utque reformidant insuetum lumina Solem,
Sic ad lætitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum novitas carissima rerum:
Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Cetera certatim de magno scripta triumpho
Jam pridem populi suspicor ore legi.
Illa bibit sitiens, lector mea pocula plenus:
Illa recens pota est, nostra tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
Factaque eunt ad vos; annus abîsse potest.
Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
An serâ carpas pene relicta manu.

Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
Si Duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, hæc vatum contra sua carmina ne quis
Dicta putet. pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poetæ;
In vestro miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animæ mecum vixistis, amici:
Hac ego non absens vos quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendanda favori
Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
Scripta placent a morte fere: quia lædere vivos
Livor, & injusto carpere dente solet.
Si genus est mortis male vivere; terra moratur,
Et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus nostræ culpetur ut undique curæ,
Officium nemo qui reprehendat erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
Hac ego contentos auguror esse Deos.
Hæc facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras,
Et placeat cæso non minus agna bove.
Res quoque tanta fuit, quantæ subsistere summo
Æneidos vati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
Pondera disparibus non potuere rotis.
Quo pede nunc utar, dubia est sententia nobis.
Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt præsagia vatum.

Danda Jovi laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum submotus ad Istrum,
Non bene pacatis flumina pota Getis:
Ista Dei vox est: Deus est in pectore nostro:
Hæc duce prædico vaticinorque Deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
Livia? jam nullas dant tibi bella moras.
Perfida damnatas Germania projicit hastas.
Jam pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
Filius, & junctis, ut prius, ibit equis.
Prome, quod injicias humeris victoribus, ostrum.
Ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta, sed & galeæ gemmis radientur & auro,
Stentque super vinctos trunca tropæa viros.
Oppida turritis cingantur eburnea muris:
Fictaque res vero more putetur agi.
Squalidus immissos fracta sub arundine crines
Rhenus, & infectas sanguine portet aquas.
Barbara jam capti poscunt insignia Reges,
Textaque fortunâ divitiora suâ.
Et quæ præterea virtus invicta tuorum
Sæpe parata tibi, sæpe paranda facit.
Dî, quorum monitu sumus eventura locuti,
Verba (precor) celeri nostra probate fide.

EPISTOLA V.

MAXIMO COTTÆ.

Quam legis, unde tibi mittatur epistola, quæris?
Hinc, ubi cæruleis jungitur Ister aquis.
Ut regio dicta est, succurrere debet & auctor,
Læsus ab ingenio Naso poeta suo.
Qui tibi, quam mallet præsens deferre salutem,
Mittit ab hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o juvenis, patrii non degener oris,
Dicta tibi pleno verba diserta foro.
Quæ, quamquam lingua mihi sunt properante per horas
Lecta satis multas, pauca fuisse queror.
Plura sed hæc feci relegendo sæpe; nec umquam
Non mihi, quam primo, grata fuere magis.
Cumque nihil toties lecta e dulcedine perdant,
Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus hæc ipso cognoscere in actu,
Et tam facundo contigit ore frui!
Nam quamquam sapor est adlata dulcis in unda,
Gratius ex ipso fonte bibuntur aquæ.
Et magis adducto pomum decerpere ramo,
Quam de cælata sumere lance juvat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
Quod legi, tua vox exhibuisset opus.

Utque fui solitus, sedissem forsitan unus
De centum judex in tua verba viris.
Major & implêsset præcordia nostra voluptas,
Cum traherer dictis adnuerémque tuis.
Quem quoniam fatum, vobis patriaque relictis,
Inter inhumanos maluit esse Getas;
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legenda
Sæpe, precor, studii pignora mitte tui:
Exemploque meo, nisi dedignaris id ipsum,
Utere: quod nobis rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii jam pridem, Maxime, vobis,
Ingenio nitor non periisse meo.
Redde vicem: nec rara tui monumenta laboris
Accipiant nostræ, grata futura, manus.
Dic tamen, o juvenis studiorum plene meorum;
Ecquid ab his ipsis admoneare mei?
Ecquid, ubi aut recitas factum modo carmen amicis,
Aut, quod sæpe soles, exigis ut recitent,
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit?
(Nescio quid certe sentit abesse sui.)
Utque loqui de me multum præsente solebas,
Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidam Getico peream violatus ab arcu,
(Et sit perjuri quam prope pœna vides)
Te nisi momentis video pene omnibus absens.
Gratia Dîs, menti quolibet ire licet.
Hac ubi perveni, nulli cernendus, in Urbem,

Sæpe loquor tecum; sæpe loquente fruor.
Tum, mihi difficile est, quam sit bene, dicere; quamque
Candida judiciis hora sit illa meis.
Tum me, (si qua fides) cœlesti sede receptum
Cum fortunatis suspicor esse Deis.
Rursus, ut huc redii, cœlum Superosque relinquo;
A Styge nec longe Pontica distat humus.
Unde ego si fato nitor prohibente reverti,
Spem sine profectu, Maxime, tolle mihi.

EPISTOLA VI.

AMICORUM CUIDAM.

NAso suo, nomen posuit cui pene, sodali
Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At, si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
Forsitan officio parta querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
Adpellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in mediâ clementia Cæsaris irâ,
Ex me, si nescis, certior esse potes.
Huic ego, quam patior, nil possem demere pœnæ,
Si judex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis:
Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.

Nec scelus admittas, si consoleris amicum,
Mollibus & verbis aspera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia talis
Fiat in Augustos invidiosa Deos?
Fulminis adflatos interdum vivere telis
Vidimus, & refici, non prohibente Jove.
Nec, quia Neptunus navem lacerarat Ulixis,
Leucothee nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris cœlestia numina parcunt:
Nec semper læsos, & sine fine, premunt.
Principe nec nostro Deus est moderatior ullus.
Justitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Cæsar, facto de marmore templo,
Jampridem posuit mentis in æde suæ.
Juppiter in multos temeraria fulmina torquet,
Qui pœnam culpa non meruere pari.
Obruerit sævis cum tot Deus æquoris undis,
Ex illis mergi pars quota digna fuit?
Cum pereant acie fortissima quæque, sub ipso
Judice, delectus Martis iniquus erit.
At, si forte velis in nos inquirere, nemo est,
Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde, quod exstinctos vel aqua, vel Marte, vel igni,
Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut pœnæ parte levavit
Cæsar; & in multis me velit esse precor.
An tu, cum tali populus sub Principe simus,

Adloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan hæc domino Busiride jure timeres,
Aut solito clausos urere in ære viros.
Desine mitem animum vano infamare timore.
Sæva quid in placidis saxa vereris aquis?
Ipse ego, quod primo scripsi sine nomine vobis,
Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat usum;
Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus admonitus memori concede poetæ,
Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
Si nulla libri parte legare mei.
Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit,
Non ultra, quam vis, officiosus ero.
Teque tegam, qui sis: nisi cum permiseris ipse.
Cogetur nemo munus habere meum.
Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
Si res est anceps ista, latenter ama.

EPISTOLA VII.

AMICIS.

VErba mihi desunt eadem tam sæpe roganti,
Jamque pudet vanas fine carere preces.
Tædia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostra quid adportet jam nostis epistola, quamvis
Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur nostri sententia scripti,
Ne toties contra, quam rapit amnis, eam.
Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
Talia peccandi jam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar: quæ scilicet in me
Quam proba, tam timida est, experiensque parum.
Hæc quoque, Naso, feres: etenim pejora tulisti.
Jam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detractat aratrum:
Subtrahit & duro colla novella jugo.
Nos, quibus adsuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala jam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis:
Parcaque ad extremum, quâ mea cœpit, eat.
Spem juvet amplecti, quæ non juvat irrita semper;
Et fieri cupias si qua, futura putes.

Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,
　Seque semel vera scire perîsse fide.
Curando fieri quædam majora videmus
　Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
　Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
　Finibus, & terra prosperiore frui?
Cur aliquid de me speravi lenius umquam?
　An Fortuna mihi sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius; repetitaque forma locorum
　Exsilium renovat triste, recensque facit.
Est tamen utilius, studium cessasse meorum,
　Quam, quas admôrint, non valuisse preces.
Magna quidem res est, quam non audetis, amici:
　Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis hoc Cæsaris ira negarit,
　Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO.

QUÆ tibi, quærebam, memorem testantia curam
　Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:

Sed te, cum donas, ista juvare solent.
Nec tamen hæc loca sunt ullo pretiosa metallo:
Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
Purpura sæpe tuos fulgens prætexit amictus:
Sed non Sarmaticâ tinguitur illa manu.
Vellera dura ferunt pecudes, & Palladis uti
Arte Tomitanæ non didicere nurus.
Femina pro lanâ Cerealia munera frangit;
Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hîc pampineis amicitur vitibus ulmus:
Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythicâ tibi tela pharetrâ:
Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet hæc calamos, hos hæc habet ora libellos:
Hæc viget in nostris, Maxime, Musa locis.
Quæ quamquam misisse pudet, quia parva videntur;
Tu tamen hæc, quæso, consule missa boni.

EPISTOLA IX.

BRUTO.

QUod sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
Carmina nescio quem carpere nostra refers;
Nil nisi me terra fruar ut propiore rogare,
Et, quam sim denso cinctus ab hoste, queri.
O quam de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum;
Cum sua plus justo carmina quisque probet.
Auctor opus laudat. sic forsitan Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
Judicium tamen hic nostrum non decipit error;
Nec quidquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, si me videam delinquere, peccem,
Et patiar scripto crimen inesse, rogas?
Non eadem ratio est, sentire & demere morbos.
Sensus inest cunctis; tollitur arte malum.
Sæpe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo;
Judicium vires destituuntque meum.
Sæpe piget (quid enim dubitem tibi vera fateri?)
Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Scribentem juvat ipse favor, minuitque laborem;
Cumque suo crescens pectore fervet opus.

Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore lædit,
Ut cupidi cursor frena retentat equi.
Atque ita Dî mites minuant mihi Cæsaris iram,
Ossaque pacatâ nostra tegantur humo;
Ut mihi conanti nonnumquam intendere curas,
Fortunæ species obstat acerba meæ.
Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus;
Inque feris curem corrigere illa Getis.
Nil tamen e scriptis magis excusabile nostris,
Quam sensus cunctis pene quod unus inest.
Læta fere lætus cecini, cano tristia tristis.
Conveniens operi tempus utrumque suo est.
Quid, nisi de vitio scribam regionis amaræ?
Utque solo moriar commodiore, precer?
Cum toties eadem dicam, vix audior ulli:
Verbaque profectu dissimulata carent.
Et tamen hæc eadem cum sint, non scribimus îsdem:
Unaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eumdem,
Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit hoc tanti; confesso ignoscite, docti.
Vilior est operis fama salute meâ.
Denique materiem quam quis sibi finxerit ipse,
Arbitrio variat multa poeta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum;

Atque

Atque incorruptæ pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
Litera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcumque sine ordine, junxi:
Hoc opus electum ne mihi forte putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
Caussa, sed utilitas officiumque, fuit.

P. OVIDII NASONIS EPISTOLARUM EX PONTO

LIBER IV.

EPISTOLA I.

SEXTO POMPEJO.

ACcipe Pompei, deductum carmen ab illo,
  Debitor est vitæ qui tibi, Sexte, suæ.
Qui si non prohibes a me tua nomina poni,
  Accedet meritis hæc quoque summa tuis.
Sive trahis vultus, equidem peccasse fatebor.
  Delicti tamen est caussa probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, teneri.
  Sit precor officio non gravis ira pio.
O quoties libris ego sum mihi visus in istis

Impius, in nullo quod legerere loco!
O quoties, aliud vellem cum scribere, nomen
Retulit in ceras inscia dextra tuum!
Ipse mihi placuit mendis in talibus error;
Et vix invitâ facta litura manu est.
Viderit ad summum, dixi. licet ipse queratur;
Hanc pudet offensam non meruisse prius.
Da mihi, si quid ea est, hebetantem pectore Lethen;
Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque sinas oro; nec fastidita repellas
Verba: nec officio crimen inesse putes.
Et levis hæc meritis referatur gratia tantis:
Sin minus; invito te quoque gratus ero.
Numquam pigra fuit nostris tua gratia rebus:
Nec mihi munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
Auxilium vitæ fertque feretque meæ.
Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri
Sit mihi. quod fecit, quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est & gloria Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas;
Arcis ut Actææ vel eburna vel ænea custos
Bellica Phidiacâ stat Dea facta manu;
Vindicat ut Calamis laudem, quos fecit, equorum;
Ut similis veræ vacca Myronis opus;
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum,
Tutelæque feror munus opusque tuæ.

EPISTOLA II.

SEVERO.

QUod legis, o Vates magnorum maxime Regum,
Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.
Cujus adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
(Si modo permittis dicere vera) pudet.
Orba tamen numeris cessavit epistola numquam
Ire per alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi memorem testantia curam
Non data sunt. quid enim, quæ facis ipse, darem?
Quis mel Aristæo, quis Baccho vina Falerno,
Triptolemo fruges, poma det Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque Helicona colentes
Uberius nulli provenit ista seges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere silvis.
Hæc mihi cunctandi caussa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante:
Sed siccum sterili vomere litus aro.
Scilicet ut limus venas excæcat in undis,
Læsaque suppresso fonte resistit aqua;
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum:
Et carmen vena pauperiore fluit.
Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum,
Esset, crede mihi, factus & ille Getes.
Da veniam fasso; studiis quoque frena remisi:

Ducitur & digitis litera rara meis.
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix venit ad partes, vix sumtæ Musa tabellæ
Imponit pigras pene coacta manus.
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
Est mihi: nec numeris nectere verba juvat.
Sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
Principium nostri res sit ut ista mali:
Sive quod in tenebris numerosos ponere gressus,
Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium; laudataque virtus
Crescit; & immensum gloria calcar habet.
Hîc mea cui recitem nisi flavis scripta Corallis,
Quasque alias gentes, barbarus Ister habet?
Sed quid solus agam? quaque infelicia perdam
Otia materiâ, surripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quæ clam tacitum tempus abire solet;
Nec me, quod cuperem, si per fera bella liceret,
Oblectat cultu terra novata suo:
Quid, nisi Pierides, solatia frigida, restat,
Non bene de nobis quæ meruere Deæ?
At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
Utiliter studium quod tibi cedit, ama.
Sacraque Musarum merito cole: quodque legamus,
Huc aliquod curæ mitte recentis opus.

EPISTOLA III.

AMICO INSTABILI.

Conquerar, an taceam? ponam sine nomine crimen?
An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, ne commendere querela;
Quæraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea puppis erat validâ fundata carinâ,
Qui mecum velles currere, primus eras.
Nunc, quia contraxit vultum Fortuna, recedis,
Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri:
Quisque sit, audito nomine, Naso, rogas.
Ille ego sum, quamquam non vis audire, vetusta
Pene puer puero junctus amicitia.
Ille ego, qui primus tua seria nosse solebam,
Qui tibi jucundis primus adesse jocis.
Ille ego convictor, densoque domesticus usu,
Ille ego judiciis unica Musa tuis.
Idem ego sum, qui nunc an vivam, perfide, nescis:
Cura tibi de quo quærere nulla fuit.
Sive fui numquam carus, simulasse fateris:
Seu non fingebas, inveniere levis.
Dic age, dic aliquam, quæ te mutaverit, iram:
Nam nisi justa tua est, justa querela mea est.

Quæ te consimilem res nunc vetat esse priori?
An crimen, cœpi quod miser esse, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas,
Venisset verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, sed & insultare jacenti
Te mihi, nec verbis parcere, Fama refert.
Quid facis, ah demens? cur, si Fortuna recedat,
Naufragio lacrimas eripis ipse tuo?
Hæc Dea non stabili, quam sit levis, orbe fatetur,
Quem summum dubio sub pede semper habet.
Quolibet est folio, quavis incertior aurâ.
Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo;
Et subito casu, quæ valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia Crœsi?
Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
Ille Syracosia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram repulit arte famem.
Quid fuerat Magno majus? tamen ille rogavit
Submissa fugiens voce clientis opem.
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipse magis.
Ille Jugurthino clarus Cimbroque triumpho,
Quo victrix toties Consule Roma fuit;
In cœno latuit Marius cannaque palustri:
Pertulit & tanto multa pudenda viro.
Ludit in humanis divina potentia rebus;

Et certam præsens vix habet hora fidem.
Litus ad Euxinum, si quis mihi diceret, ibis,
Et metues, arcu ne feriare Getæ;
I, bibe, dixissem; purgantes pectora succos;
Quidquid & in tota nascitur Anticyra.
Sum tamen hæc passus: nec si mortalia possem,
Et summi poteram tela cavere Dei.
Tu quoque fac timeas; &, quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

EPISTOLA IV.

SEXTO POMPEJO.

NUlla dies adeo est australibus humida nimbis,
Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
Mixta fere duris utilis herba rubis.
Nil adeo Fortuna gravis miserabile fecit,
Ut minuant nullâ gaudia pace malum.
Ecce domo, patriaque carens, oculisque meorum,
Naufragus in Getici litoris actus aquas;
Quâ tamen inveni vultum diffundere caussam
Possem, Fortunæ nec meminisse meæ.
Nam mihi, cum fulva tristis spatiarer arena,
Visa est a tergo penna dedisse sonum.

Respicio: nec corpus erat, quod cernere possem:
Verba tamen sunt hæc aure recepta meâ:
En ego lætarum venio tibi nuntia rerum,
Fama per immensas aere lapsa vias.
Consule Pompejo, quo non tibi carior alter,
Candidus & felix proximus annus erit.
Dixit: &, ut læto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc Dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter nova gaudia curis,
Excidit asperitas hujus iniqua loci.
Ergo ubi, Jane biceps, longum reseraveris annum,
Pulsus & a sacro mense December erit;
Purpura Pompejum summi velabit honoris;
Ne titulis quidquam debeat ille suis.
Cernere jam videor rumpi penetralia turbâ,
Et populum lædi deficiente loco;
Templaque Tarpejæ primum tibi sedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota Deos;
Colla boves niveos certæ præbere securi,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Cumque Deos omnes, tum quos impensius æquos
Esse tibi cupias, cum Jove Cæsar erit.
Curia te excipiet, Patresque e more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
Utque solet, tulerit prospera verba dies,
Egeris & meritas Superis cum Cæsare grates,

Qui caussam, facias cur ita sæpe, dabit;
Inde domum repetes toto comitante Senatu,
Officium populi vix capiente domo.
Me miserum, turba quod non ego cernor in illa;
Nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo:
Adspiciet vultus Consulis illa sui.
Dî faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
Nomen; &, Heu, dicas, quid miser ille facit?
Hæc tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
Protinus exsilium mollius esse meum.

EPISTOLA V.

EIDEM JAM CONSULI.

ITe, leves elegi, doctas ad Consulis aures;
Verbaque honorato ferte legenda viro.
Longa via est; nec vos pedibus proceditis æquis:
Tectaque brumali sub nive terra latet.
Cum gelidam Thracen, & opertum nubibus Hæmon,
Et maris Ionii transieritis aquas;
Luce minus decima dominam venietis in Urbem,
Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeja petatur.
Non est Augusto junctior ulla Foro.

Si quis, ut in populo, qui sitis, & unde, requiret,
Nomina deceptâ quælibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri,
Verba minus certe ficta timoris habent.
Copia nec vobis ullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget ille suos dicendo jura Quirites,
Conspicuum signis cum premet altus ebur:
Aut populi reditus positam componet ad hastam,
Et minui magnæ non sinet Urbis opes:
Aut, ut erunt Patres in Julia templa vocati,
De tanto dignis Consule rebus aget:
Aut feret Augusto solitam natoque salutem,
Deque parum noto consulet officio.
Tempus ab his vacuum Cæsar Germanicus omne
Auferet. a magnis hunc colit ille Deis.
Cum tamen a turba rerum requieverit harum,
Ad vos mansuetas porriget ille manus:
Quidque parens ego vester agam, fortasse requiret.
Talia vos illi reddere verba velim:
Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
Quam prius a miti Cæsare munus habet.
Te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre,
Barbariæ tutas exhibuisse vias.
Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
Effectum cura pectoris esse tui.
Addita præterea vitæ quoque multa tuendæ

Munera, ne propria attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, jurat,
Se fore mancipium, tempus in omne, tuum.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
Et freta velivolas non habitura rates,
Fluminaque in fontes cursu reditura supino,
Gratia quam meriti possit abire tui.
Hæc ubi dixeritis, servet sua dona, rogate.
Sic fuerit vestræ caussa peracta viæ.

EPISTOLA VI.

BRUTO.

Quam legis, ex illis tibi venit epistola, Brute,
Nasonem nolles in quibus esse, locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
Hei mihi, plus illud, quam tua vota, valet!
In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est:
Jam tempus lustri transit in alterius.
Perstat enim Fortuna tenax, votisque malignum
Opponit nostris insidiosa pedem.
Certus eras pro me, Fabiæ lux, Maxime, gentis,
Numen ad Augustum supplice voce loqui.
Occidis ante preces; caussamque ego, Maxime, mortis
(Nec fueram tanti) me reor esse tuæ.

Jam timeo cuiquam nostram mandare salutem:
    Ipsum morte tua concidit auxilium.
Cœperat Augustus deceptæ ignoscere culpæ;
    Spem nostram, terras deseruitque simul.
Quale tamen potui de cœlite, Brute, recenti
    Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quæ prosit pietas utinam mihi; sitque malorum
    Jam modus, & sacræ mitior ira domûs!
Te quoque idem, liquido possum jurare, precari,
    O mihi non dubia cognite Brute nota.
Nam cum præstiteris verum mihi semper amorem,
    Hic tamen adverso tempore crevit amor.
Quippe tuas pariter lacrimas nostrasque videret,
    Passuros pœnam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit Natura, nec ulli
    Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit.
Ut qui, quid valeas, ignoret, Marte forensi,
    Posse tuo peragi vix putet ore reos.
Scilicet ejusdem est, quamvis pugnare videtur,
    Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
Cum tibi suscepta est legis vindicta severæ,
    Verba velut tinctum singula virus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in armis
    Sentire, & linguæ tela subire tuæ.
Quæ tibi tam tenui cura limantur, ut omnes
    Istius ingenium corporis esse negent.
At si quem lædi Fortuna cernis iniqua,

Mollior est animo femina nulla tuo.
Hoc ego præcipue sensi, cum magna meorum
Notitiam pars est inficiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor umquam,
Qui mala solliciti nostra levastis, ero.
Et prius (heu nobis nimium conterminus!) Ister
In caput Euxino de mare vertet iter;
Utque Thyesteæ redeant si tempora mensæ,
Solis ad Eoas currus agetur aquas;
Quam quisquam vestrûm, qui me doluistis ademtum,
Arguat ingratum non meminisse sui.

EPISTOLA VII.

VESTALI.

Missus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Ut positis reddas jura sub axe locis;
Adspicis en, præsens, quali jaceamus in arvo:
Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostræ,
Alpinis juvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum:
Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Adspicis & mitti sub adunco toxica ferro,
Et telum caussas mortis habere duas.
Atque utinam pars hæc tantum spectata fuisset,
Non etiam proprio cognita Marte tibi!
Tenditis ad primum per densa pericula pilum:
Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
Ipsa tamen virtus ordine major erat.
Non neget hoc Ister: cujus tua dextera quondam
Pœniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non neget Ægypsos, quæ, te subeunte, recepta
Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, positu melius defensa manuve,
Urbs erat in summo nubibus æqua jugo.
Sithonio Regi ferus interceperat illam
Hostis, & ereptas victor habebat opes.
Donec fluminea devecta Vitellius unda
Intulit, exposito milite, signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Dauni,
Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longe fulgentibus armis,
Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra ferrumque locumque,
Saxaque brumali grandine plura, subis.
Nec te missa super jaculorum turba moratur,
Nec quæ vipereo tela cruore madent.
Spicula cum pictis horrent in casside pennis;

Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Trojam Danais pro navibus Ajax
Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextræ,
Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid Mars tuus egerit illic,
Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi minor ordine Pili:
Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua præterit omnes,
Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Ægypsos: testataque tempus in omne
Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

EPISTOLA VIII.

SUILLIO.

Litera sera quidem, studiis exculte Suilli,
Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen:
Qua, pia si possit Superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.

Ut

Ut jam nil præstes, animi sum factus amici
Debitor; & meritum, velle juvare, voco.
Impetus iste tuus longum modo duret in ævum;
Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Jus aliquod faciunt adfinia vincula nobis,
Quæ semper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia pene est:
Et quæ te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
Ducis, & adfinem te pudet esse meum!
At nihil hîc dignum poteris reperire pudore,
Præter Fortunam, quæ mihi cæca fuit.
Si genus excutias; Equites, ab origine prima,
Usque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis, qui sint, mores inquirere nostros;
Errorem misero detrahe, labe carent.
Tu modo, si quid agi sperabis posse precando,
Quos colis, exora supplice voce Deos.
Dî tibi sunt Cæsar juvenis. tua numina placa.
Hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis umquam
Esse preces. nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exiguâ si nos ea juverit aurâ,
Obruta de mediis cymba resurget aquis.
Tunc ego tura feram rapidis sollemnia flammis;
Et, valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de Pario statuam, Germanice, templum

Marmore. carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatæ;
Naso suis opibus, carmine, gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
Cum pro concessâ verba salute damus.
Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quæ de parvâ Dîs pauper libat acerrâ,
Tura minus, grandi quam data lance, valent.
Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco,
Victima Tarpejos inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
Principibus res est gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt præconia laudum:
Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus; expersque sepulcri,
Notitiam seræ posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas;
Nullaque res majus tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nosti;
Et quisquis contra, vel simul arma tulit.
Quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,
Et quidquid post hæc, quidquid & ante fuit?
Dî quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt:
Tantaque majestas ore canentis eget.
Sic Chaos, ex illa naturæ mole prioris,
Digestum partes scimus habere suas:

Sic adfectantes cœlestia regna Gigantas,
Ad Styga nimbifero vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Œchalia.
Et modo, Cæsar, Avum, quem virtus addidit astris,
Sacrârunt aliquâ carmina parte tuum.
Si quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere vates:
Judicio pretium res habet ista tuo.
Quod nisi te numen tantum ad majora vocasset,
Gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare materiam nobis, quàm carmina, majus:
Nec tamen ex toto deserere illa potes.
Nam modo bella geris, numeris modo verba coerces,
Quodque aliis opus est, hoc tibi ludus erit.
Utque nec ad citharam, nec ad arcum segnis Apollo est,
Sed venit ad sacras nervus uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes:
Mixta sed est animo cum Jove Musa tuo.
Quæ quoniam nec nos unda submovit ab illa,
Ungula Gorgonei quam cava fecit equi;
Prosit, opemque ferat communia sacra tueri:
Atque isdem studiis imposuisse manum.
Litora pellitis nimium subjecta Corallis
Ut tandem sævos effugiamque Getas,
Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,

Qui minus Ausonia distet ab Urbe, loco.
Unde tuas possim laudes celebrare recentes,
Magnaque quam minimâ facta referre morâ.
Tangat ut hoc votum cœlestia, care Suilli,
Numina, pro socero pene precare tuo.

EPISTOLA IX.

GRÆCINO.

UNde licet, non unde juvat, Græcine, salutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque Dî faciant Auroram occurrat ad illam,
Bis senos fasces quæ tibi prima dabit.
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia Consul,
Et fiam turbæ pars ego nulla tuæ,
In domini subeat partes, & præstet amici
Officium jusso litera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
Et mea sincero curreret axe rota;
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
Lingua salutandi munere functa tui.
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis:
Nec minus ille meus, quam tuus, esset honor.
Illâ (confiteor) sic essem luce superbus,
Ut caperet fastus vix domus ulla meos.

Dumque latus sancti cingit tibi turba Senatûs,
Consulis ante pedes ire viderer Eques.
Et quamquam cuperem semper tibi proximus esse,
Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turbâ quamvis eliderer, essem:
Sed foret a populo tunc mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Densaque quam longum turba teneret iter.
Quoque magis nôris quam me vulgaria tangant,
Spectarem, qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in sellâ nossem formata curuli,
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.
At cum Tarpejas esses deductus in arces,
Dum caderet jussu victima sacra tuo;
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
Audîsset, media qui sedet æde, Deus.
Turaque mente magis plenâ, quam lance, dedissem
Ter quater, imperii lætus honore tui.
Hîc ego præsentes inter numerarer amicos;
Mitia jus Urbis si modo fata darent.
Quæque mihi solâ capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.
Non ita Cœlitibus visum est, & forsitan æquis:
Nam quid me pœnæ caussa negata juvet?
Mente tamen, quæ sola loco non exsulat, utar:
Prætextam, fasces adspiciamque tuos.
Hæc modo te populo reddentem jura videbit;

Et se secretis finget adesse locis.
Nunc longi reditus hastæ supponere lustri
Cernet, & exactâ cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba Senatu,
Publica quærentem quid petat utilitas.
Nunc, pro Cæsaribus, Superis decernere grates;
Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cum jam fueris potiora precatus,
Ut mihi placetur numinis ira, roges!
Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara;
Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
Hîc quoque te festum Consule tempus agam.
Altera lætitiæ, nec cedens caussa priori,
Successor tanti frater honoris, erit.
Nam tibi finitum summo, Græcine, Decembri
Imperium, Jani suscipit ille die.
Quæque est in vobis pietas, alterna feretis
Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris Consul, bis Consul & ille;
Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quamquam est ingens, & nullum Martia summo
Altius imperium Consule Roma videt;
Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem;
Et majestatem res data dantis habet.
Judiciis igitur liceat Flaccoque tibique
Talibus Augusti tempus in omne frui.

Ut tamen a rerum cura propiore vacabit,
Vota precor votis addite vestra meis.
Et, si quem dabit aura sinum, laxate rudentes,
Exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
Præfuit his, Græcine, locis modo Flaccus; & illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
Hic arcu fisos terruit ense Getas.
Hic raptam Trosmin celeri virtute recepit,
Infecitque fero sanguine Danubium.
Quære loci faciem, Scythicique incommoda cœli;
Et quam vicino terrear hoste, roga.
Sintne litæ tenues serpentis felle sagittæ:
Fiat an humanum victima dira caput.
Mentiar, an coeat duratus frigore pontus;
Et teneat glacies jugera multa freti.
Hæc ubi narrarit, quæ sit mea fama, require;
Quoque modo peragam tempora dura, roga.
Nec sumus hîc odio, nec scilicet esse meremur:
Nec cum Fortunâ mens quoque versa meâ est.
Illa quies animo, quam tu laudare solebas,
Ille vetus solito perstat in ore pudor.
Sic ego sum longe, sic hîc, ubi barbarus hostis,
Ut fera plus valeant legibus arma, facit;
Rem, queat ut nullam tot jam, Græcine, per annos
Femina de nobis, virve, puerve queri.
Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitæ;

Hæc quoniam tellus testificanda mihi est.
Illi me, quia velle vident, discedere malunt;
Respectu cupiunt hîc tamen esse sui.
Nec mihi credideris: exstant decreta, quibus nos
Laudat, & immunes publica cera facit.
Conveniens miseris hæc quamquam gloria non est,
Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec pietas ignota mea est: videt hospita tellus
In nostra sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, conjuxque sacerdos,
Numina jam facto non leviora Deo.
Neu desit pars ulla domûs, stat uterque nepotum:
Hic aviæ lateri proximus, ille patris.
His ego do toties cum ture precantia verba,
Eoo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licet quæras, hoc me non fingere dicet,
Officii testis, Pontica terra, mei.
Pontica me tellus, quantis hac possumus ora,
Natalem ludis scit celebrare Dei.
Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
Misit in has si quos longa Propontis aquas.
Is quoque, quo lævus fuerat sub Præside Pontus,
Audierit frater forsitan ista tuus.
Fortuna est impar animo, talique libenter
Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus hæc oculis, procul Urbe remoti;
Contenti tacita sed pietate sumus.

Et tamen hæc tangent aliquando Cæsaris aures.
Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hoc, Superis adscite, videsque,
Cæsar; ut est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Perveniant istuc & carmina forsitan illa,
Quæ de te misi cœlite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina; nec tu
Immerito nomen mite Parentis habes.

EPISTOLA X.

ALBINOVANO.

HIC mihi Cimmerio bis tertia ducitur æstas
Litore, pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum
Duritiæ confers, Albinovane, meæ?
Gutta cavat lapidem; consumitur annulus usu;
Et teritur pressâ vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur, præter nos, omnia perdet?
Cessat duritiâ mors quoque victa meâ.
Exemplum est animi nimium patientis Ulixes,
Jactatus dubio per duo lustra mari.
Tempora solliciti sed non tamen omnia fati

Pertulit; & placidæ sæpe fuere moræ.
An grave sex annis pulchram fovisse Calypso,
Æquoreæque fuit concubuisse Deæ?
Excipit Hippotades, qui dat pro munere ventos,
Curvet ut impulsos utilis aurâ sinus.
Nec bene cantantes labor est audîsse puellas;
Nec degustanti lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriæ faciant oblivia, succos
Parte meæ vitæ, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem Læstrygonis umquam
Gentibus, obliquâ quas obit Ister aquâ.
Nec vincet sævum Cyclops feritate Phyacen,
Qui quota terroris pars solet esse mei!
Scylla feris trunco quod latrat ab inguine monstris,
Heniochæ nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre Charybdin Achæis;
Ter licet epotum ter vomat illa fretum.
Qui quamquam dextra regione licentius errant,
Securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hîc agri infrondes, hîc spicula tincta venenis,
Hîc freta vel pediti pervia reddit hiems.
Ut, quâ remus iter pulsis modo fecerat undis,
Siccus contemta nave viator eat.
Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt.
Quam miser est, qui fert asperiora fide!
Crede tamen: nec te caussas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hiems.

Proxima sunt nobis plaustri ducentia formam,
Et quæ præcipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur Boreas, oræque domesticus huic est;
Et sumit vires a propiore loco.
At Notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
Est procul; & rarus languidiorque venit.
Adde quod hîc clauso miscentur flumina Ponto,
Vimque fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus,hucSagaris,Peniusque,Hypanisque,Cratesque
Influit, & crebro vortice tortus Halys:
Partheniusque rapax, & volvens saxa Cynapes
Labitur; & nullo tardior amne Tyras.
Et tu, femineæ Thermodon cognite turmæ;
Et quondam Grajis Phasi petite viris.
Cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyraspes,
Et tacite peragens lene Melanthus iter.
Quique duas terras, Asiam Cadmique sororem
Separat, & cursus inter utramque facit.
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi, Nile, neget.
Copia tot laticum, quas auget, adulterat undas;
Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigræque paludi,
Cæruleus vix est, diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marinâ est;
Quæ proprium mixto de sale pondus habet.
Si roget hæc aliquis, cur sint narrata Pedoni,

Quidve loqui certis juverit ista modis;
Detinui, dicam, tempus, curasque fefelli.
Hunc fructum præsens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scribimus ista, dolore:
In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu, non dubito, cum carmine Thesea laudes,
Materiæ titulos quin tueare tuæ;
Quemque refers, imitere virum. vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis esse fidem.
Qui quamquam est factis ingens, & conditur a te
Vir tanto, quanto debuit ore cani;
Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam,
Inque fide Theseus quilibet esse potest.
Non tibi sunt hostes ferro clavaque domandi,
Per quos vix ulli pervius Isthmos erat;
Sed præstandus amor, res non operosa volenti.
Quis labor est puram non temerasse fidem?
Hæc tibi, qui perstas indeclinatus amico,
Non est quod linguâ dicta querente putes.

EPISTOLA XI.

GALLIONI.

GAllio, crimen erit vix excusabile nobis,
Carmine te nomen non habuisse meo.

Tu quoque enim (memini) cœlesti cuspide facta
Fovisti lacrimis vulnera nostra tuis.
Atque utinam, rapti jactura læsus amici,
Sensisses ultra, quod quererere, nihil!
Non ita Dîs placuit, qui te spoliare pudica
Conjuge crudeles non habuere nefas.
Nuntia nam luctus mihi nuper epistola venit,
Lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
Sed neque prudentem solari stultior ausim,
Verbaque doctorum nota referre tibi:
Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
Ipsâ jam pridem suspicor esse morâ.
Dum tua pervenit, dum litera nostra recurrens
Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium solatia dicere certi est:
Dum dolor in cursu est, dum petit æger opem.
At cum longa dies sedavit vulnera mentis,
Intempestive qui fovet illa, novat.
Adde quod (atque utinam verum tibi venerit omen!)
Conjugio felix jam potes esse novo.

EPISTOLA XII.

TUTICANO.

QUO minus in nostris ponaris, amice, libellis,

Nominis efficitur conditione tui.
Ast ego non alium prius hoc dignarer honore:
Est aliquis nostrum si modo carmen honos.
Lex pedis officio, naturaque nominis obstant:
Quaque meos adeas, est via nulla, modos.
Nam pudet in geminos ita nomen findere versus,
Desinet ut prior hoc, incipiatque minor:
Et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,
Artius adpellem, Tuticanumque vocem.
Nec potes in versum Tuticani more venire,
Fiat ut e longâ syllaba prima brevis.
Aut producatur, quæ nunc correptius exit,
Et sit porrectâ longa secunda morâ.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
Ridear, & merito pectus habere neger.
Hæc mihi caussa fuit dilati muneris hujus,
Quod meus adjecto fœnore reddet ager.
Teque canam quacumque nota: tibi carmina mittam,
Pene mihi puero cognite pene puer.
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
Non mihi, quam fratri frater, amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
Cum regerem tenerâ frena novella manu.
Sæpe ego correxi sub te censore libellos;
Sæpe tibi admonitu facta litura meo est:
Dignam Mæoniis Phæacida condere chartis
Cum te Pierides perdocuere tuæ.

Hic tenor, hæc viridi concordia cœpta juventâ
Venit ad albentes illabefacta comas.
Quæ nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
Esse, vel invicto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint & bellum & frigora terræ,
Invisus nobis quæ duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, & sit præfrigidus Auster,
Et possit fatum mollius esse meum;
Quam tua sint lapso præcordia dura sodali.
Hic cumulus nostris absit, abestque, malis.
Tu modo per Superos, quorum certissimus ille est,
Quo tuus assidue Principe crevit honor;
Effice, constanti profugum pietate tuendo,
Ne sperata meam deserat aura ratem.
Quid mandem, quæras? peream, nisi dicere vix est.
Si modo, qui periit, ille perire potest.
Nec quid agam invenio, nec quid nolimve velimve:
Nec satis utilitas est mea nota mihi.
Crede mihi; miseros prudentia prima relinquit:
Et sensus cum re consiliumque fugit.
Ipse, precor, quæras, qua sim tibi parte juvandus:
Quoque viam facias ad mea vota vado.

EPISTOLA XIII.

CARO.

O Mihi non dubios inter memorande sodales,
Quique, quod es, vere, Care, vocaris; ave.
Unde saluteris, color hic tibi protinus index,
Et structura mei carminis esse potest.
Non quia mirifica est, sed quod nec publica certe:
Qualis enim cumque est, non latet esse meam.
Ipse quoque, ut chartæ titulum de fronte revellas,
Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscêre libellis;
Perque observatas inveniere notas.
Prodent auctorem vires, quas Hercule dignas
Novimus, atque illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest proprio deprensa colore
Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala Thersiten prohibebat forma latere,
Quam pulcher Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
Carmina, quæ faciam pene poeta Getes.
Ah pudet! & Getico scripsi sermone libellum;
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, (gratare mihi) cœpique poetæ
Inter inhumanos nomen habere Getas.
Materiam quæris? laudes de Cæsare dixi.

Adjuta est novitas numine nostra Dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus, in ætherias numen abisse domos:
Esse parem virtute patri, qui frena coactus
Sæpe recusati ceperit imperii.
Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum,
Ambiguum nato dignior, anne viro.
Esse duos juvenes, firma adjumenta Parentis,
Qui dederint animi pignora certa sui.
Hæc ubi non patriâ perlegi scripta Camenâ,
Venit & ad digitos ultima charta meos;
Et caput & plenas omnes movere pharetras,
Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, Scribas hæc cum de Cæsare, dixit,
Cæsaris imperio restituendus eras.
Ille quidem dixit, sed me jam, Care, nivali
Sexta relegatum bruma sub axe videt.
Carmina nil prosunt. nocuerunt carmina quondam:
Primaque tam miseræ caussa fuere fugæ.
At tu per studii communia fœdera sacri,
Per non vile tibi nomen amicitiæ;
Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis,
Materiam vestris adferat ingeniis;
Sic valeant pueri, votum commune Deorum,
Quos laus formandos est tibi magna datos;
Quanta potes præbe nostræ momenta saluti:
Quæ nisi mutato nulla futura loco est.

EPISTOLA XIV.

TUTICANO.

HÆC tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
  Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quod adhuc utcumque valemus,
  Nil, te præterea quod juvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus: suntque ultima vota,
  Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quam muter ut ista;
  Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin
  Mittite, præsenti dum careamus humo.
Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro:
  Si quid & inferius, quam Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
  Proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitæ,
  Iraque carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo numquam per carmina lædi,
  Plectar & incauto semper ab ingenio?
Ergo, ne scribam, digitos incidere cunctor,
  Telaque adhuc demens, quæ nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor, ad illas,
  In quibus offendit naufraga puppis, aquas.

Sed nihil admisi; nulla est mea culpa, Tomitæ;
    Quos ego, cum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris,
    Litera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, & incursus omni de parte timendos,
    Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi.
    Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.
Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascra,
    Ausa est agricolæ Musa docere senis.
At fuerat terra genitus, qui scripsit, in illa:
    Intumuit vati nec tamen Ascra suo.
Quis patriam sollerte magis dilexit Ulixe?
    Hoc tamen asperitas indice nota loci est.
Non loca, sed mores dictis vexavit amaris
    Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est.
Falsa tamen passa est æquâ convicia mente,
    Obfuit auctori nec fera lingua suo.
At malus interpres, populi mihi concitat iram,
    Inque novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore candidus, essem!
    Exstat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod Illyrica si jam pice nigrior essem,
    Non mordenda mihi turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea sors excepta, Tomitæ,
    Tam mites Grajos indicat esse viros.
Gens mea Peligni, regioque domestica Sulmo,

Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
Is datus a vobis est mihi nuper honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris;
Exceptis, si qui munera legis habent.
Tempora sacratâ mea sunt velata coronâ,
Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur Latonæ Delia tellus,
Erranti tutum quæ dedit una locum;
Tam mihi cara Tomis: patriâ quæ sede fugatis
Tempus ad hoc nobis hospita fida manet.
Dî modo fecissent, placidæ spem posset habere
Pacis, & a gelido longius axe foret.

EPISTOLA XV.

SEXTO POMPEJO.

Si quis adhuc usquam nostri non immemor exstat,
Quidve relegatus Naso, requirit, agam;
Cæsaribus vitam, Sexto debere salutem
Me sciat. a Superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miseræ complectar ut omnia vitæ,
A meritis ejus pars mihi nulla vacat.
Quæ numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
Punica sub lento cortice grana rubent.

Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.
Confiteor. testere licet. signate Quirites.
Nil opus est legum viribus: ipse loquor.
Inter opes & me, rem parvam, pone paternas.
Pars ego sim census quantulacumque tui.
Quam tua Trinacria est, regnataque terra Philippo,
Quam domus Augusto continuata Foro;
Quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum,
Quæque relicta tibi, Sexte, vel emta tenes:
Tam tuus en ego sum. cujus te munere tristi
Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, & detur amicius arvum,
Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in Dîs est, tenta lenire precando
Numina, perpetuâ quæ pietate colis.
Erroris nam tu, vix est decernere, nostri
Sis argumentum majus, an auxilium.
Nec dubitans oro; sed flumine sæpe secundo
Augetur remis cursus euntis aquæ.
Et pudet, & metuo, semperque, eademque precari,
Ne subeant animo tædia justa tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est.
Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere sæpe aliud cupiens delabor eodem:
Ipsa locum per se litera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia, seu me

Dura jubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblitâ repetam tua munera mente:
Et mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet & cœlo posita est quæcumque sub illo;
Transit nostra feros si modo Musa Getas.
Teque meæ caussam servatoremque salutis;
Meque tuum libra norit & ære minus.

EPISTOLA XVI.

AD INVIDUM.

INvide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
Non solet ingeniis summa nocere dies.
Famaque post cineres major venit: & mihi nomen
Tunc quoque, cum vivis adnumerarer, erat.
Cum foret & Marsus, magnique Rabirius oris,
Iliacusque Macer, sidereusque Pedo,
Et, qui Junonem læsisset in Hercule, Carus;
Junonis si non jam gener ille foret;
Quique dedit Latio carmen regale Severus;
Et cum subtili Priscus uterque Numa;
Quique vel imparibus numeris, Montane, vel æquis
Sufficis, & gemino carmine nomen habes;
Et qui Penelopæ rescribere jussit Ulixen,
Errantem sævo per duo lustra mari;

Quique suam Trœzena, imperfectumque dierum
Deseruit celeri morte Sabinus opus;
Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
Gallica qui Phrygium duxit in arva senem;
Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Trojam;
Quique sua nomen Phyllide Tuscus habet;
Velivolique maris vates, cui credere possis
Carmina cæruleos composuisse Deos;
Quique acies Libycas Romanaque prœlia dixit;
Et Marius, scripti dexter in omne genus;
Trinacriusque suæ Perseidos auctor, & auctor
Tantalidæ reducis Tyndaridosque Lupus;
Et qui Mæoniam Phæacida vertit, & unà
Pindaricæ fidicen tu quoque, Rufe, lyræ;
Musaque Turranî, Tragicis innixa cothurnis,
Et tua cum socco Musa, Melisse, levis.
Cum Varus Gracchusque darent fera dicta tyrannis,
Callimachi Proculus molle teneret iter:
Tityrus antiquas & erat qui pasceret herbas,
Aptaque venanti Gratius arma daret;
Naidas a Satyris caneret Fontanus amatas,
Clauderet imparibus verba Capella modis.
Cumque forent alii, quorum mihi cuncta referre
Nomina longa mora est, carmina vulgus habet:
Essent & juvenes, quorum quod inedita cura est,
Adpellandorum nil mihi juris adest;
Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,

Pieridum lumen, præsidiumque fori.
Maternos Cottas cui Messallasque paternos
Maxima nobilitas ingeminata dedit.
Dicere si fas est, claro mea nomine Musa,
Atque inter tantos, quæ legeretur, erat.
Ergo submotum patria proscindere, livor,
Desine; neu cineres sparge, cruente, meos.
Omnia perdidimus. tantummodo vita relicta est,
Præbeat ut sensum materiamque malis.
Quid juvat exstinctos ferrum dimittere in artus?
Non habet in nobis jam nova plaga locum.

F I N I S.

IN

P. OVIDII NASONIS FASTORUM

LIBROS NOTÆ.

IN LIBRUM PRIMUM.

v. 1 *Latium*. Solarem, sive Julianum; cujus systema est dierum CCCLXV cum quadrante diei, h. e. horis sex.

v. 3 *Cæsar Germanice*. In familia Cæsarum nonnulli *Germanici* cognomen habuere, quorum primus fuit Nero Claudius Drusus Germanicus, Liviæ Drusillæ Augusti uxoris ex Tiberio Nerone filius. Senatus, ob res maxima felicitate in Germania gestas, *Germanici* cognomen ipsi posterisque ejus decrevit. Hujusce filio, qui a patruo Tiberio fuerat adoptatus, suos Fastos inscripsit Ovidius.

v. 7 *Annalibus*. Commentariis nempe Pontificum; ad quos Annalium confectio pertinebat.

v. 10 *Pater ... avus*. Tiberius, a quo fuerat adoptatus ipse; Augustus, a quo Tiberius. *Sic etenim D. Augustus* (Justinianus lib. I Institutionum, Titulo XI.) *non ante Tiberium adoptavit, quam is Germanicum adoptasset; ut protinus, adoptione facta, inciperet Germanicus Augusti nepos esse*.

v. 12 *Druso*. Tiberii filio, adoptivo fratre.

v. 13 *Cæsaris*. Julii nempe Cæsaris, Pontificis Maximi; qui, anno in ordinem digesto, & aras Numinibus exstruxit, & novos antiquis dies sacros addidit.

v. 20 *Clario ... Deo*. Apollini, in Claro Joniæ oppido templum habenti, ut fontem etiam, & lucum sibi sacrum.

v. 22 *Civica ... arma*. Dicendi scilicet facultatem.

v. 37 *Trabeati ... Quirini*. Romuli trabeâ succincti. *Qui-*

rini fuit illi nomen inditum, postquam vita functus Deus habitus est. Trabea vero Romanorum toga erat, quæ purpureas in albo fascias habebat trabium instar intextas, a Regibus primum, deinceps a Consulibus etiam gestari solita.

v. 42 *Numero*. Quintilis, Sextilis, September &c.

v. 43 *Avitas ... umbras*. Februarius enim ab eo dictus, quod continuis diebus duodecim pro defunctorum Manibus *Februa*, h. e. Sacrificia expiatoria, fierent. Sunt & aliæ nominis rationes, quas tradit Auctor lib. seq.

v. 47 *Tria verba*. Fastis tantummodo diebus in jurisdictione exercenda Prætoribus fari licebat tria verba illa sollemnia, *Do*, *Dico*, *Addico*; h. e. Do actionem, Dico jus, Addico sive adjudico rem controversam alterutri litigantium.

v. 50 *Qui &c.* Dies hujusmodi *Intercisus* vocabatur. Ita Varro lib. V de L. L. cap. 4: *Intercisi dies sunt, per quos mane & vesperi est nefas, medio tempore, inter hostiam cæsam, & exta porrecta, fas: a quo, quod fas tum intercedit, intercisi dies; aut quod tum intercisum nefas.*

v. 52 *Honoratus*. Vel quod *honorati* dicuntur, qui Magistratus obtinent; vel quod Edicta Prætorum *Juris Honorarii* nomine vocabantur.

v. 53 *Est &c.* Dies *Comitiales* indicat; quibus per omnes horas agi cum populo licebat, si nulla penitus Comitia haberentur; secus, id quidem licebat adhuc, sed aliqua tantum diei parte. *Septorum* autem nomine loca illa duo in Campo Martio, quo fiebant Comitia, instar ovilium tabulatis inclusa significantur: in quorum altero populus Romanus stabat Comitiorum tempore, antequam ad suffragium vocaretur; in altero Magistratus, qui Comitiis præerat, ejusque ministri.

v. 54 *Est quoque, &c.* Nundinas significat, quæ fiebant nono quoque die; quæque Lege a Q. Hortensio dictatore lata fastæ factæ sunt, quo rustici, nundinandi caussa in urbem convenientes, suas lites peragere possent.

v. 55 *Vindicat &c.* Ita Macrob. lib. I Saturn. cap. 14: *Ut Idus omnes Jovi, ita omnes Kalendas Junoni tributas, & Varronis & pontificalis affirmat auctoritas: quod etiam Laurentes patriis religionibus servant; qui & cognomen Deæ ex ceremoniis addiderunt, Kalendarem Junonem vocantes.*

v. 58 *Ater*. Dies omnes postridie Kalendas, Nonas, Idus, *Atri* vocabantur, h. e. ominosi, infelices, & in quibus

gravis aliquando Reipublicæ calamitas accidisset. Adpellationis autem ratio est, quod Veteres felicia omnia albo, tristia & infausta atro colore notabant.

v. 70 *Resera &c.* Templi aditum ad sacra facienda postulat, non ad sinistrum aliquod omen indicandum. Novimus autem aperto Jani templo bellum grassari, clauso pacem florescere.

v. 71 *Favete.* Hoc loco τὸ *favere* non jam silentium agere significat, sed votis, faustis ominibus, & precibus sacerdotem sacra peragentem aut comitari, aut sequi. Vide Metam. lib. XV, v. 677.

v. 76 *Spica Cilissa.* Crocus, cujus feracissima Cilicia est.

v. 79 *Tarpejas ... arces.* Capitolium. Vide Notam in v. 49 Eleg. X Amor. I.

v. 81 *Novi ... fasces.* Novi Magistratus insignia. *Nova purpura.* Consularis nempe prætexta; quæ & *toga picta*, & *trabea* quoque dicitur.

v. 82 *Ebur.* Sella curulis, signis ornata, & ebore distincta. Majorum Magistratuum propria erat, nempe Consulum, Prætorum, & Ædilium eorum, qui de Patribus creati forent, quique & *Curules* simpliciter vocabantur.

v. 120 *Cardinis.* Quatuor sunt cardines, in quibus Mundus vertitur, Septemtrionalis & Meridionalis axis, Occiduus & Oriens.

v. 129 *Patulcius.* Quod belli tempore templi portæ paterent, *Patulcius* vocabatur; *Clusius* autem, quod tempore pacis clauderentur.

v. 157 *Ignota.* Quod a longinquis regionibus ad nostras ineunte vere transvolet.

v. 163 *Bruma.* Hiemale nempe Solstitium; quod peculiari nomine *Bruma* vocatur ab Auctoribus Latinitatis aureæ. Varro lib. V de L. L. cap. 2: *Tempus a bruma ad brumam, dum Sol redit, vocatur annus.*

v. 169 *Delibat.* Leviter nimirum attingit, non ut opus revera faciat, sed ut felicis ominis caussâ operis annui & quotidiani specimen exhibeat.

v. 174 *Velim.* Rectius & significantius, quam *voles.*

v. 179 *Ad primam &c.* Ut insunt omina principiis ex prima observatione cantûs, & volatûs avium; sic insunt etiam precibus, quæ Kal. Jan. mihi funduntur.

v. 185 *Rugosaque carica.* Ficus, in Caria abunde nascens; quæ ibidem siccata in alias regiones vehebatur. Cicero lib. I de Divinat. c. 40: *Quidam in portu caricas Cauno* (op-

pido Cariæ) *advectas vendens, cauneas clamitabat.*

v. 189 *Stipis.* Strenæ; h. e. muneris, quod ineunte anno felicis ominis gratia dari solebat. Symmach. lib. X. Epistol. 28: *Ab exortu pene Urbis Martiæ strenarum usus adolevit, auctoritate Tatii Regis, qui verbenas felicis arboris ex luco Streniæ anni novi auspices primus accepit.* Verbenis postea successerunt æreæ monetæ, tandem aureæ.

v. 228 *Clavigerum.* Qui dextra baculum, sinistra clavem gerebat, ut supra v. 99.

v. 234 *Falcifer.* Quia falx est insigne Saturni, qui culturæ agrorum præsidere videtur, ut ait Festus.

v. 239 *Servavit.* Perperam alii *formavit;* nam Janus ipse cuderat æs illud, in quo & biceps effigies ejus, & Saturni ratis inspiciebatur. Macrobius Saturnal. lib. I, cap. 7: *Servavit & in hoc Saturni reverentiam, ut, quoniam ille navi fuerat advectus, ex una quidem parte sui capitis effigies, ex altera vero navis exprimeretur, quo Saturni memoriam in posteros propagaret.*

v. 258 *Hic ubi &c.* Duo Jani templa significat, quorum alterum in foro Boario, alterum in Piscario fuit. Dicebatur quoque *Janus* spatium illud, quod erat inter utrumque Jani templum, & in quo mercatores ac fœneratores frequentissime habitabant. Hujusce loci pars prima, ubi pecunia fœnori dabatur, *summus Janus*, ultima *imus*, media *medius* adpellabatur.

v. 260 *Œbalii ... Titi.* Tatii Sabinorum Regis, cui prænomen *Titus*. Sabini autem a Lacedæmoniis duxerunt originem, qui ab Œbalo, quondam Laconiæ Rege, adpellati fuerunt *Œbalii*. Sic infra Fast. III, v. 230: *Œbalides matres* sunt Sabinæ a Romulo raptæ.

v. 261 *Levis custos.* Tarpeja, Sp. Tarpeji filia, qui Romanæ præerat arci in Capitolio sitæ. Cum hæc arcem Sabinis sub Romulo tradidisset, ab his pro armillis, quas pretium proditionis pepigerat, injectis armis obruta est.

v. 265 *Cujus.* Reperitur & *custos*, & *civis*, & *Juno*, & *conjux*. Juno autem Romanis, quod a Teucris originem ducerent, erat adhuc infensa.

v. 276 *Cum strue.* Festus: *Strues genera liborum sunt, digitorum conjunctorum non dissimilia, qui superjecta panicula in transversum continentur.*

v. 282 *Nomine.* Alii *numine*.

v. 287 *Ministros.* Cæsares.

v. 288 *Neve &c.* Ne scilicet moriens Augustus cesset pace

frui, cujus fuit auctor. Ita Crispinus cum aliis Interpretibus.

v. 290 *Duo templa*. Alterum Jovi, alterum Æsculapio, qui filius Apollinis & nepos est Jovis.

v. 307 *Non ut &c.* Juxta Gigantum fabulam, qui Jovi bellum illaturi montes montibus imposuerant.

v. 315 *Institerint &c.* Hujusce distichi habetur lectio multiplex. Istam vero secuti, interpretamur ita: Imminentium Nonarum signa dabunt insurgentes imbres & procellæ *exoriente Lyra*.

v. 318 *Agonali luce*. Agonalia Festa a Numa fuisse instituta colligitur ex Macrobio Saturnal. Lib. I, cap. 4.

v. 322 *Agone?* Idest, *Ferio ne hostiam?* M. Varro lib. V de L. L. *Dies Agonales, per quos Rex in regia arietem immolat, dicti ab* agone; *eo quod interrogatur Princeps civitatis, & princeps gregis immolatur*.

v. 323 *Ab actu*. Festus: *Agonias hostias putabant ab* agendo *dictas*. *Unde* agolum *pastorale baculum, quo pecudes aguntur*.

v. 328 *A pecoris &c.* Ducto vocabulo ἀπὸ τῦ ἀγονιάω, *trepido*, sive *timeo*.

v. 330 *Graja*. Grajis ἀγὼν perinde sonat ac certamen, sive ludus. Ludorum autem Agonalium auctor fuisse creditur Hercules.

v. 339 *Lacrimatas*. Juxta Myrrhæ fabulam, Metam. lib. X, v. 298 & seqq.

v. 459 *Noxæ*. Rectius, quam *noxa*. Legalis autem dicendi formula *noxæ reum alicui dedere* perinde sonat, ac aliquem ob noxam alteri plectendum tradere.

v. 363 *Aristæus*. Apollinis ex Cyrene filius, de quo vide Virg. Georg. lib. IV prope finem.

v. 367 *Proteus*. Vide Notam in v. 10 Eleg. XV Amor. II.

v. 385 *Hyperiona*. Solem.

v. 387 *Triplici*. Vel quod in triviis Dianæ simulacrum ponebatur a Græcis; vel quod in Cœlo Luna, in Silvis Diana, apud Inferos Proserpina vocabatur. *Pro virgine*. Iphigenia; de qua vide v. 27 & seqq. Metam. XII.

v. 389 *Sapæos*. Thraciæ populos; qui Proserpinæ canes immolabant, ut latratibus suis immissos ab ipsa Manes averterent.

v. 393 *Festa*. Nempe *Trieterica*; de quibus vide Notam in v. 593 Rem. Amor.

v. 400 *Quique &c.* Priapus, hortorum rurisque custos.

v. 404 *Parce*. Alii *large*, at perperam; agitur enim Bacchi convivium.

v. 411 *Mitia*. Quatuor Codices *mutua*.

v. 420 *Illa suo*. Rectius alii *illa senem*.

v. 440 *Hellespontiaco*. Quod esset illi patria Lampsacos, in Hellesponti litore collocata.

v. 448 *Penna ... ore*. Hinc *præpetes* & *oscines* vocabantur, quod & cantu & volatu auspicium redderent.

v. 453 *Defensa ... Capitolia*. A Gallis Senonibus; qui, nisi anseres clangore suo Manlium excitassent, Capitolium cepissent. Contigit hoc anno ab Urbe condita CCCLXIII. Meminit hujus rei Liv. lib. V, & Plutarch. in Vita Camilli. Anseres porro Isidi, quæ filia fuit Regis Inachi, fuisse sacros tradidere Veteres.

v. 461 *Nupta*. Alii *Aurora*, nupta Tithono.

v. 462 *Arcadiæ ... Deæ*. Carmentæ; cujus sacrum *pontificale* vocat, quia Festis Carmentalibus Pontifex præesse debebat.

v. 464 *Virginea*. Huic aquæ nomen inditum a Virgine, quæ militibus sitientibus aquæ venam ad Campum Martium usque permeantem ibique scaturientem indicavit.

v. 471 *Utroque*. Carmentæ scilicet & Mercurii, vel Pallantis juxta Nostrum.

v. 490 *Cadmus*. Vide Notam in v. 35 Eleg. XII Amor. III.

v. 491 *Tydeus ... Pagaseus Iason*. Ille, quod imprudens Menalippum fratrem occidisset, fugit exsul ad Argivos; hic, interemto Peliâ injusto sibi sævoque patruo, Corinthum abiit. A Pagasis autem, oppido Thessaliæ, *Pagaseus* quoque dicitur.

v. 499 *Amnem*. Albulam; qui postea Tiberis adpellatus.

v. 501 *Terenti*. Qui locus est in Campo Martio juxta Festum, Val. Maximum, & Censorinum.

v. 510 *Novos ... Deos*. Æneam, Romulum, & Cæsares.

v. 520 *Femina*. Vide Notam in v. 21 Eleg. XII Amor. II.

v. 521 *Palla*. Qui cæsus a Turno vindicem habuit Æneam, cujus armis ipse faverat.

v. 524 *Obruet &c*. Prædicit Romanorum victorias in Græcos, a quorum Majoribus victi fuerant Majores eorum, nempe Trojani.

v. 526 *Num minus*. Hæc omnibus potior visa lectio, cujus hic sensus est: Num minus ex isto cinere exorientur, qui totum terrarum orbem sibi subdant?

v. 529 *Idem*. Jul. Cæsar & Imperator, & Pontifex, & Divus.

v. 533 *Nepos natusque Dei*. Tiberius, Divi Augusti filius, Divique Jul. Cæsaris nepos; qui, callide simulans, alienus ab Imperii cupiditate videri voluit.

v. 536 *Julia*. Secunda Cæsaris Augusti conjux, quæ prius dicta Livia Drusilla; at, postea in Juliorum domum mariti adoptione translata, Julia Augusta vocari cœpit. Hanc nepos Claudius consecravit, ut tradit Suetonius lib. V, cap. II.

v. 541 *Nova tecta*. Quibus a veteri novi hospitis patria *Palantium* nomen inditum.

v. 543 *Ecce &c.* Hercules, in oppido Tirynthe natus, clava munitus Geryonem Iberiæ sive Hispaniæ Regem devicit, & ejusdem armenta secum abduxit in eam Italiæ partem, qua regnabat Evander Arcas; atque ibi Cacum, latronem sævissimum, interfecit.

v. 545 *Tegeea*. Ab oppido Arcadiæ, cui nomen *Tegea*.

v. 550 *Feros*. Alii *boves*, alii *ferox*.

v. 565 *Cœlum &c.* Vide Notam in v. 17 Heroid. Epist. IX.

v. 573 *Typhoea*. Gigantem immensæ magnitudinis, fulmine a Jove percussum, & sub Ætna sepultum; ubi adhuc spirare dicitur, & flammas evomere.

v. 582 *Hic &c.* In foro nempe Boario; quod ita fuerat adpellatum vel a bove, quem mactavit Hercules, juxta nonnullos, vel ab æneo bove ibidem collocato.

v. 589 *Redditaque &c.* Anno U. C. DCCXXVI post orationem illam simulatam, habitam a Cæsare Octaviano de deponendo Imperio, redditæ Senatui & Populo Romano omnes pacatæ provinciæ; quæ nondum sedatæ, a Cæsare retentæ. Augusti vero nomine decoratus fuit Octavianus Id. Jan., at juxta Censorinum XVI Kal. Febr.

v. 593 *Africa &c.* P. Scipio Cornelius ob Africam devictam *Africanus* adpellatus fuit; P. Servilius domitis Cilicibus & Isauris *Isauricus*; Q. Cæcilius Metellus Cretæ Insulâ debellatâ *Creticus*; Q. Metellus alter victo Jugurta & Numidis *Numidicus*; M. Valerius Maximus captâ Messanâ, urbe Siciliæ, *Messana* cognominatus; Scipio demum Æmilianus excisa & deleta Numantia *Numantinus*, vel etiam *Africanus*.

v. 601. *Ex uno*. Ob eximium factum unum. *Torquis ademta*. Alii *ademti*. Cicer. III de Off. *T. Manlius, ad Anie-*

nem, *Galli*, *quem ab eo provocatus occiderat*, *torque detracto*, *cognomen invenit*.

v. 602 *Aut Corvi &c.* M. Valerius, singulari certamine cum Duce Gallorum congressus, quod, adjutore corvo super ejus galeam volitante, & hostem unguibus ac rostro petente, victor evaserit, *Corvini* nomen adeptus est.

v. 604 *Nomine major.* Idest Jul. Cæsar, omni nomine ac titulo major. Pompejus autem *Magni* nomen a magnis rebus gestis invenerat.

v. 609 *Sancta &c.* In adulationem Augusti ait Auctor illum eo nomine vocari, quo & sancta & templa a Patribus vocata fuere; immo & *augurium* ab *augustus* originem trahere contendit. Aliter attamen Suet. in Aug. cap. VII: *Loca religiosa*, *& in quibus augurato quid consecratur*, *augusta dicuntur ab auctu*, *vel ab avium gestu gustuve*.

v. 614 *Querna corona.* Quæ & *corona civica* dicebatur, ob servatum ab se civem alicui dari solita. Pendebat igitur ante Augusti fores inter duas lauros hujusmodi corona, ut servatorum ab eo civium esset indicium.

v. 618 *Parrhasiæ ... Deæ.* Carmentæ; quæ *Parrhasia* dicitur ab Arcadiæ urbe cognomine. *Relata.* Idest renovata; nam sacra eidem fiebant etiam III Id. Jan., ut supra vidimus.

v. 620 *Ab Evandri ... parente.* Carmentâ, literæ *m* in *p* commutatione facta.

v. 629 *Scortea &c.* Varro lib. VI de L. L. *Dicimus scortea ea*, *quæ ex corio & pellibus sunt facta*. *Inde in aliquot sacris ac sacellis scriptum habemus*, *Ne quid scortum adhibeatur*, *ideo ne morticinum quid adsit*.

v. 638 *Quâ fert &c.* Templum Concordiæ inter Forum & Capitolium erat prope templum Junonis Monetæ, ad quod a templo Concordiæ centum gradibus conscendebatur. *Moneta* porro dicta fuit a *monendo*, quod Romanos propter terræmotum sue plenâ rem divinam facere monuisset.

v. 640 *Sacratæ ... manus.* Tiberii scilicet & Liviæ; qui Concordiæ templum, olim a M. Furio Camillo conditum, restituere.

v. 647 *Libasti.* Idest, libanda Diis obtulisti.

v. 652 *Per juvenis &c.* Indicat Solis transitum in Aquarium. Illum vero juvenem Ganymedem fuisse fabulantur, &, quod Jovis pincerna fuerit, ab eodem inter astra translatum.

v. 655 *Sidere &c.* Post occasum Lyræ, nocte sequenti. *ignis*

gnis sive sidus occulitur, quod in medio Leonis pectore micat.

v. 658 *Sementiva*. Ad sementem pertinens. Sementivæ porro feriæ, quod non haberent statum in anno diem, a Pontificibus indicebantur; in iisque feriis sacrificium Deabus Telluri & Cereri in templo Telluris ejusdem offerebatur.

v. 670 *Paganis ... focis*. Quivis pagus suum foculum habebat, ex instituto Servii Tullii.

v. 693 *Bis*. Nam primò far Veteres torrebant; deinde sub mola in farinam redactum, pane jam facto, coquebatur iterum in furnis: sic *bis tostum* alibi Noster adpellat.

v. 707 *Fratres*. Tiberius & Drusus.

v. 711 *Frondibus Actiacis*. Laureis nempe frondibus, Apollini Actio sacris. Est autem laurus non minus insigne pacis, quam victoriæ: & ad celebrem victoriam illam respexisse videtur Auctor, quam retulit Augustus apud Actium in M. Antonium & Cleopatram; quibus devictis, clausit non multo post Jani templum, pacemque Romæ restituit.

v. 719 *Pacalibus*. Quæ fiunt in ara Pacis.

IN LIBRUM II.

v. 2 *Hinc*. Optimi Codices *it*, & aptius quidem.

v. 18 *Pacando &c.* Pugnabat eo tempore Germanicus cum sævissimis Germaniæ populis.

v. 21 *Rege*. Nempe sacrorum; qui & *Sacrificulus* dicebatur. *Flamine*. Sacerdote. Tres primum fuere *Flamines*, *Dialis*, *Martialis*, *Quirinalis*, h. e. Jovis, Martis, & Quirini. Progressu temporis duodecim alii creati fuere, & *Flamines minores* adpellati.

v. 23 *Lictor*. Festus: *Flaminius lictor est, qui Flamini Diali sacrorum causså præsto est*.

v. 25 *Arbore pura*. Alii pinum intelligunt, alii laurum, alii quamlibet arborem nec fulmine tactam, nec vento furente læsam.

v. 27 *Flaminicam*. Alii *Flaminiam*, h. e. Flaminis conjugem.

v. 39 *Actoriden*. Patroclum, Actoris nepotem; qui Clesonymum interemerat.

v. 42 *Phasida*. Medeam, a Phaside Colchorum fluvio ita dictam. Hanc Ægeus sibi duxit uxorem, expiatam ratus.

v. 43 *Amphiaraides*. Alcmæon, Amphiarai filius. Vide Notam in v. 51 El. X Amor. I. *Naupactoo*. Quod fluat prope Naupactum, urbem Ætoliæ.

v. 55 *Phrygiæ ... Matri*. Cybeli ex Phrygia Romam delatæ, ut alibi narrat Auctor.

v. 56 *Sospita*. Juno; quæ adorabatur a Romanis titulo *Sospitæ*, sive conservatricis Imperii.

v. 60 *Ducis*. Augusti.

v. 69 *Penetrale Numæ*. Vestæ Templum prope Numæ Regiam.

v. 81 *Seu &c.* Amphitriti scilicet indicavit amorem Neptuni.

v. 82 *Cum Domino*. Arione Methymnæ indigenâ, quæ Lesbi urbs est.

v. 110 *Pennâ*. Per synecdochen pro sagittâ. Sunt qui in Jonia cygnos habere dicant pennam ceteris duriorem, quæ frontem ipsis perforet, & mortem adferat.

v. 139 *Tu rapis &c.* Sabinarum raptûs mentionem facit, & asyli, quod Romulus cujuscumque furfuris hominibus aperuerat. Augustus autem leges sanxit de pudicitia, gravesque pœnas imposuit adulteris; & maleficos in urbem recipi vetuit.

v. 145 *Puer Idæus*. Vide Notam in v. 652 lib. præced.

v. 151 *Custodem &c.* Vide Notam in v. 55 Art. II. Sequentem Fabulam narrat etiam Metam. II.

v. 173 *Lycaoni*. Lycaonis filia.

v. 194 *Hic &c.* Insulæ, quam Tiberis format, angulo superiore positum fuit Fauno templum, anno ab U. C. DIX.

v. 214 *Cæca*. Et *tecta*, & *operta*, & *sæva* reperias.

v. 220 *Repente*. Plurimi Codices *tepente*; quæ sane lectio magis arridet.

v. 224 *Quosque &c.* Rectius, quam *Quodque vident sternunt*. Unus Heinsii *cadunt*, alius *feriunt*.

v. 231 *Laurentibus*. Alii *latratibus*. Admissa tamen lectio præferenda; quod sæpissime & ab aliis Auctoribus optimis Laurentium aprorum mentio fiat.

v. 237 *Herculeæ*. Vel quia Fabii trahebant originem ab Hercule & Vindunâ Evandri filiâ, vel quia generosis viribus Herculem imitabantur.

v. 241 *Maxime*. Qui plurimis victoriis superbientem Anni-

balem Dictator creatus cunctando fregit, & ad incitas redactam ac pene collapsam Rempublicam restituit.

v. 264 *De nullo &c.* Antequam fici Autumni tempore maturescant, ægri fiunt sexaginta diebus juxta Plinium corvi, & ob sitim præcipue.

v. 271 *Pana.* Eumdem ac Faunum, in cujus honorem XV Kal. Mart. fiebant *Lupercalia*, ita a Lupercis Fauni Sacerdotibus adpellata.

v. 273 *Stymphalides.* Stymphalus urbs in Arcadia, & ejusdem nominis amnis.

v. 277 *Equarum.* Alii *aquarum*; & lectionem suam tuentur variis Græcorum Auctorum locis, ex quibus Pani Deo sive Fauno vota a piscatoribus facta colligitur.

v. 282 *Dialis.* Proprie flamen sive sacerdos est Jovis; qui tamen Pani quoque sacrificabat. Pan autem ab aliquibus universa natura creditus, & idem ac Juppiter.

v. 305 *Dominæ.* Omphali; quæ *Mæonis* infra dicitur, quod erat ex Mæonia, sive Lydia.

v. 324 *Pia.* Alii *quia.*

v. 341 *Ut sæpe &c.* Alii *sepe.* Virg. Æn. II, v. 379:
Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit.

v. 375 *Fabiique.* Romuli temporibus *Fabii* sive *Fabiani* & *Quinctilii* seu *Quinctiliani* vocabantur Luperci, a Fabio & Quinctilio præpositis suis. *Fabii* fuere Remi socii, Romuli *Quinctilii.*

v. 380 *Quod bene cessit, habet.* Alii *cui*; alii *quis bene cessit, habent.*

v. 383 *Ilia.* Quæ & *Rhea* & *Sylvia* quoque dicitur, Numitoris filia est, neptis Amulii. Hic, postquam Fratri regnum abstulit, & omnem ejus stirpem virilem necavit, neptem per speciem honoris Vestalem fieri coegit. At cum furtim a Marte compressa Romulum & Remum genuisset; geminos Tiberis undis exponi impius patruus imperavit, & illam sepeliri vivam; quæ pœna Vestalibus in adulterio deprehensis infligi solebat. Romulus attamen & Remus a Lupa servati, cum adolevissent, Amulio pulso & obtruncato, Numitori regnum restituere.

v. 452 *Rumina &c.* Sunt qui legant
Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.
Sed hoc est contra historiam. Nam Liv. lib. I, c. 4: *In proxima alluvie, ubi nunc ficus Ruminalis est (Romularem vocatam ferunt) pueros exponunt.* Dictam volunt

a *rumine*, idest mamma; quod ibi lac infantibus illis lupa præbuerit.

v. 418 *Fingit*. H. e. format: aptius, quam *lingit*.

v. 420 *Nec sibi promissi*. Alii *Et sibi permissi*. At acutior est & elegantior admissa lectio. Aluntur scilicet lacte lupino, quod illis ita expositis nemo promittere fuisset ausus.

v. 423 *Arcadio ... monte*. Lycæo; nam Græce Λύκος significat *Lupus*, Λύκαιος autem *Lupinus* sive *Lupercus*, Λύκαια tandem *Lupercalia*.

v. 427 *Fecundæ*. Morem aperit, juxta quem Romanæ mulieres pellibus caprorum a Lupercis se cædi sinebant, quod inde fieri fecundæ censerent.

v. 436 *Junonis &c.* Junonis nempe Lucinæ.

v. 441 *Caper hirtus*. Alii *sacer hircus*.

v. 457 *Levis*. Liber nimirum a pondere Solis, qui intrat in Pisces.

v. 461 *Dione*. Proprie Veneris est mater; at sæpissime ab Auctoribus optimis pro Venere sumitur.

v. 493 *Sol fugit*. Notarunt hanc Solis defectionem in Romuli excessu Veterum omnium monumenta. Vide Scalig. de Emend. Tempor. lib. V, pag. 395.

v. 503 *Trabeaque*. Vide Notam in v. 37 super. libri.

v. 510 *Populos*. Sabinum scilicet & Romanum. Alii *Patres*, quidam *populum*.

v. 512 *Certi*. H. e. annui iidemque stati, quibus Quirinalia celebrabantur in Quirinali colle, qui prius Agonus adpellabatur. *Paterna*. Quia Romulo dicata, qui fuit Romanorum pater & auctor.

v. 513 *Stultorum*. Festus docet, Stultorum ferias adpellari Quirinalia; quod Quirinalium die Quirino sacrificent ii, qui ignoraverunt suorum Fornacalium sacrorum diem: & sic moræ piaculum quibus permittebatur feriis expiabant. Fornacalia porro a Numa Pompilio instituta fuere.

v. 527 *Curio ... Maximus*. XXX Curionum Ἔξαρχος, sive princeps; cujus auctoritate Curiæ omnes curionesque reguntur.

v. 537 *Projectis*. Coronæ post exacta convivia, in quibus solebant adhiberi, a domum abeuntibus projiciebantur.

v. 540 *Viâ*. Veteres prope vias sepulcra ponebant. Apulejus: *Portam civitatis egressi monumentum quoddam conspicamur*.

v. 549 *Nam dicitur &c.* Tot fuere Romæ cadavera, in su-

burbanis rogis de more cremanda, ut calor & vapor ipse ad Urbem usque pervenerit.

v. 558 *Pinea tæda*. Qua prælucente mariti domum nova nupta ducebatur. Uxoris autem foculo, non viri, accendi solebat.

v. 560 *Hasta recurva*. Qua novæ nuptæ caput comebatur a viro. Hasta porro illa vel ominabatur fortes liberos nascituros, vel imperium viri in uxorem significabat. Alii aliter.

v. 575 *Rhombo*. Muliebri instrumento, cui involvebant Sagæ licia sive fila incantata.

v. 577 *Quodque &c.* Mænæ quoque, pisciculi cujusdam marini, caput pice adstrictum, acuque trajectum, *torret in igne*; iisque perfectis incantamentis, vincit hostium linguas, ne possint in jurgia prorumpere.

v. 583 *Dea Muta*. Lactantius lib. I de Falsa Religione cap. 20: *Quis, cum audiat Deam Mutam, risum tenere queat? Hanc esse dicunt, ex qua sint nati Lares; & ipsam Laram nominant vel Larundam. Quæ præstare colenti potest, quæ loqui non potest?*

v. 588 *Cognatas*. Erat enim Numici fluminis Nympha.

v. 598 *Quæque &c.* Nymphæ scilicet Anienis Fluvii, cui post editos Romulum & Remum nupsit Ilia.

v. 601 *Ex vitio*. Ex loquacitate. Hinc Græce Λαλία, quod a λαλέω loquor. *Almo*. Fluvius prope Romam.

v. 617 *Caristia*. Solemne convivium a majoribus institutum, cui præter cognatos & affines nemo adhibebatur; ut, siqua inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensæ & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis, tolleretur. Ita Val. Max. lib. II, c. 1.

v. 627 *Tantalidæ*. Tantali nepotes, Atreus & Thyestes; de quibus vide Notam in v. 205 Heroid. Epist. XVI. *Iasonis uxor*. Medea; de qua vide Notas in v. 154 Heroid. Epist. VI, & in v. 2 ac 135 Heroid. XII.

v. 628 *Et quæ &c.* Ino Athamantis uxor, quæ sererent, *ruricolis semina tosta dedit*. Cum frustra seges exspectaretur, sterilitatem illam iræ Deorum adscribendam esse de industria dictitabat, eosdemque placari non posse, nisi sanguine Phryxi & Helles; de quibus vide Notam in v. 123 Heroid. Epist. XIX.

v. 629 *Et Soror &c.* Vide Notam in v. 153 Heroid. XV.

v. 634 *Incinctos*. Quia Lares succincti exhibebantur, tam marmore sculpti, quam ære fusi.

v. 663 *Thyreatida terram*. Cum de Thyreate agro bellum esset inter Argivos & Lacedæmonios, res pugnæ CCC militum utrinque commissa est; quibus omnibus interfectis, Othryades Spartanus, qui solus evaserat, se interemit & aliis se comitem dedit.

v. 685 *Traxit &c.* Dies enim ille dictus fuit *Regifugium*.

v. 691 *Trium minimus*. Sextus Tarquinius; qui vim etiam intulit Lucretiæ, ut infra narratur.

v. 725 *Juvenis*. Alii Regem Tarquinium intelligunt, & legunt *juvenes socios*.

v. 733 *Cui &c.* Tarquinius alius, Egerii filius, Regis propinquus; qui Collatinus cognominatus est, quod ejus pater diu Collatiæ a Tarquinio Prisco captæ præfectus fuerat.

v. 739 *Nurum Regis*. Sexti Tarquinii conjugem.

v. 787 *Collatina*. Alii *Collatini*; qui Lucretiæ maritus.

v. 803 *Urguetur*. Eleganti prorsus Græcismo, ut sæpe alibi Noster. Inepte igitur alii *urguentur*.

v. 837 *Tandemque &c.* Factis scilicet ostendit, se non esse stupidum & hebetem, ut inditum *Bruti* cognomen indicat.

v. 851 *Consul*. L. Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus, acerrimi Libertatis vindices.

IN LIBRUM III.

v. 12 *Aquas*. Numici; *Vestæ enim*, juxta Servium, *libare non nisi de hoc fonte licebat*. Hunc fontem ad templi quoque lotionem Vestalibus adsignaverat Numa Pompilius.

v. 35 *Patruus*. Vide Notam in v. 383 super. libri.

v. 43 *Emeritis*. Metaphora a militibus desumta; qui, cum suo munere plene perfuncti vacationem militiæ obtinerent, *emeriti* milites dicebantur.

v. 55 *Larentia*. Uxor Faustuli, quæ Romulum & Remum lactavit & aluit, *Lupa* dicta, quod fuerit femina vulgato corpore sive prostituto. Hinc origo Fabulæ, superiore libro descriptæ v. 413 & seqq.

v. 58 *Acceptus geniis*. Quod eo mense Saturnalia celebrentur, lautisque conviviis indulgeatur Genio, voluptatis Deo.

v. 64 *Actor*. Abactos scilicet a prædonibus. *In sua rura*. Alii *in sua jura*.

v. 82 *Tellus Hypsipylea*. Lemnos insula; in qua regnavit Hypsipyle, Thoantis filia.

v. 84 *Mænalis ora*. Arcadia, a Mænalo monte sic adpellata.

v. 91 *Inter &c.* Hæc ita construenda videntur: Tempora constant inter Aricinos, & mœnia Albana, & facta &c. Sensus autem hic esset: Et Aricia, & Alba, & Tusculum, a Telegono conditum, Martis mensem faciunt ordine tertium.

v. 94 *A tribus hunc primum*. H. e. quartum.

v. 112 *Constabat &c.* H. e. ea tamen sidera Deorum instar habebant veteres Romani. Alii aliter legunt, & interpretantur.

v. 113 *Signa*. Ludit Ovidius ambiguitate vocis, quæ hic cœlestia signa significat, & versiculo sequente Romana vexilla. Primis autem Romæ temporibus erant ea signa quidam fœni manipuli, de quibus sic infra: *Pertica &c.* Hinc in re militari *manipulus* sive *maniplus* erat agmen militum in centenos homines distributum.

v. 120 *Mensibus &c.* Lustra constant annis quinque; decem mensibus quondam constabat annus; ergo ea lustra decem mensibus erant minora præ nostris.

v. 127 *Pares*. Ætate scilicet & robore; quos divisit in decurias, & e singulis decuriis elegit *Hastatum*. Dicebantur *Hastati*, quod hasta pugnarent; sic alii *Principes*, quod primi pugnam inirent; & quidam *Pilani* sive *Triarii*, quod in tertio aciei loco collocati pila conjicerent.

v. 131 *Quin etiam &c.* Romulus in tres tribus Populum Romanum distribuit, Titiensium scilicet, Ramnium, & Lucerum; singulas vero tribus in decem curias. *Titienses* traxere nomen a Tito Tatio, Sabinorum Rege; *Ramnes* sive *Ramnenses* a Romulo; *Luceres* seu *Lucerenses* a Lucero, Rege Ardeæ, qui auxilio fuerat Romulo adversus Tatium belligeranti.

v. 139 *Regis*. Nempe Sacrorum, sive Sacrificuli.

v. 140 *Curia Prisca*. Triginta Curias intelligit, sive sacra illa loca, in quibus sacrificia offerebat Rom. Populus in triginta curias distributus. Addidit *Prisca*, ut ab aliis triginta discerneret, ob auctum Populum deinceps institutis.

v. 146 *Anna*. Dea, quæ præsidet annis. Huic sacrificari cœptum est, ut *annare* & *perennare* liceret, juxta Macrobium.

v. 148 *Ad spatium &c.* Usque ad annum DC ab Urbe condita, Q. Fulvio & T. Annio Coss. qui primi Kal. Jan.

suum magistratum inierunt. Ac ille dies deinceps solemnis ineundis Magistratibus est habitus.

v. 153 *Samio*. Vide Notam in v. 60 Metam. XV.

v. 156 *Cæsaris &c.* Macrobius lib. I Satur. ita: *Nam Julius Cæsar, ut siderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Ægyptiis disciplinis hausit; ita hoc quoque mutuatus est, ut ad Solis cursum finiendi anni tempus extenderet.*

v. 165 *Lustrum*. Hîc pro spatio annorum quatuor accipitur. Hinc bissextus annus est, in quo dies ille intercalaris inseritur.

v. 170 *Festa*. Quæ a matronis dicta fuere *Matronalia*. Hinc Juvenalis Kal. Martias nuncupat *femineas*; & Tertullianus de Idololatria *matronales ferias*.

v. 201 *Et quos &c.* Cenninenses, Crustumerini, & Antennates. Fusis istis a Romulo, secuta est Sabinorum rabies; quæ tamen, fatis Urbis sic volentibus, mulierum interventu & lacrimis sedata fuit, diviso inter Romulum ac Tatium imperio.

v. 205 *Dictam*. H. e. condictam, sive constitutam ab Hersilia, uxore Romuli.

v. 230 *Œbalides*. Sabinæ a Romulo raptæ. Sabini enim a Laconibus, qui & Œbalii dicebantur, traxerunt originem. Alii legunt *Italides*.

v. 245 *Quod excubias &c.* Romulus, cui dubia Titi Tatii fides erat, excubias ad custodiam sui fieri jussit ad Esquilinum collem sive Esquilias; quas *alii scripserunt ab excubiis Regis dictas*, juxta Varronem.

v. 264 *Sacer*. Quia positum apud illum fuerat Dianæ simulacrum; quod Orestes cum Pylade Ariciam, occiso Rege Thoante, transtulerat.

v. 265 *Hippolytus*. Vide Notas in v. 10 Heroid. Epist. XXI, & in v. 492 Metam. XV.

v. 271 *Regna &c.* Colligimus ex Pausania in Corinthiacis Dianæ Aricinæ Sacerdotes fuisse servos, eosdemque fugitivos; & alios aliis invicem successisse, prout singulari certamine inter sese dimicantes victores evaserant. Sacerdotium autem illud *regnum* etiam adpellabatur, & *Rex nemorensis* ipse Sacerdos.

v. 274 *Exiguis*. Ob aquam nimis gelidam.

v. 335 *Donaria*. H. e. altaria. *Sacraria* Patavinus unus.

v. 337 *Ambage remotâ*. Sensus est: Quamvis minime sit

nsus *ambage*, h. e. longo & obscuro verborum circuitu, vel captiosa sermonis perplexitate; verum tamen abdidit &c.

v. 343 *Risit*. Quod ambiguis propositionibus se captum vidit a Numa. *His*, *&c.* Cepa scilicet, capillis, & anima piscis expiabis & avertes fulmina. *Procures*. Alii *repellas*.

v. 377 *Ancile*. Quasi *amcisum*; ab *am* circum, & *casus*. In adsignanda tamen *ancilis* vera forma Auctores discrepant.

v. 378 *Quâque*. Alii *Quemque*.

v. 381 *Plura*. Undecim, quibus cœleste misceretur.

v. 397 *Apicati*. Pileo nempe tecti. *Cincta*. Flaminicâ veste velata, interprete Festo. Alii aliter legunt.

v. 402 *A vento*. Alter Νότιος h. e. *Australis*, Βόρειος alter sive *Boreus* adpellatus.

v. 409 *Satyris*. Rectius, quam *Satyro*. Carpit enim Nympham vulgato corpore infamem.

v. 412 *Nomen*. Nam Græce vitis ἄμπελος adpellatur.

v. 418 *Cratera*. Alii *Gratare*; haud inepte.

v. 429 *Una &c.* Mensi Martio hic tantum honos est, quod ejus Nonis ante duos Asyli lucos inter arcem & Capitolium ædes Vejovis a Romulo dicata est. Legunt alii, eodem penitus sensu, *Una nota est Martis Nonis: sacrata &c.*

v. 443 *Capra*. Vide Notam in v. 188 Heroid. Epist. XVIII.

v. 446 *Vescaque*. Vocabulum ex *ve* & *esca* conflatum. Festus in *Vesculi* hæc habet: *Ve syllabam rei parvæ praeponebant: unde Vejovem, parvum Jovem, & vegrandem fabam, minutam dicebant*.

v. 449 *Vallabunt*. H. e. cingent. Alii *variabunt*; ut enim flores prata variant & distinguunt, ita stellæ cœlum.

v. 450 *Gorgonei ... equi*. Pegasi; quem alatum ex Medusæ sanguine, quam Perseus interemit, natum asserunt. Cum a Bellerophonte captus in Helicona evolasset, saxum ungula feriens, fontem aperuit; qui ex eo Hippocrene, idest fons equinus, est adpellatus. In cœlum tandem evolasse dicitur, & inter sidera constitutus.

v. 459 *Coronam*. Vide Notam in v. 114 Heroid. VI.

v. 460 *Theseo crimine*. Vide Notam in v. 59 Heroid. IV.

v. 468 *Filia Regis*. Ignoratur utriusque nomen.

v. 476 *Relata ... est*. Nempe rediit. Alii *novata*; quidam *iterata*.

v. 493 *At, puto*. Ironice; namque Indæ fuscæ sunt.

v. 499 *Matrem*. Pasiphaen; de qua vide Notam in v. 57 Heroid. IV.

v. 500 *Tua*. Vide notam in v. 33 Heroid. XIII.

v. 503 *Ortus &c.* Vide Notam in v. 37 Eleg. III Amor. III.

v. 519 *Altera*. Namque prima fiebant III Kal. Mar.

v. 522 *Cœlius*. Festus: *Martialis Campus in Cœlio monte dicitur, quod in eo Equiria solebant fieri, si quando aqua Tiberis Campum Martium occupassent*. Campus minor etiam vocabatur.

v. 524 *Haud procul &c.* Ubi nemus est Annæ Perennæ. *Advena*. Quod a Thusciæ montibus ducit originem. Hinc alias *Thuscus amnis* adpellatur.

v. 538 *Multaque &c.* Res nempe multas saltatione exprimit, sive repræsentat. Vide Notam in v. 501 Art. I. Alii *Cultaque*, sed perperam; neque enim *duris*, h. e. incompositis, choreis τὸ *culta* conveniet.

v. 553 *Elissæ*. Nomen Didoni a Pœnis inditum post mortem, & significat *virago*; quod se fortiter interfecerit, ne cui nuberet Africæ Regum. Vide Notam in v. 3 Heroid. VII.

v. 565 *Pede ... æquo*. Vel secundum cursum intellige, vel funem, quo imus veli angulus utrinque religatur ad latera navis, ut expansum sit, ventumque concipiat.

v. 582 *Purus*. H. e. patens: sic Met. III, v. 709:
Purus ab arboribus, spectabilis undique campus.

v. 595 *Phœnissa*. Anna; quæ traxerat originem ex Phœnicia.

v. 617 *Nec &c.* Sensus est: Nec rebar Didonem sibi necem illaturam.

v. 620 *Tartareas &c.* Ad Inferos namque descenderat, duce Sibylla. Vide Virg. Æn. VI, v. 450.

v. 631 *Regnum*. Nam secuta Didonem Tyro aufugerat, ut impii fratris (Pygmalionis) fraudes eluderet.

v. 649 *Sidonis*. Anna; ex Sidone urbe Tyri.

v. 658 *Inachiam ... bovem*. Io, Regis Inachi filiam; de qua vide Notam in v. 85 Heroid. XIV.

v. 659 *Atlantida*. Putant aliqui Annam fuisse vel Pleionem Atlantis conjugem, vel Majam ejusdem filiam.

v. 663 *Plebs &c.* Plebs ob feneratorum avaritiam ære alieno oppressa sæpe postulavit a Patribus, ut contractuum obligationibus liberaretur; & sæpenumero decepta, tandem anno U. C. CCLXI conspiravit, ne amplius Patricios in bel-

lo, neque ulla alia in re adjuvaret. Itaque secessit in Montem sacrum, neque reduci inde potuit, priusquam ea obtineret, quæ jamdiu concupierat. Inter quæ illud præcipuum fuit, ut Magistratus quotannis crearetur, qui Plebis jura defenderet, ceteris Magistratibus intercederet, & ne ipsi quidem supremo Consulari imperio parere teneretur. Qui in eum Magistratum lecti sunt, *Tribuni Plebis* adpellati. Liv. lib. II, cap. 32.

v. 707 *Philippi*. Urbs extremæ Macedoniæ, in Thraciæ confinio; qua profligati fuere ab Octaviano & Antonio Brutus & Cassius conjuratorum Principes. Vide Flor. lib. IV, c. 7.

v. 715 *Semelen*. Vide Notam in v. 37 El. III Amor. III.

v. 717 *Nec*. Alii *Nam*. Verum hæc ita construenda: Nec referam, *puer ut posses &c.*

v. 721 *Tu quoque &c.* Pentheum intelligit ab Agave matre discerptum, quod Bacchi sacra contemneret. Fabula fusius narratur Metam. III.

v. 722 *Lycurge*. Qui, dum vites amputare vellet, in crus sibi securim impegisse dicitur.

v. 723 *Tyrrhenaque monstra*. Vide Metam. lib. III, v. 600 & seqq.

v. 725 *Quare &c.* Mos erat, ut in Liberalibus, sive Bacchi Festis, viles aniculæ liba venderent, eidem Baccho offerenda. Varro lib. V de L. L. *Liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die sedent Sacerdotes Liberi, hedera coronatæ anus, cum libis & foculo pro emtore sacrificantes.*

v. 733 *Nomine*. A Libero Patre *Liba* & *Libamina* dicta esse putant, quia illi primum fieri & offerri cœpta. Juxta Varronem dicta sunt a *Libando*, quia præcipuus eorum usus erat in sacris.

v. 745 *Levis*. Calvus. Alii alias lectiones secuti.

v. 746 *Flavos*. Vaticanus unus *dulces*, vitatque κακοφωνίαν.

v. 763 *Presset*. H. e. liba premat. Alii *præsit*, Liberi nempe sacris; quæ lectio fortasse verior.

v. 764 *Femineos &c.* Bacchas intelligit. Quoad thyrsum vide Notam in v. 23 El. I Amor. III.

v. 769 *Nysiades*. Ex Nysa; quæ urbs erat Arabiæ, & in qua fuit altus occulte Bacchus, ac Junonis iræ subtractus.

v. 771 *Toga libera*. Sive *virilis*, vel *pura*; quæ *prætextæ* opponitur, quia scilicet nullo purpuræ prætextu distincta. Hanc sumebant adolescentes, cum prætextam deponebant. Quo autem die sumebatur, is dies celebrabatur magna propinquorum amicorumque frequentia.

v. 775 *Pater*. Ita Servius: *Pater licet generale sit omnium Deorum, tamen proprie Libero semper cohæret*.

v. 783 *Ad ludos*. Ad Liberalia, quæ promiscue *ludi* vocabantur, juxta Tertullianum libro de Spectaculis.

v. 784 *Studiis*. H. e. voluptati, sive genio.

v. 786 *Tadiferâ ... Deâ*. Cerere; quæ accensis duabus facibus Proserpinam filiam, a Plutone raptam, variis regionibus conquisiverat. Cereris vero ludi, qui deinceps Liberi ludis fuere conjuncti, *Eleusinia* vocabantur; de quibus vide Notam in v. 67 Heroid. IV.

v. 787 *Tironem celebrare*. Perinde sonat ac ad forum deducere & comitari, ipso tirocinii die. *Tiro* autem dicitur adolescens, quo primum tempore, sumta virili toga, in forum prodit; ac *tirocinii* dies, quo eadem toga sumitur.

v. 791 *Argeos*. Loca quædam sic adpellata, quod in iis sepulti essent quidam Argivorum illustres viri, qui cum Hercule Argivo Romam venerant, & in oppido Saturniâ subsederant. *Qui sint*, &c. In aliquo sex posteriorum, qui desiderantur.

v. 798 *Fatis debita*. Quia, ut infra legitur, *Viscera* &c.

v. 810 *Nominaque* &c. Quinquatria sive quinquatrus sunt dies festi Minervæ; a *quinque*, quod quinque diebus sacra hæc celebrarentur. Primo enim die sacrificia fiebant, quatuor sequentibus gladiatores in theatro certabant. Erant etiam minora Quinquatria, quæ Idibus Juniis celebrabantur. Tum vero tibicines feriati per Urbem vagabantur, & ad Ædem Minervæ conveniebant. Fast. VI, v. 651.

v. 819 *Stantes*. Junctas nempe jugo, h. e. ligno, in quo stamen extenditur.

v. 824 *Tychio*. Sutore celeberrimo.

v. 825 *Epeo*. Virg. Æn. II: *Ipse doli fabricator Epeus*, qui nempe Græcis equum ligneum fabricavit.

v. 829 *Censu*. Mercede scilicet a discipulis persolvenda magistris; quæ a *Minerva* disciplinarum præside *Minerval* adpellabatur. Et Codices & Interpretes quoad lectionem hujusce versus mire discrepant.

v. 831 *Quique* &c. Cælatores, Pictores, & Sculptores intelligit. *Uris*. Pingebant enim ceris discoloribus tabulæ illitis, & igne admoto candefactis. Ea vero pingendi ratio Ἐγκαυστικὴ, h. e. *Encaustica* dicta fuit.

v. 837 *Captæ*. Alii *Capitæ*. Quadruplex potest esse ratio nominis. Tertia admissam lectionem tueri videtur.

v. 849 *Tubas &c.* Hinc dies illa *Tubilustrium* vocabatur.
v. 853 *Tortis*. Vide Notam in v. 728 super. libri.
v. 856 *Delphicus*. Apollo; a *Delphis*, urbe Phocidis. Ad amplissimum in ea templum gentes ex toto terrarum orbe confluebant, ejusdem Apollinis Oraculum consulturæ.
v. 863 *Mater*. Nephele. Vide Notam in v. 123 Heroid. XIX.
v. 865 *Draconigenam*. Thebæ enim fuere conditæ a Cadmi sociis, qui ex dentibus illius Martii Draconis a Cadmo satis duxerunt originem, ut fuse narrat Auctor Metam. III.
v. 873 *Gemini*. Odium novercæ significat, & fretum.
v. 882 *Romana Salus*. Ita Livius: *C. Junius Bubulcus cum M. Titinio magistro equitum profectus, primo congressu Æquos subegit; ac die octavo triumphans in Urbem cum redisset, ædem Salutis, quam Consul voverat, Censor locaverat, Dictator dedicavit*. Id autem accidit anno ab U. C. CCCCXLVII.

IN LIBRUM IV.

v. 4 *Geminorum*. Quorum alter Eros, alter Anteros Græco nomine dicitur. Sunt qui cœlestem Amorem intelligant & vulgarem, item qui honestum & turpem.
v. 20 *Quo tenearis*. Ob adoptionem in Juliam familiam.
v. 33 *Hujus*. H. e. filius.
v. 35 *Proximus*. Creat nempe Capys Anchisen.
v. 37 *Hinc satus &c.* In hac Regum genealogia discrepant aliquantulum Ovidius, Livius, Eusebius, Dionysius. Id monuisse sufficiat.
v. 45 *Recidiva*. H. e. resurgentia, seu rediviva; fuerat enim alter nomine *Capys*, ut supra legimus.
v. 47 *Tiberinus*. Vide v. 389 Fast. II.
v. 61 *Grajo sermone*. Macrobius primo Saturnalium: *Secundum mensem nominavit Aprilem, ut quidam putant, cum aspiratione, quasi Aphrilem, a spuma, quam Græci ἀφρὸν vocant, unde orta Venus creditur*.
v. 69 *Dux quoque Neritius*. H. e. Ulixes quoque venerat; qui dicitur *Neritius* a Nerito, Ithacæ monte. *Laestrygo-*

nes. Immanes incolæ Latii, humanis carnibus victitantes; qui & quosdam Ulixis socios devoraverunt.

v. 73 *Atrides*. Nepos Atrei. Vide Notam in v. 1 El. XIII Amor. III.

v. 76 *Œniden*. Diomedem, Œnei nepotem.

v. 100 *Si levis &c.* Nisi aliquod saltem adsit amoris initium.

v. 113 *Mota*. Multo elegantius, quam vel *nota*, vel *nata*, vel *inita*.

v. 120 *Læsa*. Vide Notam in v. 31 El. VII Amor. I.

v. 121 *Judice*. Vide Notam in v. 5 Heroid. V.

v. 134 *Quis vittæ &c.* Meretrices. Vide Notam in v. 31 Art. I.

v. 145 *Fortunæ ... Virili*. Cui posita fuerat ædes a Ser. Tullio in ripa Tiberis. Vide Dionys. Halicarn. lib. IV, cap. 17.

v. 153 *Marito*. Vulcano.

v. 158 *Cumæam ... anum*. Sibyllinos nempe libros.

v. 160 *Inde &c.* Verticordiæ nomen inditum est Veneri, & consecratum eidem simulacrum, *quo facilius* (ita Val. Max. lib. VIII, cap. 16.) *virginum mulierumque mentes a libidine ad pudicitiam converterentur*.

v. 169 *Pliades &c.* Vide Notam in v. 188 Heroid. XVIII.

v. 177 *Electra*. Fuit enim Dardani mater, primi Trojanorum Regis, juxta nonnullos.

v. 181 *Berecyntbia*. Ex Berecyntho, Idæ monte; in quo præcipua religione colebatur Idæa Parens, sive Cybele. Hujusce Deæ ludi *Megalesia* dicebantur.

v. 190 *Lotos*. H. e. tibia ex arbore loto.

v. 196 *Quod &c.* Namque *Erato* dicitur ab ἐράω, amo: eamque rebus amatoriis præesse perhibent.

v. 201 *Rhea*. Cybele; quæ & Rhea, & Opis aliquando dicitur.

v. 205 *Veste &c.* Sensus est: Deceptus Saturnus involutum veste saxum pro Jove devoravit.

v. 209 *Rudibus*. Ligneas alii virgas, obtusos nonnulli gladios intelligunt. Ut enim gladiatores clypeos tundere gladiis in veræ pugnæ prolusione solebant; ita Corybantes sive Curetes clypeos rudibus æque tundebant, pugnæ cujusdam imaginem exhibentes. Alii *manibus*, quidam *sudibus*. Vox autem *rudis* alia quoque significat, ut monuimus ad v. 22 El. IX Amor. II.

v. 229 *Sagaritide*. Cui Pater Sagaris, Phrygiæ fluvius.

v. 236 *Palæstinas* ... *Deas*. Furias, ita dictas a Palæste vico Epiri prope Oricum, ubi templum Ditis fuit. Alii negant esse in Epiro Palæsten; ajuntque ita quidem vocari Furias, at adpellationis hujus caussam ignorari.

v. 249 *Cybelen*. Unum ex Phrygiæ montibus, in quo Cybele Mater colebatur.

v. 257 *Carminis &c.* Anno U. C. DXLV, P. Corn. Scipione & P. Licinio Crasso Coss., secundi autem belli Punici anno XIV, cum Annibal devastaret Italiam, Sibyllinos libros consuluere; & *inspectum &c.* Quod autem Cumæ, ab Euboicis colonis olim conditæ, Sibylla vixerit, ejusdem quoque carmen *Euboicum* dicitur.

v. 275 *Ustis*. Vide Notam in v. 831 super. libri.

v. 278 *Phryxea*. Sororis nempe Phryxi; de quibus vide Notam in v. 123 Heroid. XIX.

v. 305 *Ab alto*. Alii *ab Atta*. Livius lib. III: *Atta Clausus, cui postea Appio Claudio nomen fuit*.

v. 323 *Vitæ*. Gronovius Observat. secundæ editionis lib. II, cap. 21 *vittæ* corrigit; ut *vittam* posuerit Naso pro pudicitia, quod fecit & alias. At, pace tanti Viri, admissam lectionem supplicationis hujus simplicitati magis consonam judicamus.

v. 339 *Canus* ... *Sacerdos*. Multi *castus*. Intelligitur autem Α᾽ρχιερεὺς, sive *Archigallus*.

v. 347 *Tunc exstitit*. Alii aliter; negantque Nasicam auctorem templi fuisse. Burmannus ita: *Forte scripserit Naso*, Templi pater exstitit auctor; *ut hæc Claudia fuerit filia C. Claudii Neronis Censoris, qui locavit ædem Matris Magnæ in Palatio cum collega Livio, teste Liv. lib.* XXIX, *cap.* 37: *Quod tamen affirmare non audeo*. Vide quoque Val. lib. II, cap. 15.

v. 354 *Tum magis*. Eo præcipue tempore, h. e. Megalensibus.

v. 367 *Moretum*. Cibi genus, quod ex his octo conficiebatur, allio, apio, ruta, coriandro, bulbo, caseo, oleo, aceto. Exstat incerti Auctoris Poemation, inter Virgilii Catalecta, ubi fuse describitur.

v. 373 *Pallantias*. Aurora, Pallantis filia.

v. 374 *Levarit*. H. e. jugo. Alii *lavarit*.

v. 376 *Fortuna* ... *Publica*. Duo Fortunæ Publicæ templa in colle Quirinali dicata fuere, unum Nonis Aprilis, VIII Kal. Jun. alterum. Fuit hæc *Fortuna Publica* simpliciter dicta, illa *Fortuna Publica Primigenia*.

v. 380 *Jubæ*. Mauritaniæ Regis; qui & post insignem Pharsaliæ pugnam contrarias Jul. Cæsari partes tuebatur. In Africam autem se receperant Cato, Scipio, & alii fautores Libertatis acerrimi.

v. 391 *Deorum*. Quorum imagines longo ordine præferri solebant, &, cum inciperent Ludi fieri, certis unaquæque locis collocari.

v. 405 *Æs*. Ex quo rustica instrumenta conficerent. *Chalybeia massa*. Ex qua enses conflari cœperunt.

v. 445 *Patruus*. Pluto Proserpinam Jovis fratris sui filiam *velociter aufert*.

v. 474 *Quique &c.* Drepanum scilicet, urbem in Eryce Siciliæ monte sitam. Falx enim dicitur Græce δρέπανος.

v. 477 *Heloria tempe*. Amœna Helori fluminis loca. Vide Notam in v. 15 El. I Amor. I.

v. 482 *Ales*. Vide Notam in v. 153 Heroid. XV.

v. 500 *Nisæi ... canes*. Vide Notas in v. 123 Heroid. XII, & in v. 21 El. XII Amor. III.

v. 506 *Sub Jove*. H. e. sub dio.

v. 533 *Oblito*. Decreverat enim abstinere cibo, donec amissam Proserpinam filiam reperisset.

v. 536 *Mystæ*. Cereris Sacerdotes. In hujusce versus lectione Codices valde discrepant.

v. 570 *Siccaque terra*. Ægyptus & Æthiopia.

v. 577 *Parrhasides stellæ*. Vide Notas in v. 149 & 152 Heroid. XVIII, ac Fabulam VI Met. II.

v. 593 *Gyge*. Vide Notam in v. 12 El. I Amor. II.

v. 597 *Posita &c.* Alii *cessit mihi regia cœli*.

v. 605 *Caducifer*. Vide Notam in v. 62 Heroid. XVI.

v. 617 *Cessatis*. Ob iram & absentiam Cereris. Hæc eadem Fabula describitur etiam Metam. V.

v. 621 *Victor*. Livius lib. X: *Ipse* (Q. Fabius Maximus Rullianus Consul) *ædem Jovi Victori spoliaque hostium cum vovisset, ad castra Samnitum perrexit*.

v. 624 *Atria*. Tib. Gracchus erexit, refecit Asinius Pollio, ac publicâ Bibliothecâ ditavit.

v. 627 *Tamen &c.* Apud Mutinam Augustus Antonii castris potitus est; idque accidit anno U. C. DCCX, præcipue virtute Coss. C. Pansæ & A. Hirtii.

v. 630 *Forda*. Festus: *Fordicidiis boves fordæ, idest gravidæ, immolabantur, dictæ a fœtu*. Varro autem: *Bos forda, quæ fert in ventre*.

v. 635

v. 635 *Ter denas &c.* Singulæ Curiæ, quæ fuere triginta, fordam bovem sacrificabant.

v. 639 *Virgo*. Vestalium virginum *vetustissima* hæc Tacito nominatur, Dioni ἡ πρεσβεύουσα.

v. 650 *Manalio* ... *Deo*. Fauno, ab Arcadiæ monte.

v. 657 *Usus abest &c.* Vel ipsimet Idolorum cultores duce tantum ratione noverant, abstinendum sibi esse a voluptatibus & ornamentis, quoties more supplicum preces Numinibus adhiberent.

v. 669 *Conjux*. Egeria.

v. 675 *Ut titulum &c.* XVI Kal. Maj. Augustus Imperatoris nomine decoratus est, ob relatam de Ægyptiis potissimum victoriam; & inde Imperii sui annos numerare cœpit.

v. 678 *Dorida* ... *petunt*. H. e. occidunt; Doris enim, quæ Oceani filia est ac Tethyos, hîc pro mari ponitur.

v. 680 *Partitos*. H. e. divisos & emissos carcere.

v. 695 *Tibicine*. Ligno, vel columella sive pila, rusticorum casas sustinente. Versum hunc alii aliter legunt, & interpretantur.

v. 704 *Cohortis aves*. Gallinas; cohors enim proprie locus est maceriis aut sepe circumdatus, in quo custodiuntur gallinæ, & alia ad usum villæ servantur. Varro lib. III de R. R. cap. 3: *In plano cohors, in qua pascebantur gallinæ*.

v. 707 *Incendit*. Hæc Fabula ab historia Sampsonis originem duxisse videtur.

v. 715 *E duce &c.* Ab Ariete scilicet in Taurum.

v. 720 *Invita*. Sive ad Europæ Fabulam respicias, quæ ab Jove in tauri formam converso rapta fuit; sive intelligas Io, Junonis pellicem, in speciem vaccæ mutatam.

v. 726 *Februa*. Vide Notam in v. 19 Fast. II.

v. 727 *Certe &c.* Ita Varro: *Palilia tam publica, quam privata sunt: & est genus hilaritatis & lusus apud rusticos, ut congestis cum fœno stipulis ignem magnum transiliant, his Palilibus se expiari credentes*.

v. 745 *Resectis*. H. e. divisis. Alii *relictis*, quidam *paratis*.

v. 761 *Labra*. Idest fontes, ubi lavatur. Respicit Auctor ad Actæonis Fabulam, quæ Metam. III fuse describitur.

v. 780 *Sapam*. Varro de vita populi Romani: *Sapam adpellabant, quod de musto ad mediam partem decoxerant*.

v. 791 *Exsul*. Romanæ leges, quoties in exsilium aliquis pellendus esset, eidem aqua & igni interdicebant.

v. 792 *His &c.* Vide Notam in v. 598 Art. II.

v. 821 *Fruges &c.* Quod erat augurium fertilitatis, dilatandique deinceps Imperii.

v. 833 *Lævo*. Plinius: *Fulmina læva prospera; quia sacrificantis vel precantis latus lævum dextrum est ejus, qui postulata largitur*.

v. 843 *Rutro*. Instrumento rustico præferrato.

v. 855 *Nondum facti ... Quirites*. Ita enim vocari cœperunt post initam cum Curibus sive Sabinis societatem.

v. 864 *Utramque*. H. e. Palen inter & Venerem. *Vinalia* vero Festum quidem Veneris adpellari, sed esse revera Jovis infra dicit Auctor.

v. 866 *Multa*. Heinsius *Culta* præferret. Crispinus eleganti Græcismo *multa* dici pro *multum* arbitratur. Alii construunt *Multa Venus*, h. e. potens Veneris patrocinium. *Professarum*. Quod se vulgare non possent, nisi prius artem ipsæ suam apud Ædiles profiterentur.

v. 871 *Templa*. Veneris Erycinæ.

v. 903 *Pecudem*. Signum Arietis. Vide Notam in v. 123 Heroid. XIX.

v. 904 *Exoriturque Canis*. Ita Heinsius: *Plinius* (lib. XVIII, cap. 29) *Canem hoc tempore ait occidere, etiam Columella & Ptolemaeus, Nostro in contraria eunte, quod miror: reprehendit jam Nasonem hoc nomine Solinianis Exercitationibus Salmasius*. Farnes. *Occidit atque Canis*.

v. 912 *Leve*. Sine robigine; quæ scabrum illud efficeret.

v. 933 *Mantele*. Linteolum, solutos villos habens, h. e. pendentes cirros sive subtemina; quodque tergendis manibus inserviebat. Varro lib. V de L. L. *Mantelium, quasi manuterium, ubi manus terguntur*. Græcis χειρόμακτρον dicitur.

v. 939 *Icarium*. Vide Notam in v. 4 El. XVI Amor. II.

v. 943 *Cum Phrygis &c.* Idest, cum Luna, Soror Titanis, sive Solis, relicto Assaraci fratre Ganymede (h. e. Aquarii sidere) *Sustulit &c.* Perperam legunt alii *Tithonia*, & Auroram intelligunt conjugem Tithoni; qui certe frater Assaraci minime fuit.

v. 949 *Cognato &c.* Cum Pontifex Maximus ædes publicas juxta Vestam deberet incolere, & Augustus jam designatus Pontifex Palatium vellet inhabitare, Vestam ad se transtulit. In alia Palatii parte templum erexit Apollini, qui deinceps *Palatinus Apollo* dictus est.

IN LIBRUM V.

v. 7 *Quæ &c.* Musæ, quibus sacer est fons Hippocrene. Quoad equum Medusæum, sive Pegasum, vide v. 450 & seqq. Fast. III, ac in illos Notas.

v. 9 *Dissentere.* Junianus *Assentere*, nempe Vati. At admissa lectio significat, Musas in adsignanda quoad Mensem Majum ratione nominis inter se discrepare.

v. 25 *Hos &c.* Alii *quæ mundum temperat omnem.*

v. 31 *Suspectus.* Admiratio scilicet, vel æstimatio.

v. 34 *Deus.* Saturnus, Cœlo dejectus ab Jove.

v. 68 *Interior.* H. e. remotior a via, & parieti propior. Alii aliter legunt.

v. 76 *Nec avum sustinuisse.* Sensus est, avo non restitisse, sed cessisse. Alii Codices, & optimæ quidem notæ, habent *avo*; propptereaque *negare*, vel quid simile, subintelligitur.

v. 88 *Ætherium &c.* Mercurium significat; de quo, & ejus talaribus diximus alias.

v. 90 *Lunâ &c.* Ita Censorinus de Die Natali cap. 19: *Arcades trimestrem annum primo habuisse dicuntur; (quod & Plinius tradit lib. VII, cap. 48) & ob id προσέληνοι sunt adpellati, non, ut quidam putant, quod ante nati sint, quam Lunæ astrum, sed quod prius habuerint annum, quam is in Græcia ad Lunæ cursum constitueretur.*

v. 92 *Impositos.* Navi nempe suæ. De Evandro & ejus matre Carmenta vide lib. I, v. 461 & seqq.

v. 102 *Vellera.* Veteres plerique *verbera*: alii *tergora*. Verum τὸ *vellera* pro pellibus caprinis eleganter dixeris. *Vias.* Multi *manus*; & Heinsius τῷ *celebres* substituendum putat *steriles*. De more porro cædendarum hisce pellibus mulierum, ut fecundæ fierent, vide lib. II, v. 425 & seqq.

v. 103 *Materno.* Majæ; cujus est filius Mercurius. Maja vero fuit una ex septem Plejadibus.

v. 108 *Turba &c.* Musa quælibet parem habet auctoritatem.

v. 113 *Nascitur &c.* Vide Notam in v. 188 Heroid. XVIII.

v. 118 *Dictaos.* A Dicte, Cretæ monte.

v. 129 *Præstitibus.* Vel a *præsto*, vel a *præsum*, ut infra dicitur. Isti vero sunt Lares publici.

v. 140 *Compita*. Hinc Lares *Compitales*, & *Compitalia*, h. e. ea Sacra, quæ in compitis in honorem Larium celebrabantur.
v. 143 *Gemellorum* ... *Deorum*. Vide v. 615 Fast. II.
v. 146 *Trina*. Duos nempe Lares, & Augusti Genium.
v. 148 *Diva* ... *Bona*. Vide Notam in v. 637 Art. III.
v. 155 *Heres*. Hæc Appia illa Claudia probatæ pudicitiæ femina, de qua egit Auctor sup. lib. v. 305.
v. 159 *Hyperionis*. H. e. Aurora, Hyperionis filia.
v. 161 *Argestes*. Ventus ab Occidente solstitiali spirans; qui *Corus* etiam dicitur.
v. 162 *Calabris*. Alii aliter. Burmannus lectionem hanc sequitur; eidemque *aquæ Calabræ* pro quibuscumque poni videntur. Sic & apud Lucan. v. 589 *Calabri portus*.
v. 169 *Nondum* &c. Vide Notam in v. 631 Metam. IV. Conjugem habuit Æthram, ex qua Hyantem genuit & Hyadas.
v. 173 *Formidine*. Vide Notam in v. 203 Rem. Amor.
v. 176 *Leas*. Plurimi Codices *feras*.
v. 182 *Illa*. Pietas dedit illis cœlum; *nomina* &c.
v. 189 *Circus* &c. Sensus est, Mense tantum Majo in honorem Floræ spectacula ludosque scenicos in Circo fieri.
v. 190 *Munere*. Quoad vocis hujus significationem egimus in Nota ad v. 170 Art. I. Alii *numine*.
v. 196 *Litera Græca*. X sive Ch, quæ in F mutata fuit. Libri duo *litera prima*.
v. 197 *Campi felicis*. Vel hortos Alcinoi in Insula Corcyræa, vel contra Mauritaniam sitas Fortunatas Insulas intellige.
v. 204 *Præmia*. Orithyian Erechthei, Regis Athenarum, filiam. Narratur Fabula Metam. VI, v. 683.
v. 223 *Therapnæo* ... *de sanguine*. Indicat Hyacinthi Fabulam, qui conversus fuerat in florem cognominem, ut legimus Metam. X. Puer autem ille Therapnis natus est, oppido Laconiæ.
v. 225 *Narcisse*. Cujus Fabula fuse describitur Metam. V.
v. 227 *Cinyraque creatum*. Adonidem.
v. 270 *Nebulæ*. Sunt illud quasi velamen, summitatem vasis operiens, quod Italo sermone *Fiori* vocamus.
v. 272 *Cana*. Alii *grata*, quidam *summa*.
v. 273 *Idem facimus*. Idest, nos quoque florescimus.
v. 277 *Ludorum*, &c. Scribit, Ædiles Plebis, qui dicti L. Publicius Malleolus & M. Publicius Malleolus, cum pluri-

mos locupletes pascua & agros Populi Romani occupasse animadvertissent, ad populum reos adduxisse; ex quo factum, ut peculatus damnarentur. *Ex multatitia pecunia*, (ita Livius) *quam exegerunt pecuariis damnatis, ludi facti*, stratusque clivus.

v. 281 *Locuples*. Plinius: *Hinc & locupletes dicebant loci, idest agri, plenos*.

v. 285 *Publica*. Legunt alii *pascua*, multi *pabula*.

v. 305 *Thestiaden*. Meleagrum, Thestii ex Althæa matre nepotem. Vide Fabulam IV Metam. VIII.

v. 307 *Tantaliden*. Agamemnonem, Tantali pronepotem. Vide Notam in v. 3 Heroid. XIII, itemque argumentum Fab. I & II Metam. XII. *Vela*. Legunt alii *tela*; eosque secutus Marsus per *Tantaliden* Niobem intelligit, & per *tela* sagittas, quibus exstincta ejusdem soboles, ut fuse describitur Fab. III Metam. VI. Interpretatio Marsi seq. versiculi sensui magis consentanea est: nec enim spreverat Agamemnon Dianæ focos; sed ejusdem cervum tantummodo, & quidem ignarus, occiderat.

v. 309 *Hippolyte*. Vide Notam in v. 10 Heroid. XXI, itemque Fab. XLV Metam. XV. *Dionen*. Dione parens est Veneris; at ab Auctoribus optimis pro Venere frequenter ponitur.

v. 327 *Convenere &c.* Id accidit anno U. C. DLXXX, ut recte supputat Sigonius, L. Postumio Albino & M. Popilio Læna Consulibus.

v. 343 *Acheloe*. Fluminis hujusce ripis primæ vites satæ feruntur; propterea que dicit Auctor, non prius cœpisse floreas coronas æstimari.

v. 346 *Sidere*. Vide Notam in v. 114 Heroid. VI.

v. 358 *Et color*. Aptius alii *At color*.

v. 361 *Lumina*. Accensæ faces; illi namque Ludi per noctem etiam continuabantur.

v. 379 *Chiron*. Centaurus Saturni & Phillyræ filius, Medicus & Citharœdus præstantissimus; cui Thetis Achillem filium educandum tradidit. Cum Herculem hospitio suscepisset, & ejus arma tractaret, evenit, ut sagitta quædam Hydræ Lernææ veneno imbuta illi in pedes decideret. Ope nulla sanari potuit; propterea que Deorum miseratione in cœlum sublatus est, & collocatus inter Signa Zodiaci figurâ Sagittarii.

v. 389 *Trojæ duo fata*. Quod expugnari non posset sine Achille, & Herculis sagittis, quarum futurus erat heres

Philoctetes; ut animadvertimus etiam ad v. 111 Rem. Amor. Hercules autem ipse Trojam primò sub Laomedonte diruerat.

v. 393 *Leonis*. Quem in Nemea silva peremerat.

v. 414 *Bis septem*. Juxta Hyginum XXIV.

v. 423 *Annus &c* Ita Neapolis: *Proponit hic veterem hunc ritum, a Romulo institutum, numquam omissum; licet Numa additum anno Februarium, totum placandis defunctis & lustrationibus addixerit.*

v. 433 *Signaque &c.* Digitum nempe medium adeo presse eum pollice jungit, ut lapsus in palmam crepitum edat: idque facit, ne umbra tacito sibi ante fabarum jactum occurrat.

v. 438 *Redimo*. Varro de Vita populi Romani: *Quibus temporibus in sacris fabam jactant noctu, ac dicunt se Lemures extra januam ejicere.*

v. 441 *Temesæaque ... æra*. Ex Temese, Brutiorum urbe, ære flando & perficiendo clarâ. Æris etiam tinnitum ad spectra fuganda idoneum putabant.

v. 447 *Plejade nate*. De Mercurio Majæ filio, ejusque caduceo sive virga vide Notam in v. 62 Heroid. XVI. *Virga*. Alii *lingua*: nec perperam; est enim Mercurius eloquentiæ quoque Deus.

v. 471 *Æqualis*. Nempe meæ.

v. 490 *Malas*. Alii *malum*; quibus minime subscribendum.

v. 492 *Nullo &c.* Celebrabantur enim prima VII, media V, ultima III Id. Maj. eaque tempore nocturno.

v. 494 *Falsus eris*. Fallêris; in idem namque tempus Orionis occasus incidit.

v. 498 *Pronum*. Alii *pronus*, quidam *promtum*.

v. 508 *Quassas*. Reperitur & *siccas*.

v. 517 *Diffuderat*. Legit Heinsius *defuderat*. At *vinum defundere* proprie significat in pateram vel cyathum ex dolio aut cado fundere, bibendi caussâ; *diffundere* autem, ex lacu in amphoram, cadum, vel dolium condere, servandi caussâ.

v. 522 *Terra rubens*. H. e. fictilis.

v. 525 *Prima mihi cura juventa*. Codices mire variant; quamvis ex omnibus idem fere sensus eliciatur. Burmannus libentius legeret *prima mihi flore juventa*.

v. 535 *Uriona*. Οὖρον enim significat *urinam*.

v. 541 *Fuit impetus &c.* Sensus est, ausu nefando tentavisse Scorpion suis spiculis, h. e. aculeo, inferre damnum

Latonæ; quæ *gemellipara* dicitur, quod uno partu Apollinem & Dianam edidit.

v. 545 *Mundo*. Alii *cælo*, nostro scilicet hemisphærio. Fingit autem poetice Noster & Oriona & cetera sidera solito citius occidere, ut anniversaria dies illucescat, qua Cæsar Octavianus, Bruto & Cassio victis, signisque receptis a Parthis, in Foro a se structo Marti templum dedicavit; quem *Bisultorem* cognominare voluit, quod primum J. Cæsaris, deinde Crassorum M. patris & P. filii necem ultus esset.

v. 555 *Giganteis*. Adsimilat Gigantibus Conjuratos, qui in Augustam Familiam impia tela sumsere.

v. 556 *Hinc fera &c.* Quoties bellum aliquod movendum esset, in hoc Martis templum Senatores Augusti decreto convenire debebant, cum antea in Capitolio congregarentur.

v. 561 *Diversæ tela figuræ*. Varia scilicet devictarum gentium spolia, *Armaque &c.*

v. 563 *Hinc videt &c.* Videt etiam Æneæ statuam, qui *Sacra patremque humeris, altera sacra, tulit.*

v. 565 *Iliaden*. Romulum. *Ducis*. Acronis, Ceninensium ducis, singulari certamine victi. Eadem arma Jovi Feretrio Romulus dedicavit.

v. 566 *Subesse*. Uniuscujusque viri statuæ rerum gestarum index sive titulus subscriptus erat.

v. 567 *Prætextum*. Inscriptum scilicet, sive insignitum.

v. 673 *Pater ... Vestæque sacerdos*. C. Jul. Cæsar, Pontifex Maximus; cujus fuerat Octavianus adoptione filius.

v. 574 *Numen utrumque*. Legunt alii *nomen*, Patris scilicet, & Sacerdotis.

v. 581 *Tuta sagittis*. Parthi jaculis præcipue mittendis feroces, & simulata fuga prœliantes.

v. 583 *Crassorum funera*. Vide Notam in v. 179 Art. I.

v. 595 *Bis ulto*. Alii *Bisultor*, nonnulli *bis ultum*. Admissa Heinsii lectio præferenda.

v. 603 *Idibus &c.* Pridie Idus Tauri caput oritur ante Solis ortum.

v. 605 *Tyriæ ... puellæ*. Europæ; quæ & *Sidonis* infra dicitur. Tyrus & Sidon Syriæ sunt urbes in Phœnicia.

v. 619 *Phariam ... juvencam*. Io, Inachi filiam; de qua vide Notam in v. 85 Heroid. XIV. Dicitur *Pharia* ab oppido Ægypti Pharo, vel Insula cognomine.

v. 621 *Tum quoque &c.* Eadem nempe die a Virginibus Vestalibus, interventu Pontificum, Prætorum, ac Sacerdotum,

quotannis de ponte Sublicio publice jaciebantur in Tiberim simulacra hominum triginta e scirpeis virgultis facta, quæ vocabantur *Argei*. Varias hujusce ritus caussas recenset Auctor. Vide Festum in *Sex*.

v. 623 *Corpora &c.* Falsam quorumdam opinionem rejicit, qui veteres Romanos, annis sexaginta completis, de ponte Sublicio præcipitari putabant.

v. 627 *Falcifero ... Seni*. Saturno; cui falcis insigne tribuitur, quia culturæ agrorum præsidere videtur, ut ait Festus. In ejus honorem Numinis duo corpora quotannis de ponte Sublicio dejecta credunt; idque factum fuisse dicunt, monente Apolline, in cujus sacris Leucadis incolæ sontium aliquem e specula montis in mare præcipitabant.

v. 647 *Pallantius*. Quod originem duceret a Pallante, Arcadiæ Rege.

v. 648 *Caco*. Vide v. 543 & seqq. Fast. I.

v. 651 *Venerat Argis*. Alii *venerat agris*, quidam *mansit in agris*, vel *arvis*. Aptior est recepta lectio; inde enim scirpea illa simulacra, de quibus supra, dicebantur *Argei*.

v. 663 *Clare &c.* Invocat Mercurium, (Virg. Æn. VIII, v. 138)

Quem candida Maja
Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.

v. 667 *Nitida*. Quod oleo perfunderentur Athletæ.

v. 675 *Incinctus tunicas*. Cingulo, ex quo pendet marsupium.

v. 676 *Suffitâ*. Suffimentis purgata. Perperam alii *suffusa*, vel *suffecta*.

v. 682 *Præterita ... die*. Vel diem, quæ præcesserat, vel transactum quodvis tempus intellige. Alii *præterita fide*, h. e. posthabita sive neglecta; quæ lectio fortasse rectior.

v. 687 *Pereant*. Codices optimæ notæ bene multi *pateant*, h. e. pateat aditus ad nova perjuria.

v. 691 *Ridet*. Ridendo scilicet exaudit.

v. 692 *Ortygias ... boves*. Quas surripuit Apollini, in Delo sive Ortygia nato, cum Admeti greges pasceret.

v. 696 *Quot*. Nempe duodecim; quæ vidimus fere omnia Heroid. Epist. IX, & in Notis ad eamdem evolvimus.

v. 699 *Phœbesque sororem*. Hilairam.

v. 700 *Tyndaridæ fratres*. Castor & Pollux, Tyndari Ledæque filii. Infra dicuntur *Œbalidæ*, quod fuerint Œbali nepotes; qui & *Œbaliæ* nomen indidit Laconiæ. Alias Jo-

vis dicuntur filii, ut vidimus in Nota ad v. 67 Heroïd. VIII.

v. 723 *Canis*. Vide Notam in v. 4 El. XVI Amor. II.

v. 727 *Quatuor &c.* In antiquo Kalendario legebantur sequente Maji die quatuor istæ litteræ Q. R. C. F. idest *Quando Rex Comitio Fugit*. Sacrificulo, sive Regi sacrorum, magistratum gerere, itemque habere verba ad populum nefas erat. Hoc tantum die in Comitium ire poterat, ac sacrificii quidem caussâ; quo festinanter peracto, fugâ sese Comitio proripiebat. Hunc sacri faciendi ritum perhibent Tarquinii Fugæ memoriam revocare.

v. 733 *Auferat*. Alii *Auferet*. Quoad Booten vide Notam in v. 55 Art. II.

IN LIBRUM VI.

v. 2 *Leges*. H. e. seliges. Alii *legas*, nonnulli *lege*.

v. 13 *Præceptor arandi*. Hesiodus; de quo vide Notam in v. 25 Art. I. Vidit autem Musas.

v. 15 *Priamides*. Paris, Priami filius. Notissimum Judicium ejus in Nota ad v. 5 Heroid. V presse descripsimus.

v. 18 *In arce Jovis*. In Capitolio cum Jove Junonem quoque venerabantur.

v. 32 *Hæc &c.* Vide Notam in v. 113 Metam. I.

v. 34 *Tarpejo*. Vide Notam in v. 49 El. X Amor. I.

v. 42 *In genus &c.* Electra Dardanum ex Jove peperit, Trojanorum Regem; ex quibus originem duxere Romani.

v. 43 *Rapto*. Vide Notam in v. 197 Heroid. XVI. Trojanus autem fuerat Ganymedes.

v. 45 *Foveo*. Alii *fovi*, unus *foveam*.

v. 53 *Mavors*. Filius Junonis, Romuli pater.

v. 59 *Nemoralis*. Quod esset in ea nemus, Junoni sacrum.

v. 62 *Prænestina ... Dea*. Fortunæ; cui templum ingens Præneste positum.

v. 65 *Herculis uxor*. Hebe, Junonis filia, juventutis Dea.

v. 72 *Faveas ... ipse*. Alii *faveat ... ipsa*, h. e. Juno.

v. 81 *Paterna*. Quam sortitus est a Patre Vulcano. Fabula fuse describitur v. 543 & seqq. Fast. I, & a Virg. Æn. VIII, coloribus omnino poeticis.

v. 92 *Placidi ... Ducis*. Tiberii; qui Concordiæ templum dicavit. In eo frequenter Senatores congregabantur.

v. 113 *Huic aliquis juvenum*. Alii *si quis juvenum*.

v. 129 *Spinam*. Spineam nempe virgam. Alii *virgam*.

v. 131 *Non quæ &c.* Non Harpyiæ; quæ Phinei mensam & cibos turpissime fœdabant. Vide Notam in v. 339 Art. I.

v. 133 *Stantes*. Exstantes, seu prominentes. Alii *grandes*.

v. 142 *Nænia ... Marsa*. Carmen funebre, ad incantamenta quoque conficienda a Marsis præcipue adhiberi solitum. Vide Notam in v. 102 Art. II. *Volucres ... anus*. Ita Festus: *Striges, maleficis mulieribus nomen inditum est; quas etiam volaticas vocant*.

v. 143 *In illis*. Nempe thalamis, diebus quinque ab ejus ortu transactis.

v. 163 *Prosecta*. Seorsim, priusque secta. Victimæ pars prima Diis, Sacerdotibus altera, tertia reliquis adponebatur.

v. 165 *Sumitur*. Alii *ponitur*, quidam *subditur*.

v. 175 *Quam &c.* Attagen intelligitur; quam quidam putant adpellari ab Italis *Francolino*.

v. 176 *Nec quæ &c.* Grues significat; cum quibus fama est bellum habere Pygmæos, Indiæ populos, victosque per aerem ferri. Vide Juvenal. Sat. XIII, v. 167. Non ultra duos pedes cum dimidio longos esse colligimus, auctore Gellio lib. IX, c. 4. Adi quoque Plinium lib. VII, c. 2.

v. 178 *Ante*. Quidam *arte*, nonnulli *tellus ... Afra*, vel *Inda*. Alii aliter legunt, ac interpretantur.

v. 183 *Monetæ*. Quia credita est monuisse Romanos, ut propter terræmotum sue plena rem divinam facerent. Huic ædem vovit Aurunco bello L. Furius Camillus.

v. 185 *Qui Gallica &c.* Vide Livium lib. V, c. 47. Quod affectaret imperium, rupe Tarpeja præcipitatus fuit.

v. 192 *Tectæ*. Quia lapide strata esset, ita dictam putant; eamque Gronovius & Heinsius esse volunt, quæ a porta Capena ad Martis ducebat. Legunt alii *rectæ*; sed quænam, vel ubi fuerit, ignoratur, aliis alibi ex conjectura collocantibus.

v. 194 *Cum pene &c.* Vovit ædem Tempestati M. Marcellus, gravi procellæ periculo liberatus, dum Corsicam & Sardiniam classe peteret: idque accidit Bello Punico secundo.

v. 201 *Hac &c.* Ita Livius lib. X: *Dicitur Appius in medio pugnæ discrimine, ita ut inter prima signa manibus ad cælum sublatis conspiceretur ita precatus esse: Bello.*

na, si nobis hodie victoriam duis, ast ego templum tibi voveo.

v. 203 *Pace negata*. Epitome Liviana lib. XIII: *Cyneas, Legatus a Pyrrho ad Senatum missus, petiit, ut componendæ pacis caussa Rex in Urbem reciperetur: de qua re cum ad frequentiorem Senatum referri placuisset, Appius Claudius, qui propter invaletudinem oculorum jamdiu a consiliis publicis abstinuerat, venit in curiam; & sententiâ suâ tenuit, ut id Pyrrho negaretur*. Venerat in Italiam Pyrrhus an. U. C. CDLXXIII, laturus opem Tarentinis; victus est, & ex Italia pulsus anno U. C. CDLXXVIII.

v. 206 *Parva columna*. Festus Pompejus: *Bellona dicebatur Dea bellorum: ante cujus templum erat columella, quæ bellica vocabatur; supra quam hastam jaciebant, cum bellum indicebatur*.

v. 209 *Custode sub Hercule*. Ita legitur in Fragmento veteris Kalendarii: *Herculi magno Custodi in Circo Flaminio*.

v. 210 *Euboico*. Cumææ nempe Sibyllæ. Cumas in Italia Euboicæ coloniæ condidere.

v. 227 *Donec &c.* Ita Festus: *Stercus ex æde vestæ* XVII *Kal. Jul. defertur in angiportum medium fere clivi Capitolini: qui locus clauditur porta Stercoraria. Tantæ sanctitatis Majores nostri esse judicaverunt*.

v. 232 *Perpetua*. Namque Diali omnino vetitum divortium.

v. 235 *Lycaona*. Arcadem intellige, Lycaonis nepotem; qui inter astra translatus cœpit adpellari *Bootes*, & *Arctophylax*. Vide Notam in v. 55 Art. II.

v. 243 *Consulis*. C. Flaminii, ob ingentem cladem illam ad Lacum Trasymenum patratam.

v. 257 *Dena &c.* Festa Palis quotannis celebrabantur. Elapsis igitur annis XL ab U. C. Vesta *æde recepta sua est*, quam posuit illi Numa, origine Sabinus.

v. 277 *Arte Syracosia*. Auctoris nempe Archimedis Syracusani. Legunt alii *Arce*; Achradinâ scilicet, editiore Syracusarum parte, ubi Sphæram hanc servatam fuisse docemur ex Athenæo lib. V. Quoad vitream Sphæram illam, ab Archimede primum inventam, vide quoque Claudiani Epigramma; in quo simulatos Solis, Lunæ, Siderumque motus ipse describit.

v. 300 *Graji nominis*. Nam Ἑστίαν Græci dixerunt; idque ἀπὸ τῦ ἑστάναι, quod stet.

v. 307 *Vacunæ*. Deæ vacantium, sive otiosorum. Huic agricolæ, cum a laboribus ruris vacarent, ut post perceptos fructus requiescerent per hiemem, vota solvebant, & sacrificabant.

v. 311 *Coronatis &c.* Asini panibus, & molæ floribus in honorem Vestæ a pistoribus coronabantur; de quo ritu ita quoque Lactantius: *Lampraceni asellum Priapo quasi in ultionem mactare consueverunt; cum enim hic Deus Vestæ dormienti vim inferre conaretur, asinus intempestivo clamore eam excitavit. Hinc libido insidiatoris detecta. Apud Romanos eumdem asellum Vestalibus sacris in honorem pudicitiæ conservatæ panibus coronant.*

v. 325 *Nec licet*. Legit Heinsius *Nec libet*: cui minime tamen subscribimus, cum videatur Auctor respicere Tantali fabulam; de qua vide Notam in v. 205 Heroid. XVI.

v. 363 *Ærata*. Et *aurata*, & *reserata* reperias. Præfert Heinsius τὸ *reserata*; sic enim Florus lib. I, cap. 13. *Patentes passim domos adeunt, ubi sedentes in curulibus suis senes prætextatos mactant*. Vide quoque Livium lib. V, cap. 41.

v. 403 *Aras*. Pro *aram* dixit Auctor; ac juxta P. Victorem *ara Saturni in lacu Curtii* significatur.

v. 405 *Velabra*. Plutarchus in Romulo: *Vocatur autem nunc locus iste velabrum, eo quod crebro fluvio exundante, eo loco trajectus esset in Forum: trajectum autem adpellant Romani velaturam*. Alii ita dictum volunt a *velis*, quod qui munus aliquod populo exhibebant, inde velis viam, quæ a Foro ad Circum maximum ferebar, adumbrarent.

v. 410 *Nomen &c.* Illorum hic opinionem securus est Auctor, qui putant dictum inde *Vertumnum*, quod Tiberinv fluvium a Foro Romano longe verterit. Metam. autem lib. XIV, v. 643 & seqq. ratio nominis videtur inde petenda, quod in varias sese formas Deus ille converteret.

v. 421 *Signum cæleste*. Palladium, h. e. Palladis simulacrum, intelligit; quod in Ilium cœlitus eo tempore cecidit, quo Rex Ilus ejusdem Divæ templum ædificabat. Grassante bello furtim sublatum fuit a Græcis, & plurimis elapsis annis Romam pervenit, ubi collocatum est in æde Vestæ; qua flagrante, a Metello ex incendio fuit ereptum, ut infra fuse describitur.

v. 425 *Smintheus*. Apollo, in Mysia & Phrygia cultus cognomine *Sminthei*, quod infestantes ea loca mures sagittis ipse confixerit. Mus autem σμίνθος Phrygum lingua dicitur.

v. 432 *Suo*. Clarius alii *sua*, h. e. ejus. Quoad Paridis vero judicium vide Notam in v. 5 Heroid. V.

v. 433 *Genus Adrasti*. Diomedes Adrasti nepos, & Ulixes simul eripuere Palladium: hæc est opinio fere communis: quidam ab Ænea in Italiam translatum autumant.

v. 434 *Datur*. Traditur, sive narratur. Alii *ferunt*.

v. 439 *Sceleratis ignibus*. Quos Galli hostes injecerant.

v. 461 *Callaico &c*. Eodem Vestalium die an. U. C. DCXVIII D. Junius Brutus sexaginta Callaicorum millia in Hispania cecidit: unde Callaici cognomen retulit.

v. 468 *Ultor*. Ventidius Orontem inter & Euphratem Pacorum, Parthorum Regem, & ejusdem viginti millia militum interfecit. Vide Florum lib. IV, cap. 9.

v. 476 *Thebanæ ... Deæ*. Vide Notam in v. 159 Heroid. XVIII.

v. 478 *Posito de bove*. In Foro Boario, in quo Templum Matutæ, bos æneus positus erat.

v. 484 *Tua est*. Inûs enim sive Matutæ soror est Semele, Bacchi mater.

v. 487 *Raptâ ... pellice*. Quoad modum, quo rapta fuerit sive sublata, vide Notam in v. 37 El. III Amor. III.

v. 489 *Imagine falsa*. Quod Learchum filium, leunculum ratus, interemerit.

v. 495 *Est spatio &c*. Isthmus videlicet Corinthiacus.

v. 519 *Œtæus*. Hercules; quod in Œta, Thessaliæ monte, sibi rogum accenderit.

v. 531 *Tegeea Sacerdos*. Carmenta vates, ab oppido Tegeâ sic adpellata.

v. 548 *Ite*. Edit. Gryph. Neap. & aliæ *Este*, *precor*.

v. 549 *Adnuerant: promissa fides*. Licet alii aliter legant, hic tamen sensus elicitur: Carmentæ promissa effecerunt, ut adnuerint se locis illis fore propitios.

v. 553 *Cadmei*. Ino Cadmi filia.

v. 558 *Tibi*. Libri duo *sibi*, h. e. Matutæ.

v. 567 *Pallantide ... eadem*. Eadem scilicet Aurora cæsus *Didius &c*. Cum autem, quis fuerit iste Didius, haudquaquam liqueat, legunt alii *Porcius*, h. e. L. Porcius Cato Consul; qui sane bello Marsico interiit anno sequente ab U. C. DCLXIV.

v. 586 *Intus*. Ab equis in Circo currentibus translatione desumta; qui, quo interius agerentur, metam eo breviore gyro tangebant.

v. 587 *Peracto*. Alii *parato*.

v. 624 *Septimus*. Si cum Solino Tatium quoque Romanis Regibus inseras.

v. 638 *Quam*. Qua nempe concordia cum Augusto vixit viro suo.

v. 640 *Domus*. Superbam illam Vedii Pollionis domum intelligit, cujus ille heredem legato fecit Augustum. Hic autem eamdem solo, creatus Censor, æquavit.

v. 651 *Quinquatrus* ... *minores*. De majoribus egit Auctor v. 809 & seqq. Fast. III. Quoad minores ita Varro lib. V de L. L. *Quinquatrus minusculæ dicta Juniæ Idus ab similitudine majorum: quod tibicines tum feriati per urbem vagantur, & conveniunt ad ædem Minervæ*.

v. 661 *Mercede*. Vesci enim in æde Jovis tibicinibus jus erat. At illi postea a Censoribus Appio Claudio & C. Plautio fuere *vetiti* (ita Valerius) *in æde Jovis, quod prisco more factitarunt, vesci*.

v. 663 *Ædilis*. Idem Appius Claudius funeris impensas coarctavit. Hinc irati tibicines *Tibur* (ita Livius) *uno agmine abierunt: adeo ut nemo in urbe esset, qui sacris præcineret*.

v. 676 *Vindicta*. Libertatis. Vide Notam in v. 615 Art. III.

v. 679 *Dominus*. Nempe convivii, h. e. libertus.

v. 691 *Placuit*. Claudio scilicet inventio jocosa Collegæ.

v. 701 *Dixit*. Codices fere omnes *dixi*, & aptius illi quidem; pergit enim narrare Pallas.

v. 703 *Satyrus*. Marsyas; cujus supplicium descripsit etiam v. 383 & seqq. Metam. VI.

v. 711 *Dodoni Thyene*. Una ex Nymphis Dodonidibus, quæ Hyades esse creduntur.

v. 712 *Agenorei*. Ejus nimirum, a quo rapta fuit Europa, Agenoris filia.

v. 713 *Purgamina*. Vide Notam in v. 227 hujus.

v. 719 *Proles Hyriea*. Orion; de quo egit sup. lib.

v. 721 *Olim*. Anno ab U. C. CCCXXII. Adi Livium.

v. 729 *Tua*. Nupserat Aurora Tithono, Laomedontis filio.

v. 731 *Summano*. Deus hic aliis Juppiter est, Pluto aliis, quasi *summus Manium*.

v. 732 *Tum, &c*. Anno CCCCLXXIII, captis Romanorum castris, Romam versus duxit exercitum.

v. 735 *Juvenis*. Æsculapius, Phœbi filius & Nymphæ Coronidis. Vide Notam in v. 644 Metam. II.

v. 737 *Phædra*. Vide Notam in v. 10 Herold. XXI.

v. 751 *Tunc, cum &c.* Obscurum distichon, & spurium habitum ab Heinsio; neque enim augurem fuisse novimus Æsculapium. Ab illo occisus anguis, ope cujusdam herbæ ab alio pariter angue præstita, in vitam rediit; proptereaque sidus Æsculapii nexas angue gemino manus porrigere dicitur v. 736.

v. 755 *Dictynna.* Diana, a δίκτυον, rete; quia retium inventrix fuisse dicitur. Quoad Hippolytum vitæ restitutum, conversum in Virbium, & Aricinæ silvæ præpositum, latius Auctor Metam. XV, v. 497 & seqq.

v. 757 *Clymenus.* Pluto; ita dictus vel a κλύω, quod audiatur ab omnibus, vel a καλέω, quod omnia ad se vocet. Alii aliter legunt. *Hac &c.* Vide Notam in v. 3 Heroid. XII.

v. 762 *Propter te.* In gratiam nempe tui facit id Juppiter, quod ab aliis fieri vetat, h. e. in vitam revocat Æsculapium, Deumque reddit.

v. 769 *Superat &c* Rex Masinissa, populi Romani socius, Syphacem Numidiæ Regem devicit an. U. C. DL.

v. 770 *Hasdrubal.* An. DXLVI sibi necem intulit, damnatus a civibus, quod bellum male gessisset.

v. 778 *Munera Regis.* Templum a Servio positum.

v. 787 *Zona.* Orionis cinctus stellis tribus constare dicitur.

v. 792 *Hic &c.* In Via Sacra, ubi artifices coronis texendis dabant operam, easque vendebant.

v. 793 *Stator.* Florus lib. I, cap. 1 1 *Adeo ut Romulus Jovem oraret, fœdam suorum* (in Sabinos pugnantium) *fugam sisteret. Hinc templum, & Stator Juppiter.*

v. 796 *Trabeæ.* Vide Notam in v. 37 Fast. I.

v. 799 *Adjunxerit.* Musis erat templum commune cum Hercule, qui tandem novercæ Junonis odium vicit. Templum autem illud Fulvius Nobilior ex pecunia Censoria fecit; & Marcius Philippus, Augusti vitricus, jam vetustate collapsum restituit.

v. 803 *Sacrifico ... Anco.* Anco Martio, quarto Romanorum Rege, qui Numam imitatus pietatem ac religionem coluit.

v. 809 *Nupta &c.* Marcius Philippus duas Accias uxores habuit, primum Augusti materteram, deinde matrem.

I N

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBROS NOTÆ.

IN LIBRUM PRIMUM.

ELEG. I. v. 5 *Vaccinia*. Alia certe ab iis, de quibus ait Virg. Ecl. II, v. 18: *Vaccinia nigra leguntur*. Auctores plurimi censent esse hyacinthos.

v. 7 *Cedro*. Vitruvius lib. II, cap. 9: *Ex cedro oleum, quod cedrium dicitur, nascitur: quo reliquæ res, cum sint unctæ, uti etiam libri, a tineis & a carie non læduntur*. Multi *linatur* pro *notetur*.

v. 8 *Candida &c.* Geminæ libri *frontes* sunt extremæ partes complicati voluminis; ex quibus eminent libri *cornua*, h. e. utraque extremitas umbilici sive bacilli, quem circa chartis complicatis efficitur volumen.

v. 33 *Ablataque*. Placet aliis *pacataque*.

v. 47 *Mæoniden*. Homerum; vel quod Mæonis filius est, vel quod altus a Mæone Lydiæ Rege, vel quod in Mæonia natus.

v. 56 *Ingenio &c.* Videtur hic Auctor adscribere caussam exsilii sui tribus Artis Amatoriæ Libris. Animadvertas attamen aliam fuisse veram ejus exsilii caussam, & priorem illam ad velandam veritatem facti prætexi quodammodo atque prætendi. Quænam vero fuerit, aperte colligi nequit: illud tantùm ex plurimis horum Operum locis conjectare possumus, Ovidium Augusti penetralia imprudenter ingressum turpis aliquid fortasse vidisse, & ideo in extremis orbis partibus exsulare coactum, ut quam longissime abesset unicus ejus turpitudinis testis. Hoc dixisse semel sufficiat.

v. 81

v. 81 *Jovis*. Augusti; quem & *Deum* sæpe vocat, & *Jovem*.

v. 83 *Capharea*. Vide Notam in v. 735 Rem. Amor.

v. 100 *Achilleo*. Vide Notam in v. 7 El. IX Amor. II.

v. 112 *Hi quoque*. Tres Amorum libros fortasse denotat, qui non minus perniciosi domino censendi, quam tres Artis Amatoriæ libri. Hinc illos infra vocat *Œdipodas* ac *Telegonos*, h. e. parricidas; quod Œdipus Lajum, Telegonus Ulixem, parentes ipsi suos licet inscii peremerint.

ELEG. II. v. 29 *Sicca*. Quod prohiberetur æquore tingui. Fabula fuse describitur v. 153 & seqq. Fast. II.

v. 50 *Posterior &c*. Decumani fluctus omnium maximi censebantur.

v. 62 *In loca jussa*. Tomin, in ora Ponti Euxini sitam.

v. 67 *Est*. Jus est illi scilicet inferendi mihi necem, quin obnoxius fiat invidiæ.

v. 80 *Jocose*. Quod ab Alexandria diu noctuque cymbæ discederent, viris mulieribusque tripudium agentibus refertæ. Petebant autem Canopum ad Serapidis Festa concelebranda.

v. 83 *Obligor*. H. e. votis. *Lævi*. Alii *sævi*.

v. 86 *Exilem*. Brevem scilicet & compendiosam, juxta Crispinum. Quidam *exilio*.

v. 99 *Immo &c*. Hæc ita construenda: *Immo ... ita parcite* (v. 105) *Divi; si me meus abstulit error &c*.

v. 102 *Publica*. Ita Crispinus: *Si mihi Augusti semper nutus, & simplex voluntas pro lege fuit*.

ELEG. III. v. 19 *Nata*. Perilla cum viro suo petierat Africam, cujus Libya est ingens provincia.

v. 31 *Numina*. Apud Livium ita Manlius quoque: *Juppiter optime maxime, Junoque regina, ac Minerva, ceterique Dii Deæque, qui Capitolium arcemque incolitis &c*.

v. 48 *Parrhasis Arctos*. Vide Notas in v. 149 & 152 Heroid. XVIII.

v. 66 *Thesea ... fide*. H. e. arctissimis fidei vinculis. Theseus & Pirithous celeberrimum amicorum par.

v. 75 *Sic Priamus &c*. Magis arridet ea lectio, quæ ab aliquibus substituitur, licet nullis Codicibus confirmata:

Sic doluit Metius, tum cum in contraria versos
Ultores habuit proditionis equos.

Metius autem Dictator Albanorum cum Tullo Romæ Regi, contra Fidenates belligeranti, opem ferre deberet; fervente pugna, versipellis proditor paullum secessit, eas secu-

turus deinde partes, ad quas inclinare victoria videretur. Tullus vicit, Metiumque binis quadrigis in diversa nitentibus evinci & lacerari jussit. Graphice Livius lib. I.

ELEG. IV. v. 1 *Custos*. Arctophylax; de quo vide Notam in v. 149 Heroid. XVIII. Occidit autem prope IV Id. Decembris; quo die Ovidius exsulare jussus.

v. 23 *Cupio &c.* Cupit a patria revelli metu Cæsaris, timet autem ob ejusdem patriæ desiderium.

ELEG. V. v. 2 *Phoceus*. Pylades; de quo vide Notam in v. 15 El. VI Amor. II. Quoad Oresten vero vide Notam in v. 7 El. VII Amor. I.

v. 42 *Simplicitate*. Imprudenti sc. ignorantia, non scelere.

v. 52 *Dissimulante*. Ne id fortasse detegat, quod celare cogitur metu Cæsaris.

v. 57 *Duce Neritio*. Ulixe; a Nerito, Ithacæ monte. Erravit autem annis decem.

v. 72 *Ingenuæ*. Exiles, vel delicatæ, non quæ adsuetis labori servis inesse solent. Alii *exiguæ*.

ELEG. VI. v. 1 *Clario ... poetæ &c.* Cicero in Bruto cap. 51: *Antimachus Clarius poeta*. Lydem alii ejusdem amicam faciunt, alii conjugem. Nomine autem *Coi* Philetas intelligitur, patriâ Cous.

v. 20 *Comes*. Vide Notam in v. 38 El. XVIII Amor. II.

v. 25 *Femina*. Livia, Augusti conjux.

ELEG. VII. v. 18 *Thestias*. Althæa, Thestii filia. Vide Notam in v. 92 Heroid. III.

ELEG. VIII. v. 16 *Re tibi*. Edit. Gryph. & aliorum *Nunc tibi*: duo scripti *Næ tibi*.

v. 45 *At mala &c.* Hic videtur esse sensus: Si secus esset, malis nostris tangereris magis, quam nunc reapse tangeris.

ELEG. IX. v. 27 *De comite &c.* Pylades Oresten ad Tauricam usque Chersonesum secutus est; in qua cum Rex Thoas Oresten interficere vellet, nec agnosceret uter eorum esset Orestes, semet Oresten esse finxit. Vide Cic. de Amic. cap. 7.

v. 29 *Actoridæ*. Patroclo, Actoris nepoti.

v. 31 *Comes*. Vide Notam in v. 72 Heroid. II.

v. 37 *Hic est*. Quæ sequuntur, quidam a superioribus sejungunt, & seorsim Elegiam faciunt; qua quidem separatione nil opus erat, cum facillime nexus reperiatur. Ait enim auctor: *Hic* quidem *status*, *hæc* &c.; sed tamen *mea sunt* &c.

v. 40 *Processu*. Profectu scilicet, sive progressu.

ELEG. X. v. 2 *Nomen*. Vossius etiam *Galeam* dictam fuisse putat, & inde naves *Galeras* adpellatas.

v. 15 *Æoliæ*. Ab Æolo, ejus avo. Quoad Hellespontum vide Notam in v. 123 Heroid. XIX.

v. 26 *Ruricolâ* ... *Deo*. Priapo, hortorum custode.

v. 30 *Hamoniæ*. Illud enim condidere Thessali, qui *Hamones* ab Hæmo monte dicebantur.

v. 32 *Gemini*. Propontidis scilicet, & Euxini.

v. 34 *Instabiles*. Vide Notam in v. 121 Heroid. XII.

v. 35 *Urbem*. Apolloniam, Anthium olim adpellatam.

v. 38 *Nomine*. Dionysipolin; Bacchus enim *Dionysius* quoque dicitur, quasi Διὸς νῦς, h. e. Jovis mens, juxta Macrobium lib. I Saturn. c. 18.

v. 41 *Miletida* ... *urbem*. Tomin; quæ Milesiorum colonia fuit.

v. 45 *Tyndaridæ* ... *fratres*. Sidera Castoris & Pollucis navigantibus propitia. Colebantur autem in Insula Samo.

ELEG. XI. v. 5 *Bimarem* ... *Isthmon*. Corinthiacum intellige. Vide Notam in v. 105 Heroid. IV.

v. 13 *Hædis*. Vide Notam in v. 188 Heroid. XVIII; ubi & de Plejadibus agitur, quarum una fuit Sterope.

v. 43 *Vincat &c.* Ecce sensus: Me tempestas a scribendo deterreat; sed statim ac *Ipse modum statuam carminis*, ipsa statuat modum sui, h. e. sævire desinat.

IN LIBRUM II.

ELEG. I. v. 19 *Teuthrantia*. Teuthrans, Mysiæ Rex: generum adsciverat sibi Telephum & heredem regni. Vide Notam in v. 7 El. IX Amor. II.

v. 24 *Carmina &c.* Id autem fiebat ludis Megalensibus, ut fuse describitur Fast. lib. IV, v. 179 & seqq. *Turrigera* dicitur, quia caput ejus turribus ornatum pingitur.

v. 25 *Ludos*. Seculares intelligit, qui a Romanis centesimo quoque anno celebrabantur. Hinc ideo dictum *seculare carmen*, quod ludis illis in laudem Phœbi ac Dianæ caneretur.

v. 40 *Nomen*. Perperam alii *numen*; sic Fast. II, v. 131:

Hoc tu per terras, quod in æthere Juppiter alto,
Nomen habes: hominum tu Pater, ille Deûm.

v. 69 *Fama Jovi superest*. Tanta scilicet est, ut superior sit hominum præconiis. Alii aliter legunt, ac interpretantur.

v. 90 *Illo*, &c. Quotannis III Id. Jul. Equites Romani insidentes equis Capitolium petebant: iisdemque magnifice vestitis, & oleâ coronatis, singillatim prætereuntibus Censoris conspectum subire præscribebatur; qui, quoties Eques aliquis male audiret, suisque vitiis equestrem reditum diminueret, eumdem jubebat equum vendere, atque ita ab equitum albo expungebat. Ovidio nil tale accidit sub Augusto, ut infra quoque colligimus v. 541.

v. 105 *Actæon*. Vide Fabulam II Metam. III.

v. 124 *Ematuruerit*. Mitis evaserit; a fructibus sumta metaphora, qui maturescentes acerbitatem exuunt.

v. 137 *Exsul*. Exsilium perpetuum est, non autem relegatio; nec relegati bona, quemadmodum exsulis, proscribuntur. Sequens versiculus subobscurus est; & ejus lectio multiplex reperitur.

v. 165 *Natus*. Tiberius adoptione filius; & infra Augusti nepotes sunt Germanicus & Drusus, prior Tiberii adoptione filius, alter origine.

v. 170 *Nunc quoque &c.* Bellum ingens in Romanos Dalmatiæ ac Pannoniæ populi concitaverant; ad quos debellandos Augustus Tiberium miserat.

v. 190 *Parrhasiæ ... virginis*. Ursæ majoris; de qua vide Notas in v. 149 & 152 Heroid. XVIII. Animadvertas autem matribus etiam, modo florida ætate sint, nomen *virginis* aliquando tribui.

v. 228 *Captaque signa*. Vide Notam in v. 179 Art. I.

v. 241 *Fronti ... severæ*. H. e. viris severæ frontis, ut interpretatur Heinsius. Legunt alii *frontis*; & libri frontem intelligunt.

v. 247 *Este &c.* Quoad vittas & institam vide Notam in hosce versus 31 & 32 Art. I.

v. 261 *Sumserit*, &c. Eos nempe libros, in quibus agitur Æneadum prima genetrix. Vel Maronis Æneiden juxta Crispinum, vel ipsos Fastorum libros intellige.

v. 282 *Arena*. Vide Notam in v. 8 El. XIV Amor. II.

v. 294 *Erichthonium*. Vide Notam in v. 35 Eleg. VI Amor. II.

v. 296 *Ultori*. Vide Notam in v. 577 Fast. V.

v. 299 *Latmius heros*. Endymion; de quo vide Notam in v. 90 Heroid. XV.

v. 319 *Fratrum*. Eteoclis & Polynicis, qui cum secum invicem pacti fuissent, ut Thebis regnarent alternis annis, cumque dictis non stetisset Eteocles, bellum ingens exarsit: in quo post varias cædes ipsi inter se fratres singulari certamine congressi mutuis vulneribus concidere. Id fuit Statio *Thebaidis* argumento.

v. 327 *Arguor*. Artificiosissima Correctio, non tam ad semetipsum excusandum, quam præsertim ad Cæsarem extollendum.

v. 337 *Detractare*. H. e. male tractare, juxta Festum. Mallent alii legere *detrectare*, h. e. detrahere rebus ab Augusto gestis, easdemque scribendo imminuere, ut evincitur sequenti versiculo.

v. 364 *Senis*. Anacreontis, ex Teo oppido Insulæ cognominis.

v. 367 *Battiade*. Callimache; qui Batti filius.

v. 373 *Quid prius &c.* Quid aliud majore studio describit Ilias, quam amorem Agamemnonis erga Chryseidem, ab eodemque raptam Achilli Briseidem?

v. 380 *Dear*. Quarum una est Calypso, altera Circe; & quoad illam vide Notam in v. 15 El. XVII Amor. II.

v. 383 *Nam quid &c.* Quoad Hippolytum & Electran, quam Noster infra nominat, lege Euripidis Tragœdias, quas nuper in Italum sermonem transtulit, mira variandi carminis facilitate ac venustate plane sua, Franciscus *Boaretti*.

v. 386 *Pisæam*. Vide Notam in v. 70 Heroid. VIII.

v. 387 *Mater*. Medea; de qua in Notis ad Heroid. XII.

v. 389 *Volucres*. Vide Notam in v. 153 Heroid. XV.

v. 391 *Si non &c.* Vide Notam in v. 205 Heroid. XVI. Ærope fuit Atrei conjux.

v. 393 *Scylla*. Vide Notam in v. 21 El. XII Amor. III.

v. 397 *Domitore Chimæra*. Bellerophonte; cujus insigni venustate capta lasciva Prœti conjux Stenobœa, & ægre ferens repulsam, apud virum ipsa suum innocentem hospitem accusavit. Ex quo factum, ut Bellerophon a Prœto plurimis subeundæ mortis periculis objiceretur.

v. 399 *Schœneia virgo*. Atalanta. Vide Notam in v. 263 Heroid. XVI; & quoad Hermionen a Pyrrho raptam Oresti lege Heroid. VIII.

v. 400 *Phœbas*. Vide Notam in v. 21 El. VIII Amor. II.

v. 401 *Quid &c.* Vide Notas in v. 27 El. XIX Amor. II, 35 Heroid. XV, 37 El. III Amor. III.

v. 402 *Hæmona.* Qui cum amore incredibili Antigonen Œdipi & Jocastæ filiam deperiret, ad ejus tumulum mortem sibi conscivit. *Et noctes &c.* Vide Notam in v. 45 El. XIII Amor. I.

v. 403 *Generum Peliæ.* Admetum; cujus uxor fuit Alceste. Vide Notam in v. 19 Art. III; & quoad raptam a Theseo ac deinceps proditam Ariadnen vide Notam in v. 59 Heroid. IV.

v. 404 *Primus.* Vide Notas in v. 93 Heroid. XIII, & 38 El. XVIII Amor. II.

v. 485 *Herculis uxor.* Multæ fuerunt Herculis uxores. Hic Dejaniram intellige; quo spectant Sophoclis *Trachiniæ*, quas Attius vertisse traditur.

v. 416 *Iliadesque puer.* Ganymedes.

v. 411 *Auctori.* Interpretibus ignoto: Heinsius Sotadem quemdam, impurum hominem, fuisse suspicatur.

v. 417 *Sybaritida.* Obscenum Hemitheonis Sybaritani civis opus de generibus voluptatum. Hinc turpes quilibet libelli *Sybaritici* dicuntur.

v. 418 *Quæ.* Perperam alii *qui*; intelliguntur enim Philænis & Elephantis poetriæ, quarum fœdissima scripta passim circumferebantur.

v. 420 *Facta.* H. e. reddita.

v. 428 *Falsum.* Apulejus: *Eâdem igitur operâ accusent C. Catullum, qui Lesbiam pro Clodia nominavit, & Ticidam similiter, quod, quæ Metella erat, Perillam scripserit.*

v. 439 *Is &c.* C. Terentius Varro; qui scripsit Argonautica. Vide Notam in v. 1 Heroid. VI.

v. 446 *Sed &c.* Cum enim inter pocula in Augustum temere locutus esset, eidem ille domo & provinciis suis interdixit.

v. 473 *Tali.* Vide Notam in v. 205 Art. II.

v. 475 *Tessera.* Lusoriæ tesseræ sunt cubi ossei, vel lignei, punctis distincti, quibus in alveolum jactis luditur. Discrimen duplex inter tesseras & talos ostendit Martial. lib. XIV, Epigr. 15.

v. 477 *Discolor &c.* Vide Notam in v. 207 Art. II.

v. 481 *Tabella.* Vide Notam in v. 203 Art. II.

v. 485 *Formas.* Quatuor erant formæ pilarum, *Trigonales*

scilicet, *Folles*, *Paganica*, *Harpasta*; de quibus vide Martial. lib. XV, Epigr. 45 & seqq.

v. 519 *Saltata*. Saltatione scilicet expressa, sive repræsentata.

v. 525 *Telamonius &c.* Ita Plin. Hist. Nat. lib. XXXV: *Timomachus Byzantius Cæsaris Dictatoris ætate Ajacem ei pinxit & Medeam, ab eo in Veneris Genetricis æde positas, octoginta talentis venundatas.*

v. 527 *Venus*. Ab Apelle picta; quam Jul. Cæsari patri suo dicavit Augustus. Seq. v. pro *tecta* reperitur & *nata*, & *orta*, & *vecta*. Fingitur autem nata Venus e spuma maris.

v. 536 *Non legitimo*. Quia Dido fidem violabat, juratam Manibus Sichæi; & quia ratas fieri nuptias illas Juppiter abnuebat.

v. 547 *Remissum*. Solutum scilicet, sive lascivum.

v. 553 *Scriptum regale*. Tragœdiam, quam *Medeam* inscripsit.

v. 567 *Inter &c.* H. e. inter tot millia e turba Poetarum, tot millia e consortibus studii nostri &c. Alii aliter legunt; at idem omnino sensus elicitur.

IN LIBRUM III.

ELEG. I. v. 29 *Pallada*. Palladium, sive Palladis simulacrum.

v. 36 *Querna corona*. Quercus enim est sacra Jovi.

v. 42 *Leucadio ... Deo?* Apollini, Leucade culto.

v. 47 *Scripto*. Hoc videlicet: *Ob cives servatos*. Hinc corona querna dabatur illi, qui hoste cæso civem servasset; unde & *civica* dicebatur.

v. 60 *Dei*. Apollinis Palatini. Quoad ejus Porticum & Bibliothecam vide Notas in v. 4 El. II Amor. II, & 119 Art. III.

v. 69 *Altera templa*. Alii Veneris Victricis templum intelligunt, Pompeji Theatro proximum; alii Herculis ædem & Musarum; alii aliter.

ELEG. II. v. 3 *Stirps Latoia*. Apollo Latonæ filius.

v. 11 *Mare portubus orbum*. Euxinus.

ELEG. III. v. 16 *Plus ... parte*. Majorem nempe partem. Legunt alii aliter, sensu tamen eodem.

v. 34 *Præcepisset*. Verbum istud haud raro significat *prævenire*. Livius lib. III: *Dum præciperent iter nuntii ante missi*.

v. 40 *Depositum*. Virgilius Æneid. XII, v. 395:

Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, usumque medendi
Maluit.

Ubi *Servius*: Apud Veteres consuetudo erat, ut desperati ante januas suas collocarentur, vel ut extremum spiritum redderent terræ, vel ut possent a transeuntibus forte curari, qui aliquando simili laboraverant morbo.

v. 62 *Samii ... senis*. Pythagoræ; cujus doctrina de immortalitate ac transmigratione animorum fuse describitur Metam. XV.

v. 67 *Thebana &c.* Antigone, vetante Creonte Rege Thebarum, sepeliit Eteoclem & Polynicem; de quibus vide Notam in v. 319 Libri superioris.

ELEG. IV. v. 4 *Nomina magna*. Potentes nempe viros.

v. 19 *Elpenor*. Scalis decidens temulentus, misere interiit; & ejus umbra occurrit Ulixi, cum ille ad Inferos descendisset, ut narrat Homerus.

v. 27 *Filius*. Dolon. Vide Notam in v. 39 Heroid. I.

v. 30 *Cepisset*. Si contentus fuisset patre Merope, neque Solis haberi se filium adfectasset. Vide Fab. I & II Metam. II.

v. 49 *Paludes*. Quarum maxima Mæotis est.

ELEG. V. v. 3 *Ni*. Burmannus legere mallet *Qui*; ac τὸ *forsan* seq. v. ad *me complexus &c.* referendum putat, ut fiat sensus apertior.

v. 38 *Dardanii ... senis*. Priami, originem trahentis a Dardano. Huic Achilles misericordia captus Hectoris cadaver reddidit, ut poeticis omnino coloribus describitur Iliad. 24.

v. 39 *Quæ &c.* Alexander Macedo devicto Poro, Indiæ Regi, non pepercit solum, sed & regnum restituit; ac defuncto Dario, Regi Persiæ, præclarissimas exsequias celebravit.

v. 42 *Gener*. Hercules, cui nupsit Hebe.

v. 56 *Admisso*. H. e. concitato.

ELEG. VI. v. 7 *In*. H. e. erga.

v. 8 *Viro*. Augusto: Crispinus putat alium intelligi.

v. 21 *Gratia*. Favor scilicet, vel inita cum potentibus consuetudo & familiaritas.

ELEG. VII. v. 12 *Non patrio*. Haud lascivis numeris, quibus ego. Intelligunt alii Perillam, ad imitationem Sapphûs Lèsbiæ Poetriæ, scripsisse lyrica; quod genus carminis Romæ vix obtinere cœperat.

v. 15 *Pegasidas*. A Pegaso, qui Musarum fontem Hippocrenen ictu pedis aperuisse dicitur.

v. 42 *Irus*. Mendicus adeo, ut paupertas ejus, non secus ac opulentia Crœsi, in proverbium evaserit.

ELEG. VIII. v. 1 *Currus*. Vide Notam in v. 15 El. VI Amor. III.

v. 4 *Fugiens*. Vide Notas in v. 154 & 161 Heroid. VI.

v. 23 *Faciunt*. Idest conferunt, sive prosunt.

v. 41 *Civiliter*. Moderate scilicet & comiter; vel si mavis, juxta leges & jura civium.

ELEG. IX. v. 7 *Rate*. Argo; de qua, & Myniis, & Absyrto vide Notas in v. 1, 47, & 129 Heroid. VI.

v. 12 *Hospes &c.* Versum hunc alii aliter legunt; at idem omnino sensus elicitur ex oratione perplexa, qua utitur apposite, consternatus ac trepidans, speculator.

v. 33 *Tomis*. A τέμνω, seco; unde etiam τόμος, h. e. frustum sectione ablatum.

ELEG. X. v. 3 *Stellis*. Ursam & Arcturum intelligit; quæ quidem sidera nobis numquam occidunt.

v. 27 *Papyrifero ... amne*. Nilo, ferente papyros.

v. 38 *Testa*. Gelu ad instar testæ concretum. Alii *crusta*.

v. 41 *Leandre*. Vide Notam in v. 1 Heroid. XVIII.

v. 73 *Acontius*. Vide Notam in v. 5 Heroid. XX.

ELEG. XI. v. 28 *Hæmonios*. Achilleos; ab Hæmo monte Thessaliæ. Hectoris cadaver ter circum mœnia Trojæ raptavit Achilles.

v. 39 *Busiride*. Vide Notam in v. 69 Heroid. IX. *Illo*. Vide Notam in v. 653 Art. I.

v. 52 *Præsens imbue*. Alii *princeps*, h. e. ipse mihi operis tui specimen præbe primus.

v. 61 *Collatus*. Semet apposite cum Ulixe contulit etiam El. V Trist. I.

ELEG. XII. v. 2 *Mæotis*. H. e. Scythica. Diphthongum corripuit Græcorum more ob sequentem vocalem. Plerique tamen mendum hîc latere contendunt.

v. 3 *Qui &c.* Sidus Arietis; de quo & Helle vide Notam in v. 123 Heroid. XIX.

v. 9 *Utque &c.* Sensus est: Hirundo, ne putetur amplius scelerata mater, *Sub &c.* Quoad Prognes Fabulam, in hirundinem conversæ, vide Notam in v. 153 Heroid. XV.

v. 22 *Virgine.* Vide Notam in v. 464 Fast. I.

v. 35 *Ille &c.* Hujusce distichi sensus est: Si forte huc aliquis, non a proximis, sed a longinquis regionibus adpulerit, miraculo adscribam; nam *Rarus &c.*

v. 40 *Hujus.* H. e. Latini vox.

v. 41 *Ab ore freti.* A Bosphoro Thracio.

ELEG. XIII. v. 28 *Falso ... nomine.* Euxinus enim, qui propter immanitatem hominum inhospitalis est, conflatur e vocibus aliter significantibus, h. e. ex εὖ *bene* & ξένος *hospitalis*.

ELEG. XIV. v. 13 *Palladis.* Illam enim fabulantur ex cerebro Jovis armatam prosiluisse.

IN LIBRUM IV.

ELEG. I. v. 15 *Lyrnesside.* Briseide. Vide Notas in v. 1, 2, & 118 *Heroid.* III.

v. 18 *Bis.* De Orpheo & Eurydice vide Fab. I Metam. X, & Virg. Georg. lib. IV, v. 457.

v. 31 *Lotos.* Narrat Hygin. Fab. CXXV duos Ulixis socios gustato loti fructu, oblitosque reditûs in patriam, ab eo vinctos ad navem reductos fuisse. Quoad Lotophagos vide Notam in v. 789 Rem. Amor.

v. 43 *Thyrso.* Vide Notam in v. 23 El. I Amor. III. Bacchus etiam Poetarum Deus habebatur; ita enim Horatius: *Bacchum in remotis carmina rupibus Vidi docentem &c.*

v. 63 *Stamina.* Vide Notam in v. 3. Heroid. XII.

v. 106 *Consule ... boni.* Bonum judica, atque adeo in bonam partem accipe.

ELEG. II. v. 1 *Germania.* Ad quam debellandam Augustus miserat Tiberium.

v. 9 *Juvenes.* Germanicus ac Drusus, prior Tiberii adoptione filius, alter origine.

v. 40 *Parente.* Liviâ, quæ priori marito Tib. Claudio Neroni Drusum peperit.

ELEG. III. v. 1 *Magna.* Vide Notam in v. 149 Heroid. XVIII.

v. 29 *Thebana*. Andromacha, Eetionis Cilicum Thebarum Regis filia.

v. 34 *Ut &c.* Subintellige *vellem*, vel quid simile.

v. 63 *Cum &c.* Quoad Capaneum vide Notam in v. 21 Art. III; quoad Phaethontem ejusque matrem Clymenem Metam. I finem versus, & Fab. I lib. II; quoad Semelen vide Notam in v. 37 El. III Amor. III.

v. 76 *Virtuti*. Ejus, h. e. Hectoris. Alii *virtutis*.

ELEG. IV. v. 32 *Pars*. Ejus eloquentia, quæ est quasi pars altera nobilitatis. Fuisse creditur Messala, insignis Orator.

v. 56 *Axenus*. Inhospitalis; ab α privativa, & ξένος hospes.

v. 64 *Pharetrata ... Dea*. Dianæ; cujus inhumanis omnino sacris Thoas præfecit Iphigeniam: hanc enim virginem, Pelopis proneptem, haud passa fuerat immolari sibi Diana; (ut videre est Fab. I Metam. XII) sed, aræ suppositâ cervâ, eamdem in Tauricam regionem transtulerat. Quo cum postea venisset Orestes, ob interemtam matrem furiis exagitatus, jamque immolandus esset; a sorore cognitus & liberatus est. Hinc, conjunctis viribus occiso Thoante, Dianæ simulacrum in Italiam transtulerunt, & in Aricino nemore collocavere.

ELEG. V. v. 30 *Quo &c.* Pollux fratrem suum incredibili amore dilexit, & impetravit a Jove, ut immortalitatem suam cum ipso divideret.

ELEG. VI. v. 8 *Bellua*. Elephas.

ELEG. VII. v. 13 *Canes*. Vide Notas in v. 123 Heroid. XII, & in v. 21 El. XII Amor. III.

v. 16 *Virum ... canem*. Geryonem, Cerberum.

v. 18 *Semibovemque virum*. Minotaurum.

ELEG. VIII. v. 24 *Rude*. Vide Notam in v. 22 Eleg. IX Amor. II.

v. 27 *Vacuum*. Curis liberum. Perperam alii *vacuos*.

ELEG. IX. v. 6 *Tempora ... Tisiphonæa*. Quibus videlicet Furiæ Tisiphones instar in me penitus invehebaris.

v. 31 *Cane ... receptus*. H. e. cessa, vel desine.

ELEG. X. v. 6 *Cum &c.* Anno U. C. DCCX Hircius & Pansa Coss. apud Mutinam in M. Antonium pugnantes ceciderunt XIII Kal. Aprilis; quo die natus Ovidius.

v. 8 *Fortunæ munere*. H. e. ob divitias ac reditus.

v. 13 *Hæc &c.* Secunda Quinquatruum dies; qua quidem primum gladiatorum spectaculum exhibebatur, ut videre est v. 811 & seqq. Fast. III.

v. 28 *Liberior*. Vide Notam in v. 771 Fast. III.

v. 29 *Lato ... clavo*. In tunicis Romanorum *clavi* erant segmenta, fere e purpura, ipsi tunicæ assuta ornatus gratiâ. Vide Ferrarium de Re Vestiaria lib. I, c. 13.

v. 34 *Eque &c.* Triumvirum se fuisse dicit; at cum varii fuerint hujusce nominis Magistratus, quem ex illis intelligat, ignoramus.

v. 35 *Clavi &c.* Sumtâ virili togâ, etiam lati clavi dignitatem, veluti spem quamdam ordinis Senatorii, consecutus erat. Sed cum eidem honori, seu potius oneri, se imparem esse crederet; clavi mensuram coartavit, h. e. latum clavum deposuit, induit angustum.

v. 51 *Amara*. Alii *avara*. Obiit ætate viridi in Phæacia Tibullus.

v. 70 *Quæ*. Hanc enim, ut etiam alteram, repudiavit.

v. 95 *Pisæa*. Pisis quinto quoque anno in honorem Jovis Olympici equorum certamina celebrabantur: quibus confectis, olivâ coronabatur equus certamine primus.

v. 106 *Temporis arma*. Patientiam scilicet, & constantiam in calamitatibus perferendis.

IN LIBRUM V.

ELEG. I. v. 11 *Caystrius ales*. Cygnus. Caystrus, Lydiæ Fluvius non longe ab Epheso, cygnis abundat.

v. 23 *Publica carmina*. Quæ citra damnum pudoris legi possint ab omnibus. Ceterum hoc distichon subobscurum videtur Interpretibus.

v. 57 *Nioben*. Vide Notam in v. 105 Heroid. XX.

v. 60 *Prognen Halcyonenque*. Vide Notas in v. 153 Heroid. XV, & in v. 81 Heroid. XVIII.

v. 61 *Pæantius*. Vide Notam in v. 111 Rem. Amor.

ELEG. II. v. 15 *Telephus*. Vide Notam in v. 7 Eleg. IX Amor. II.

ELEG. III. v. 1 *Illa &c.* XVI Kal. April. Orgia, h. e. Bacchi Festa, celebrabantur.

v. 17 *Sorores*. Vide Notam in v. 3 Heroid. XII.

v. 26 *Bis genito*. Vide Notam in v. 37 El. III. Amor. III. Hinc & *Bimater* sæpe dicitur.

v. 19 *Illo*. Vide Notam in v. 21 Art. III.

v. 39 *Male pressa*. Ut Veteres eorum Manibus, quos dilexerant, terram fore levem cupiebant; ita, gravis ut esset inimicorum cineribus, vovebant. Quoad Lycurgum vide Notam in v. 22 Metam. IV, & quoad Pentheum Metam. III finem versus.

v. 42 *Cressa Corona*. Vide Notam in v. 114 Heroid. VI.

ELEG. IV. v. 25 *Teque &c.* Menœtii filius Patroclus Achilli, Pylades Oresti, Pirithoo Theseus filius Ægei, Euryalus Niso, arctissimo amicitiæ fœdere juncti fuere.

v. 48 *Nec &c.* Allegorica dicendi ratio, qua significat se numquam tot meritorum immemorem futurum.

ELEG. V. v. 3 *Laertius ... heros*. Laertis filius Ulixes, Penelopes maritus.

v. 33 *Consilio, &c.* Callimachus, Batti filius, memoriæ prodidit, *commune sacrum* facientibus Eteocle & Polynice, flammam de industria & quasi jussam in duas scissam fuisse partes, & acerrimum inter illos bellum portendisse.

v. 43 *Heroisin*. Andromachæ & Penelopæ. Est autem dativus Græcus pro *Heroidibus*.

v. 53 *Echionias*. Ab Echione, in Thebis condendis Cadmi socio. *Vir*. Vide Notam in v. 21 Art. III.

v. 55 *Una*. Alceste, Vide Notam in v. 19 Art. III; & quoad Laodamiam in v. 38 El. XVIII Amor. II.

v. 62 *Pylios*. H. e. Nestoris, Pyli Regis; qui tertiam ætatem vixisse dicitur.

ELEG. VI. v. 7 *Palinure*. Vide Notam in v. 577 Rem. Amor.

v. 32 *Cum verbis*. Lictores enim Consulem cum fascibus præeuntes elata voce clamabant, ut eidem transeunti locus cederetur a populo.

ELEG. VII. v. 35 *Quaque*. Vide Notam in v. 735 Rem. Amor.

v. 54 *E medio*. Magis nempe communia.

ELEG. VIII. v. 8 *Et exosæ &c.* Nec metuis Numen quoque Rhamnusiæ, sive Nemesis, quæ superbos odit, & acerrime plectit?

v. 11 *Vidi &c.* In hujusce versus lectione valde discrepant Codices ac Interpretes. Hæc & clarior omnibus est, & arridet magis:

Vidi ego, naufragum qui riserat, æquore mergi.

v. 38 *A primis*. H. e. post vota obtinendæ veniæ.

ELEG. X. v. 8 *Bruma*. Vide Notam in v. 163 Fast. I.
v. 12 *Magis*. Idest, potius.
v. 13 *Mendax*. Euxinus enim perinde sonat ac *hospitalis*, ut aliàs animadvertimus; qui vere quondam Axenus, h. e. *inhospitalis*, fuerat adpellatus.
v. 41 *Utque &c.* Hoc distichon commentitium & fictum judicat Heinsius; nec facile sensum elicias.
ELEG. XII. v. 12 *Anyti ... reo*. Socrati; qui fuit ab Oraculo Apollinis omnium mortalium sapientissimus judicatus. De falsa religione accusatus ab Anyto capitis damnationem subiit; atque adeo in carcere, sumta cicuta, constanter interiit.
ELEG. XIII. v. 22 *Trinacris*. Sicula. Ita Noster:

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris, a positu nomen adepta loci.

ELEG. XIV. v. 31 *Si qua &c.* Hujusce versûs habetur lectio multiplex: hæc ceteris aptior visa est, quamvis ne sit ipsa quidem Ovidianæ perspicuitati consona. Hic igitur sensus elicitur: Si qua tamen virtus est ipsa sibi merces, nec pretium petit aliud, *Inque &c.*
v. 39 *Phylaceia*. Vide Notam in v. 38 El. XVIII Amor. II. *Phylaceia* dicitur a Phylace, urbe Thessaliæ; ut super. v. Evadne dicitur *Iphias* ab Iphide patre.

I N

P. OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM
EX PONTO
LIBROS NOTÆ.

IN LIBRUM PRIMUM.

EPIST. I. BRUTO. Cur hisce tantum Epistolis Amicorum nomina præscribat Auctor, neque id antea fecerit, ratio redditur v. 45 & seqq. Ep. VI Lib. III.

v. 19 *Nec* ... *vultis*. Ne videamini Augusto mei esse fautores.

v. 23 *Antoni &c.* Hic in Augustum sumsit arma, M. Jun. Brutus in Jul. Cæsarem, eumque peremit.

v. 38 *Sistra*. Vide Notam in v. 11 El. XIII Amor. Solebant autem Isidis Sacerdotes, peractis mane sacris, reliqua diei parte stipem ostiatim emendicare.

EPIST. II. v. 3 *Trecenti*. Historia fuse describitur v. 195 & seqq. Fast. II.

v. 9 *Videris &c.* Ut hisce tenebris lucem aliquam adferat, ex duobus distichis unum faciendum putat Heinsius, hoc modo:

Videris: audebo tibi me scripsisse fateri;
Audebo propriis ingemuisse malis.

v. 34 *Cortice &c.* De Sororibus Phaethontis in populos conversis agit Auctor Fab. II Metam. II.

v. 80 *Dea*. Dianæ. Vide Notam in v. 63 El. IV Trist. IV.

v. 121 *Theromedon*. Crudelissimus Scythiæ Rex, leones hominum cruore pascere solitus. *Atreus*. De quo vide Notam in v. 205 Heroid. XVI.

v. 122 *Quique &c.* Rex Thraciæ Diomedes; qui tandem ab Hercule victus est, & ipse quoque suis equis ad devorandum objectus.

v. 133 *Ignes*. Nuptias. Vide Notam in v. 9 Heroid. XIV.

v. 140 *Est ... censa*. H. e. numeravit. Marcia porro patrem habuit Marcium Philippum, Augusti vitricum, qui ab Anco Marcio Rege duxit originem.

v. 141 *Matertera Cæsaris*. Accia major, Philippi conjux, Marciæ mater, & soror ejus minoris Acciæ, ex qua natus Augustus.

v. 144 *Claudia*. Vide v. 305 & seqq. Fast. IV.

EPIST. III. v. 5 *Pæantius*. Vide Notam in v. III Rem. Amor.

v. 24 *Formidatis*. Signat hydrophobiam, quæ ex rabidi canis morsu contrahitur, immedicabile morbi genus.

v. 39 *Pandione natæ*. Philomelæ, in lusciniam conversæ. Vide Notam in v. 153 Heroid. XV.

v. 63 *Rutili*. Qui injuste exsulare jussus, quamvis eidem postea L. Sylla Romam redeundi copiam fecerit, Smyrnæ senescere & obire maluit.

v. 67 *Cynicus ... Sinopeus*. Diogenes, Sinope natus.

v. 73 *Cæde*. Cleonymi; quem per ludum astragalorum, sive talorum, imprudenter occidit.

v. 75 *Exsul*. Jason; de quo vide Notam in v. 1 Heroid. VI. *Pirenida ... undam*. Corinthum, quam prope est Pirene. Exsulavit autem Corinthi post necem Peliæ patrui, ibique duxit conjugem Creusam.

v. 80 *Humus*. Insula Cypri; in qua condidit Salamina.

EPIST. IV. v. 37 *Agenore natus*. Phineus vates, Agenoris filius vel nepos; qui, cum Argonautas humanissimè excepisset, eisdem viam, quam sequerentur, & quo pacto latentes scopulos evitarent, ostendit. Alii aliter.

v. 41 *Furtiva &c.* Medeæ occultus amor; ut fuse describitur Fab. I Metam. VII.

EPIST. V. v. 79 *Calida*. Est enim sub ipso Cancri Tropico sita. Lucanus: *Cancroque suam torrente Syenen*.

EPIST. VI. v. 49 *Inque &c.* Hisce verbis juramentum quasi quoddam continetur, cujus sensus est: Hic moriar, hic tumuler, *Si te &c.*

EPIST. VII. v. 37 *Et nulla &c.* Significat hæc dicendi ratio, neminem fidem suam dare posse de amico, ne peccet; proptereaque, quamvis peccaverit Ovidius, inde invidiæ nihil in amicos ejus redundare.

v. 55 *Citra*. Minus.

v. 62 *Promeruisse*. H. e. aliis benefacere, eosque tibi collatis beneficiis conciliare.

v. 64 *Quam reddas*. Quam nempe reddas, pro acceptis par pari referendo.

EPIST. VIII. v. 10 *In procinctu*. In ipso scilicet articulo prælii conserendi.

v. 15 *Hanc*. Ægypson urbem; quæ ab Ægypso conditore nomen accepit, & cujus incolæ erant Odrysæ, Thraciæ populi. Cotys autem, Thraciæ Rex, suorum necem acriter ulciscitur.

v. 38 *Virgineusque liquor*. Vide Notam in v. 464 Fast. I.

v. 64 *Dea*. Vide Notam in v. 3 Heroid. XII.

EPIST. IX. v. 34 *Non &c.* Dummodo illud ipse sineres.

EPIST. X. v. 12 *Juventa*. Quæ & Hebe dicitur, Junonis filia: in Deornm conviviis a cyathis fuisse fingitur.

v. 16 *Delicias*. Mollitiem delicatam nimium & fastidiosam.

IN LIBRUM II.

EPIST. I. GERMANICO. Adoptione filio Tiberii; qui Tiberius de Pannonibus, Illyricis, Dalmatis, atque Germanis triumphaverat.

v. 31 *Pictas* ... *vestes*. Togam pictam, sive palmatam, Consulum ac Triumphantium propriam, & Prætorum etiam, quoties ludos ederent.

v. 44 *Pene &c.* Sensus est, tot fuisse numero duces, ut ex ipsis tantummodo conflari pene posset exercitus.

v. 67 *Tibi*. A te; Triumphantes enim laureum sertum Jovi Capitolino offerre solebant.

v. 68 *Bis*. Et quoad triumphum, quod supra Germanico portenderat; & quoad poeticum præconium, quod illi pollicitus ipse fuerat.

EPIST. II. v. 13 *Tydidæ*. Diomedis; qui Venerem, & Martem vulneravit. Vide Notam in v. 31 El. VII Amor. I.

v. 25 *Achameniden*. Unum ex sociis Ulixis. Vide Fab. V Metam. XIV, & Virg. Æn. III, v. 613.

v. 26 *Myso* ... *Duci*. Vide Notam in v. 7 El. IX Amor. II.

v. 47 *Depositus*. Vide Notam in v. 40 El. III Trist. III.

v. 74 *Drusi*. Qui Tiberii filius est, Augusti nepos.

v. 82 *Phœbeâ virgine*. Lauro; in quam arborem versa fuerat Daphne, ut fuse describitur Fab. IX Metam. I.

v. 83 *Proles*. Germanicus & Drusus; qui Cæsarum nominibus decorati jam fuerant, & quos adsimilat Auctor Castori & Polluci.

v. 91 *Hunc &c.* Burmannus mallet ita legere: *Hos colis, atque fidem, per quam &c.* Colis scilicet Tiberii filios, & simul fidem, qua meruisti lauream. Messallinus autem, præpositus Illyrico bello, *amplius* (ita Vellejus) *XX millia hostium fudit fugavitque, & ob id triumphalibus ornamentis honoratus est*.

EPIST. III. v. 32 *Te, nihil &c.* Ita Burmannus: *Non aliam mercedem ex facto petis, nisi conscientiam, te non peccasse, aut non defuisse officio, quod amico debebas*. Ceterum locus mendosissimus videtur Heinsio, & aliis etiam Interpretibus.

v. 41 *Æacides &c.* Achilles, nepos Æaci, Patrocli Manibus præstitit plura etiam, quam quæ ab amico præstanda fuerant: tu quoque me habe pro mortuo, & officium amicitiæ mihi præsta.

EPIST. IV. v. 22 *Æacidis Actoridisque*. Achille & Patroclo, Æaci & Actoris nepotibus. Utitur autem Poeta plurali numero pro singulari. Alii *Æacide Actorideque*; quidam *Atridis Tyndaridisque*; multi *Æaciden Actoridenque*; alii aliter.

EPIST. V. v. 11 *Salvi*. Et *salvo*, & *fieri*, & *minui* reperias. Admissa lectio præbet hunc argutum sane sensum: Non jam mortem Cæsaris, ut brevis inde fieret ejus ira, sed optasti citam veniam, quam ipse mihi daret incolumis.

v. 27 *Triumphi*. Quem retulit Tiberius, ut vidimus Epist. I lib. hujus.

v. 67 *Thyrsus*. Vide Notam in v. 23 El. I Amor. III. Hîc autem *thyrsus* oratorium, *laurea* poeticum instinctum significat.

v. 73 *De quo censeris*. A quo dignitas tua pendet, & æstimatio.

v. 76 *Tuis*. Alii *suis*; & fortasse rectius. Germanicus scilicet succedat olim Imperio, & moderetur Orbem regimine proprio.

EPIST. VI. v. 9 *Ceraunia*. Vide Notam in v. 19 Eleg. XI Amor. II.

EPIST. VII. v. 25 *Cinyphiæ*. Libycæ, a Cinypho Libyæ fluvio; quem circa uberrimas segetes terra gignit.

v. 45 *Cæcata*. H. e. atris molestiarum curis perturbata & confusa. Visa hæc Heinsio & Burmanno lectionibus aliis sane multis accommodatior.

v. 60 *Ithacæ puppi*. Navi scilicet Ulixis, Ithacæ Regis; qui, decem annorum spatio diversa per æquora vectus, ingentibus procellis obnoxius fuisse dicitur.

EPIST. VIII. v. 6 *Numen*. Ob impressas sive cælatas imagines Augusti, Tiberii, & Liviæ.

v. 33 *Nepotes*. Germanicum & Drusum.

v. 37 *A Cæsare proxime*. Qui scilicet ab Augusto, sive post illum, secundus es.

v. 53 *Tota*. Multi *tutus*, nonnulli *tutâ*, eodem omnino sensu: Cæsar enim, quoties ludis intererat, victis & supplicibus gladiatoribus vitam donabat ac libertatem.

EPIST. IX. v. 2 *Coty*. Hic ejus Cotyos filius est, de quo mentionem fecit Auctor Epist. VIII super. Libri. Patri successerat in Imperio Thraciæ.

v. 18 *A Superis*. Eumolpus enim Thraciæ Rex Neptuni filius fuerat & Nymphæ Chiones; hæc ab Athenarum Rege originem duxerat Erichthonio; iste Vulcanum jactaverat patrem, altricem Palladem.

v. 30 *Suis*. Cur mactarent Ethnici suem Cereri, Baccho caprum, tradidit Auctor v. 348 & seqq. Fast. I.

v. 43 *Cassandreus*. Apollodorus Cassandriæ, urbis Macedonicæ, Tyrannus immanissimus. *Gentisve Pheræa*. Alexander Pheræus, qui in Thessalia tyrannidem crudelissimam exercuit. Alii aliter legunt, ac interpretantur.

v. 60 *Utque &c.* Sensus est: Statim ac scutum, pharetram, arma deposuisti. Ab aliis *pro opus* legitur *onus*.

EPIST. X. v. 24 *Gigas*. Typhoeus; de quo vide v. 347 Metam. V.

v. 27 *Nymphen*. Vide Notam in v. 30 El. VI Amor. III.

EPIST. XI. v. 15 *Castor*... *Hector*. Alter Hermiones avunculus, alter Ascanii.

IN LIBRUM III.

EPIST. I. v. 51 *Notior &c.* Quoad Capaneum, Amphiaraum, Philoctetem, vide Notas in v. 21 Art. III, 13 ibidem, 111 Rem. Amor.

v. 75 *De qua censeris*. Ad quam nempe pertines; & in qua a Censoribus, uniuscujusque familiæ nomina ac reditus describentibus, numeraris.

v. 84 *Sis ambitiosa*. Pro me scilicet totis viribus ambias, ac depreceris.

v. 106 *Admeti conjux*. Alceste; de qua vide Notam in v. 19 Art. III; & quoad Penelopen Icarii filiam, Laodamiam, & Evadnen, vide Notas in v. 30 El. IX Amor. III, 38 El. XVIII Amor. II, 21 Art. III.

v. 121 *Nurus*. Aliquam ex Danai filiabus intellige; de quibus vide Notam in v. 1 Heroid. XIV.

v. 123 *Telegonive parens*. Circe.

EPIST. II. v. 29 *Fallar*. Elegans & vivida Correctio. Alii *Fallor*.

v. 88 *Cetera par concors*. Idest, quoad cetera fuere Pylades & Orestes amicorum *par concors &c.* Perperam alii *pars*.

v. 107 *Adjectique &c.* Indicat Cottam in Aureliam Cottarum familiam adoptione transisse.

EPIST. III. v. 17 *Horrida*. Alii fortasse rectius *Squallida*, cum sequente versiculo vox eadem *horrida* reperiatur.

v. 31 *Mæonio*. Homerico; Homerus enim & *Mæonides* adpellatus fuit, ab ejus vel patre vel altore Mæone, vel a Mæonia, in qua natus fuisse creditur.

v. 42 *Satyrum*. Marsyam.

v. 51 *Vitta*. Vide Notam in v. 31 Art. I.

v. 80 *Phasias*. Medea; a Phaside, Colchorum fluvio. Vide Fab. I Metam. VII.

v. 86 *Triumphus*. Cujus fuse meminit Epist. I lib. II.

v. 96 *Memnonio*. Quo Memnon Æthiops fuisse dicitur.

v. 100 *Herculea*. Fabiorum Familiæ primus auctor Hercules.

EPIST. IV. v. 3 *Triumpho*. In Tiberii Cæsaris triumphum composuerat Auctor Poematium, idque *Triumphus* inscripserat.

v. 70 *Hac... quoque parte*. Amicitiæ quoque titulo.

v. 90 *Laurus*. Triumphantes Jovi Capitolino laureum sertum offerre solebant.

EPIST. V. v. 41 *Interdum &c.* Versiculum hunc alii aliter legunt; & Heinsius metuit, ne sit satis integer. Quidam pro *queritur* habent fortasse rectius *quærit*.

EPIST. VI. v. 42 *Solito &c.* Phalaride. Vide Eleg. XI Trist. III, v. 39 & seqq.

EPIST. VII. v. 21 *Spem &c.* Quatuor horum versuum sensus est, Spem esse fovendam, quoties non semper irrita futura sit, & fieri posse putes, quæ cupias; secus, fore melius *desperare salutem &c.* juxta illud quoque Virgilii:
Una salus victis nullam sperare salutem.

EPIST. VIII. v. 9 *Palladis ... Arte.* Pallas eloquentiæ, belli, & lanificii quoque Dea putabatur.

v. 24 *Consule ... boni.* H. e. comiter excipias.

EPIST. IX. v. 9 *Agrius.* Pater Thersitis; cujus insignis deformitas Iliad. lib. II graphice pingitur.

v. 26 *Ut cupidi &c.* Micyllus: *Ita autem corrigendi labor offundit frigora animis, h. e. tædiosos & tardos facit, perinde ut frena retentant cursum equi cupientis currere.*

IN LIBRUM IV.

EPIST. I. v. 29 *Artificis ... Coi.* Apellis, pictoris eximii.

EPIST. II. v. 1 *Vates ... Regum.* Scriptor enim Tragœdiarum fuisse dicitur; proptereaque minus apposite legunt alii *vatum*.

v. 47 *Aonius fons.* Hippocrene, Musis sacer.

EPIST. III. v. 38 *Hoste.* Cyro, Persiæ Rege.

v. 39 *Ille &c.* Dionysius, Syracusarum Tyrannus, regno pulsus Corinthum profugit; ubi ad explendam famem coactum pueros docere perhibent.

v. 41 *Tamen &c.* Pompejus Magnus, a Cæsare victus Pharsalica pugna, confugit ad Ægypti Regem Ptolemæum, ejus Ptolemæi filium, cujus e solio dejecti caussam Pompejus egerat in Senatu, utque restitueretur, effecerat. At ingratus juvenis Ptolemæus, auctoribus Achilla, Photino, ac Theodoto Sophista, Pompejum infami proditione per Septimium, ejusdem transfugam, de medio sustulit.

v. 47 *Latuit.* Ut Syllæ victoris iram effugeret.

v. 54 *Anticyra*. Insula Maris Ægæi, in qua helleborum abunde provenire dicitur, cujus succus epotus utilissimus sit ad purgandam insaniam melancholicam. Hinc ipsa Anticyra in proverbium abiit, & ad illam mitti solent amentes.

EPIST. IV. v. 9 *Vultum diffundere*. Explicare frontem; cui dicendi modo opponitur *contrahere* sive *ducere frontem*.

v. 31 *Niveos*. Vide Notam in v. 4 El. XIII Amor. III.

EPIST. V. v. 1 *Leves*. Argumentis tantummodo levibus idonei.

v. 18 *Ebur*. Sellam curulem, majorum Magistratuum propriam; quæ signis eximiis distincta erat.

v. 19 *Hastam*. Qua posita, per præconem indicebatur auctio, ut quisque pro lubitu ad licitandum conveniret. Interdum pro ipsa quoque auctione sumitur.

EPIST. VI. v. 5 *Quinquennis*. Poetæ liberiore licentia Olympiadem, h. e. quatuor annorum spatium, frequenter posuere pro lustro.

v. 47 *Thyesteæ*. Vide Notam in v. 205 Heroid. XVI.

EPIST. VII. v. 15 *Pilum*. Vide Notam in v. 27 El. VIII Amor. III.

v. 25 *Regi*. Cotyn intellige, Ægypsi Regem, amicum Populi Romani.

EPIST. VIII. v. 69 *Numen*. Augustus. Alii *nomen*.

v. 78 *Cum Jove*. H. e. cum arte regendi.

v. 79 *Unda*. Hippocrenen fontem intelligit, quem Pegasus ictu pedis aperuit.

EPIST. IX. v. 52 *Numinis*. Tiberii; Augustus enim obierat. Infra Augusti nomine Tiberium vocat.

v. 102 *Immunes*. A tributis nempe solvendis.

EPIST. X. v. 15 *Hippotades*. Æolus, Hippotæ filius. Vide Notam in v. 29 El. XII Amor. III.

v. 18 *Lotos*. Vide Notam in v. 789 Rem. Amor.

v. 51 *Feminea ... turma*. Amazonibus. Proximo versiculo Argonautas Auctor denotat.

v. 55 *Quique &c*. Tanais videlicet intelligitur.

EPIST. XII. v. 27 *Phæacida*. Poema, in quo Ulixis naufragium ad Phæaciæ litora, & ejusdem mora in ejus insula describebatur.

EPIST. XIII. v. 7 *Ut*. Pro *utut*, h. e. licet etiam.

v. 47 *Pueri*. Nero, Drusus, & Cajus; quorum pater Germanicus, Carus præceptor & altor.

EPIST. XIV. v. 32 *Agricolæ ... senis*. Hesiodi; qui de Re Rustica scripsit.

v. 38 *Scepsius*. Philosophus Metrodorus; quem Plinius gentili nomine *Scepsium*, h. e. osorem, adpellatum fuisse tradidit.

v. 48 *Grajos*. Tomin Græcorum colonia condidit.

EPIST. XV. v. 42 *Meque &c.* Sensus est: Norit me tui juris esse, quamvis emtus minime fuerim per æs & libram. De qua solemni mancipandi ratione pleni sunt Jurisconsultorum Commentarii. Alii aliter legunt.

EPIST. XVI. v. 21 *Vates*. P. Terentius Varro Attacinus; qui Argonautica scripsisse dicitur.

		ERRATA	*CORRIGE*
Pag. 23	lin. 6	Artis	Arcis
68	20	dedi	dedit
75	16	tramine	tramite
127	17	petit	perit
300	20	Jovis	Jovi
440	23	quidam	quidem
451	8	pectore	pectora
461	13	quippe	quique
478	7	desinet	desinat

EDITIONES PRÆCIPUÆ

P. OVIDII NASONIS

Ex Catalogo Doctoris Eduardi Arwood per Maphæum Pinelli aucto & emendato.

1471 Opera ex recens. Joan. Andr. Ep. Aleriens. Romæ, Swein. & Pan. fol. vol. 2.
—— Bonon. Balthas. Azzoguidus. fol.
1474 Ven. Jac. Rubeus. fol.
1477 Mediol. Zarot. fol. vol. 2.
—— Parmæ Stephan. Corallus. fol.
1480 Bonon. fol.
—— Vicent. a Barnaba Celsano. fol.
1489 Ven. ex recens. Boni Accursii. fol.
1498 Ven. ex eadem recensione. fol.
1502 Ven. ex recens. Andr. Naugerii. 8. vol. 3.
1515 Ven. ex eadem recensione. 8. vol. 3.
1529 Paris. Colin. 12. vol. 3.
1533 Ven. Ald. ex recens. Andr. Naugerii & Honorati Fascitelli. 8. vol. 3.
1547 Lugdun. Gryph. 12. vol. 3.
1578 Ven. Ald. ab Hercule Ciofano 8.
1629 L. Bat. Elzev. a Dan. Heinsio. 12. vol. 3.
1649 Ibid. ex eadem recensione. 12. vol. 3.
1661 Amst. Elzev. a Nic. Heinsio. 12. vol. 3.
1661-1662-1670-1683-1702 Cum Not. Var. Lug. Bat. 8. vol. 3.
1689 Lugd. a Daniele Crispino in usum Delphini. 4. vol. 4.
1713 Ultrajecti. 12. vol. 3. *Editio emendatissima.*
1715 Lond. a Mich. Maittaire. 12. vol. 3.
1727 Amst. a Petro Burmanno. 4. vol. 4. *Editio præstantissima.*
1745 Lond. Brindley. 12. vol. 5.
1758 Lisp. a Joan. Aug. Ernesto, & Joan. Frid. Fischero. 8. vol. 4.

P. OVIDII NASONIS

IBIS.

ARGUMENTUM.

Ibis Ovidii nomen ubique maledictis lacerabat, atque ipsum falsis criminationibus in invidiam atque odium vocabat. Tum ejus uxorem perpetuis flagitationibus sollicitabat. Denique tanquam vulturius fortunis ejus inhians, quas naufragii sui tabulas *appellat, ipsum ad extremam inopiam redigere conabatur. Et profitetur se Callimachum imitari, a quo Apollonius Rhodius, Ibidis nomine ornatus, diris & exsecrationibus devotus est. Salvagnius suspicatur Higynum esse, quem* Ovidius *Ibin* appellat; *illum, inquam, de quo Suetonius meminit libro de claris Grammaticis: is autem est, cujus mythologici libri, omnium manibus triti, supersunt.*

TEmpus ad hoc, lustris jam bis mihi quinque peractis,
Omne fuit Musæ carmen inerme meæ:
Nullaque, quæ possit, scriptis tot millibus, exstat
Litera Nasonis, sanguinolenta legi.

Nec quemquam nostri, nisi me, læsere libelli:
Artificis periit cum caput Arte suâ.
Unus (& hoc ipsum est injuria magna) perennem
Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est, (nam nomen adhuc utcumque tacebo)
Cogit inadsuetas sumere tela manus.
Ille relegatum gelidos Aquilonis ad ortus
Non sinit exsilio delituisse suo.
Vulneraque immitis requiem quærentia vexat,
Jactat & in toto nomina nostra foro.
Perpetuoque mihi sociatam fœdere lecti
Non patitur miseri funera flere viri.
Cumque ego quassa meæ complectar membra carinæ,
Naufragii tabulas pugnat habere mei.
Et qui debuerat subitas exstinguere flammas,
Hic prædam medio raptor ab igne petit.
Nititur ut profugæ desint alimenta senectæ;
Heu, quanto est nostris dignior ipse malis!
Dî melius, quorum longe mihi maximus ille est,
Qui nostras inopes noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, utcumque licebit,
Pro tam mansueto pectore semper agam.
Audiet hæc Pontus. faciet quoque forsitan idem,
Terra sit ut propior testificanda mihi.
At tibi, calcasti qui me, violente, jacentem,
Quamlibet & misero debitus hostis ero.
Desinet esse prius contrarius ignibus humor;

Junctaque cum Lunâ sidera Solis erunt;
Parsque eadem cœli Zephyros emittet & Euros;
Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;
Et nova fraterno veniet concordia fumo;
Quem vetus accensâ separat ira pyrâ;
Et Ver Autumno, Brumæ miscebitur Æstas;
Atque eadem regio Vesper & Ortus erunt:
Quam mihi sit tecum positis, quæ sumsimus, armis
Gratia, commissis, improbe, rupta tuis.
Quam dolor hic umquam spatio evanescere possit,
Leniat aut odium tempus & hora meum.
Pax erit hæc nobis, donec mihi vita manebit,
Cum pecore infirmo quæ solet esse lupis.
Prima quidem cœpto committam prœlia versu:
Non soleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque petit primo plenum flaventis arenæ
Nondum calfacti velitis hasta solum;
Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto:
Protinus invisum nec petet hasta caput.
Et neque nomen in hoc, nec dicam facta libello;
Teque brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi liber Iambus
Tincta Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc quo Battiades inimicum devovet Ibin,
Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina cæcis,
Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.

Illius ambages imitatus in Ibide, dicar
Oblitus moris, judiciique mei.
Et quoniam, qui sis, nondum quærentibus edo,
Ibidis interea tu quoque nomen habe.
Utque mei versus aliquantum noctis habebunt,
Sic vitæ series tota sit atra tuæ.
Hæc tibi natali facito Janique Calendis
Non mentituro quilibet ore legat.
Dî Maris & terræ, quique his meliora tenetis
Inter diversos cum Jove regna polos:
Huc precor, huc vestras omnes advertite mentes,
Et sinite optatis pondus inesse meis.
Ipsaque tu tellus, ipsum cum fluctibus æquor,
Ipse meas Æther accipe summe preces.
Sideraque, & radiis circumdata Solis imago,
Lunaque, quæ numquam, quo prius, ore micas.
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum,
Quæque ratum triplici pollice netis opus.
Quique per infernas horrendo murmure valles
Imperjuratæ laberis amnis aquæ,
Quasque ferunt toto vittatis angue capillis
Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque plebs Superûm, Fauni, Satyrique, Laresque,
Fluminaque, & Nymphæ, Semideûmque genus.
Denique ab antiquo Divi veteresque novique,
In nostrum cuncti tempus adeste, Chao.
Carmina dum capiti malefido dira canuntur,

Et peragunt partes ira dolorque suas:
Adnuite optatis omnes ex ordine nostris;
Et pars sit voti nulla caduca mei.
Quæque precor, fiant: ut non mea dicta, sed illa
Pasiphaes generi verba fuisse putet.
Quasque ego transiero pœnas, patiatur & illas;
Plenius ingenio sit miser ille meo.
Neve minus valeant fictum exsecrantia nomen
Vota, minus magnos commoveantve Deos.
Illum ego devoveo, quem mens intelligit Ibin,
Qui se scit factis has meruisse preces.
Nulla mora est in me, peragam rata vota Sacerdos:
Quisquis ades sacris, ore favete, meis.
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba,
Et fletu madidis Ibin adite genis.
Nominibusque malis, pedibusque occurrite lævis,
Et nigræ vestes corpora vestra tegant.
Tu quoque quid dubitas ferales sumere vittas?
Jam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.
Pompa parata tibi est, votis mora tristibus absit,
Da jugulum cultris, hostia dira, meis.
Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas,
Deneget adflatus ventus & aura suos.
Nec tibi Sol clarus, nec sit tibi lucida Phœbe,
Destituant oculos sidera clara tuos.
Nec se Vulcanus, nec se tibi præbeat aer,
Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.

Exsul, inops erres, alienaque limina lustres:
Exiguumque petas ore tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet ægra dolore:
Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper; nec sis miserabilis ulli.
Gaudeat adversis femina virque tuis.
Accedat lacrimis odium, dignusque putêre,
Qui mala, cum tuleris plurima, plura feras.
Sitque, quod est rarum, solito defecta favore
Ærumnæ facies invidiosa tuæ.
Caussaque non desit, desit tibi copia mortis.
Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
Deserat; & longâ torqueat ante morâ.
Evenient. dedit ipse mihi modo signa futuri
Phœbus: & a levâ mœsta volavit avis.
Certe ego quæ voveo Superos motura putabo,
Speque tuæ mortis, perfide, semper alar.
Finiet illa dies, quæ te mihi subtrahet olim,
Finiet illa dies, quæ mihi tarda venit.
Et prius hanc animam, nimium tibi sæpe petitam,
Auferat illa dies, quæ mihi sera venit.
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit,
Leniat aut odium tempus & hora meum.
Pugnabunt jaculis dum Thraces, Iazyges arcu,
Dum tepidus Ganges, frigidus Ister erit:
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,

Dum Tiberis flavas Tuscus habebit aquas:
Bella geram tecum, nec mors mihi finiet iras,
Sæva sed in manes manibus arma dabo.
Tunc quoque cum fuero vacuas dilapsus in auras,
Exanimis manes oderit umbra tuos.
Tunc quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
Insequar & vultus ossea forma tuos.
Sive ego, quod nolim, longis consumtus ab annis,
Sive manu facta morte solutus ero.
Sive per immensas jactabor naufragus undas,
Nostraque longinquus viscera piscis edet.
Sive peregrinæ carpent mea membra volucres,
Sive meo tinguent sanguine rostra lupi.
Sive aliquis dignatus erit supponere terræ,
Aut dare plebejo corpus inane rogo.
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo;
Et querar, & nullâ sede quietus eris.
Verbera torta dabunt sonitum; nexæque colubris
Conscia fumabunt semper ad ora faces.
His vivus furiis agitabere: mortuus îsdem.
Et brevior pœnâ vita futura tua est.
Nec tibi contingent funus lacrimæque tuorum:
Indeploratum projiciere caput.

Carnificisque manu, populo plaudente, trahêris;
Infixusque tuis ossibus uncus erit.
Ipsæ te fugient, quæ carpunt omnia, flammæ:
Respuet invisum justa cadaver humus.
Unguibus & rostro tardus trahet ilia vultur;
Et scindent avidæ perfida corda canes.
Deque tuo fiet (licet hac sis laude superbus)
Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab Elysiis diversa fugabere campis;
Quasque tenent sedes noxia turba, coles.
Sisyphus est illic saxum volvensque petensque,
Quique agitur rapidæ vinctus ab orbe rotæ.
Quæque gerunt humeris perituras Belides undas,
Exsulis Ægypti, turba cruenta, nurus.
Poma pater Pelopis præsentia quærit, & idem
Semper eget liquidis, semper abundat aquis.
Jugeribusque novem qui summus distat ab imo,
Visceraque adsiduæ debita præbet avi.
Hîc tibi de Furiis scindet latus una flagello,
Ut sceleris numeros confiteare tui.
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus.
Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra, tuasque
Æacus in pœnas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta virorum;
Manibus antiquis caussa quietis eris.
Sisyphe, cui tradas revolubile pondus, habebis:

Versabunt celeres nunc nova membra rotæ.
Hic erit, & ramos frustra qui captet & undas:
Hic inconsumto viscere pascet avem.
Nec mortis pœnas mors altera finiet hujus;
Horaque erit tantis ultima nulla malis.
Inde ego pauca canam, frondes ut si quis ab Ida,
Aut summam Libyco de mare carpat aquam.
Nam neque quot flores Siculâ nascantur in Hyblâ,
Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos.
Nec quum tristis hiems Aquilonis inhorruit alis,
Quam multâ fiat grandine canus Athos.
Nec mala voce meâ possint tua cuncta referri,
Ora licet tribuas multiplicata mihi.
Tot tibi, væ misero, venient talesque ruinæ,
Ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.
Illæ me lacrimæ facient sine fine beatum:
Dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
Natus es infelix, ita Dî voluere, nec ulla
Commoda nascenti stella levisque fuit.
Non Venus adfulsit, non illâ Jupiter horâ,
Lunaque non apto Solve fuere loco.
Nec satis utiliter positos tibi præbuit ignes,
Quem peperit magno lucida Maja Jovi.
Te fera, nec quidquam placidum spondentia, Martis
Sidera presserunt, falciferique senis.
Lux quoque natalis, ne quid nisi triste videres,
Turpis, & inductis nubibus atra fuit.

Hæc est in fastis, cui dat gravis Allia nomen,
Quæque dies Ibin, publica damna, tulit.
Qui simul impuræ matris prolapsus ab alvo,
Cinyphiam fœdo corpore pressit humum.
Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus Eumenides lavere palustribus ulvis,
Quâ cava de Stygiis fluxerat unda vadis.
Pectoraque unxerunt Erebeæ felle colubræ.
Terque cruentatas increpuere manus.
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino;
Hic primus pueri venit in ora cibus.
Perbibit inde suæ rabiem nutricis alumnus,
Latrat & in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
A male deserto quos rapuere rogo.
Et ne non fultum nudâ tellure jaceret,
Molle super silices imposuere caput.
Jamque recessuræ viridi de stipite factas
Admôrunt oculis usque sub ora faces.
Flebat, ut est infans fumis contactus amaris:
De tribus est cum sic una locuta Soror:
Tempus in immensum lacrimas tibi vovimus istas;
Quæ semper caussa sufficiente cadent.
Dixerat. at Clotho jussit promissa valere,
Nevit & infectâ stamina pulla manu.
Et ne longa suæ præsagia diceret horæ,

Fata canet Vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego sum Vates, ex me tua vulnera disces;
Dent modo Dî vires in mea verba suas.
Carminibusque meis accedant pondera rerum,
Quæ rata per luctus experiere tuos.
Neve sine exemplis ævi moriare prioris,
Sint tua Trojanis non leviora malis.
Quantaque clavigeri Pæantius Herculis heres,
Tanta venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervæ,
Armatique tulit vulnus, inermis opem.
Quique ab equo præceps in Aleia decidit arva;
Exitio facies cui sua pene fuit.
Id quod Amyntorides videas, trepidusque ministro
Prætentes baculo, luminis orbus, iter.
Nec plus adspicias, quam quem sua filia rexit,
Expertus scelus est cujus uterque parens.
Qualis erat, postquam est judex de lite jocosa
Sumtus, Apollinea clarus in arte senex.
Qualis & ipse fuit, quo præcipiente columba
Est data Palladiæ prævia duxque rati.
Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
Inferias nato quos dedit orba parens.
Pastor ut Ætnæus, cui casus ante futuros
Telemus Eurymides vaticinatus erat.
Ut duo Phinidæ, quibus idem lumen ademit
Qui dedit, ut Thamyræ, Demodocique caput.

Sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
Subsecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
Quam cui sunt subitæ frater & uxor aves.
Sollertique viro, laceræ quem fracta tenentem
Membra ratis Semeles est miserata soror.
Vel tua, ne pœnæ genus hoc cognoverit unus,
Viscera diversis scissa ferantur equis.
Vel quæ, qui redimi Romano turpe putavit,
A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio sit præsens numen: ut illi,
Cui nihil Hercei profuit ara Jovis.
Utque dedit saltus de summo Thessalus Ossa,
Tu quoque saxoso præcipitere jugo.
Aut velut Euryali, qui sceptrum cepit ab illo,
Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut Minoia fata,
Per caput infusæ fervidus humor aquæ.
Utque parum miti, sed non impune Prometheus,
Aerias volucres sanguine fixus alas.
Aut velut Etracides, magno ter ab Hercule quintus,
Cæsus in immensum projiciare fretum.
Aut ut Amyntiaden turpi dilectus amore
Oderit, & sævo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
Quam qui cornigero de Jove natus erat.
More vel intereas capti suspensus Achæi,

Qui miser auriferâ teste pependit aquâ.
Aut ut Achillidæ cognato nomine clarum
Opprimat hostili tegula jacta manu.
Nec tua, quam Pyrrhi, felicius ossa quiescant;
Sparsa per Ambracias quæ jacuere vias.
Nataque ut Æacidæ, jaculis moriaris adactis:
Non licet hoc Cereri dissimulare nefas.
Utque nepos dicti nostro modo carmine regis
Cantharidum succos dante parente bibas.
Aut pia te cæso dicatur adultera, sicut
Qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
Inque pyram tecum carissima pignora mittas,
Quam finem vitæ Sardanapalus habet.
Utque Jovis Libyci templum violare parantis,
Acta Noto vultus condat arena tuos.
Utque necatorum Darei fraude secundi,
Sic tua subsidens devoret ossa cinis.
Aut ut oliviferâ quondam Sicyone fugato,
Sit frigus mortis caussa famesque tuæ.
Aut ut Atarnites insutus pelle juvenci,
Turpiter ad dominum præda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu jugulere Pheræi,
Qui datus est leto conjugis ense suæ.
Quosque putas fidos, ut Larissæus Aleuas,
Vulnere non fidos experiare tuo.
Utque Milon, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
Vivus in occultas præcipiteris aquas.

Quæque in Adimantum, Phliasia regna tenentem,
Ab Jove venerunt, te quoque tela petant.
Aut ut Amastriacis quondam Lenæus ab oris,
Nudus Achilleâ destituaris humo.
Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli
Est Larissæis raptus ab hoste rotis.
Vel qui, quæ fuerat tutatus mœnia sæpe,
Corpore lustravit non diuturna suo:
Utque novum passâ genus Hippomeneide pœnæ,
Tractus in Actæâ fertur adulter humo:
Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulus tua figat, ut olim
Fixa sub Euboico Graja fuere sinu.
Utque ferox periit & fulmine & æquore raptor,
Sic te mersuras adjuvet ignis aquas.
Mens quoque sic furiis vecors agitetur, ut illi,
Unum cui toto corpore vulnus erat.
Utque Dryantidæ Rhodopeia regna tenenti,
In gemino dispar cui pede cultus erat.
Ut fuit Œtæo quondam, generoque draconum,
Tisamenique patri, Callirrhoesque viro.
Nec tibi contingat matrona pudicior illâ,
Quâ potuit Tydeus erubuisse nuru.
Quæque sui Venerem junxit cum fratre mariti,
Locris in ancillæ dissimulata necem.
Dî quoque tam faciant possis gaudere fideli

Conjuge, quam Talai, Tyndareique gener.
Quæque, parare suis letum patruelibus ausæ
Belides, adsiduâ colla premuntur aquâ.
Byblidos & Canaces, sicut facis, ardeat igne;
Nec, nisi per crimen, sit tibi nota soror.
Filia si fuerit; sit quod Pelopea Thyestæ,
Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo.
Neve magis pia sit, capitique parentis amica,
Quam tibi, vel Pterela, vel tibi, Nise, fuit.
Infamemque locum sceleris quæ nomine fecit,
Pressit & inductis membra paterna rotis.
Ut juvenes, pereas, quorum fastigia vultûs
Olim Piseæ sustinuere foris.
Ut qui perfusam miserorum sæpe procorum
Ipse suo melius sanguine tinxit humum.
Proditor ut sævi periit auriga tyranni,
Qui nova Myrtoæ nomina fecit aquæ.
Ut qui velocem frustra petiere puellam,
Dum capta est pomis tardior illa tribus.
Ut qui tecta, novi formam celantia monstri,
Intrarunt cæcæ non redeunda domûs.
Ut quorum Æacides misit violentus in altos
Corpora cum senis altera sena rogos.
Ut quos, obscuri lusos ambagibus oris,
Legimus infandæ Sphinga dedisse neci.
Ut qui Bistoniæ templo cecidere Minervæ,
Propter quod facies nunc quoque tecta Deæ est.

Ut qui Threicii quondam præsepia Regis
Fecerunt dapibus sanguinolenta suis.
Therodamanteos ut qui sensere Leones,
Quique Thoanteæ Taurica sacra Deæ.
Ut quos Scylla vorax, Scyllæque adversa Charybdis
Dulichiæ pavidos eripuere rati.
Ut quos demisit vastam Polyphemus in alvum,
Ut Læstrygonias qui subiere domos.
Ut quos Dux Pœnus mersit putealibus undis,
Et jacto canas pulvere fecit aquas.
Sex bis ut Icaridos famulæ periere, procique,
Inque caput domini qui dabat arma procis.
Ut jacet Aonio luctator ab hospite fusus,
Qui (mirum) victor, cum cecidisset, erat.
Ut quos Antæi fortes pressere lacerti,
Quosque feræ morti Lemnia turba dedit.
Ut qui post longum sacri monstrator iniqui
Elicuit pluvias victima cæsus aquas.
Frater ut Antæi, quo sanguine debuit, aras
Tinxit; & exemplis occidit ipse suis.
Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
Impius humano viscere pavit equos.
Ut duo diversis sub eodem vindice cæsi
Temporibus Nessus, Dexamenique gener.
Ut pronepos, Saturne, tuus: quem reddere vitam
Urbe Coronides vidit ab ipse suâ.
Ut Sinis, & Sciron, & de Polypemone natus,
Qui-

Quique homo parte sui, parte juvencus erat.
Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
Æquoris adspiciens hujus & hujus aquas.
Quæque Ceres vidit læto pereuntia vultu
Corpora Theseâ Cercyonea manu.
Hæc tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
Eveniant, aut his non leviora malis.
Qualis Achæmenides Sicula desertus in Ætna,
Troica quum vidit vela venire, fuit.
Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
Quique tenent pontem, quæ tibi major erit.
Filius & Cereris frustra tibi semper ametur,
Destituatque tuas usque petitus opes.
Utque per alternos undâ labente recursus
Subtrahitur presso mollis arena pedi;
Sic tua nescio quo semper fortuna liquescat,
Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque pater solitæ varias mutare figuras,
Plenus inexstincta conficiare fame.
Nec dapis humanæ subeant fastidia: quâque
Parte potes, Tydeus temporis hujus eris.
Atque aliquid facias, a vespere rursus ad ortus
Cur exsternati Solis agantur equi.
Fœda Lycaoniæ repetes convivia mensæ,
Tentabisque cibi fallere fraude Jovem.
Teque aliquis posito tentet vim numinis opto:
Tantalides tu sis, Tereidesque puer.

Et tua sic latos spargantur membra per agros,
Tamquam quæ patrias detinuere vias.
Ære Perilleo veros imitere juvencos,
Ad formam tauri conveniente sono.
Utque ferox Phalaris, linguâ prius ense resectâ,
More bovis, Paphio clausus in ære gemas.
Dumque redire voles ævi melioris in annos,
Ut vetus Admeti decipiare socer.
Atque eques in medii mergare voragine cœni,
Dum modo sint facti nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
Sidoniâ jactis Graja per arva manu.
Et quæ Penthides fecit, fraterque Medusæ,
Eveniant capiti vota sinistra tuo.
Et quibus exiguo volucris devota libello est,
Corpora projectâ quæ sua purgat aquâ.
Vulnera totque feras, quot dicitur ille tulisse,
Cujus ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque seces, ut quos Cybeleia mater
Incitat, ad Phrygios vilia membra modos.
Deque viro fias nec femina, nec vir, ut Attys;
Et quatias molli tympana rauca manu.
Inque pecus subito Magnæ vertare Parentis:
Victor ut est celeri victaque versa pede.
Solaque Limone pœnam ne senserit illam,
Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut Cassandreus, domino non mitior illo,

Saucius ingestâ contumuleris humo.
Aut, ut Abantiades, aut ut Cygneius heros,
Clausus in æquoreas præcipiteris aquas.
Victima vel Phœbo sacras macteris ad aras,
Quam tulit a sævo Theudotus hoste necem.
Aut te devoveat certis Abdera diebus,
Saxaque devotum grandine plura petant.
Aut Jovis infesti telo feriare trisulco,
Ut satus Hipponoo, Dosithoesque pater.
Ut soror Autonoes, ut cui matertera Maja est,
Ut temere optatos qui male rexit equos.
Ut ferus Æolides, ut sanguine cretus eodem,
Quo genita est, liquidis quæ caret Arctos aquis.
Ut Macedo rapidis icta est cum conjuge flammis,
Sic, precor, ætherii vindicis igne cadas.
Prædaque sis illis, quibus est Latonia Delos
Ante diem, rapto non adeunda Thaso.
Quique verecundæ speculantem labra Dianæ,
Quique Crotopiaden diripuere Linon.
Neve venenato levius feriaris ab angue,
Quam senis Œagri Calliopesque nurus;
Quam puer Hypsipyles: quam qui cava primus acutâ
Cuspide suspecti robora fixit equi.
Neve gradus adeas Elpenore cautius altos:
Vimque feras vini, quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
Juvit inhumanum Thiodamanta Dryops.

Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
  Proditus inclusæ Cacus ab ore bovis.
Quam qui dona tulit, Lernæo tincta veneno,
  Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de præcipiti venias in Tartara saxo,
  Ut qui Socraticum de nece legit opus.
Ut qui Theseæ fallacia vela carinæ
  Vidit: ut Iliacâ missus ab arce puer.
Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi:
  Ut cui caussa necis serra reperta fuit.
Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
  Dixerat invito quæ mala verba Deo.
Fœta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
  Sitque Phayllææ caussa leæna necis.
Quique Lycurgiden letavit, & arbore natum,
  Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus: ut illi,
  Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem simili pinus quem morte peremit:
  Phryx & venator sis Berecynthiades.
Si tua contigerit Minoas puppis arenas,
  Te Corcyreum Cresia turba putet.
Lapsuramque domum subeas, ut sanguis Aleuæ,
  Stella Leoprepidæ cum fuit æqua viro.
Utque vel Euenus torrenti flumine mersus
  Nomina des rapidæ, vel Tiberinus, aquæ.
Astacidæque modo decisa cadavere trunco

Digna feris, homini sit caput esca tuum.
Quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis,
Des tua succensæ membra cremanda pyræ.
Inclususque necem caveâ patiaris, ut ille
Non profecturæ conditor historiæ.
Utque repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic sit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum stabili qui carmine læsit Athenas,
Invisus pereas, deficiente cibo.
Utve lyræ vates fertur periisse severæ,
Caussa sit exitii dextera læsa tui.
Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Orestæ;
Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi conjugii nox prima novissima vitæ;
Eupolis hoc periit, & nova nupta, modo.
Utque cothurnatum periisse Lycophrona narrant,
Hæreat in fibris fixa sagitta tuis.
Aut lacer in silva manibus spargare tuorum,
Sparsus ut est Thebis angue creatus avo.
Perque feros montes tauro rapiente traharis,
Ut tracta est conjux imperiosa Lyci.
Quodque suæ passa est pellex invita sorori,
Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
Conditor ut tardæ, Blæsus cognomine, Cyrrhæ,
Orbis in innumeris inveniare locis.
Inque tuis opifex, vati quod fecit Achæo,
Noxia luminibus spicula condat apis.

Fixus & in duris carparis viscera saxis,
Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer Harpagides referas exempla Thyestæ;
Inque tui cæsus viscera patris eas.
Trunca geras sævo mutilatis partibus ense,
Qualia Mimnermi membra fuisse ferunt.
Utque Syracosio præstrictâ fauce Poetæ,
Sic animæ laqueo sit via clausa tuæ.
Nudave dereptâ pateant tua viscera pelle;
Ut Phrygium cujus nomina flumen habet.
Saxificæ videas infelix ora Medusæ,
Cephenum multos quæ dedit una neci.
Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum:
Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.
Utque duobus idem dictis modo nomen habenti,
Præfocent animæ Gnosia mella viam.
Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
Imperturbato quod bibit ore reus.
Nec tibi, siquid amas, felicius Hæmone cedat:
Utque suâ Macareus, sic potiare tuâ.
Vel videas, quod jam, cum flammæ cunctâ tenerent,
Hectoreus patriâ vidit ab arce puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
Per facinus soror est cui sua facta parens.
Ossibus inque tuis teli genus hæreat illud,
Traditur Icarii quo cecidisse gener.
Utque loquax in equo est elisus guttur acerno,

Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut Anaxarchus pilâ minuaris in altâ,
Ictaque pro solidis frugibus ossa sonent.
Utque patrem Psamathes, condat te Phœbus in ima
Tartara, quod natæ fecerat ille suæ.
Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Chorœbi
Vicit, opem miseris Argolicisque tulit.
Utque nepos Æthræ, Veneris periturus ob iram,
Exsul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum,
Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utque ferunt fratres sex cum Damasichtone cæsos,
Intereat tecum sic genus omne tuum.
Addidit ut fidicen miseris sua funera natis,
Sic tibi sint vitæ tædia justa tuæ.
Utve soror Pelopis, saxo dureris oborto,
Et læsus linguâ Battus ab ipse suâ.
Aera si misso vacuum jaculabere disco,
Quo puer Œbalides, ictus ab orbe cadas.
Si qua per alternos pulsabitur unda lacertos,
Omnis Abydenâ sit tibi pejor aquâ.
Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis,
Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superâris naufragus æquor,
Contactâ pereas, ut Palinurus, humo.
Utque cothurnatum vatem, tutela Dianæ,
Dilanient vigilum te quoque turba canum.

Aut ut Trinacrius, salias super ora gigantis,
Plurima quâ flammas Sicanis Ætna vomit.
Diripiantque tuos insanis unguibus artus
Strymoniæ matres, Orpheos esse ratæ.
Natus ut Althææ flammis absentibus arsit,
Sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
Ut nova Phasiacâ comprensa est nupta coronâ,
Utque pater nuptæ, cumque parente domus;
Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus:
Corpora pestiferum sic tua virus edat.
Quâ sua Penthiden proles est ulta Lycurgum,
Hæc maneat teli te quoque plaga novi.
Utque Milon, robur diducere fissile tentes;
Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis lædaris, ut Icarus; in quem
Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriæ pia filia fecit,
Vincula per laquei fac tibi guttur eant.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
Ut legem pœnæ cui dedit ipsa parens.
Illius exemplo violes simulacra Dianæ,
Aulidis a portu qui leve vertit iter.
Naupliadæve modo ficto pro crimine pœnas
Morte luas; nec te non meruisse juvet.
Æthalion vitâ spoliavit ut Isidis hospes,
Quem memor a sacris nunc quoque pellit Ion;
Utque Melantheâ tenebris a cæde latentem

Prodidit officio luminis orba parens;
Sic tua conjectis fodiantur pectora telis;
Sic, precor, auxiliis impediare tuis.
Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
Acta Phrygi timido est, nox tibi talis eat.
Nec tu, quam Rhesus, somno meliore fruaris,
Quam Comites Rhesi tum necis, ante viæ.
Quam quos cum Rutulo morti Rhamnete dederunt
Impiger Hyrtacides, Hyrtacidæque comes.
Cliniadæque modo circumdatus ignibus atris
Membra feras Stygiæ semicremata neci.
Utque Remo muros auso transire recentes,
Noxia sint capiti rustica tela tuo.
Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas
His precor & vivas & moriare locis.
Hæc tibi tantisper subito sint missa libello,
Immemores ne nos esse querare tui.
Pauca quidem, fateor, sed Dî dent plura rogatis,
Multiplicentque suo vota favore mea.
Postmodo plura leges, & nomen habentia verum,
Et pede quo debent acria bella geri.

MONITUM.

QUod tibi, Lector benevole, P. Ovidii Nasonis Ibin *nullis appositis adnotationibus modo sistimus, id ex eo unice pendet, ne quæ passim in toto Ovidii Opere rudimenta Fabularum explicata jam dedimus, eadem hîc absque ulla necessitate compilaremus. Tot ac tanta præterea sunt in hunc unum Libellum a Doctissimis Viris conscripta, ut instituti nostri modum prorsus excedant, qui Latinos Auctores brevibus tantum commentariis voluimus illustratos. Ergo, benigne Lector, si totiùs Ovidii edita a nobis Opera perlustres, vix quippiam desideres ad Libelli hujus intelligentiam. Sin vero minus est otii, Amstelodamensem Francisci Changuion anni 1727 Editionem consulas. Vale.*

FRAGMENTA
P. OVIDII NASONIS.

EX MEDEA.

QUint. *lib.* VIII, *cap.* V. Nam cum sit rectum, nocere facile est, prodesse difficile, vehementius apud Ovidium Medea dicit,

Servare potui, perdere an possim rogas?

Item,

Feror huc illuc, ut plena Deo.

Sen. Suasor. III.

EX EPIGRAMMATIS.

Cur ego non dicam, Furia, te furiam?

Fab. lib. IX, cap. 3.

Item,

Ride, si sapis, o puella, ride.
Pelignus, puto, dixerat Poeta.

Mart. lib. II, Epig. XLI.

Item,

Larte ferox cæso Cossus opima tulit.

Prisc. lib. V.

EX PHÆNOMENIS.

Tot numero, talique Deus simulacra figurâ
Imposuit cœlo: perque atras sparsa tenebras
Clara pruinosæ jussit dare lumina nocti.

Lactant. lib. II De Orig. Err. cap. V.

Plejades ante genu septem radiare feruntur,
Sex tantum apparent: sub opacâ septima nube est.

Probus in Georgica Virgilii, in cujus vulgatis libris hi versus depravatissimi leguntur.

In Priapejis quædam Ovidii (*v. Bart. ad Stat.* I *Theb.* 229.) exstare, eruditi arbitrantur. Ex illo certe, cujus initium, *Obscure poteram tibi dicere*, Seneca Pater lib. I, Controvers. II, hunc versum adducit,

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Servius in IV *Georg. ubi agit de Eurydice, citat ex Ovidio*, Bis rapitur, vixitque semel. *quod in Auctore nostro nunc nusquam comparet.*

Scholiastes vetus Horatii ad lib. II, *od.* V. Gy-

ges nomen pueri ex insula Cnido Veneri sacra. hujus autem pueri pulcritudinem laudat etiam Ovidius. *Atqui in iis, quæ exstant, laudat nullibi.*

Quintilianus lib. XII, *cap.* X. Sed evanescunt hæc atque emoriuntur comparatione meliorum. ut lana tincta fuco citra purpuram placet. at si contuleris eam lacernæ, conspectu melioris obruatur, ut Ovidius ait. *Quæ nullo negotio in metrum redacta Jambum tragicum efficient & duos hendecasyllabos,*

Ut lana tincta purpuram citra placet,
At si contuleris eam lacernæ,
Conspectu melioris obruatur.

In Notis enim ad Epist. VII, *communem esse ultimam in* contuleris, dederis, credideris, *& similibus syllabam monemus.*

Seneca Controvers. X. *Ex Declamatione Ovidii quadam hæc producit.* Quicquid laboris est, in hoc est, ut uxori virum, & viro uxorem diligere concedas. Necesse est deinde, jurare permittas, si amare permiseris. Quod habuisse nos jusjurandum putas? Tu nobis religiosum nomen fuisti. Si mentiremur, illa sibi iratum patrem invocavit, ego socerum. Parce pater, parce socer: non pejeravimus. Ecce objurgator noster, quam effrænato amore fertur. quanquam esse filiam preceris. carum quidem, quod il-

lum ab indulgentiâ suâ avocet. Dî boni, quomodo hic amavit uxorem? amat filiam, & abdicat. dolet periclitatam esse, & ab eo abducit, sine quo negat se posse vivere: queritur periculum ejus, qua pene caruit hic, qui amare caute jubet. Facilius in amore finem impetres, quam modum. tune hos ponis terminos, ut nihil faciant, nisi considerate, nihil promittant, nisi ut jus facturi; omnia verba ratione & fide ponderent? Senes sic amant. Pauca nosti, pater, crimina: & litigavimus aliquando, & decidimus; & fortasse, quod non putas, pejeravimus. Quid ad patres pertinet, quod amantes jurent? si vis credere, nec ad Deos pertinet. Non est quod tibi placeas, uxor, tanquam prima peccaveris. periit aliqua cum viro, periit aliqua pro viro: illas tamen omnis ætas honorabit, omne celebrabit ingenium. Fer, socer, felicitatem tuam. magnum tibi quam parvo constat exemplum! in reliquum diligentiores facti sumus: errorem nostrum confitemur: exciderat jurantibus: esse tertium qui magis amaret: sic, Dî, sit semper. Persevera, socer, recipe filiam: ego, qui peccavi, pœna dignus sum. quare uxore necatâ, socero caussa sim orbitatis? Discedam e civitate: fugiam: exsulabo: utcunque potero; desiderium miserâ & crudeli patientiâ perferam. Morerer, si solus moriturus essem.

In codice poematiorum veterum longe antiquis-

simo, quem apud V. C. Petrum Scriverium vidi, Ovidio hoc epigramma ineditum adscribebatur,

Jam nitidum liquidis Phœbus jubar intulit undis;
Emeritam renovans Tethyos amne facem.
Astra subit niveis Phœbe subvecta juvencis,
Mitis & æthereo labitur axe sopor.
Alludunt teneri tremulis cum matribus agni,
Lacteolasque animas lacteus humor alit.

In eodem codice Argumenta librorum Virgilianorum nostro etiam adscribebantur, ut & in multis aliis exemplaribus vetustis, quæ vidi. Sed perperam. Denique in antiquo libro Georgii Fabricii, hoc epigramma de Lucretia Nasonis nomen ostentabat,

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:
Procedant testes me non placuisse tyranno,
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos.

Sed jam satis. Nam illas ineptissimorum hominum de Pulice, Philomela, & his similes nugas quis Ovidio adscribi patienter aut æquo animo ferat? Carmen etiam Panegyricum ad Pisonem ad alia jam castra jure optimo transivit.

FINIS.

